

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

Kaderin Cilvesi

YAYIN YÖNETMENİ
EMİNE GÜRSOY NASKALİ

HAZIRLAYAN
ERMAN İMER

Türk Dil Kurumu Yayınları

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

KADERİN CİLVESİ

Gürpınar, Hüseyin Rahmi (1864-1944)

Kaderin Cilvesi / Hüseyin Rahmi Gürpınar; yayın yönetmeni: Emine Gürsoy Naskali; hazırlayan: Erman İmer.— Ankara: Türk Dil Kurumu, 2022.

244 s.; 21 cm.— (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 1446)

ISBN 978-975-17-5094-5

1. Türk Romanı 2. Türk Edebiyatı, Roman I. Naskali, Emine Gürsoy (yay. yön.) II. İmer, Erman (haz.) III. e.a

813.42

Türk Dil Kurumu Yayınları

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

KADERİN CİLVESİ

Yayın yönetmeni
Emine Gürsoy NASKALI

Hazırlayan
Erman İMER

Ankara, 2022

Atatürk Kùltür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Türk Dil Kurumu Yayınları: 1446

KADERİN CİLVESİ

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

*

Yayın Yönetmeni:

Prof. Dr. Emine Gürsoy NASKALİ

*

Hazırlayan:

Erman İMER

*

Metin Denetimi:

TDK - Sevde GÜREL

*

Sayfa ve Kapak Tasarımı:

TDK - Mehmet GÜVEN

*

Birinci Baskı: Ankara, 2022 Ocak

ISBN: 978-975-17-5094-5

*

Dağıtım:

Türk Dil Kurumu

Atatürk Bulvarı No.: 217

06680 Kavaklıdere/ANKARA

Telefon: +90 (312) 457 52 00

Belgegeçer: +90 (312) 468 07 83

Genel ağ: <http://tdk.gov.tr>

*

©5846 sayılı Yasa'ya göre

eserin bütün yayın, çeviri ve alıntı hakları

Türk Dil Kurumuna aittir.

İçindekiler

Sunuş • 7

Giriş • 31

Kaderin Cilvesi • 33

Sunuş

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)

Yaşamı

Hüseyin Rahmi, 1864'te İstanbul'da Ayazpaşa'da doğdu.¹ Hünkâr yaveri Mehmet Sait Paşa'nın oğludur. Okur yazar bir kadın olan annesi 22 yaşında veremden vefat ettiğinde Hüseyin Rahmi üç yaşındaydı. Annesinin ölümü üzerine Girit'te görevde bulunan babasının yanına gönderildi ancak babasının yeniden evlenmesiyle altı yaşındayken anneannesinin yanına İstanbul'a geldi.

Yakubağa Mektebi, Beyazıt'taki Mahmudiye Rüştîyesi ve idadide okuyan Hüseyin Rahmi, tarihçi Abdurrahman Şeref Bey'in himayesiyle Mekteb-i Mülkiyeye girdi (1878). Okulun ikinci sınıfında iken ağzından kan gelince yani verem belirtisi üzerine Hüseyin Rahmi öğrenimini yarıda bıraktı (1880). Kısa bir süre Adliye Nezaret-i Ceza Kalemünde memur, Ticaret Mahkemesinde aza mülazımı olarak çalıştı. Hayatını kalemiyle kazanmaya karar verince 1887'de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazmaya başladı. Sonra, *İkdam* ve *Sabah* gazetelerinde çevirmen ve yazar olarak çalıştı. II. Meşrutiyet Dönemi'nde 37 sayı süren *Boşboğaz ile Güllabi* adlı bir gazete çıkardı. İbrahim Hilmi Bey ile birlikte çıkardığı *Millet* gazetesi de uzun ömürlü olmadı. Bundan sonra çalışmalarını *İkdam*, *Söz*, *Za-*

¹ Hüseyin Rahmi'nin hayatını anlatan en doyurucu kaynak: Abdullah Harman-
cı: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü*: Konya 2010, Selçuk
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.

man, Vakit, Son Posta, Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerinde neşretti. Türkiye Büyük Millet Meclisine 5. ve 6. dönem Kütahya milletvekili olarak katıldı (1936-1943). Ömrünün son yıllarını, 1924'te Heybeliada'da yaptırdığı evde geçirdi. 1944'te yaşama veda etti. Heybeliada'daki Abbas Paşa Mezarlığı'na defnedildi.

Hüseyin Rahmi'nin Heybeliada'daki evi müze olarak düzenlenmiştir.

Yazarlığı

Hüseyin Rahmi Gürpınar; Tanzimat, Servet-i Fünun, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde eser vermiş bir yazarımızdır.

Yazarlığa 1884'te *Ceride-i Havadis*'te yayımlanan “Bir Genç Kızın Âvâze-i Şikâyeti” ve hemen ardından “İstanbul'da Bir Frenk” hikâyesiyle adım atar. İlk romanı *Şık'ı* (*Ayna*) 1887'de tamamlar ve Ahmet Mithat Efendi'nin çıkardığı *Tercüman-ı Hakikat*'e gönderir. Ertesi gün romanın gazetede tefrika edileceği ve Ahmet Mithat'ın kendisini matbaaya çağırdığı haberi gelir. Hüseyin Rahmi, Ahmet Mithat ile karşılaşmasını şöyle anlatır: “Hazretin huzuruna büyük bir helecanla çıktım. Gür kaşlı, kara sakallı, iri yarı, heybetli bir zat... Beni görünce ilk sorusu şu oldu:

— Kimsin sen çocuğum?

— *Şık* yazarı Hüseyin Rahmi.

Korktuğuma uğradım. Efendi'nin yüzünde derhâl bir güvensizlik gülümsemesi belirdi. [...] Bana pek alaycı gelen bir sesle:

— Oğlum, senin ağzın daha süt kokuyor. Bu roman usta işi. Senin ne kalemin ne yazı gücün ne deneyimin ne de görgün henüz bunu yazmaya yeterli değil. Bu gerçek görünüyor. Sen böyle bir şey tasvirine özenebilirsin ama tek başına başaramazsın. Sana bir yardım eden var. Baban mıdır, ağabeyin midir, arkadaşın mıdır, o kimdir? Söyle...

[...] Koca Ahmet Mithat Efendi'nin bu suçlaması karşısında küçüldüm, büzüldüm, hiçbir söz bulamadım. Sonunda gözlerimden dökülen iki damla, hüznü bir yanıt yerine geçti. Bu saf, masumca ağlayışım Efendi'ye dokundu, hemen:

— Ağlama... Ağlama, inandım... dedi."²

Böylece Hüseyin Rahmi, edebiyat dünyasına Ahmet Mithat Efendi'nin desteğiyle girmiş olur. Ahmet Mithat, Hüseyin Rahmi'yi kızıyla evlendirmeyi düşünecek kadar beğenmekte ve sevmektedir. Hüseyin Rahmi bu evlenme teklifini nazıkçe reddeder ve ömrü boyunca hiç evlenmez.

İlk romanın bu kadar büyük bir ün kazanmasına Hüseyin Rahmi de hayret eder. Ahmet Mithat bu ünün sebebini şöyle açıklar: "Oğlum, senin kafandan daha çok şeyler doğacak gibi görünüyor. Eserinin en büyük erdemi, okuyanları kahkahalarla güldürmesidir."³

Romanlarındaki karakterler ve konular

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarındaki karakterler toplumun her kesiminden, her yaş grubundan seçilmiştir: İstanbul hanımefendileri, İstanbul beyefendileri, evlatlıklar, öksüz ve yetimler, yoksullar, dadılar, kalfalar, kâhyalar, bürokratlar, küçük memurlar, polisler, yazarlar, Mülkiyeliler, hukukçular, askerler, doktorlar, eczacılar, tüccarlar, öğretmenler, din adamları, politikacılar, şairler, müzikseverler, ressamı, tiyatrocular, sporcular, harp zenginleri, vurguncular, mirasyediler, iç güveyiler, dullar, gayrimeşru çocuklar, dolandırıcılar, dilenciler, eşkıyalar, fahişeler, metresler, muhabbet tellalları, hovardalar, şıpsevdi, fedakârlar, iffetsizler, namussuzlar, alafranga tipler, dejenere tipler, züppe tipler, dedikoducular, fettanlar, Fransızlar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Ruslar, vb.

² Şık romanının ikinci baskısının (1920) girişinden alıntıdır. [Kemal Bek'in *Billur Kalp*'e yazdığı ön sözden aktarılmıştır (Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Billur Kalp*, Özgür Yayınları, 2005).]

³ Kemal Bek'in *Billur Kalp*'e yazdığı ön sözden aktarılmıştır.

Romanlarda bu karakterler gerçek hayattaki gibi konuşturulurlar. Eğitimlerine uygun söz dağarcıkları, ağız özellikleri, şiveleri, ifade biçimleri, kullandıkları argo sözler yazıya geçirilmiştir.

Romanlarının konuları şöyle sınıflandırılabilir:⁴

1. Türk toplumunun geleneklerine tezat teşkil ettiği için gülünç durumlara düşen, alafranga, züppe ve dejenere tiplere yer veren eserler: *Şık, Mürebbiye, Metres, Şıpsevdi, Tutuşmuş Gönüller, Gönül Bir Değirmendir Sevda Öğütür, Dirilen İskelet, Kaderin Cilvesi, Can Pazarı*.

2. Himayeden mahrum, zavallı, âciz kimseleri, sorunlarını ve düştükleri kötü durumları ele alan eserler: *İffet, Nimetşinas, Hakka Sığındık, Billur Kalp*.

3. Batıl şeylere inanan ve birtakım fantastik unsurların etkisinde kalan tipleri konu edinen eserler: *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç, Gulyabani, Cadı, Efsuncu Baba, Muhabbet Tılsımı, Mezarından Kalkan Şehit, Şeytan İşi*.

4. Karı koca geçimsizliklerini ve bunların zeminini hazırlayan çeşitli faktörleri işleyen eserler: *Mutallaka, Tebessüm-i Elem*.

5. Kadının veya erkeğin isteğine aykırı olarak yapılan evlilikleri ve bunların olumsuz neticelerini konu alan eserler: *Muadele-i Sevda, Tesadüf, Sevda Peşinde, Son Arzu*.

6. Yaşlı erkeklerle evlendirilen genç kızların fizyolojik ve ruhsal çırpınmalarını, ev içindeki veya dışındaki kendi yaşlıları delikanlılarla gayrimeşru münasebetlerini, türlü maceralarını ve neticede tam anlamıyla ahlaki düşüşlerini sergileyen eserler: *Toraman, Cehennemlik, Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?, Namuslu Kokotlar*.

7. Toplumu temelinden sarsan sosyal meselelerin en mühimlerinden birini teşkil eden fuhşu, realist ölçüler içerisinde gözler önüne seren eserler: *Hayattan Sayfalar, Kokotlar Mektebi*.

⁴ bk. Önder Göçgün: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları no.: 722, Kültür Eserleri Dizisi no.: 63.

8. Felsefeyi hareket noktası kabul ederek dünya ve ahiretle ilgili çeşitli hadiselerle uğraşan filozof tavırlı kimseleri, onların fikir ve ruh yapılarını, anlayışlarını, davranış özelliklerini, eğilimlerini ve ideallerini ele alan eserler: *Deli Filozof, İnsanlar Önce Maymun muydu?*

9. Ruhsal bakımdan hasta tipleri ve onların toplum içerisindeki son derece olumsuz, zararlı hareketlerini, bir psikolog titizliğiyle tahlil ve tenkit eden eserler: *Ben Deli miyim?, Utanmaz Adam.*

10. İlerlemiş yaşlarına rağmen, hâlâ olgunlaşmamış ve kendilerini sadece cinsel içgüdülerine teslim etmiş tipleri, yer yer hicvederek ele alan eserler: *Evlere Şenlik, Kaynanam Nasıl Kudurdu?*

11. Tehditte para sızdırmak amacıyla kaçırılan insanları ve onlara türlü eziyetler çektiren eşkıyayı konu alan eserler: *Eşkya İninde.*

12. Baştan sona polisiye bir nitelik taşıyan, gerilimi yüksek eserler: *Kesik Baş.*

13. Ruhçuluk ve bu nedenle ruhçuluğa inanan kimselerin geçirdikleri sarsıntıları konu alan eserler: *Ölümler Yaşıyor mu?*

14. Çeşitli psikolojik zikzaklar çizerek çareyi canlarına kıymakta bulan ve neticede intihar manyasına tutulan zavallıları ve onların bu hâllerini tasvire yönelik eserler: *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?*

Hüseyin Rahmi'nin romanları sürükleyicidir, okuyucuyu son noktaya kadar merak içinde tutar. Romanları ve hikâyeleri önce gazete tefrikası olarak yayımlanmış, sonradan kitap olarak basılmıştır. Eserlerinin kitap olarak basım tarihi, bazen kaleme alınış tarihinden epey sonradır hatta bazı yazıları, ölümünden sonra kitap olarak basılmıştır. 1960 sonrasında roman ve hikâyelerinin sadeleştirilmiş baskıları yapılmıştır. Hüseyin Rahmi; seçtiği konular, akıcı üslubu, kıvrak Türkçesi, mizahi yaklaşımı, gerçekçiliği dolayısıyla ilgiyle takip edilen, çok okunan ve sevilen bir yazar olmuş ve pek çok eser vermiştir.

Eserleri

Romanlar: *Ben Deli miyim?*; *Billur Kalp*; *Bir Muadele-i Sevda*; *Cadı*; *Can Pazarı*; *Cehennemlik*; *Deli Filozof*; *Dirilen İskelet*; *Dünyanın Mihveri Para mı Kadın mı?*; *Efsuncu Baba*; *Eşkîya İninde*; *Evlere Şenlik*, *Kaynanam Nasıl Kudurdu?*; *Gönül Bir Yeldeğirmenidir* *Sevda Öğütür*; *Gulyabani*; *Hakka Sığındık*; *Hayattan Sayfalar*; *İffet*; *İnsanlar Maymun muydu?*; *Kaderin Cilvesi*; *Kesik Baş*; *Kokotlar Mektebi*; *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*; *Metres*; *Tesadüf*; *Mezarından Kalkan Şehit*; *Muhabbet Tılsımı*; *Mürebbiye*; *Namuslu Kokotlar*; *Nimetşinas*; *Ölümler Yaşıyor mu?*; *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?*; *Sevda Peşinde*; *Şeytan İşî*; *Şık*; *Şıpsevdi*; *Son Arzu*; *Tebessüm-i Elem*; *Toraman*; *Tutuşmuş Gönüller*; *Utanmaz Adam*.

Hikâyeler: *Açlıktan Ölmemenin Çaresi*; *Ada Vapurunda*; *Aferin Hayrullah* (=Bravo Hayrullah); *Ahlak Humması*; *Allah Gönülüne Göre Versin*; *Annemin Ölümü*; *Asansör*; *Balta ile Doğuran Böyle Doğurur*; *Benim Babam Kimdir?*; *Bir Açın Ruznamesinden Birkaç Yaprak* (=Bir Açın Günlüğünden Birkaç Yaprak); *Bir Genç Kızın Âvâze-i Şikâyeti*; *Bir Hafîyenin İtirafatı*; *Bir Muamma*; *Bir Oburun Mücadele-i Nefsiyesi*; *Bir Seyahat-ı Acibe* (=İki Hödüğün Seyahati); *Bugün Ne Yiyeceğiz?*; *Büyük Ana*; *Büyük Bir İbret Dersi*; *Büyük Bir Nedamet* (=Büyük Bir Pişmanlık); *Büyük Günah*; *Çocuğumun Babası*; *Çocuklara Yasak*; *Ecir ve Sabır*; *Er Kişi Niyetine*; *Erkeğe Galebe Reçetesi*; *Eşeklerin Dilinden Anlayan Bir Mütahassıs* (=Eşeklerin Dilinden Anlayan Bir Uzman); *Eşkîya Oyunu*; *Eti Senin Kemiği Benim*; *Falaka*; *Fırkacı* (=Partici); *Galip ve Mağlup Vaziyeti* (=Yenme ve Yenilme Durumu); *Garip Kaldığımız Günlerde*; *Gönül Ticareti*; *Gugular*; *Hangisi Daha Zevkli?*; *Hattı İstiva* (=Kadayıfçı Yusuf); *Hayvanat Mitingi*; *Heybeliada Merkeplerinin Grevi*; *Horoza Ses Talimi* (=Horoza Ses Eğitimi); *İhtiyar Muharrir* (=Yaşlı Yazar); *İki Külhani Arasında*; *İki Loğusa*; *İmrenilecek Bir İntihar* (=İmrenilecek Bir Ölüm); *İstanbul'da Bir Frenk*; *İstanbul'un Esareti Günlerinden Bir Hatıra* (=İstanbul'un Esirliği Günlerinden Bir Anı); *Kadını Müdafaanın Cezası* (=Kadını Savunmanın Cezası); *Kadının Erkeğe Galabesi*; *Kadınlar Mebusu*; *Kadınlar Vaizi*; *Kanlı*

Eldiven; Katil Puse (=Öldüren Öpücük); Kayınpeder Kayınvalide Kendi Odalarında, Mahdum Bey Zevcesiyle Odasında (Kayınpeder-Kayınvalide; Kaynata-Kaynana); Kedi Yüzünden; Kedim Nasıl Öldü?; Kılıbık; Kıpti Düğünü; Kırço; Kiralık Vücut; Kocasını Deli Divane; Kocasını Boşayan Hürmüz Hanım; Kumru ile Büyükhaniyimin Mükamelesi; Lakırdı Beynimizde (=Söz Aramızda); Lekeleli Humma Şüphesi (=Lekeli Humma Kuşkusu); Melek Sanmıştım Şeytanı; Menekşe Kalfa'nın Müdafaaanamesi; Meyhanede Hanımlar (Meyhanede Kadınlar); Mınav... Mınav; Misafir; Mutallaka (Boşanmış Kadın); Mübareğin Kuyruğu; Müslüman Mahallesinde Bu İş Ohur mu?; Namusla Açlık Meselesi; Nasıl Dolandırıcı Oldum?; Nasıl Öldürdüler?; Nergis Hanım'la Fehmi Bey; Nurker Hanım'dan Mektup; Ölü Diri Getirir; Refia Hanım'ın Köftesi; Sahte Doktor; Samatya Tramvayında Topa Yirmi Kala; Sigarayı Nasıl Terk Ettim? (=Sigarayı Nasıl Bıraktım?); Sirkeci Lokantalarında İftar; Sokakta; Sonbahar Göçleri; Şillikle Züppe; Şehirde Bir Şekavet; Tehlike Karşısında Keçi Fil Oluyor; Tensikat-ı Beytiye (=Evde Tensikat, Ev Masraflarını Kısıtlama); Ters Konuşma; Tımarhane Şairlerin, Filozofların Mabedidir; Tosun; Tövbeler Tövbesi; Tünelde İlk Çıkış; Türkân Hanım'dan Mektup; Uçurumun Kenarında; Üç Misal; Varda İspanyol Geliyor!; Yanık Dolma; Yankesiciler (=El Elden Üstündür); Yankesiciler Kulübü; Yeni Diyojen; Zarafet ile Tekir; Zavalı Halime; Zavalı Katil; Zavalı Şair.

Kısa yazıları: *Arzın Yuvarlaklığına İnanmıyor; Bakkal Bodasakı'den Hüseyin Rahmi Bey'e Mektup; Balık Pazarı; Bir Maymunun İntiharı; Boykotajın Telakki-i Değeri; Dağların Şenliği; Döşekten Bir Sada (=Döşekten Bir Sesleniş); Gökten Köpek mi Yağıyor?; Halkın Sağlığı; Hanımların Ökçesi - Beylerin Öfkesi; Hayat ve Ölüm; Heybeli Yangını; Horoz Ailesi Sinirli Hanımın Mektubu; İğneli Fıçı; İlk Orucum; İnsan Çekiştiren Eski Vaizler; Kanatsız Uçak Yelkensis Gemi; Kanımızı Emenler; Karıncalarla Savaştayım; Pis Bir Vak'a; Taharet Meraklısı (=Temizlik Meraklısı); Üfürükçülüğüm; Yazarlar Nasıl Ölür?; Yeni Bir Gazetenin Çukur Düşünceleri.*

Hüseyin Rahmi'nin hikâye antolojileri: *Kadınlar Vaizi* (1920); *Meyhanede Hanımlar* (1924); *Namusla Açlık Meselesi* (1933); Ka-

til Buse (1933); *İki Hödüğün Seyahati* (1933); *Tünelden İlk Çıkış* (1934); *Gönül Ticareti* (1939); *Melek Sanmıştım Şeytanı* (1943); *Eti Senin Kemiği Benim* (1963).

Oyunlar: *Gülbahar Hanım* (kayıp); *Hazan Bülbülü*; *Kadın Er-kekleşince*; *Tokuşan Kafalar*; *İki Damla Yaş*.

Sanat ve edebiyat konulu yazıları: *Cadı Çarpıyor*; *Şekavet-i Edebiyat*.

Derlemeler: *Müntahabat-ı Hüseyin Rahmi*, 3 cilt (1899), *Sanat ve Edebiyat* (1972), *Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri* (1998), *Gazetecilikte İlk Yazılarım* (1999), *Gazetecilikte Son Yazılarım 1* (2001), *Gazetecilikte Son Yazılarım 2* (2002), *Gazetecilikte Son Yazılarım 3* (2004), *Gazetecilikte Son Yazılarım 4* (2006).

Çeviri romanlar: Emile Gaboriau'dan *113 Numaralı Cüzdan* (1889), *Bir Kadının İntikamı* (1891), *Batinyollu İhtiyar* (1891), Jules Arsène Arnaud Claretie'den *Paris'te Bir Teehhül* (1892), Alfred de Musset'den *Frederick ile Bernerette* (1896), Paul de Kock'tan *Biçare Bakkal* (1903).

Çeviri hikâyeler: *Arsızlık Eden Cezasını Bulur*; *Baba Kornil'in Mühim Bir Sırrı*; *Bir Sehv-i Rü'yet*; *Bir Zeki Rehnüma*; *Garip Bir Mektup*; *Hâlî Zamanı Olmayan Adam*; *Hasta Çocuk*; *İki Öksüz*; *Kedilenmek İlleti*; *Kim İki Bin Dolar Kazanmak İster?*; *Münzevi Rahip* (=Köşeye Çekilmiş Rahip); *Ne Boş Hayal İmiş*; *Rahibin Merkebi* (=Papazın Eşreği); *Sadakat*; *Şeytanın Karısı*; *Zavallı Cambaz*.

Kaynaklar

- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında I”, *Akşam*: 1944, no.: 9151, 11 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında II”, *Akşam*: 1944, no.: 9152, 12 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında III”, *Akşam*: 1944, no.: 9153, 13 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Karşısında”, *Yeditepe*: 1964, S 8, s. 6-7.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Karşısında”, *Yeditepe*: 1964, S 9, s. 10-11.
- ÂDİL, Fikret: “Hüseyin Rahmi”, *Yeni İstanbul*: 7 Mart 1961.
- ÂDİL, Fikret: “Türk Edebiyatının Büyük Kaybı”, *Tanin*: 11 Mart 1944.
- AHMED MİDHAT: “Muhâbere-i Aleniyye”, *Tercüman-ı Hakikat*: 1888, no.: 2858, 2 Rebiü’l-âhir 1304/1888.
- AKAGÜN, Oya: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Dört Romanında Dejenere Tipler*: Erzurum 1966, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı lisans tezi.
- AKBAL, Oktay: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Yeditepe*: Ağustos 1964, no.: 100.
- AKBAL, Oktay: *Konumuz Edebiyat*: İstanbul 1974, Varlık Yayınevi, S 1817, s. 9-16.
- AKGÜN, Adnan: “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Edebiyatçılarımızın Resmî Hâl Tercümeleri VII: Hüseyin Rahmi Bey”, *Yedi İklim*: Şubat 1993, S 35, s. 45.
- AKTAŞ, Şerif: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Büyük Türk Klâsikleri*: 1990, Ötüken Neşriyat, C 10, s. 237-243.
- AKYÜZ, Kenan: *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*: İstanbul 1995, İnkılap Kitabevi.

ALANGU, Tahir: “Hüseyin Rahmi’nin Romancılığı”, *Değirmen*: Nisan 1944, Y 2, S 12.

ALANGU, Tahir: “Hüseyin Rahmi”, *Ataç*: Ekim 1964, C 3, S 29-30, s. 3-7.

ALANGU, Tahir: “W. Shakespeare ile Hüseyin Rahmi”, *Cumhuriyet*: 11 Haziran 1964.

ALANGU, Tahir: *100 Ünlü Türk Eseri*: Milliyet Yayınları, C 2, s. 823-847.

ALÇIÇEK, Esin: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Hikâyeciliği*: İzmir 2010, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

ALİ RAUF: “Hüseyin Rahmi Ne Bıraktı?”, *Tanin*: 18 Mart 1944.

ALPASLAN, Gonca Gökalp: *XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Sözlü Kültür Et-kileri*: Ankara 2002, Kültür Bakanlığı Yayınları.

ALPTEKİN, Turan: “Ölümünün 60. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar’dan Bugüne Yansıyanlar”, *Hürriyet Gösteri*: Mart 2004, S 237, s. 26-29.

ALVER, Köksal: “Züppeliğin Sosyolojisi: Türk Romanında Züppe Tipler Örneği”, *Hece*: Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, S 65-66-67, s. 252-266.

ARPAD, Burhan: “Hüseyin Rahmi’nin Romanları”, *Türk Dili*: 1966, C 20, S 213, s. 197-199.

ATAY, Falih Rıfkı: “Hüseyin Rahmi’nin Ölümü”, *Ulus*: 12 Mart 1944.

ATEŞ, Ömer; Yusuf ÇOTUKSÖKEN, “Popüler Edebiyat ve Hüseyin Rahmi”, *Tema Larousse Tematik Ansiklopedi*: İstanbul 1993-1994, Milliyet Yayınları, s. 86-87.

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı: “Hüseyin Rahmi ve İnsanoğlu”, *Yeni Adam*: 2 Ağustos 1945, no.: 553.

BANARLI, Nihat Sami: *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*: İstanbul 1948, C II, Millî Eğitim Basımevi, s. 1059-1062.

BAŞGÖZ, İlhan: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Hayatı”, *Ülkü*: 16 Mart 1944, Yeni Seri 60.

BAYBARS, Sudi: *Hüseyin Rahmi’nin Yarattığı Tipler*: İstanbul 1948, Türkiyat Enstitüsü Kitaplığı, no.: 320.

- BEK, Kemal: “Hüseyin Rahmi ve Boş İnançlar”, *Hürriyet Gösteri*: Şubat 1997, S 195, s. 77-79.
- BEKİ, Akif: “‘Utanmaz Adam’ Nasıl Unutulur Arkadaş?”, *Hürriyet*: 24 Haziran 2017.
- BERKES, Mediha: “Hüseyin Rahmi Romanlarında Kadın Tipleri”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 5, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 539-552.
- BERKES, Mediha: “Hüseyin Rahmi’nin Romanlarında Aile ve Kadın”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 3, s. 19-32.
- BERKES, Niyazi: “Hüseyin Rahmi’nin Sosyal Görüşleri”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 1, S 3 (Mart-Nisan), s. 3-17.
- BORATAV, Pertev Naili: “Hüseyin Rahmi’nin Romancılığı”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 2, s. 205-212.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi”, *Yeni Adam*: 13 Mart 1941, no.: 324-325.
- BOZOK, Hüsamettin: “Gerçekler Uğruna Savaşan Bir Er”, *Yeditepe*: 16-31 Mart 1961, no.: 39.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Yeditepe*: 15 Mart 1951.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi’nin Romanlarında Köy ve Köylü”, *Yeditepe*: Ağustos 1964, S 100, s. 4-9.
- COŞKUN, Nusret Safâ: “Hüseyin Rahmi’nin Ölümü”, *Son Posta*: 10 Mart 1944.
- ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz: “Hüseyin Rahmi’yi Kaybettik”, *Yedigün*: 20 Mart 1944, no.: 576.
- ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman: “Büyük Romancı Hüseyin Rahmi”, *Haber (Akşam Postası)*: 22 Mart 1944.
- ÇEVİK, Dilek: *Mürebbiyelik ve Türk Romanında Mürebbiye Tipleri*: Konya 1999, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- DİMDİK, Pelin: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kadın-Erkek İlişkisi*: İstanbul 2014, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı doktora tezi.

- DÖLEK, Sulhi: “Hüseyin Rahmi’de Mizah ve Toplumsal Eleştirisi”, *Güldiken*: Güz 2000, S 22.
- DUMANOĞLU, Halil: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Kovan*: Mayıs 1944, S 10.
- DURAN, Elif: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kadın*: İstanbul 2009, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans tezi.
- EMEKSİZ, Pelin Dimdik: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kahramanlarının ve Anlatıcı Olarak Yazarın Evlilik Hakkındaki Görüşlerinden Hareketle Türk-Osmanlı Toplumunda Evlilik Anlayışı”, *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*: 2017, s. 22-47.
- EMEKSİZ, Pelin Dimdik: “Kadınlar Dünyası Ekseninde Türk-Osmanlı Toplumunda Kadının Konumu”, *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*: 2016, s. 24-39.
- ENGİNÜN, İnci: “Hüseyin Rahmi ve Özel Eğitim”, *Araştırmalar ve Belgeler*: İstanbul 2000, Dergâh Yayınları.
- EREN, Abdurrahman Âdil, “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tan*: 22 Kasım 1936.
- ERİŞENLER, Satı: “Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halk”, *Türk Dili*: 1966, Y 15, S 177, s. 586-591.
- ERİŞENLER, Satı: “Hüseyin Rahmi’yi Okurken”, *Dost*: Ocak 1965, Yeni Dizi, C 15, S 15.
- ERİŞENLER, Satı: “Mürebbiye”, *Türk Dili*: Ekim 1966, C XVI, S 181.
- ERİŞENLER, Satı: “Nimetşinas”, *Türk Dili*: Temmuz 1965, C XV, S 166.
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet: *Türk Edebiyatı Tarihi*: Bakû 1925-1926, C I, 2. hisse, Azer Neşriyat.
- ERTEM, Sadri: “Halkın San’atkârı Hüseyin Rahmi”, *Kurun*: 19 Mayıs 1937.
- ES, Hikmet Feridun: “Bizdeki Roman Kahramanları”, *Akşam*: 15 Eylül 1936.
- ES, Hikmet Feridun: “Tanımadığımız Meşhurlar: Bilmediğimiz Hüseyin Rahmi”, *Akşam*: 12, 13, 14, 16, 17 Aralık 1944.

- ESATOĞLU, Hakkı Selâhaddin: “Hüseyin Rahmi ve Gerçekçi Edebiyat”, *Edebiyat Postası*: 15 Haziran 1950, Y 1.
- ESEN, Nüket: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın İki Romanında Anlatım Teknikleri”, *Kuram Kitap*: 11 Mayıs 1996, s. 51-62.
- ESEN, Nüket: *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*: İstanbul 1990, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- FAHRİ, B., “Edebiyat Bahisleri: Hüseyin Rahmi”, *Milliyet*: 21 Haziran 1932.
- FELEK, Burhan: “Kalem Âleminin Kaybettiği Büyük Kıymet: Üstat Hüseyin Rahmi”, *Cumhuriyet*: 10 Mart 1944.
- FETHİ NACİ: *40 Yılda 40 Roman*: 1994, Oğlak Yayınları, s. 14-20.
- FIRÇA: “Üstad Hüseyin Rahmi”, *Karikatür*: 29 Şubat 1936.
- GARİPER, Cafer: “Yenileşmenin Başlangıcı ve Öncüleri”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*: Ankara 2005, ed.: Ramazan KORKMAZ, Grafiker Yayıncılık, s. 41-79.
- GERÇEK, Selim Nüzhet: “Hüseyin Rahmi ve Eserleri”, *İstanbul*: 1 Nisan 1944, S 9.
- GEZGİN, Hakkı Süha: “Edebi Portreler - Hüseyin Rahmi”, *Yeni Mecmua*: 7 Temmuz 1939, S 10, , s. 5.
- GEZGİN, Hakkı Süha: “Hüseyin Rahmi de Gitti”, *Vakit*: 10 Mart 1944.
- GÖÇGÜN, Önder: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Çocuklar”, *Türk Dili*: 1985, S 400, s. 228-235.
- GÖÇGÜN, Önder: “Ölümünün Otuzuncu Yıldönümünde Hüseyin Rahmi”, *Hisar*: Mart 1974, C 14, S 123, s. 6-7.
- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri, Eserlerinden Seçmeler, Hikâyeleri, Tiyatroları, Tenkidleri, Mektupları, Makaleleri, Röportajları, Hakkında Yazılanlar, Bibliyografya*: Ankara 1990, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1993, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÖKMAN, Muzaffer: *Hüseyin Rahmi Gürpınar - Açıklamalı Bibliyografya*: İstanbul 1966, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- GÖVSA, İbrahim Alâaddin: "Hüseyin Rahmi", *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*: 1943, s. 753-754.
- GÜLER, Cemal Nâdir: "Türk Mizah San'atı Bir Ustasını Kaybetti", *Amcabey*: 18 Mart 1944, C 3, S 68.
- GÜNGÖR, Selâhaddin: "Hüseyin Rahmi'nin Yarım Asırlık Dostu Kitabçı Hilmi Anlatıyor", *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.
- GÜNYOL, Vedat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'a Göre Hayat", *Yücel*: Temmuz 1944, C XVII, Y 10, S 99.
- GÜNYOL, Vedat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'a Göre San'atkarın Cemiyetindeki Yeri ve Rolü", *Yücel*: Şubat 1941, C 12, S 72.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi: *Gazetecilikte Son Yazılarım 2*: İstanbul 2002, Özgür Yayınları.
- GÜVEMLİ, Zâhir: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Vakit*: 12 Mart 1944.
- GÜZELCE, İlgaç: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kadın Tipleri ve Kadın Eğitimi Unsuru*: İzmir 2006, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- HARMANCI, Abdullah: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü*: Konya 2010, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- HAYRİ, Alp: "Üstadın Ölümünden Evvelki Günlere ve Ölümü Gününe Ait Hâtıralar", *Cumhuriyet*: 10 Mart 1944.
- HIZARCI, Suat: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Sanatı, Eserleri*: İstanbul 1964, Varlık Yayınları.
- HIZARCI, Suat: "Hüseyin Rahmi Bey", *Kim*: 20 Ağustos 1964, no.: 318.
- HIZARCI, Suat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Eserlerini Oyunlaştırma Yarışması", *Dost*: Mayıs 1965, Yeni Dizi, C 16, S 7.

- HIZARCI, Suat: “Hüseyin Rahmi’den Seçmeler”, *Sosyal Adalet*: Ağustos 1964, no.: 19.
- İLDEŞ, Özgür: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın 1919’a Kadar Olan Romanlarında Yapı, Tema, Anlatım (1889-1919)*: Ankara 2009, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- İLERİ, Selim: “Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri”, *Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Temmuz 1975, S 286, s. 2-32; 2. baskı: Eylül 2008.
- İMSET, Hulûsi İsmet: “Hüseyin Rahmi”, *Son Posta*: 10 Mart 1944.
- İNCİ, Handan: “Tip Yaratma Tekniği Olarak Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Argo”, *Türk Kültüründe Argo*: Hollanda 2002, ed.: Emine GÜRSOY-NASKALİ, Gülten SAĞOL, Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayınları, s. 213-222; 2. baskı: İstanbul 2016, KaKitap.
- İNCİ, Handan, “Türk Edebiyatı’nın Kedili Öyküleri”, *Kitap-lık*: Temmuz-Ağustos 2006, S 96.
- İNCİ, Handan: “Türk Romanının İlk Yüz Yılında Anlatım Tekniği ve Kurgu”, *Kitap-lık*: Ekim 2005, S 87.
- İNSEL, Avni: “Hüseyin Rahmi’ye Dâir”, *Servet-i Fünûn*: Ekim 1944, Y 53, C 94, S 24-25.
- KABAKLI, Ahmet: “Hüseyin Rahmi ve Halide Edip”, *Tercüman*: 15 Mart 1964.
- KABAKLI, Ahmet: *Türk Edebiyatı*: 1974, Türk Edebiyatı Yayınları, C III, 3. baskı, s. 312-324.
- KAPLAN, Mehmet: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Aslı Tipler”, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: İstanbul 1976, Dergâh Yayınları, s. 458-475.
- KAPLAN, Mehmet: “Hüseyin Rahmi’nin Üslûbu ve Hayat Görüşü”, *Edebiyatımızın İçinden*: 2004, Dergâh Yayınları, s. 90-96.
- KAPLAN, Mehmet: *Edebiyatımızın İçinden*: 1976, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: *Hikâye Tahlilleri*: 1997, 6. baskı, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: 1976, Dergâh Yayınları.

- KAPLAN, Mehmet: *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II*: 1976, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: İnci Enginün ve Birol Emil, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: 1995, Dergâh Yayınları, 3. baskı.
- KAPLAN, Mehmet; İnci ENGİNÜN; Birol EMİL, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II 1865-1876*: 1993, Marmara Üniversitesi Yayınları, 2. baskı.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal: *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi 3: Cumhuriyet Edebiyatı*: 1985, İnkılap Kitabevi Yayınları, s. 95-156.
- KARATAY, Namdar Rahmi: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yaşayan Tarafı”, *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- KARAY, Refik Halid: “Dünki İstanbul Hayatının En Büyük Tarihçisi: Hüseyin Rahmi”, *Tan*: 9 Nisan 1944.
- KAYGANA, Mehmet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın 1919-1944 Yılları Arasında Yazdığı Romanlarında Yapı Tema ve Anlatım*: Ankara 2008, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- KERMAN, Zeynep: “Hüseyin Rahmi ve Halid Ziya’da Mürebbiye Meselesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: 1986, C 24-35, s. 299-304.
- KERMAN, Zeynep: “Şık Romanı”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi II, Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı*: İzmir 1983, s. 58-73.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*: Ankara 1970, Edebiyat Yayınevi.
- [KORKMAZ] Zeynep DENGİ, “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Fikir Cephesi”, *Ülkü*: 16 Mart 1944, Yeni Seri 60.
- KOŞAR, Emel: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Batıl İnançlar*: 2008, Piya-Art Yayıncılık.
- KUTLU, Şemsettin: *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Romanları*: 1970, Türkiye Yayınevi.
- KUTLU, Şemsettin: *Servet-i Fünun Edebiyatı*: 1988, Toker Yayınları.
- Kıyruklu Yıldız Altında Bir Ev*: 2000, Adalar Vakfı Yayınları.
- LEKESİZ, Ömer: *Yeni Türk Edebiyatı’nda Öykü*: 1997, Kaknüs Yayınları.

- LEVEND, Âgâh Sırrı: “Ölümünün 25. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türk Dili*: Haziran 1969, C 20, S 213.
- LEVEND, Âgâh Sırrı, *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: Ankara 1964, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LEVEND, Âgâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi I*: 1973, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 54-55.
- MECDÎ, Tefrik: *Cadı Mes'elesine Dâir — Recm*: Dersaadet 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.
- MİYASOĞLU, Mustafa: *Roman Düşüncesi ve Türk Romanı*: 1998, Ötüken Neşriyat, s. 112-117.
- MORAN, Berna: “Alafranga Züppeden Alafranga Haine”, *Birikim*: Mayıs 1977, C 5, S 27, s. 7-17.
- MORAN, Berna: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’da Sosyalizm ve Haydutluk”, *Birikim*: Haziran 1975, C 1, S 4, s. 5-9.
- MORAN, Berna: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yüksek Felsefesi, Şıpsevdi”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*: 1991, C I, s. 87-116.
- MORAN, Berna: “Türk Romanında Fantastiğin Serüveni”, *Hürriyet Gösteri*: Mayıs 1992, S 138, s. 7-12.
- MORAN, Berna: *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*: 1997, İletişim Yayınları, 6. baskı.
- MORAN, Berna: *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*: 2007, İletişim Yayınları.
- MORKAYA, Burhan Cahit: “Hüseyin Rahmi Türk Romancılığında Mekteb Kurmuş Bir Üstaddı”, *Son Posta*: 11 Mart 1944.
- MUTLUAY, Rauf: “Konuları ve Kişileriyle Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Papirüs*: 1969, S 33.
- MUTLUAY, Rauf: “Öyküleriyle Hüseyin Rahmi”, *Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Temmuz 1975, S 286; 2. baskı: Eylül 2008.
- MUTLUAY, Rauf: *Bende Yaşayanlar*: 1977, İş Bankası Yayınları.
- NACÎ, Fethi: *40 Yılda 40 Roman*: 1994, Oğlak Yayınları, s. 14-20.

- NACİ, Fethi: *Türkiye’de Roman ve Toplumsal Değişme*: 1981, Gerçek Yayınları.
- NACİ, Fikret: “Celal Nuri Beyefendi’ye”, *Edebiyat-ı Umûmiye*: 5 Teşrin-i Evvel 1335 (1919), Mecmua no.: 85.
- NACİ, Fikret: “Hüseyin Rahmi Bey ve Roman”, *Yeni Fikir*: 15 Eylül 1926, no.: 16.
- NACİ, Fikret: “Hüseyin Rahmi Bey’in Âsârı”, *Yeni Fikir*: 15 Kânun-ı Evvel 1926, no.: 18.
- NACİ, Fikret: “Tutuşmuş Gönüller”, *Yeni Fikir*: 15 Kânun-ı Evvel 1926, no.: 18.
- NİHAT, Mustafa: *Türkçe’de Roman, Hakkında Bir Deneme*: 1936, Remzi Kitabevi.
- NÜZHET, Sadri: *(Cadı) Münasebetiyle (Feth-i Meyyit’e) İsyan*: 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.
- OKAY, Orhan: *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*: 2005, Dergâh Yayınları.
- OKSAL, Sedat: “Roman San’atı ve Hüseyin Rahmi”, *Tanin*: 10 Nisan 1944.
- OKTAY, Ahmet: *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı (1923-1950)*: Ankara 1993, s. 755-776.
- OSMAN NİHAD: “Hüseyin Rahmi’nin Arkasından”, *Ankara Postası*: 27 Mart 1944.
- OSMAN SABAHADDİN: “Günü Geçen Bir Dâvâ”, *Yarım Ay*: 15 Mart 1943, no.: 169.
- OZANSOY, Halid Fahri: “Hüseyin Rahmi’yi Düşünürken”, *Son Posta*: 18 Mart 1944.
- OZANSOY, Halid Fahri: “Ölümünün 25. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tercüman*: 13 Mart 1969, no.: 2659.
- OZANSOY, Halit Fahri: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’a Ait Enteresan Hatıralarım”, *Tercüman*: 20 Mayıs 1964.
- ÖNERTOY, Olcay: “Doğumunun 100. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romancılığı”, *Türk Dili*: Ağustos 1964, no.: 155, s. 842-847.

- ÖNERTOY, Olcay: “Oyun Yazarı Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türkoloji Dergisi*: 1977, C 7, S 1, s. 55-71.
- ÖRİK, Nahid Sırrı: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Ulus*: 25 Mart 1944.
- ÖZBALCI, Mustafa: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Bazı Romanlarında Ferdi ve Sosyal Tenkit”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*: Samsun 1991, S 6.
- ÖZCAN, Celâl: “Ölümünün 32. Yılında Hüseyin Rahmi”, *Varlık*: 1977, Y 43, S 833, s.13.
- ÖZERDİM, Sâmî Nabi: “Doğumunun Yüzüncü Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türk Dili*: Ekim 1964, no.: 157.
- ÖZMEN, Kemal: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Fransız Kişiler”, *FDE Yazın ve Dilbilim Dergisi*: Ankara 1979, no.: 3, s. 150-166.
- ÖZÖN, Mustafa Nihad: “Hüseyin Rahmi Bibliyografyası”, *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’dan Seçilmiş Parçalar ve Eserleri Hakkında Mütalaalar*, Hilmi Kitabevi, 1945.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*: 1941, Maarif Matbaası.
- ÖZTÜRK, Halil Nimetullah: “Hüseyin Rahmi Mütefekkir”, *Vakit*: 10 Mart 1944.
- ÖZYALÇINER, Adnan: “Çağdaş Bir Yazar: Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Güldiken*: 2000, Güz, S 22, s. 10.
- PARLA, Jale: *Babalar ve Oğullar - Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*: 1993, İletişim Yayınları, 2. baskı.
- POLAT, Nazım H.: “Hüseyin Rahmi’nin ‘Cadı’ Romanı Hakkında Münakaşalar”, *Türk Dünyası Araştırmaları*: Aralık 1982.
- SAFA, Peyami: “Türk Romanının Büyük Kaybı: Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tasvir-i Efkâr*: 11 Mart 1944.

- SAĞLAM, Nuri: “Ben Deli miyim? Romanında Ahlakla Aykırı Neşriyat Yaptığı Gerekçesiyle Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yargılanması”, *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: İstanbul 2005, no.: XXXII, s. 1-20.
- [SAYMAN], Mecdi Sadrettin: “Büyük Romancımız Hüseyin Rahmi Bey’de İki Saat”, *Yeni Kitap*: Temmuz 1928, S 3.
- SERASLAN, Halim: *Cariyelik ve Türk Romanında Bazı Cariye Tipleri*: Konya 2000, Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- SERVER, İskit: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Aylık Ansiklopedi*: 1943, S 49, C V, s. 1408-1410.
- SEVENGİL, Ahmet Refik: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Hatıraları, Eserleri Hakkında Mütalaalar*: 1945, Hilmi Kitabevi.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: “Hüseyin Rahmi Bey - Hayatı ve Eserleri”, *Dârülbekâyi Mecmuası*: 1932, no.: 35.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: “Hüseyin Rahmi Bey ve Kahramanları”, *Yedigün*: 23 Mayıs 1934, no.: 63.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Hatıraları, Eserleri, Münakaşaları, Mektupları*: 1944, Hilmi Kitabevi.
- SEVİNÇLİ, Efdal: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yaşamı, Sanatçı Kişiliği*: 1990, Arba Yayınları.
- [SEVÜK], İsmail Habip: *Edebî Yeniliğimiz II*: 1932, Maarif Vekâleti Devlet Matbaası.
- [SEVÜK], İsmail Habip: *Tanzîmattan Beri I, Edebiyat Tarihi*: 1944, Remzi Kitabevi, s. 226-232.
- SEYDA, Mehmet: “Doğumunun 11. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Forum*: Ankara 1964, S 15, s. 16-17.
- SINAR, Alev: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Eserlerinde Âdet ve Gelenekler”, *Türkiye Günlüğü*: 2000, S 63, s. 88-100.
- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: Ankara 1974, 3. baskı, Varlık Yayınları.

- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1859-1959 II (Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kadar (1911-1922))*: Ankara 1978, Varlık Yayınları.
- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I (Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Kadar 1859-1910)*: 1977, Varlık Yayınevi.
- SU, Hüseyin: *Öykümüzün Hikâyesi*: Ankara 2000, Hece Yayınları.
- SUPHİ RIZA: "Hüseyin Rahmi", *Bilgi Âlemi*: 1 Kânun-ı Evvel 1931.
- SÜHA, Hakkı: "Hüseyin Rahmi'ye Jübile", *Kurun*: 13 Mayıs 1937.
- SÜHA, Hakkı: "Hüseyin Rahmi", *Yeni Mecmua*: 7 Temmuz 1939, no.: 10.
- SÜNER, Necip: "Hüseyin Rahmi İçin", *Yeni Adam*: 4 Mayıs 1944, no.: 488.
- ŞEN, Semra: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarındaki Folklor Unsurları*: Erzurum 1995, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- ŞEN, Semra: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Şık, Tesadüf, Şıpsavdi, Metres Adlı Eserlerinde Halk Edebiyatı Unsurları*: Erzurum 1987, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- TALU, Ercüment Ekrem: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeni Sabah*: 10 Mart 1944.
- TANER, Haldun: "Ölümünün 7. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeni İstanbul*: 11 Mart 1951.
- TANJU, Sadun: "Hüseyin Rahmi Bey ve Biz", *Ulus*: 17 Ağustos 1964.
- TANJU, Sadun: "Kızgınlığı Müthişti", *Ulus*: 20 Ağustos 1964.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: "Romana ve Romancıya Dâir Notlar", *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: "Türk Edebiyatında Cereyanlar", *Yeni Türkiye*: 1959, Nebioğlu Basımevi, s. 343-374.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: *Edebiyat Üzerine Makaleler*: 1995, haz.: Zeynep KERMAN, 7. baskı, Dergâh Yayınları.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*: 1942, Bürhaneddin Matbaası.
- TANRIKULU, Abdullah: *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: 1974, Toker Yayınları.

- TANSEL, Fevziye Abdullah: “Gürpınar, Hüseyin Rahmi”, *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1970, C 18, s. 223-228.
- TANSEL, Fevziye Abdullah: “Hüseyin Rahmi’nin Halkçılığı”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*: 1 Ekim 1972, C 1, S 4, s. 36-46.
- TANSEL, Fevziye Abdullah: *Gürpınar, Hüseyin Rahmi*: Ankara 1970, Edebiyat Yayınevi.
- TANSEL, Feyziye Abdullah: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *İslâm Ansiklopedisi*: 1997, Millî Eğitim Bakanlığı, C 5/1, s. 655-663.
- TANYOL, Cahit: “Hüseyin Rahmi’nin Kahramanları”, *Değirmen*: Nisan 1944, S 12, s. 153-154.
- TATARLI, İbrahim; Rıza MOLLOF: *Hüseyin Rahmi’den Fakir Baykurt’a Marksist Açıdan Türk Romanı*: 1969, Habora Kitabevi.
- [TEPEDELENLİOĞLU], Nizameddin Nazif: “Hüseyin Rahmi”, *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.
- THEODOR, Menzel: “Hüseyin Rahmi”, *The Encyclopaedia of Islam*: 1927, C 2, S 367.
- TİLKİ, Bahriye: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Çocuk*: İstanbul 1990, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- TİMUR, Taner: *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*: 1991, Afa Yayınları, s. 46-49.
- TOKER, Şevket: “Şıpsevdi Romanı”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*: İzmir 1983, S 2, s. 148-172.
- TOKER, Şevket: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Alafranga Tipler*: İzmir 1990, Ege Üniversitesi Basımevi.
- TOPLU İĞNE [Hamdullah Suphi TANRIÖVER]: “Vur Abalıya”, *Davul*: 1 Nisan 1325 (1909), no.: 20.
- Türk Dili - Roman Özel Sayısı*: Ankara 1964, S 154, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Ankara 1975, S 286, Türk Dil Kurumu Yayınları; 2. baskı: 2008.

- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Tan*: 21 Mayıs 1943.
- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Kalemin Matemi", *Tan*: 10 Mart 1944.
- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Kaybettiğimiz Büyük Romancı Hüseyin Rahmi'nin Şahsiyeti ve Eserleri", *Tan*: 12 Mart 1944.
- VÂ-NÛ: "Hüseyin Rahmi", *Akşam*: 10 Mart 1944.
- YALÇIN, Alemdar: *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Devri Türk Romanı*: Ankara 2002, Akçağ Yayınları.
- YARDIMCI, İlhami: "Hüseyin Rahmi'nin Hususiyetleri: Hemşiresinin Kızı Safder Hanım Anlatıyor", *Çınaraltı*: 18 Mart 1944, no.: 130.
- YARDIMCI, İlhami: "Rahmetli Büyük Üstad Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Çınaraltı*: Eylül 1944, no.: 130.
- YAVUZ, Hilmi: *Roman Kavramı ve Türk Romanı*: 1977, Bilgi Yayınevi.
- YAZAR, Mehmet Behçet: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yedigün*: 4 Ağustos 1941, no.: 439.
- YAZGIÇ, Dr. Kâmil: "Hüseyin Rahmi", *Vakit*: 13 Mart 1944.
- YESARİ, Mamut: "Büyük Kaybımız", *İleri*: 18 Mart 1944.
- YEŞİLYURT, Evrim: *Hüseyin Rahmi Gürpınar Hayatı ve Eserleri*: Ankara 2002, Yeryüzü Yayınevi.
- YILMAZ, Durali: "Cadı", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*: 1977, Dergâh Yayınları, C 2, s. 2-3.
- YILMAZ, Durali: *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*: Ankara 1997, Akçağ Yayınları.
- YILMAZ, Durali: *Romanımız ve İnsanımız*: 1976, Nakışlar Yayınevi.
- YÜCEBAŞ, Hilmi: *Bütün Cepheleriyle Hüseyin Rahmi Gürpınar*: 1964, İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- YÜCEL, Hasan Âli: *Edebiyat Tarihimizden I*: Ankara 1957, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- YÜZÜNCÜ, Esat Feyzi: "Hüseyin Rahmi", *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.

ZEKÂ, Semih: *Hüseyin Rahmi Gürpınar 'ın Roman ve Hikâyelerinde Mizah:* 2004, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

ZÜMRÜTKAL, Şerif Şenol: *Hüseyin Rahmi Gürpınar 'ın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme:* İstanbul 2012, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali

Giriş

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Başımıza Gelenler* başlığıyla *Son Telgraf* gazetesinde Şubat 1925'te tefrika etmeye başladığı roman, gazetenin kapanması nedeniyle yarım kalmış, Eylül 1925 itibarıyla *İkdam* gazetesinde yeniden tefrika edilmeye başlanmıştır. Hüseyin Rahmi, romanı 2 Aralık 1925'te Heybeliada'da tamamlamıştır.

Roman 1964'te Pınar Yayınevi tarafından *Kaderin Cilvesi (Başımıza Gelenler)* başlığıyla, Abdullah Tanrıninkulu'nun giriş yazısıyla basılmıştır.

Erman İMER

Bilir misiniz hiçbir nabekanın¹ cilvesi, kaderinki kadar garip ve insafsız olamaz. Çünkü ona karşı şikâyetinizi yükseltecek hiçbir makam, hiçbir mahkeme yoktur. Kâinatın içinde yalnız o “*layusel amma yefal*”dır². Bu gaddarın yüzünden her ne felakete uğrasanız “Eh ne denir, kaderim böyle imiş.” tevekkülüyle³ teselli yorganını başınıza çekip onun en ağır cilvelerinin mahkûmiyeti altında ölmeye kadar ezilmekten başka bir çareye başvurabilir misiniz?

Ah efendim, nasıl söyleyeyim, bana deselerdi ki ocak süpürücüsü olacaksın, gündelikte lağım ayıklayacaksın, sokaklarda ayı oynatacağısın, hiç şaşmaz ve kızmazdım. Hep, “Bunlar da birer sanattır. Başa gelince ne çare nasibimmiş... Eyvallah...” der geçerdim. Fakat ah! Bugün olduğum menhus⁴ şeyi olmak hiç mi hiç zerre kadar aklımdan geçmezdi.

Ne olduğumu belki şimdi merak edersiniz. Yüzüm kızarmadan bunu size birdenbire söyleyemem.

Çünkü “Tüh, kepaze herif!” nefretiyle elinizden bu satırları atıvermenizden korkarım. Bu sergüzeştimi beni ayıplamamak için dişinizi sıkarak okumanızı çok rica ederim.

Ben hayli refah ve güngörmüş, namuskâr, asil bir ailenin ellilik babasıyım. Sonradan düştük. Nasıl düşüş... Altıncı dairenin önünden don bir havada kızağa oturup da doğru kalafat yerine, oradan

¹ nabeka: ölümlü

² layusel amma yefal: yaptığından sorulmaz

³ tevekkül: Allah’a güvenme

⁴ menhus: uğursuz

denize, sonra zindan kapısına, daha sonra yerin dibine, merkez-i arza⁵ kadar hevlınak⁶ bir sukut⁷...

Âdeta köpek sefaletine düştük. Çocuklarımızdan, torunlarımızdan ikisini otomobil çiğnedi, birini tramvay... Biri, yüzünüze güller, uyuzdan öldü. Muharebeye giden oğullarımız dönmedi. Evimizin içine karahumma, lekeli, kızıl, kaç renk hastalık varsa girdi. Tırpan attı. Büyük küçük on sekiz kişiden şimdi yedi nüfus kaldık.

Zaruret, kangalları arasına almış bir yılan gibi bizi sardıkça sık-tı, sıkıkça sardı. Sattık yedik. Kırdırdık yedik. Mutfak takımı, kap kacak, altımızdaki döşek, üstümüzdeki yorgana kadar...

Kala kala elimizde yedi sekiz odalı bir ev kaldı. Hem semt hem de sapaca bir yerde. Bütün bütün kiraya verdik. İcar alamadık. Batakçılar çıkarıncaya kadar çekmediğimiz kalmadı. Oda oda verdik, ev harap oldu. Yine kolay para alamadık. Aldığımızın da bereketini görmedik. Bin bela ile kiracıların hepsini defettik. Evi sildik, süpür-dük. Fakat her türlüşünden ağzımızın tadını almış olduğumuz için şimdi bu süknadan⁸ ne yolda istifade edeceğimizi bilmiyoruz.

Uzaktan uzağa tanıdığım bir Şemi Efendi vardır. Şişko karnı-nın üzerinde sebilhane zinciri altın kordon taşır. Yakası samur pal-to, bıyıklar matruş⁹, başta kalpak. Yanağına bir fiske vursanız kan fişkırarak sanırsınız. Öyle besili bir vücut. Dili hafifçe Arap'a çalar lakin milliyeti nedir, ne cins kumaştır, bilmem.

Herkesin, vadesi gelmiş hazan yaprağı ömürsüzlüğü ile sarar-dığı bu kıtlıkta böyle kanlı canlı insanlara tesadüf ettikçe doğrusu maişetlerindeki¹⁰ esrarı merak ediyorum.

Bu herifin biraz kumarbaz olduğunu biliyorum ama bu oyuna dalanların nihayeti sefalet, zillettir¹¹. Çünkü kumarda mütema-

⁵ merkez-i arz: dünyanın merkezi

⁶ hevlınak: korkunç

⁷ sukut: düşüş

⁸ sükna: oturlan yer, mesken

⁹ matruş: tıraşlı

¹⁰ maişet: geçim

¹¹ zillet: aşağı olma

diyen¹² kazanılamaz. Şemi Efendi daima otomobillerde gezerken, nasılsa ona bir gün tramvayda rast geldim.

Her yere girip çıkan bu yaman heriften bir akıl öğrenmek ümi-diyle bizim çok odaları boş duran evden, biraz da zaruretimden bah-settim.

Benim bu acıklı hâlimin önünde kısa bir düşünce ile çattığı kaşlarını acayip bir bakışla beni süze süze tekrar ayırdıktan sonra:

“Peki peki, âlâ. İyi bir tesadüf. Ben de böyle bir şey arıyordum.”

Derhâl cebinden bir hatıra defteri çıkararak:

“Hanenizin semti, numarası, odalarının adedi?”

Söyledim. Hepsini dudaklarını yayan geniş bir inşirah¹³ tebes-sümüyle kaydettikten sonra:

“Hüsnütesadüf¹⁴ işte bu kadar olur. İstanbul’u elek elek arasay-dım bu derece matluba¹⁵ muvafık¹⁶ bir ev bulamazdım.”

Bu pek ani ve pek hararetle tasvipkârlığın¹⁷ karşısında azıcık şaşırarak dedim ki:

“Fakat efendim, biz içinden çıkıp da evi bütün bütün kiraya ve-remeyiz.”

O şimdi tebessümünü bir yelpaze gibi açıp kapayarak:

“Aman efendim, size ‘Çıkınız’ diyen var mı? Bana evden ziya-de siz lazımsınız. Namuslu adamlar. Ben parayı hanenize verecek değilim. Sizin hüsnüsiytinize¹⁸ vereceğim. Namus ve haysiyetinize vereceğim.”

Ben, kalabalık bir ağızdan dökülen bu madrabaz¹⁹ sözleri kar-şısında namusumu satıyormuşum gibi bir hâle uğrayarak tuhaflaş-tım. Bu nev işlerde zekâsı keskinleşmiş olan Şemi Efendi, bir çocuk avutur gibi pat pat arkamı okşayarak:

¹² mütemadiyen: devamlı

¹³ inşirah: ferahlık

¹⁴ hüsnütesadüf: güzel rastlantı

¹⁵ matlup: istenilen

¹⁶ muvafık: uygun

¹⁷ tasvipkârlık: onaylayıcılık

¹⁸ hüsnüsiyt: iyi şöhret

¹⁹ madrabaz: hileci

“Evimden evvel namusumu kiralamak isteyen bu adam acaba ne fırlıdak çevirecek?” diye şimdi belki merak edip durursunuz. Ben yalan sevmem. Kapalı işten de hoşlanmam. Açık pazarlık yapacağız.”

“Teşekkür ederim Şemi Bey. Bendeniz de kapalı işten hazzetmem. Açık ve geniş görüşelim.”

“Benim kim olduğumu biliyorsunuz?”

O, hangi taşı kaldırsamz altından çıkan, sekiz on türlü şahsiyet taşıyan bir zattı. Ama asıl mesleği ne olduğunu doğrusu bilmiyordum fakat bu cehlimi²⁰ itiraf etmek de istemeyerek:

“A... Evet efendim, hiç bilmez miyim? Zatiâliniz...” falan, diye birkaç söz kekelemeye uğraşırken yine kendisi imdadıma yetişerek:

“Bendeniz sabık²¹ Şura-yı Devlet²² ricalinden²³...”

“Evet efendim, malum.”

“Mülga²⁴ Umur-ı Hariciyye²⁵ muavinlerinden²⁶...”

Böyle boyuna o sayıyor, hilaf varsa günahı yine onun üzerinde kalsın, ben de pehpehlerle tasdik ediyorum²⁷. Her devrin şaşaalı²⁸ makamlarından bir düzine kadar memuriyet sıraladı. Bunların hiç-biri beyefendinin çok bulanık hüviyetini natık²⁹ olmamakla beraber, ben de kendisini tanımış oldum.

Velveleli kelimelerle zatını tescil³⁰, tespit ettikten sonra kısa bir nutkun mukaddimesine³¹ girişerek:

“Biz Türkler...” samimiyetiyle başladı.

²⁰ cehl: bilgisizlik

²¹ sabık: önceki

²² Şura-yı Devlet: Danıştay

²³ rical: devlet adamları

²⁴ mülga: kaldırılmış

²⁵ Umur-ı Hariciyye: Dış İşleri

²⁶ muavin: yardımcı

²⁷ tasdik etmek: onaylamak

²⁸ şaşaalı: gösterişli

²⁹ natık: söyleyen, konuşan

³⁰ tescil: kaydetme

³¹ mukaddime: giriş

Bu zat, uzun müddet Arabistan'da kalarak dili ve rengi bozulan bir Türk olabilirdi. Lakin zihnim doğrusunu isterseniz onun halisü'd-dem³² bir Türk olduğu ihtimalini kabul edemiyordu. Çünkü Türklerin içinde en ziyade Türklük gayreti güdenlerin diğer ırklara mensup yabancı kimseler oldukları çoktandır taaccübümle³³ beraber hiddetimi celbeden bir keyfiyetti.

Şemi Bey söylüyordu:

“Bizde darbimesel³⁴ olmuş bir söz vardır: “Ticaret ayıp değildir”. ” derler...”

Bu bir bedihedir³⁵. Bunun mesel³⁶ şeklinde iradına³⁷ neden lüzum görülmüş? Ha şunun için ki demek Türklerde ticaretin ayıp sayıldığı bir devir de varmış. Belki elan³⁸ da bu kafada giden zavalılar mevcuttur. Lakin şimdi ticaretin değil, ticaretsizliğin pek ayıp bir şey olduğunu zaman bize ispat etti.”

Bu mukaddemenin neticesi ne çıkacak? Âdeta ufak bir heyecanla dinliyorum. O devam ediyor:

“Şimdi sizin kendinize büyük gelen bir eviniz var.”

“Evet.”

“Bunu muhtelif³⁹ surette⁴⁰ icara⁴¹ verdiniz fakat istifade edemediniz.”

“Evet efendim.”

“Ben bu süknayı dolgun bir bedel ile sizden bilisticar⁴² asri⁴³ bir hane şekline koyacağım.”

³² halisü'd-dem: safkan

³³ taaccüb: hayret

³⁴ darbimesel: atasözü

³⁵ bedihe: irticalen, öylesine söylenmiş söz

³⁶ mesel: örnek

³⁷ irat: söyleme

³⁸ elan: şimdi

³⁹ muhtelif: çeşitli

⁴⁰ suret: şekil

⁴¹ icar: kira

⁴² bilisticar: kiralayarak

⁴³ asri: çağdaş

Bu “asri hane” tabiri önünde ben sevinçle geniş bir yoldan koşup koşup da nihayet kafasını bir çıkmazın duvarına çarpan çocuk gibi zinkadak durdum.

Zeki herif müstehzi⁴⁴ tebessümü⁴⁵ ile kalın, esmer dudaklarını yayarak:

“Anladım, anladım. Asri tabirinden ürktünüz. Lakin kabahat bu masum kelime de değil. Sizin zavallı zihniyetinizde. Azizim biraz kafanızı yontunuz, aç kalmazsınız.”

“Beyefendi affedersiniz. Kelime pek şümüllü⁴⁶. Bir hanenin asri şekle ifrağı⁴⁷ ne demektir? Bunu birdenbire zihnim almadı.”

“Anlattık ya. Sizi bir meçhulün karanlıklarına sürüklüyecek değilim. Açık pazarlık yapacağız demedik mi?”

“Evet efendim, Allah razı olsun.”

“Hanenizi evvelce şehri⁴⁸ kaç kırıya veriyordunuz?”

“Elli liraya.”

“Pekâlâ, ben size yüz vereceğim. Arzu buyururlarsa hemen şimdi üç aylık da peşin...”

Aman ya Rabbi, evde o kadar aç ve sefiliz ki mercimek çorbası yemekten bağırsaklarımız yosun tuttu. Bu üç yüz lira, yoksullukla kararmış gözlerimin önünde üç yüz bin liralık tükenmez bir servet gibi parladı.

Ben kaimeleri minderine üzerine serptiğim vakit karım, çocuklarım ah ne kadar sevinecekler, belki bu paraların bizim olduğuna birdenbire inanamayacaklar, belki beni dolandırıcılıkla ve daha fena şeylerle itham⁴⁹ edecekler.

Ben “la”⁵⁰ veya “neam”⁵¹ diyemeyerek büyük bir şaşkınlıkla herifin yüzüne bakarken o hemen yan cebinden bir banka karne-

⁴⁴ müstehzi: alaycı

⁴⁵ tebessüm: gülümseme

⁴⁶ şümüllü: kapsamlı

⁴⁷ ifrağ: bir şekilden başka şekle sokma

⁴⁸ şehir: ay

⁴⁹ itham: suçlama

⁵⁰ la: hayır

⁵¹ neam: evet

si çıkardı. Derhâl Kredi Liyone'ye üç yüz liralık bir çek doldurdu. Lütufkâr⁵² güler bir çehre ile bana uzattı. Ah Rabbi'm nasıl kabul edeyim? Daha müşkülü⁵³, nasıl reddedeyim? Elim titreyerek bir ile-ri bir geri gidiyor.

Nihayet “Alayım...” dedim. “Alayım. Şu mübarek üç yüz lira-nın hiç olmazsa rüzgârı avucumdan geçsin. Eğer asri hanenin tefsiri⁵⁴ hoşuma gitmez ise zor bir şey değil ya, bu kâğıt parçasını yine reddedebilirim.”

Çeki aldım. Şimdi parmaklarım kapandı, ağzım açıldı, alık alık Şemi Bey'i dinliyorum. Bu asri zat pek manasız bulduğu tereddüt-lerime⁵⁵ gülerek:

“Tuhaf şey azizim, böyle zamanda en namuslular bile parayı görünce çalışıyorlar. Size verilen bir şeyi kabulde tereddüt ediyorsunuz. Gözlerime kulaklarıma inanamıyorum. Böyle bir eski zaman âdemi⁵⁶, yenilerin içinde yaşayamaz. Azizim, kısmet ve maişet de-nen ejder ile güreşmeyi bilmelisiniz. Açlık, sefalet velakin bu şeyler, miskinlere yapışan birer marazdır⁵⁷.”

“Rica ederim Şemi Bey, bu asri hanenin tarifini çabuk inayet⁵⁸ buyurunuz.”

“Merak etmeyiniz. Titremeyiniz dostum, durunuz şimdi söyle-yeceğim.”

“Lütfedersiniz.”

Sıcaklığı avucumdan ta kalbimi saran çekin iadesi benim için teslim-i ruh⁵⁹ mertebesinde zor bir keyfiyet⁶⁰ olduğu için can kulağı ile dinliyorum.

⁵² lütufkâr: cömert

⁵³ müşkül: zor

⁵⁴ tefsir: yorum

⁵⁵ tereddüt: kararsızlık

⁵⁶ âdem: adam

⁵⁷ maraz: hastalık

⁵⁸ inayet: bağış

⁵⁹ teslim-i ruh: ölüm

⁶⁰ keyfiyet: iş

Kalbi geniş, ağzı hararetli, lisanı cesur bu asri adam dimağında⁶¹ dolaştırdığı cümleyi nihayet yumurtlamak için etrafını biraz kolağan ederek kulağıma doğru eğildi:

“Evde kumar oynatacağım.”

Şimdi bu söz beynimde çınladı. Kumar... Kumar... Kumar... Mübarek, şirin, pek namuslu bir kelime değil lakin benim zannettiğim öbüründen çok ehven. Fuhuş nerede? Kumar nerede? Biri kazurat⁶², öbürü tezek.

Ben kelimenin bu gelişinden pek memnun görünmemekle beraber çeki cebime indirdim. Biraz asık suratla düşünüyorum. O da şimdi azıcık muğber⁶³:

“Hâlâ samimiyetime kanaat getirmediniz⁶⁴ mi?”

“Samimiyetinizden şüphem yok lakin bir evin içinde kumar... Bu bana belalı bir şey gibi görünüyor.”

“Kumar, eğlencelerin sultanıdır.”

“Ah beyim ah, kumar bazen de eğlencelerin en kepazesi olur. Çingar çıkar, cinayet olur.”

“Kumar deyince aklınıza Galata’nın barbuthaneleri gelsin. Bizimkiler kibar takım. Bir elde dört yüz lira, beş yüz lira verirler de yüzlerini bile buruşturmazlar. Ben, eski devrin ricalinden bu kadar makam ihraz etmiş⁶⁵ bir zat...”

“Malum⁶⁶... Tadatla⁶⁷ yorulmayınız.”

“Bu pazarlık kesildi bitti. Artık ben yarın gelip evi gezerim. İktizasına⁶⁸ göre mobilya göndereceğim. Bir salon takımı, bir piyanon...”

“Bir piyano?”

“Evet...”

⁶¹ dimağ: beyin

⁶² kazurat: dışkı

⁶³ muğber: küskün

⁶⁴ kanaat getirmek: inanmak

⁶⁵ ihraz etmek: kazanmak

⁶⁶ malum: “Biliniyor.”

⁶⁷ tadat: sayma

⁶⁸ iktiza: gerek

“Sizinkiler çalgıyla mı kumar oynarlar?”

“Arada sırada ufak danslar olur.”

Ben hem herifle konuşuyorum. Hem de zihnimden paranın suret-i sarfı⁶⁹ hakkında müteaddit⁷⁰ haneli bir defter tanzim ediyorum. Ne olursa olsun bu üç aylık icar bedelini hak edeceğim. Üç yüz lirayı artık iade etmek niyetinde olmadığım için bu kumarların, ufak dansların içinde kadın da var mı, yok mu? Bu cihetleri eşelemeyi pek münasip bulmuyorum. O da bir şey söylemiyor.

-2-

Bankadan çekin esmanımı⁷¹ aldım. Koynumda paralar, kalbimde vesvese, koşa koşa eve döndüm. Suçlu çocuk gibi süklüm püklüm bir köşeye çekildim. Düşünüyorum. Odaya zevcem⁷² girdi. Hâlimdeki garabete⁷³ pek dikkat etmeyerek:

“Yine bu akşam ekmeğimiz yetişmeyecek”den başladı, bu yorgunluğunun beyhudeliğini bile bile eve acilen lazım olan şeylerin bermutat⁷⁴ uzun bir fihristini⁷⁵ yaptı. Hiçbir cevap alamayınca birdenbire bendeki durgunluğun farkına vararak:

“Ne o efendi, hiç sesin çıkmıyor?”

“...”

“Gözlerini kırpmadan korkunç bir durgunlukla yüzüme bakma öyle. Tekaüt⁷⁶ Ali Bey yoksulluktan işte böyle çıldırdı. Her şeyimiz elimizden gitti. Rabbi’nin birliğine emanet, kala kala bir evimiz, bir aklımız kaldı. Ah efendi, aklını başına topla. Sen de bozarsan çoluk çocuk biz ne yaparız? Hâlimize köpekler güler vallahi. Açlığa, çıplaklığa, soğuğa, sıcağa her türlüşüne alıştık. Göz bebeklerini oynat, kımılta, gül, söyle... Öyle kara sevda getirmiş gibi durma

⁶⁹ suret-i sarf: harcama şekli

⁷⁰ müteaddit: çok

⁷¹ esman: bedeller

⁷² zevce: eş (kadın)

⁷³ garabet: tuhafılık

⁷⁴ bermutat: her zamanki gibi

⁷⁵ fihrist: liste

⁷⁶ tekaüt: emekli

karşımda. Yüreğim eski yürek değil. Dayanamıyorum. Sende bir hâl var. Ne oldun? Anlat.”

Hiç ağzımı açmadan cebimden kaime⁷⁷ paketini çıkardım. Minlerin üzerine saçıverdim. Gözleri paralara dikilen karım şimdi benden ziyade kendisi çıldırmak istidadı⁷⁸ göstererek baygın baygın:

“Ah Salâh, kocacığım bu ne?”

“İşte görüyorsun ya? Para.”

Zevcem Şefika, gittikçe gözlerini büyüten bir hayret ve her kelimesi diğerinden yüksek bir telaffuzla uzaktan birer birer kaimelelerin kıymetlerini söylemeye başladı:

“Elli lira. Elli daha yüz. Dört tane yirmi beşerlik iki yüz... Onluklar, beşlikler... Üç yüz, dört yüz...”

Birdenbire kalbini şişiren garip bir his ve gözlerini bürüten şaşkın bir hırsıyla paraları hakiki miktarından fazla tahmin eden zevcem, ani bir teemmül⁷⁹ ve iştibahının⁸⁰ derinliğini hiç unutamayacağım bir merkûziyetle⁸¹ yüzüme bakarak:

“Ah, her şey aklıma gelebilirdi. Fakat bunu katiyen tahmin etmezdim.”

“Katiyen tahmin etmediğin nedir?”

“Söyle Salâh, bu paraları nereden çaldın? Aç durmaya razıyım, keşke bugünleri görmeyeydim.”

Zevcemin aleyhimdeki bu pek düşkün şüphesi birdenbire gücüne gitti. Hakikati söyleyecek yerde onun zıddına basmak için:

“Bu devirde herkes işinin uyarına bakıyor. Ben de bir tasımına⁸² getirdim, çaldım... Böyle çalınmış bir parayı rızkına karıştırmak istemiyorsan sen bizden ayrı dur, çoluk çocuk, yoksulluk bizim hepimizin canına tak dedi. Biz biraz yiyip içeceğiz.”

Sözün burasında şakkadak kapı açıldı, kaynanam destursuz içeri girdi. Kaynanalar dırdırcı, geçimsiz, huysuz, hırçın olurlar.

⁷⁷ kaime: kâğıt para

⁷⁸ istidat: yatkınlık

⁷⁹ teemmül: düşünme

⁸⁰ iştibah: şüphelenme

⁸¹ merkûziyet: saplanmışlık, dikilmişlik

⁸² tasım: ölçü

Bu bizimkisi kayınvalideler faturası içinde büsbütün müstesna⁸³ bir tipte yaratılmıştır. Yaşı yetmişe yaklaşıyor, evin içine kıran girdi, nüfusça yarıdan ziyade⁸⁴ telefât⁸⁵ verdik, ben bu kadının -illa maşallah- bir kere nezle olduğunu bile görmedim. Hane halkı kıtlıktan kırılrsa o karnını doyurmanın yolunu bulur. Çalar yer, kilerin kilidini törpüler, zahire⁸⁶ dolabını deler, aramızda bir fare hayatı yaşar. En adi sağ yağlarını tereyağı kaymak gibi yer. Bulabilirse zeytinyağına ekmek banar banar tıklar. Eve zahire girdiği vakitlerde onun çalıp sakladığı yerler vardır. Muharebenin en amansız kaht ü gala⁸⁷ zamanlarında bile kaynanam Halise Hanım aç kalmadı. Asma yaprağı lapası, ısırgan çorbası gibi yemekler icat etti. Şikemperverlikte⁸⁸ deha sahibidir. Midesinden başka din, mabut⁸⁹ tanımaz.

Kaynanam odaya adımını atar atmaz minder üzerine saçılmış paraları görerek kemal-i huşuyla⁹⁰ kaimelerin önünde durdu. İçini derin derin çeke çeke:

“Eşhedü enla ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resulü...”

Ben:

“Ne oluyorsun hanım ne?”

Kaynanam:

“Kelime-i şehadet getiriyorum.”

Ben:

“Ecelin mi yaklaştı?”

Kaynanam:

“A dur bakalım, daha vakit çok. Torunlarımın çocuklarını göreceğim.”

Ben:

⁸³ müstesna: kural dışı

⁸⁴ ziyade: fazla

⁸⁵ telefât: can kaybı

⁸⁶ zahire: erzak

⁸⁷ kaht ü gala: kıtlık ve pahalılık

⁸⁸ şikemperver: obur

⁸⁹ mabut: ilah

⁹⁰ kemal-i huşu: hayret

“Hâlet-i nezde⁹¹ gibi niye gürüldüyorsun öyle?”

Kaynanam:

“Paraları gördüm, içim coştı. Sarraf camekânlarını süsleyen bu mübarek kâğıtları bizim eve gönderen Cenabıhakk’ın büyüklüğüne, peygamberinin ulviyet⁹² ve şefaatine⁹³ şehadet getiriyorum. Rabbi’mden ümit kesilmez. Vermez vermez de işte böyle bir gün gaip hazinesinden birkaç yüz lira ihsan eder.”

Ben:

“Bu paraları nerede bulduğumu sormuyorsun... Bak, kızın ‘Çalmışsın’ diye benimle kavga ediyor.”

Kaynanam:

“Damatçığım, sen onun kusuruna bakma. Kızım yoksulluk içinde çoluk çocuğuyla didine didine alık gibi bir şey oldu. Erkek eve para getirsin de nereden getirirse getirsin. Çalsın çırpın, ne yaparsa yapsın. O tamamıyla kendisine ait. Kadının düşüneceği bir şey değil. Bahusus⁹⁴ bu zamanda... Böyle zamanda...”

Ben:

“Ah sevgili kaynanacığım, Bergson’u, Dürkheim’i okumadan anandan filozof doğmuşsun. Bütün hayatı, içtimaiyatı⁹⁵ mide meselesi üzerinde icmal edersin⁹⁶, güngörmüş kadınsın. Öyle amelî⁹⁷ hikemiyatın⁹⁸ vardır ki darülfünun⁹⁹ talibanı¹⁰⁰ senin yanında çok yaya kalır. Dini, uluhiyeti¹⁰¹ midenle ararsın. Bütün mukaddesatı¹⁰²

⁹¹ hâlet-i nez: can çekişme hâli

⁹² ulviyet: yücelik

⁹³ şefaet: suçun bağışlanması için aracı olma

⁹⁴ bahusus: özellikle

⁹⁵ içtimaiyat: sosyoloji

⁹⁶ icmal etmek: özetlemek

⁹⁷ amelî: pratik

⁹⁸ hikemiyat: felsefe

⁹⁹ darülfünun: üniversite

¹⁰⁰ taliban: öğrenciler

¹⁰¹ uluhiyet: tanrılık vasfı

¹⁰² mukaddesat: kutsal şeyler

midenle tebcil¹⁰³ edersin. Sence en mühim ibadet, evvel karın doyurmaktır. Ne kadar acele olursa olsun bütün öteki işler sonra gelir.”

Kaynanam:

“Öyle değil mi ya evlatçığım. Rezzak-ı âlem¹⁰⁴ evvela karnımı doyursun, sonra benden namaz, niyaz istesin. Rabb’imin rızık hazineşi dururken ben kime avuç açayım? Vakıflar kalktı. Eski imaretler kalmadı. Allah’ın beyaz nur ayını kızıla boyayan Hilal-i Ahmer’e¹⁰⁵ mi gideyim? Şimdiki muavenet¹⁰⁶, iane¹⁰⁷ evleri insanın elinde yirmi dört saate kadar açıklıktan öleceğine dair bir hekim raporu görmedikçe kimseye bir lokma ekmek vermiyorlar.”

Bütün evdeki aç mahlukat¹⁰⁸ bilmem nasıl bir kerametle¹⁰⁹ para kokusunu alarak birbiri ardınca odaya doldular. Büyük hemşirem Saime Hanım, oğlum Rıdvan, kızım Şükran, ahretliğimiz Mihriban hepsi paraların karşısında el pençe divan durarak hazin bir dizi teşkil ettiler. Her birinin bir söyleyeceği var, kaimelerden merhem vurulacak müzmin¹¹⁰, vecanak¹¹¹ birer yarası vardı.

Hazinemi gösterdiğime hata ettiğimi anladım. Ben niçin bu ihtiyatsızlıkta¹¹² bulundum? Hayli vakitten beridir zaruretle¹¹³ kavru lan küçük büyük ailem efradını¹¹⁴ sevindirmek için sanki onların gözlerine ellilik kaimelerin cazip¹¹⁵ manzaraları ile bir ziyafet çekmek istemişim.

Oğlum kalpak, komple, iskarpın istiyor. Kızım ipek bluz, bütün ayıplarını örtmek üzere bir manto... En uzun yollara takunya

¹⁰³ tebcil: ağırlama

¹⁰⁴ rezzak-ı âlem: Allah

¹⁰⁵ Hilal-i Ahmer: Kızılay

¹⁰⁶ muavenet: yardım

¹⁰⁷ iane: yardım

¹⁰⁸ mahlukat: yaratıklar

¹⁰⁹ keramet: tabiatüstü iş

¹¹⁰ müzmin: süregelen

¹¹¹ vecanak: sancılı

¹¹² ihtiyatsızlık: tedbirsizlik

¹¹³ zaruret: yoksulluk; zorunluluk

¹¹⁴ efrat: kişiler

¹¹⁵ cazip: çekici

ile gitmek zaruretinden kurtarmak için hizmetçi kıza bir çift sağlam ayakkabının lüzumundan bahsolunuyor.

Hemşirem¹¹⁶ hep bu talepleri çatkın bir sükûtle¹¹⁷ dinledikten sonra:

“Şaşarım bu çocukların akıllarına. Hep süs fantazyâ, üste giyecek esvap¹¹⁸ düşünüyorlar. İç çamaşırlar lime lime, dilenciden beter.”

Kaynanam:

“İç olmuş dış olmuş; çamaşırın, elbisenin ehemmiyeti yok. Nasıl olsa olur... Zahirde düz evladım... Sağ tenekesini, zeytinyağ damacanasını doldur. Kilerde şekerin, kahvenin, pirincin, sabunun kokusu bile kalmadı. Artık pas tuttuk, kirli kuklaya döndük. Üstümüzü başımızı yıkayalım, yıkanalım. Biraz yiyelim, içelim. Can boğazdan gelir, aç durup da şıklaşmaya hiç aklım ermez.”

Ben:

“Para gözünüze birdenbire çok göründü ama bununla dokuz kubbeli hamam yapılmaz.”

Kaynanam:

“Ne olursa olsun oğlum, böyle fırsat her zaman ele geçmez. Şöyle bol cevizli bir Çerkez Tavuğu yapalım. Üzerine yumurtası saçaklanmış bir yassı kadayıf... Bu ölümlü dünyada bugün var-sak yarın yokuz. Ölüsem gözlerim açık gitmesin. Ortalıkta para yok diyorlar. Ben bakkalların, manavların, tatlıcılarının, pastacıların, muhallebicilerin dükkânları yiyecek içeceklerle bu kadar dolu olduğu zamanı hiç bilmiyorum. Para yoksa bunları kim alıp yiyor Allah aşkına?”

Ben:

“Kiminiz şıklık, kiminiz oburluk derdinde. Bu parayı nereden bulduğumu soran yok. Karım pek fena bir suizanla¹¹⁹ hemen hırsızlığımı hükmediverdi.”

Zevcem:

¹¹⁶ hemşire: kız kardeş

¹¹⁷ sükût: sessizlik

¹¹⁸ esvap: giyecek

¹¹⁹ suizan: kötü zan

“Nereden buldun, söyle bakalım?”

Ben:

“Evi kiraya verdim.”

Hemşire:

“Kime?”

Ben:

“Hasebi¹²⁰ nesebi¹²¹ tahkik edecek¹²² değilim ya? İşte öyle bir adama...”

Zevcem:

“Bütün bütün mü?”

Ben:

“Hayır. Alt kattan bize iki oda bırakıyorlar.

Zevcem:

“Kaça?”

Ben:

“Ayda yüz liraya.”

Kaynanam:

“Ev de kıza benzer. Durur durur da bazen böyle dolgun parayla bir işahlısı çıkıverir.”

Hemşirem:

“Kardeşim... Genç oğlumuz, kızımız var. Münasebetsiz kimse-ler olmasın?”

Ben:

“Münasebetli, münasebetsiz... Bahtımıza ne çıkarsa... Üç aylık kira bedelini verdiler, doksan gün evimizde oturacaklar. İşimize gelirse âlâ¹²³... Gelmezse çıkarırız vesselam¹²⁴...”

¹²⁰ hasep: asalet

¹²¹ nesep: soy sop

¹²² tahkik etmek: soruşturmak

¹²³ âlâ: pek güzel

¹²⁴ vesselam: işte o kadar

Şimdi kadınlara kumardan, danstan bahsedip de onların zaten dürüst¹²⁵ olmayan zihinlerini büsbütün bulandırarak ucu gelmez dırıltılara meydan açmaktansa sükütu muvafık gördüm.

-3-

Üç bin türlü ihtiyaç, elimizdeki üç yüz lirayı gagalıyor.

Evdekilere kati bir ketumiyet¹²⁶ emrettiğim hâlde sır saklamak kabil¹²⁷ olamadı. Haneyi kiralayarak bir miktar para aldığımız etrafa şayi¹²⁸ oldu. Alacaklılar bastırdı. Karımın, oğlumun, kızımın birer parça gönüllerini hoş edeyim, bol biberli bir çerkeztavuşu ile kaynanamın soğumuş kanını kızdırayım derken paranın yarısı elimizden uçtu. Eve gelecek kiracıların, meslek, maksat¹²⁹, mahiyetleri¹³⁰ her ne olursa olsun veballerini¹³¹ çekmeye, başımızda değirmen çevirseler artık eyvallah demeye mecburduk. Fakat kiracılar nerde? Bir hafta oldu henüz gelen giden yok. Her yerde görünen, hiçbir mahalde¹³² yeri yurdu belli olmayan, tuzağa mı düşürüldü? Bizdeki üç yüz liraya bir vâris¹³³ zuhur etmesin¹³⁴, dert orada... Yoksa her gün şunununa¹³⁵ hesapsız facialar kaydolunan böyle bir zamanda Şemi Bey gibi bir kumarbazın ziyanına matem tutacak kadar kalbimde rikkat¹³⁶ yok. Ve bu katı yürekliliğimden dolayı da kimse bana beddua etmez sanırım.

Mahaza¹³⁷, herhangi bir gün “Ben evde yokken kiracı namına gelen olursa içeri alınız.” diye bizimkilere sıkı sıkıya tembih ettim.

¹²⁵ dürüst: sağlam

¹²⁶ ketumiyet: ağız sıklığı

¹²⁷ kabil: mümkün

¹²⁸ şayi: yayılmış

¹²⁹ maksat: amaç

¹³⁰ mahiyet: nitelik

¹³¹ vebal: azap

¹³² mahal: yer

¹³³ vâris: mirasçı

¹³⁴ zuhur etmek: meydana çıkmak

¹³⁵ şunun: olaylar

¹³⁶ rikkat: acıma

¹³⁷ mahaza: bununla beraber

Bir akşam avdetimde¹³⁸ haneyi telaş içinde buldum. Küçüğü büyüğü:

“Sen dur, ben anlatayım...” isticaliyle¹³⁹ karşımda kaynaşıyorlar. Bu karmakarışık laf konseri içinde kaynanamın sesi piston gibi ötekilere galebe ederek:

“Ah damatçıgım kısa günde neler oldu, neler oldu... Yediler, içtiler, seviştiler, gittiler.”

Ben:

“Kimler?”

Kaynanam:

“Anlatacağım ama bunlar rahat veriyorlar mı? Hepsini sustur da beni dinle...”

Ben:

“Susunuz bakalım. Söz büyüğün, su küçüğün... Hanımınnemi dinleyelim.”

Kaynanam, bu iltifatımın memnuniyetiyle yılışarak ağzını yaya yaya başladı:

“Evlatçıgım, biz aşağıdaki odada oturuyorduk. Sokaktan bir otomobil homurtusu geldi. Biraz sonra bizim kapının zili çınladı. Pencereden baktım, erkek dişi bir çift genç. Delikanlının elinde büyüğe bir çanta var. Kadının göğsü o kadar açık ki, iki memesinin arasındaki elifi görünüyor.

Sordum:

‘Kimdir o?’

‘Şemi Beyefendi’nin kiraladığı hane burası değil mi?’

‘Evet civanım.’

‘Kapıyı açınız. Hem evi göreceğiz hem de biraz dinleneceğiz. Yarın öbür gün taşınıyoruz.’

‘Biz de sizi bekliyorduk, buyurunuz. Başımızın üstünde yeriniz var.’

¹³⁸ avdet: dönüş

¹³⁹ isticâl: sabırsızlanma

Kapıyı açtık. Genç karı o kadar fıkırdak ki alimallah¹⁴⁰ mızıkasız oynuyor. Alt bel üstüne sanki yapışık değilmiş gibi yukarısı sağa bingıldarken aşağısı sola çalkanıyor. Erkeğe böyle şeyi ballandırması iyi değildir ama damadım, şimdiki karıların vücutları men-geneye benziyor. Öyle de püften giyinmiş ki bedeninin içinde aşık kemiğinin oynadığı seçiliyor. Aa... Bırak kuzum, erkeklere kaba-hat bulmam. Karının her tarafı bir tabak elmasiye¹⁴¹ gibi titriyor. Aa içtir bu, elbette çeker... Karı merdivenlerden çıkmıyor, sekiyor... Biz arkalarından bakakaldık. Rıdvan, karının oynaklığına, Şükran da tuvaletine yutkundular durdular.”

Ben:

“Hanımnine, fazla tafsilata¹⁴² yekûn çek¹⁴³. Böyle bahse çocuk-larımın isimlerini de karıştırma.”

Kaynanam:

“Benim karıştırdığım yok. Kuzum onlar kendileri karışıyorlar. Fazla sözü ben de sevmem. Şimdi kahve pişirerek yanlarına çıkıp da ‘Efendim sefa geldiniz. Uğurlar kademler getirdiniz.’ diyelim mi demiyelim mi? Zaman değişti. Bizim bildiğimiz o eski yollar, erkânlar kalmadı. Fakat evladım bunlar kiracılarımız olmakla bera-ber bugün herhâlde misafirlerimiz sayılırlar. Kiracılar üst katı şöyle bir gezdikten sonra bahçe üstündeki yeşil odaya çekildiler. ‘Ne ter-biyeli insanlar...’ diyoruz, ‘Yukarıda çit yok. Uzak yoldan gelmiş olmalılar. Belki yorgunluk çıkarıyorlar. Biz vazifemizi yapalım da onlar ne derlerse desinler...’ Güzel bir kahve pişirdim. Mihriban’a yeni prostelasını¹⁴⁴ giydirdim, tepsiyi eline verdim. İki bardak su ile beraber yukarı gönderdim. Çok geçmeden kız elinde tepsile ters yüzüne aşağıya geldi:

‘Kız kahveyi vermeden niye geldin?’

‘İçeriye girmeye korktum.’

‘Ay niçin?’

‘Kapıyı usullacık karıştırdım, içerden kilitli.’

¹⁴⁰ alimallah: hiç şüphesiz

¹⁴¹ elmasiye: pelte

¹⁴² tafsilat: ayrıntılar

¹⁴³ yekûn çekmek: son vermek

¹⁴⁴ prostela: önlük

‘Ey?’

‘Sonra kulağımı içeri verdim.’

‘Ne duydun?’

‘...’

‘Kız söylesene?’

‘Kıracılar galiba hastalanmışlar.’

‘Nerden anladın?’

‘Hanım da bey de ince ince iniyorlar.’

Kaynanam, kocakarılığının bütün şerirliğiyle¹⁴⁵ yüzünü buruşturarak devam etti:

‘Damat, bu ince inilti benim de midemi bozdu. Kolera, zatürreli veba, otomobil gibi birden çarpan İspanyol gribi... A, her türlü aklıma geldi. ‘Yanlarına çıkayım, zavallıların hatırlarını sorayım.’ dedim. O arada kapının zili acı acı çalındı. Kimdir acaba? Bu da bir zorlusu. Pencereyi açtım baktım. Kalpaklı., boylu boslu, biraz kart, şimali¹⁴⁶ birisi:

‘Ne istiyorsunuz?’

‘Hanım, bir parça aşağı gel.’

‘Aşağıya niye geleyim. Ne diyeceksen buradan söyle...’

‘Lafım mahremdir. Komşulara duyurmak istemiyorum. Bana göre bir şey yok, yine sizin menfaatiniz için...’

Al damadım bir mide bulantısı daha. Aşağı indim. Kapıyı araladım.

Herif:

‘Hanım...’

Ben:

‘Efendim?’

‘Burada gizli bir ev açılmış, burası mı?’

‘Nasıl ev?’

‘Asri ev...’

¹⁴⁵ şerirlik: kötülük

¹⁴⁶ şimali: kuzeyli

‘Ne demek o?’

‘Canım randevu mahalli.’

‘Öyle şeyden haberim yok.’

‘İnkâr etme.’

‘Ağzını topla, vallahi şimdi komisere gider seni şikâyet ederim. Biz bu mahallenin kırk yıllık muteberiyiz¹⁴⁷...’

‘Benim öyle laflara karnım tok. Biliyorum, Ülfet ile Nusret, ikisi de burada.’

‘Ülfet ile Nusret? Bu isimleri hiç tanımıyoruz.’

‘Tanınıyorsunuz ama ikisi de içerde. Follukta...’

‘Hezeyan¹⁴⁸ ediyorsunuz efendi.’

‘Kocakarı, hezeyanı sen ediyorsun. Ben şimdi o tepeli tavukla güdük horozu dışarı çıkartır, sansar atılışıyla boğarım. Bana Felek Ali derler. Vallahi sizi götünüzden tutuşturur...’ -Affedersin, duyduğum gibi söylüyorum- ‘gazlı paçavra parlayışıyla cayır cayır yakarım. Ya onları şimdi buraya indirmeli, yahut beni yukarıya yanlarına çıkarmalı...’

‘Korkumdan hemen kapıyı kapadım, elim ayağım pır pır titriyor. Şefikam bir tarafta baygınlıklar geçiriyor. Saim Hanım’ın sinirine dokundu, bir hıçkırığa tutuldu, boğuluyor sandık. Çoluk çocukta bet beniz uçtu, Ülfet’le Nusret yukarıda, Felek Ali sokak kapısının önünde... Şimdi ne yapacağız? Baktım kimseden medet¹⁴⁹ yok. İş bana kaldı. Helecandan¹⁵⁰ kesiliyorum. Merdiven çıkacak hâlim yok. Ne ise, inleye sıklaya üst katı buldum. Hastalıktan hâlâ inliyorlar mı, dinlemeden telaşla, güm güm misafirlerin kapılarına vurdum.

İçeriden erkek sesi:

‘Pek yorgunuz. Biraz uyuyoruz. Bizi rahatsız etmeyiniz.’

‘Beyefendi affedersiniz sizi rahatsız eden biz değiliz.’

‘Tuhaf şey... Ya kimdir?’

¹⁴⁷ muteber: saygın

¹⁴⁸ hezeyan: saçmalama

¹⁴⁹ medet: yardım

¹⁵⁰ helecan: çarpıntı

‘Felek Ali Bey, sokak kapısının önünde bağırıp çağırıyor. ‘Kundak koyup evi tutuştururum.’ diye yemin billah edip duruyor.’

Bu Felek Ali Bey namı, yangın topu gibi içerdeki bir denbire telaşa verdi. Artık hiçbir şey düşünmeyerek kapıyı açtılar. Bu nasıl yorgunluk uykusudur? Sere serpe öyle soyunup dökünmüşler ki içeri bakmaya utandım. Nusret Bey alelacele sırtına geçirdiği firenk gömleğinin pek örtmediği çıplaklığıyla yanıma gelerek:

‘Felek Ali, vay kerata, aşağıda ha...’

‘Evet.’

‘Ne diyor?’

‘Ülfet’le Nusret aşağıya gelsinler diyor.’

‘Siz bizim burada olduğumuzu ona söylediniz mi?’

‘Hayır, ben bir şey demedim.’

‘Vallahi ben revolverimi¹⁵¹ bu sabah o herifin kafasında patlatmak için doldurdum.’

İçeriden burnuma buram buram rakı kokusu gelmeye başladı. Nereden buldular? Besbelli çantanın içinde getirmiş olmalılar. Bir belah Felek Ali ile bir sarhoş Nusret’in arasında kaldığımızı anlayarak:

‘Affedersiniz. Tabancanızı başka yerde patlatınız. Burası muharebe¹⁵² meydanı değil. Benim çoluğum çocuğum korkar, siz kiracı namıyla bu eve girdiniz. Güpegündüz ne çabuk uykuya yattınız. Siz iki genç mahluk, birbirinizin nesisiniz? Söyleyiniz bana.’

‘Biz yeni evlenmiş karı kocayız.’

‘Aşağıda ağzını bozan Felek Ali Bey neniz oluyor?’

‘Zevcemin eski kocası.’

‘O boşadı sen aldın, değil mi yavrum?’

‘Evet, Allah’ın emriyle.’

‘Allah böyle karışık şeyler emretmez. Eski koca, yeni koca siz karınızı aranızda çekişecek iseniz kavganızı başka yerde yapınız. Mahalle arasında gürültü çıkarıp da başımıza belalar getirmeyiniz.

¹⁵¹ revolver: tabanca

¹⁵² muharebe: savaş

Namuslu, uslu, akıllı adamlar tabanca ile karı paylaşmazlar. Bu, mahkemede faslolanacak¹⁵³ dava. Biz iki kocalı kadına ev vermedik. Haşa¹⁵⁴...

-4-

Ülfet Hanım hamamda silecek bekler gibi naturel¹⁵⁵ bir hâlde, çapraz iki eliyle, göğsü üzerinde memelerini tuta tuta, uzanmış olduğu sedirden kalkarak:

‘Sen ağzı kalabalık bir kadına benziyorsun. Ben kocakarılarla konuşmasını sevmem. Sen git de evde bir genci varsa onu gönder.’

‘Kızım, ben seninle uzun boylu konuşmaya gelmedim. Fesat bütün senin başının altından çıkıyor. İki kocandan hangisini tercih ediyorsun? Evimiz taşlanmadan, mahalleli kapımıza üşüşmeden ötekine meram anlat¹⁵⁶. Birinci kocandan tamamıyla ayrılmadan galiba ikincisiyle soyunup dökünüp yatıyorsun. Buna âdeta üstü açık rezalet derler. Dediler ya... Dedilerdi ya... Dünya tersine döndü. ‘Bundan sonra bir kadının iki üç kocası olacak.’ dedilerdi de ben inanmadıydım. Meğerse sahiymiş a dostlar...’

‘Sen karışma, bu kocakarılar göre lakırtı¹⁵⁷ değil. Bir kadın üç kocaya varacaksa genç kadınlar varacak. Sana ne? İşte ben tecrübesini yapıyorum. Arabaya koşulan çifte beygir gibi iki erkek kullanıyorum. Bugün dövüşürler, yarın kavga ederler, öbür gün elbette alışırlar. Evvelden de bir erkekle oturmayan karılar çoktu. Fakat bu iş gizli olurdu. Şimdi aşikâre¹⁵⁸ vurdu. Asrilikte kadınla erkek hukkukça birbirine müsavi¹⁵⁹. İkisi de içiyor, ikisi de barda dans ediyor, ikisi de silah kullanıyor.’

‘Cenabıhak erkeği erkek, kadını kadın yaratmış. Bu ne azgınlık kızım, bu ne azgınlık? Bir parça daha gayret etseniz çocuklarınızı da erkeklere doğurtacaksınız.’

¹⁵³ faslolanmak: çözülmek

¹⁵⁴ haşa: asla

¹⁵⁵ naturel: doğal

¹⁵⁶ meram anlatmak: dert anlatmak

¹⁵⁷ lakırtı: söz

¹⁵⁸ aşikâre: açık

¹⁵⁹ müsavi: eşit

Yukarıda biz böyle cebelleşirken aşağıda Felek Ali Bey kapının zilini koparacak gibi bir şiddetle çekiyor. Çoluk çocuğumuz titreşiyor. Artık kendimi tutamadım daha taşınmadığı kira evinde soyunup da sözüm ona koca ile yatan bu kaltağa dedim ki:

‘Mademki erkeğin her yaptığını kadın da yapabirmiş... Bak herif kapımızın önünde rezaleti ayyuka çıkarıyor¹⁶⁰... Revolveri eline al da çık karşısına bakalım...’

‘O da iş mi? Çıkarım. Ben Felek Ali gibi kaç çomarı karşımda sustaya durdurmuş kadını. Beni boşadı, çarçabuk nadim oldu¹⁶¹, yanmaya başladı. Yansın kerata... Yansın deyyus... Bu benim yere batası erkek güruhundan ta kadınıninemin kadinninesinden kalma çıkarılacak hınçlarım var.’

‘Kızım o kadar sert söyleme karşındaki delikanlı da erkek. Belki gücendir.’

‘Gücenmez gücenmez... Ben koynuna girdiğim erkeğin derhâl tıraşını alırım¹⁶²... Tahrike¹⁶³, cefaya¹⁶⁴ derece-i tahammülünü¹⁶⁵ anlarım. Kadın erkeğe, erkek kadına tabiaten¹⁶⁶ düşkündür, bağlıdır. Çünkü biri tohum, biri tarla. İkisi birleşmezse dünya sekenesiz¹⁶⁷ kalır. Cenabıhak böyle buyurmuş. Kavga dövüş bu insan ziraatine¹⁶⁸ iki cins beraber çalışacaklardır. Buna mahkûmdurlar.’

A... Postal¹⁶⁹ çok biliyor. Hangi fen mektebinden çıkmış bilmem? Kadınla erkeğin böyle kavga dövüş çift sürmelerine hangi ziraat nazırı karışır? Ondan da haberim yok.

Ah damadım... Genç karı, böyle avukat gibi söylene söylene giyindi. Nusret’ten revolverini istedi. Çocuk hiç itiraz etmeden verdi. Çantalarını aldılar, merdivenlerden aşağıya koşarlarken ben aralarından bağıriyorum:

¹⁶⁰ ayyuka çıkarmak: herkese duyurmak, ses yükseltmek

¹⁶¹ nadim olmak: pişman olmak

¹⁶² tıraşını almak: yontmak

¹⁶³ tahrik: kışkırtma

¹⁶⁴ cefa: eziyet

¹⁶⁵ derece-i tahammül: dayanıklılık derecesi

¹⁶⁶ tabiaten: yaradılış olarak

¹⁶⁷ sekenesiz: nüfussuz

¹⁶⁸ ziraat: tarım

¹⁶⁹ postal: sürtük

‘Sakin ha uğursuz tabancayı evin içinde patlatmayınız, bir kaza olur...’ diye onlara; ‘Korkmayınız...’ avazıyla da bizim çocuklara bağırıyorum...

Girdikleri kira evinin ilk saatinde dünyaya adam yetiştirmek için çift sürdüklerini iddia eden bu sarhoş karı ile delikanlının, Felek Ali Bey’in karşısında ne yapacaklarını görmek için biz pence-relere üşüştük. Ah neler işittik damat, neler... Çoluğun çocuğun yanında utandık. Yerlere geçtik. Ben binde birini anlatamam ama sen yine dinle... Felek Ali Bey kapının önünde revolverle boylu boyuna eski zevcesi Ülfet Hanım’ı görünce:

‘Vay nazeninin¹⁷⁰... Gelip de sizi bulamayacak mıyım sandınız?’

Ülfet:

‘Bilirim, av köpekleri kadar koku alırsın. Siydiğim¹⁷¹ yerleri birkaç kilometre uzaktan keşfedersin. Herif, ne istiyorsun benden?’

‘Karım değil misin?’

‘Değilim.’

‘Ben seni boşamadım ki...’

‘Ben seni çoktan boşadım.’

‘Şeran¹⁷², kanunen nikâh bağını yalnız erkek çözebilir.’

‘Belki eskiden öyle imiştir ama şimdi değil. Öyle bağ çözmek, boşamak boşamamak yok artık. Gönül kimi severse güzel odur.’

‘Sen tabancanı aşağıya indir. Hak benimken niçin vuruşayım? Kim kimi boşayabilirmiş sonra öğrenirsin.’

‘Nereye müracaat edeceksin? Eski şeyhülislam kapısında şimdi çocuklar top oynuyor. Artık cebrî¹⁷³ nizam¹⁷⁴ saltanatı geçti. Akıl, mantık, asrılık devri geldi. Şenianın¹⁷⁵, hilenin, riyanın¹⁷⁶ gemisi yürümez. Bu vakitte birbiriyle sadıkane¹⁷⁷ oturmuş bana iki karı

¹⁷⁰ nazenin: cilveli

¹⁷¹ siymek: (kedi, köpek) işemek

¹⁷² şeran: şeriata göre

¹⁷³ cebrî: zoraki, zorlayıcı

¹⁷⁴ nizam: usul

¹⁷⁵ şenia: yakışsız

¹⁷⁶ riya: ikiyezlülük

¹⁷⁷ sadıkane: sadakatli bir şekilde

koca bul, alnını karışlayayım senin... Tabiat, iki cinsi de hercailiğe¹⁷⁸ çekiyor. Hakikat böyle iken ömür ömüre beraber yaşamak için birbirine kenetlenen erkekle dişiye bana göster, ahmakların derhâl idamlarına hükmedeyim. Şimdiki kocam Nusret'tir. İmamı, muhtarını karıştırmadan kalp ikrarı¹⁷⁹, nikâh-ı medeniyle¹⁸⁰ evlendik. Aramızda hiç öyle halattan, zincirden bağ yoktur. Birbirimizden doyup bıktığımız gün kimse kimseye baş belası olmadan vedalaşıp ayrılacağız. İşte bu kadar.'

Kapının önünde böyle birbiriyle imtihana giriştiler. Fakat aralarında ne kan oldu ne kavga... Nihayet heriflerden biri karının sağ koluna girdi, öteki soluna, defoldular gittiler... Erkek hazmettikten sonra kadın her türlüşünü yapar evladım. Bu nasıl karı kocalıktır? Birbirini buluyorlar, çarçabuk bir kalp nikâhı kıyıyorlar. Ev yok, yurt yok, yabancı yuvaya yumurtlayan kuşlar gibi rast geldikleri yerde soyunup yatıyorlar. Bundan sonra doğacak çocuklardan hayır umanlara şaşarım. Sonra damatçıgım, yukarıya odaya çıktık, oturdukları yeri meyhaneye çevirmişler. Çarçabuk rakı kokusu her tarafa sinmiş. Karides, şam fıstığı kabukları, çiroz kılçıkları oraya buraya saçılmış. Bu haspalar¹⁸¹ aile yurdunda büyümüş kimselere benzemiyorlar."

Kiracılarımızın ilk kaymağı böyle zuhur etti... Bakalım bunların arkasından kaç kocalı nazeninlerle müşerref olacağız¹⁸²? Yediğim çerkestavuğunun biberi boğazımı yakıp duruyor. Ah, başımız büyük bir belaya girdi... Evcek hepimizi derleyip toplayıp pazara götürseler üç yüz lira etmeyiz. Parayı iade edemedikten sonra derdi çekmeye, başlarımızı açıp felaketi beklemeye mecburuz.

-5-

Kocakarılığın bütün mübalağasıyla¹⁸³ ve gençler üzerindeki hınçlarının feveranlarına¹⁸⁴ kapıla kapıla kaynanamın anlattığı bu

¹⁷⁸ hercailik: vefasızlık

¹⁷⁹ ikrar: kabul etme

¹⁸⁰ nikâh-ı medeni: medeni nikâh

¹⁸¹ haspa: kadınlar için kullanılan küçümseyici söz

¹⁸² müşerref olmak: tanışmış olmak

¹⁸³ mübalağa: abartma

¹⁸⁴ feveran: coşma

taze vaka¹⁸⁵ siyah bir ejderin zehriyle beynimi sardı. Şemi Bey'in kumarbaz olduğunu biliyordum. Fakat onun bu kadar adi bir muhabbet tellallığı derekesine¹⁸⁶ düşmüş bulunduğuna ihtimal vermemiştim. Herif birdenbire elime sunduğu üç yüz lira ile beni efsunladı¹⁸⁷, bitirdi. Açlıkla başı dönen insan bu yolda namus kazalarına maruz kalıyor. Evimde ilk zina vuku buldu. Ben bunun ücretini aldım. Masum ailemi böyle bir temaşa¹⁸⁸ karşısında bulundurdum. İlk günah Şemi'ye ait, ikincisi de bana değil mi? Evvelden bir mazetim vardı. Hakikati bilmiyordum. Fakat şimdi biliyorum. Bilerek susmak, kabul etmek değil midir?

Parasını iade et, herifi kov. Kabil¹⁸⁹ değil. Tahammül eyle, bu hiç mümkün değil. Ben bu iki muhalin¹⁹⁰ arasında galiba birkaç güne kadar darüşşifanın¹⁹¹ yolunu tutacağım...

Herif hiç düşünmeden üç yüz lirayı elime sayıverdi. Çünkü benim budalalığımдан istifade ile kendisi çok kazanacak. Evimin odalarını bir çift hane gibi her gün birkaç saatliğine kiraya verirse kendisi çok alacak. O benim namus patronluğum altında bu sanatı pahalı yapacak. Ben Allah'a, halka, vicdanıma karşı upucuz lekelenmiş olacağım. Aman Rabbi'm, bu cehennem çıkmazından bir an evvel beni sen kurtar... Çünkü kendimde buna kudret yok. Debelendikçe daha ziyade gömüleceğim. Belki neuzübillah¹⁹² bir an gelecek ki büsbütün mücadele kuvvetinden kalarak kendimi akıntıya bırakacağım. Ailemi bu lağımdan neşef eden¹⁹³ taaffünatla¹⁹⁴ beslemeye mecbur olacağım. Ve nihayet alışacağım. Zamanın "Maişet için her yol mübahdır"¹⁹⁵ düsturuyla amil olan güruhuna¹⁹⁶ karışacağım.

¹⁸⁵ vaka: olay

¹⁸⁶ dereke: aşağı seviye

¹⁸⁷ efsunlamak: büyülemek

¹⁸⁸ temaşa: oyun

¹⁸⁹ kabil: mümkün

¹⁹⁰ muhal: imkânsız

¹⁹¹ darüşşifa: akıl hastanesi

¹⁹² neuzübillah: allah korusun

¹⁹³ neşef etmek: sızmak

¹⁹⁴ taaffünat: kötü kokular

¹⁹⁵ mübah: caiz görülen

¹⁹⁶ güruh: topluluk

Küçük büyük ev halkı alt katta bir odaya toplandık. Meşveret aktediyoruz¹⁹⁷. Bazımız gülünecek bazımız ağlanacak her birimiz bir türlü fikir beyan ediyoruz, akıl düşünüyoruz. Fakat sözlerimizin hiçbirinde felaha¹⁹⁸ çıkar bir iz ucu göremiyoruz. Keyfiyet üç yüz liranın iadesi noktasına dayanınca hepimizin yüreklerimize bir çarpıntı, dillerimize bir kekemelik geliyor. Karım sinir buhranları içinde bağıyor:

“Efendi, buna düzcesi kerhanecilik derler. Bu rezalet de toy, masum çocuklarımızın önünde oluyor.”

Kaynanam cevap veriyor:

“‘Evden çıkınız.’ deyince paraları geri vermeli. Vermezsek buna da dolandırıcılık derler.”

Biz bu davada iken kapının zili siniri tutmuş bir ziruh¹⁹⁹ gibi uzun uzun çırpındı. Hepimiz bu ihtizazı²⁰⁰ derhâl kalplerimizde duyduk. Yine kimdi o? Yukarıki odada soyunup yatmak için ikinci kafile kiracılar mı geliyor? Meçhul bir korkunun şemetiyle²⁰¹ sarılıyorduk.

Şehadet parmağımı dudaklarıma götürerek hepsine sükût işareti verdikten sonra pencerenin kenarından kapıya baktım. Bir tehlikeden ürkmüş gibi ufak bir sayha²⁰² ile hemen geri çekildim. Sakit²⁰³ birer sual ile derin derin yüzüme bakanlara umumi²⁰⁴ bir cevap olmak üzere:

“O geldi...” dedim.

Zevcem:

“O kim?”

“Şemi Efendi.”

¹⁹⁷ meşveret aktetmek: fikir alışverişinde bulunmak

¹⁹⁸ felah: kurtuluş

¹⁹⁹ ziruh: canlı

²⁰⁰ ihtizaz: titreyiş

²⁰¹ şemet: uğursuzluk

²⁰² sayha: çılgılık

²⁰³ sakit: sessiz

²⁰⁴ umumi: genel

Şimdi ne yapalım? Herifi kovalım mı? Kapıyı açıp içeriye mi alalım? Ayıbını yüzüne vurarak defetmeye kalksak bu kepaze-yi utandıramayacağımızdan eminim. Onda sıkılıp da üç yüz lira-yı bırakarak kaçacak surat yok. İçeriye kabul etsek onun sanatına iştirakimizin²⁰⁵ dibacesine²⁰⁶ girmiş olacağız. Evimizin icar bedeli şeklinde cebimize giren melun²⁰⁷ para çözülmez bir şeametle bizi ona bağlamıştı.

İnsan bazen en büyük nefret ve istikrahının²⁰⁸ hilafına²⁰⁹ kaza nevinden ne büyük fenalıklara uğruyor... Bundan sonra, muhabbet ticaretiyle geçinen kimselere nefretle bakmayacağım, “Vah zavallı adamlar siz bu kötü mesleğe nasıl bedbahtane²¹⁰ saiklerle²¹¹ düştünüz?” teessüfleriyle²¹² o talih kurbanlarına acıyacağım.

Herif dışarıda zili çekiyor. Biz içeride bir türlü hiçbir şeye karar veremiyoruz. Aklımı kaçırmamak için nihayet bazı teselli yolları aramaya mecbur oldum. Belki bizimkisi de fazla bir taassup²¹³, pek çığ bir kuruntu üzüntüsüydü... Herhangi bir haneye fiilleri bozuk kiracılar taşınabilir. Bunda mal sahibinin namusunu cidden haleldar edecek²¹⁴ tamiri nakabil²¹⁵ ne fenalık vardır? Pek namuskâr insanlar tanıyorum ki Beyoğlu’nda umumhanecilere icar edilmiş apartman-larının iradı ile geçiniyorlar. Hükûmet bile bu ticaretten vergi alıyor. Şemi’yi kapının önünden kovmakla iş bitmiş olmayacaktı. Her hâl-de herifle görüşüp anlaşmamız icap ediyordu. İçimden böyle bir teselli yolu buldum. Lakin sinirlerime büsbütün hâkim olamıyordum. Asık bir suratla kapıyı açtım. Hafif şişman karnının üzerinde altın kordonunu sallayarak güler yüzle içeri girdi. Selamlaştık.

²⁰⁵ iştirak: ortaklık

²⁰⁶ dibace: başlangıç

²⁰⁷ melun: lanetli

²⁰⁸ istikrah: iğrenme

²⁰⁹ hilaf: ters

²¹⁰ bedbahtane: talihsizce

²¹¹ saik: sevkeden

²¹² teessüf: üzülme

²¹³ taassup: tutuculuk

²¹⁴ haleldar etmek: bozmak

²¹⁵ nakabil: imkânsız

O, bendeki abuset²¹⁶ dikkat etmeyerek:

“Affedersiniz birader diğer işlerim zuhur etti gelemedim.”

“Fakat sizden evvel geldiler...”

Şemi gözlerini gözlerime çengelleyerek büyük bir şaşkınlıkla sordu:

“Kim? Kimler?”

“Bir delikanlı ile bir genç kadın.”

“Adları sanları?”

“Kendi sözlerine bakılırsa biri Nusret Bey, öbürü Ülfet Hanım imiş.”

“Vay kepezeler, vay edepsizler...”

“Sizin namınıza müracaat ettiler. ‘Kapıyı açınız. Evi göreceğiz. Yarın öbür gün taşınıyoruz.’ dediler. Tabii biz de açtık. Bu çifti içeri aldık. Yukarı çıktılar.”

“Yukarıda ne yaptılar?”

“Öyle genç erkekle kadın bir odaya kapanınca ne yaparlar?”

“Besbedava öyle mi?”

“Niyetlerini evvelce anlayamamış olduğum için ücret talebi aklıma gelmemişti.”

Herifin „Öyle bir işi besbedava görmelerine nasıl müsaade ettin?” şeklindeki telehhüfüne²¹⁷ karşı benzim pek ziyade atmış, suratım çok fena karışmış olmalı ki Şemi, riyakâr taltifiyle²¹⁸ beni avutmak için arkamı sıvayarak:

“Adam sen de... Baba Salâh, ne kadar da kuruntulusun öyle edepsizler için kendini üzüyorsun. Yazık değil mi sana?”

“Ama sende de besbedava teessüfüyle bu işin ücretsiz vukuuna öyle bir kederleniş var ki...”

“Çok tuhaf insansınız. Adam sen de, böyle çocuklukları bırak. Ciddi konuşalım.”

“Bu bahiste çocukluk yok. Gayetle ciddi konuşuyorum.”

²¹⁶ abuset: somurtkanlık

²¹⁷ telehhüf: sızlanma

²¹⁸ taltif: gönül alma

“Peki fakat durunuz size meselenin esasını anlatayım.”

“Ben daha söyleyeceğimi bitirmedim ki.”

“Daha ne var?”

“Ne olacak? İşin sonu, evvelinden berbat.”

“Anlat Baba Salâh, anlat...”

“Nusret Bey’le Ülfet Hanım üst kata çıkıp odaya kapanırlar. Sokak kapısının zili yine öter. Bu sefer kim gelse beğenirsiniz?”

“La vallah bilemem.”

“Felek Ali Bey.”

“Vay habis²¹⁹! Bunlar nasıl koku aldılar böyle?”

“Bunların nasıl koku aldıklarını, size olan derece-i mensubiyetlerini²²⁰ bilemem. Yalnız burunları pek hassas olduğu anlaşıyor. Felek’in ettiği küstahlıklar yukarıda çift yatanların edepsizliklerini de geçti.”

“Ne yaptı melun?”

“Felek Ali, kaynanamdan ‘Buralarda gizli bir randevuevi açılmış. Orası, burası mıdır?’ diye sormuş.”

“Bak bak, eşekliğe bak... Dinleyiniz bunların ne mal olduklarını sana anlatayım. Bu Felek denilen herif bir panayır keratası. O Ülfet namındaki karı Bolşevik orospusu... Nusret bu iki berbadın arasında onlardan daha mülevves²²¹ bir mahluk.”

“Affedersin, panayır keratası ne demektir bilmiyorum. Bu vasfı şimdiye kadar hiç işitmedim. Bu Bolşevik orospusunun diğer fahişelerden farkı nedir? Ona da vâkıf değilim.”

“Çok saf adamsın, ahval-i âlemde²²² bu bigâneliğinle²²³ nasıl yaşıyorsun?”

“Ahval-i âlemin bu nev malumat²²⁴ kısmında âlim olmak istemem.”

²¹⁹ habis: alçak

²²⁰ derece-i mensubiyet: bağılılık derecesi

²²¹ mülevves: pis

²²² ahval-i âlem: dünya şartları

²²³ bigânelik: ilgisizlik

²²⁴ malumat: bilgi

“Her şeyin ilmi, cehlinden uludur. Aile sahibisin. Çoluk çocuğun var.”

“Yetişkin bir oğlumla bir kızım var.”

“Allah bağışlasın. O hâlde ırz, namus aleyhindeki teşkilatı bilmelisin.”

“Ne diyorsun? Böyle bir teşkilat mı var?”

“Evet, sana bir nebze anlatayım.”

“Sen de bu gayrimuhterem²²⁵ cemiyetin azasından²²⁶ mısın?”

“Haşa bugün değilim.”

“‘Haşa bugün değilim’ ne demek?”

“‘Haşa bugün değilim’, ‘Belki yarın olabilirim’ demektir.”

“Olup olmamak senin elinde değil mi?”

“Heyhat, hayır. İnsan bir şeyi ya isteyerek olur ya kahren²²⁷ olur, ya sevk-i tali‘le²²⁸, farkına varmayarak alışa alışa olur.”

Kalbimde öyle bir merak kaynamaya başladı ki sualimin garabetini düşünmeyerek sordum:

“Benim için ne dersin? Bu cemiyete aza kayıt olmamı muhtemel görüyor musun?”

“Hay hay. İhtiyaç hissedince.”

“Ağzını topla.”

“Ekmeğin okkası bir liraya çıkınca ne yapacaksın?”

“Bu bahiste seninle laubali olmak istemem. Saçmalıyorsun.”

“Ne cihetten saçmaladığımı lütfen izah eder misin?”

“Bu pek kolay.”

“Nasıl? Lütfet.”

“Ekmeğin bir liraya fırladığını farz ve bütün namusların pazara çıkarılacağını haydi kemal-i teallümle²²⁹ kabul edelim. Lakin derhâl

²²⁵ gayrimuhterem: saygıdeğer olmayan

²²⁶ aza: üye

²²⁷ kahren: zorla

²²⁸ sevk-i tali‘: talihin sürüklemesi

²²⁹ kemal-i teallüm: tam bir üzüntü

piyasa düşer. Kaldırımlara dökülen bu kadar ırz ve namusu satın alacak milyonerler nerede? Buna sermaye mi yetiştir?”

“Hah işte, ben de sana bu ciheti anlatayım. Haydi bir yere oturalım.”

Herif, muhabbet simsarlığından felsefe dersi vererek beni kendine muavin yapacak galiba... Nasıl oldu da bende bu mesleğe istidat gördü bilmem...

-6-

Üst kata çıktık. Şemi Bey her tarafı dolaştı. Taksimat²³⁰ hoşuna gitti. Her odanın suret-i istimaline²³¹ dair zihninden birtakım hesaplar yaparak “Âlâ! Âlâ!” takdirleriyle memnuniyet beyan ediyordu. Yalnız mobilya cihetinden biraz somurttu. Ev büsbütün çıplak değildi. Lakin mevcut eşya, kırık dökük, fersude²³² şeylerdi.

Biraz evvel Nusret Bey’le Ülfet Hanım’a darüzzifaf²³³ olan yeşil odaya geldik. Pencere kenarına iki iskemle çektik. Mihriban bize kahve getirdi. Şemi Bey, ahretliğimizi dikkatle süzerek:

“Bir iki sene sonra çok güzel bir kız olacak. Şimdi de güzel lakin kıyafet, tuvalet düşkünü. Kaç yaşında var?”

“On beşini bitiriyor.”

“Meleklik devrinden kadınlık çağına giriyor. On beş, on altı yaşında bir kız, dumanı üstünde bir cennet meyvesidir. Erbabı için hiçbir şey bu kadar leziz olamaz.”

Kuyumcu nasıl elmastan, çingene kasnaklık ağaçtan, celep koyundan anlarsa, bu herif de cinsilatîf²³⁴ mütehassısı²³⁵ idi. Bu, kadın istimatörü²³⁶ kızımı görse derhâl ona da bir kıymet biçecekti. Mesleğini bu kadar aleniyete vuran bir muhabbet tüccarıyla ben ne görüşecek; onu evime, ailemle aynı dam altına nasıl kabul edecektim?

²³⁰ taksimat: bölmeler

²³¹ suret-i istimal: kullanma şekli

²³² fersude: eskimiş

²³³ darüzzifaf: gerdek

²³⁴ cinsilatîf: kadın

²³⁵ mütehassıs: uzman

²³⁶ istimatör: gümrüklerde mallara değer biçen görevli

Durup durup da gelen gaseyan²³⁷ gibi vicdanım isyan ediyordu. Hayır, bu olamazdı. Mümkün değildi. Fakat herife üç yüz lira borçlu idim. Onun parasını kabul etmiş, ahlak kerizinin en müteaffin²³⁸ sızıntılarından bu kirli nakdi²³⁹ biz yemiş içmiştik. Bu felaketten halasımıza²⁴⁰ bir çare buluncaya kadar ben bu deyyusun ağız kokusunu dinlemeye mecburdum.

Bir cığara yaktık. Kahve fincanlarını aldık. Hafif dumanların arasından boğazın yeşili kıvrıntılarını seyrederken hatip kendisine has, mütebessim²⁴¹ bir belagatle²⁴² söze başladı:

“Azizim tabiatla lodos, poyraz, gün doğusu gibi türlü türlü rüzgârlar eser. Bu havaların insanlar, hayvanlar, ağaçlar, nebatlar üzerinde nafi²⁴³ ve muzır²⁴⁴ yine türlü türlü tesirleri vardır. Beşeri²⁴⁵ cemiyetler de muhitin²⁴⁶ işte böyle iyi, fena birtakım cereyanlarına tabidirler. Ortada herhangi bir hâli doğuran sebepler mevcut iken bunların izalesi²⁴⁷ çaresini bulamayıp da yalnız yaptıkları fena tesirleri mene uğraşmak beyhude bir yorgunluktur. İnsan, aç kalınca çalar. Bir genç, sevince yüreğinin meyline kapılarak her şeyi göze aldırır. Bir haris²⁴⁸, cam önünde bir içtimai²⁴⁹ merdiven görünce hemen tırmanır. Bunlar pek tabii hadiselerdir. Fenalıkların kapılarını apaçık bırakıp da sonra kabahati büsbütün buraya dalanlara bulmak doğru değildir. Fuhşun çokluğundan şikâyet olunuyor. Evet, bugün fuhuş çoktur ve daha çoğalacaktır. Erkek, evlenecek para; kadın varacak koca bulamayınca zannediyor musunuz ki tabiat bu mazeret önünde iki cinsin üzerindeki sevda tazyikini²⁵⁰ azaltacaktır. Hayır,

²³⁷ gaseyan: kusma

²³⁸ müteaffin: kokuşmuş

²³⁹ nakit: para

²⁴⁰ halas: kurtuluş

²⁴¹ mütebessim: gülümseyen

²⁴² belagat: etkili söz söyleme

²⁴³ nafi: faydalı

²⁴⁴ muzır: zararlı

²⁴⁵ beşeri: insanla ilgili

²⁴⁶ muhit: çevre

²⁴⁷ izale: giderme

²⁴⁸ haris: hırslı

²⁴⁹ içtimai: yığılmış

²⁵⁰ tazyik: baskı

ev, yine daima erkekleri baba, kadınları ana olmaya icbar edecektir.²⁵¹ Onlar yine sevişeceklerdir. Fakat cinai²⁵² bir şekilde. Zürriyete²⁵³ hizmet etmek için değil, yalnız yüreklerinin kanlarının ateşlerini söndürmek için... Riayet edilen her türlü ihtiyatlara²⁵⁴ rağmen bu menfi²⁵⁵ aşktan kazara dünyaya bir mahsul gelirse ya boğulacak ya atılacaktır. Cinayetin cezası her şeyden bihaber zavallı masuma çektirilecektir. Her sene dünyaya ters kapıdan doğup da yine derhâl geldikleri yere iade edilen veledizinaların adetleri hakkında istatistikler tutulsa bunların çokluğuna acıyarak hayret edersiniz. Günden güne artan müşküllerden dolayı meşru²⁵⁶ izdivaçlar²⁵⁷ azalıyor, gayrimeşru²⁵⁸ münasebetler çoğalıyor. Bütün beşerî cemiyetler bir uçurumun önündedir. İnsanlar, hayvanlar gibi izdivaç ve teksir edebilir²⁵⁹ mi? Erkek, bir boğa gibi dişiye telkih etsin²⁶⁰, savuşup gitsin. Sonra aile mefhumu²⁶¹, yuva, evlat muhabbeti ne olur? Bu işin sonu nereye varacak söyleyiniz bakayım? Ne çare düşünüyorsunuz?”

“Benim maişet derdinden başka bir şey düşünmeye vaktim yok. Bu mühim meseleleri düşünmek, aile kanunları tanzimiyle meşgul olanların vazifeleridir. Millet Meclisi kürsüsünden bekârlara vergi tarhı²⁶² teklifini bağırmanı bu pek mufassal²⁶³ keyfiyetin halli için kâfi²⁶⁴ zannedenler düşünsünler. Ben yüklü bir manda arabasına koşulmayı bir aile bârı²⁶⁵ altına girmekten çok ehven²⁶⁶ bulurum. Bildiğim budur. Hiçbir vergi, bir ev beslemekten ağır olamaz.”

²⁵¹ icbar etmek: zorlamak

²⁵² cinai: cinayetle ilgili

²⁵³ zürriyet: soy sop

²⁵⁴ ihtiyat: sakınma

²⁵⁵ menfi: olumsuz

²⁵⁶ meşru: uygun

²⁵⁷ izdivaç: evlenme

²⁵⁸ gayrimeşru: uygunsuz

²⁵⁹ teksir etmek: çoğalmak

²⁶⁰ telkih etmek: döllemek

²⁶¹ mefhum: kavram

²⁶² vergi tarhı: vergi koyma

²⁶³ mufassal: ayrıntılı

²⁶⁴ kâfi: yeterli

²⁶⁵ bâr: yük

²⁶⁶ ehven: hafif

“Efendi düşünmeye mecbursun.”

“Rica ederim. Neden?”

“Oğlum, kızım var diyorsun.”

“Bu memlekette oğlu, kızı olan yalnız ben değilim ya?”

“İçtimai meseleler, cemiyeti teşkil eden²⁶⁷ her ferde racidir²⁶⁸. Memleket idaresinden hepimizin mesuliyet²⁶⁹ hissemiz vardır. Bu kadar aç insanı yalnız hükûmet doyuramaz. Hepimiz nafi teşebbüs-
lere²⁷⁰ atılmalıyız. Taassubu, göreneği, asırlarca bizi miskinleştiren
âdetleri hatta lüzumsuz utanmaları, sıkılmaları üzerimizden atma-
lıyız. Çünkü sahte ar ve hicapla birçok teşebbüslerden çekinenler
bilahare²⁷¹ utanmazların hizmetkârları olurlar.”

“Aman Şemi Bey, benim köhne²⁷² kafama yerleşmiş ananele-
ri, doğduğum günden beri dinî bir hürmetle beraber yaşadığım ve
tapındığım sevgili fikirlerimi bozmaya uğraşma. Yalnız beni hasta
edersin, başka hiçbir şeye muvaffak olamazsın²⁷³.”

“Senin kafanda örümcek tutarak yılanmış, kaskatı kalmış, ne
kadar bayat, binaenaleyh²⁷⁴ hayatın inkişafına²⁷⁵ muzır fikirler
varsa tehlikeli, asırlık bir bacanın kurumlarını ayıklar gibi bunla-
rı temizlemeye uğraşacağım. Sana medeniyetin en son silahlarıyla
hücum edeceğim.”

“Benim hakka özüm doğrudur. Bir şey yapamazsın.”

“Dinle. Şimdi Türk’ten gayrı bir milletten, maişetini ahlaksız-
lıkla temin eden bir tip alalım. Fakat bu ahlaksızlık senin gibi kurum
tutmuş kafaların telakkilerine²⁷⁶ göredir. Mesela birçok deliğe girip
çıkan bir komisyoncu, bir simsar şöyle böyle cüretlerle, becerikli-
liklerle havadan para kazanarak misk gibi geçiniyor. Günde seksen

²⁶⁷ teşkil etmek: oluşturmak

²⁶⁸ raci: ilgili, dair

²⁶⁹ mesuliyet: sorumluluk

²⁷⁰ teşebbüs: girişim

²⁷¹ bilahare: sonradan

²⁷² köhne: eski

²⁷³ muvaffak olmak: başarmak

²⁷⁴ binaenaleyh: bundan dolayı

²⁷⁵ inkişaf: gelişme

²⁷⁶ telakki: anlayış

kişi aldatıyor. Fakat akşam evine döndüğü vakit elektrik ziyaları altına serili kar gibi beyaz keten örtünün üzerinde çoluk çocuğu ile beraber gıdai²⁷⁷, leziz yemeklerle can besliyor. Açlık, sefalet bu hanenin kapısından içeri giremiyor. Fakat sen ne yapıyorsun? Hiç kimseyi aldatmıyorsun.”

“Elhamdülillah.”

“Lakin efendi açsın.”

“Açım ama vicdanım rahat, gönlüm rahat, üzerimde kimsenin vebali yok.”

“Ben seni aç bırakmayacağım efendi. Kafanın örümceklerini temizleyip asri bir adam yapacağım. Aç kalanlar daima aldananlardır. Yaşamak için mutlak aldatmak lazımdır. Sanayide, ticarete, bütün alışverişlerde, siyasette, aşkta, muhabbette, edebiyatta, felsefede hatta ahlakıyatta bile bu böyledir. Aldatmak, bir rahvana²⁷⁸ biner gibi âlemin üstüne çıkmak; aldanmak, altta kalarak dünya sefaletini taşıyıp ezilmektir. Aldanmanın ahirete bir faidesi olduğunu zannetmek de büyük hatadır. Sana bunu böyle söyleyenler seni aldatıyorlar demektir.”

“Yalancılık, hilekârlık, namusa aykırı değil midir?”

“Namus, evet, bu çok lastikli bir kelimedir. Her memlekete göre telakki sureti başkalaşır. Burada namussuzluk sayılan bir hareket, başka diyarda kahramanlık, faziletkârlık addolunur. Her âdet ve kanunun bir vakti, bir ömrü vardır. Her şey zaman ve mekânla değişen bir nispete²⁷⁹ tabidir²⁸⁰. Fakat Salâh Efendi, niçin benzin sararıyor? Niçin vücudunda titremeler dolaşıyor?”

“Sararıyorum. Titriyorum. Çünkü sen beni çok fena şeylere alıştırmak istiyorsun. Bu felaketi vazıhan²⁸¹ hissediyorum.”

²⁷⁷ gıdai: besleyici

²⁷⁸ rahvan: binek

²⁷⁹ nispet: ölçü

²⁸⁰ tabi: bağlı

²⁸¹ vazıhan: açıkça

“Ben sana insaniyetkârlıktan başka bir şey yapmıyorum. Bilakis²⁸² seni felaketten kurtarmaya uğraşıyorum. Telaş etme, amiya-
ne²⁸³ fikirlerin fevkine²⁸⁴ çık, beni dinle.”

“Beni maişet darlığı içinde pek sefil görüp de her şeyi kabul eder sanma.”

“Ben sana cebren²⁸⁵ hiçbir fikir kabul ettirmek niyetinde de-
ğilim. Yalnız namus hakkında yeni nazariyeler²⁸⁶ serdedeceğim²⁸⁷. Bazı kimselerin müstesna melahatleriyle²⁸⁸ müştehir²⁸⁹ zevcelerini, birçok işlerde muvaffak olmak için nüfuzlu adamlara götürüp tak-
dim ettiklerini veyahut ki karılarının öyle yüksek zevatla²⁹⁰ olan münasebetlerini bilmemezlikten geldiklerini hiç işitmedin mi? Bu yolda dedikodular kulağına değmedi mi?”

“Değdi. Karısının güzelliği sayesinde çok mühim işler görmüş kimseler tanırım.”

“Demek sözümü tasdik ve hakkımı teslim ediyorsun?”

“Evet. Yalnız bu noktada... Bu çeşit kocalara bizden çok sivi-
lize²⁹¹ olduklarını iddia eden gayrimüslimler arasında daha ziyade tesadüf edilir.”

“Karılarını peşkeş çeken bu heriflerin sosyete içinde menfur²⁹² bir derekeye düştüklerine şahit oldun mu?”

“Hayır. Bilakis itibarları artar. Muvaffak olmak için namusları-
nı merdiven yapan bu nev ailelerin arkalarından herkes dilini uza-
tır. Pek ağız yoran sözler sarf olunur. ‘Filancanın karısı filanca bey
veya paşa ile şöyle böyledir.’ denir. Fakat nasıl oluyor bilmem, yük-
sek sosyetelerde bu nev ahlaksızlıkları mazur gören bir müsama-

282 bilakis: tersine

283 amiya: basit

284 fevk: üst

285 cebren: zorla

286 nazariye: teori

287 serdetmek: ileri sürmek

288 melahat: şirinlik

289 müştehir: şöhretli

290 zevat: saygıdeğer kimseler

291 sivilize: uygar

292 menfur: iğrenç

hakârlık²⁹³ var. Belki bu da medeniyet icabı bir şeydir. Her meclise girip çıkan böyle bir kocanın herkes samimiyetle elini sıkar. Çünkü ahlaken sukut eden bu adam, servet ve nüfuzca yükselmiş bulunur. Küçüklere karşı bir hacet kapısı açar. Rüşvetli, rüşvetsiz birçok iyilikler yapar. Bunların arasında hüsnüahlak²⁹⁴ ve insaniyetkârlıkla şöhret yapmış olanları bile vardır.”

“Salâh Efendi, pek çığ bir adam olmadığını işte görüyorum. Fakat cesaretin yok, cüretin yok. Zekân pek avami telakkilerle namus düğümü içinde sıkışıp felce uğramış. Sefalet, zaruret gözü açık insanlar için felaket değil, bir intibah²⁹⁵ dersidir. Şimdi sen merdivenin en alt basamağından da daha aşağı bir mevkidesin. Bir kere başını kaldır, yukarıya bak. Birbirinin kafalarına tekmeleri indirerek üst kademelere tırmananların dövüşlerini seyret. Bak hedefe vusul için hiç mâni tanıyorlar mı? Servet tubasının²⁹⁶ göğüne çıktıktan sonra cıgaranı yak, ayaklarının altına serilen manzaraya bir göz gezdir. Bak o, ne ibretamiz²⁹⁷ bir temaşadır. Nazarında²⁹⁸ tahlil²⁹⁹ kuvveti varsa dünyanın hâlini o zaman anlarsın.”

“Şemi Bey, bu muvaffakiyet merdivenine tırmanmak davasıyla ömrümde onun altından üstüne doğru hiç bakamadım. Ben derviş tabiyatlı bir Türk’üm. Bir lokma, bir hırka. Diğer şeyler lafûgüzafı³⁰⁰. Sinn ü salim³⁰¹ kemali³⁰² bulduktan ve dünya umurundan³⁰³ çekildikten sonra böyle şeyler düşünmek ve dinlemek benim için çok abestir. Sen yeni ahlakıyatın mektebine başlatmak için yine yeni kafalı bir şakirt bulsan...”

“Baba Salâh, senin için her şey geçmiş biliyorum fakat ailene acıyorum.”

²⁹³ müsamahakârlık: hoşgörülük

²⁹⁴ hüsnüahlak: ahlak güzelliği

²⁹⁵ intibah: uyanış

²⁹⁶ tuba: cennet ağacı

²⁹⁷ ibretamiz: ibret veren

²⁹⁸ nazar: görüş

²⁹⁹ tahlil: analiz

³⁰⁰ lafûgüzaf: boş söz

³⁰¹ sinn ü sal: yaş

³⁰² kemal: olgunluk

³⁰³ umur: işler

“Bugüne kadar beni yaşatan Allah, elbette onların da rızıklarını verir.”

“Verir ama, bak ne kadar zor zar verdiğini görüyorsun.”

“Peki, ailemin refahı için bundan sonra ben ne yapabilirim? Bu derde karşı ne deva düşünüyorsan söyle bakalım Şemi Bey.”

“Ha bravo, işte bu سوالini beğendim; muhitin, iyi kötü tesiratına tabi ne kadar âciz mahluklar olduğumuzu sana anlattım.”

“Tekrarına lüzum yok.”

“Büyük bir ahlak fırtınası içindeyiz.”

“Bunu da inkâr etmiyorum.”

“Boğulanların, kazazedelerin, haddi hesabı yok.”

“Elhamdülillah bugüne kadar ne ise aç, taksir³⁰⁴ yaşadık. Öl-medik.”

“Bundan sonra iş başka.”

“Ne yapalım söyle?”

“Müthiş bir maraz-ı ictimai³⁰⁵ içindeyiz.”

“Evet.”

“Müstevli³⁰⁶, sâri³⁰⁷, mühlik³⁰⁸ hastalıklara karşı ne deva kullandıklarını biliyor musun?”

“Hayır.”

“Aşı.”

“Aşı?”

“Evet aşı tatbik olunuyor³⁰⁹.”

Tırnaklarımla kanatırcasına bir şiddetle başımı kaşıyarak veba-ya, koleraya, hummaya vesaireye tatbik olunan bu kelimeyi birçok defa tekrarlardım. Aşı... Aşı... Aşı... Fakat vücuda muafiyet³¹⁰ ve-

³⁰⁴ taksir: kusurlu

³⁰⁵ maraz-ı ictimai: toplumsal hastalık

³⁰⁶ müstevli: salgın

³⁰⁷ sâri: bulaşıcı

³⁰⁸ mühlik: öldürücü

³⁰⁹ tatbik olunmak: uygulanmak

³¹⁰ muafiyet: bağışıklık

ren bu çarenin ahlaka nasıl tatbik edilebileceğini doğrusu çok merak ettim. İctimai cereyanların fena tesirlerinden korumak için herif acaba masum aileme nasıl bir virüs aşılayacaktı?

Mademki bahse bir kere girmiştik, fikrini tamamıyla anlamak için herifi sonuna kadar dinlemek lazımdı. Acaba bu aşı ihtiyarlara da iyi geliyor muydu? İkinci bir nevcivanlık³¹¹ devri yaşamak için maymunun kanıyla, menisiyle aşılarmaya uğraşan zavallı matuhlar³¹² gibi, herif benim damarlarıma da yeni ahlakın zehrini akıtarak her türlü ananeperestliğime³¹³ rağmen bu yaştan sonra beni de ırz ve namusça mübalatsız³¹⁴ bir zirzop yapabilecek miydi?

Yüzümü buruşturarak dedim ki:

“Çiçek aşısını, ağaç aşısını, hastalık aşısını biliyorum ama ahlak aşısını hiç duymamıştım. Bunu da sizden işittim. Fenalığa aşılarmak kolaydır lakin iyiliğe aşılarmak pek zor bir keyfiyet. Eğer fen bunun da çaresini bulduysa kâşifi, insaniyetin en büyük adamı sayılmaya sezadır³¹⁵. Bizde boş kalan sarayları hemen birer laboratuvara tahvil etmeli³¹⁶, serum imaline başlamalı... Hep aşılarmalıyız, hep... Evvela resmî daireler, sonra muallimler³¹⁷. En yaşlılarımızdan ta kundaktaki yavrularımıza kadar...”

“Benim aşım prezervatif yani vaki³¹⁸ bir şekildedir. Daha umumi tarifile, gelecek fenalığa karşı idman etmek yani bünyeyi, ahlakı korkulan marazla biraz ülfet ettirerek³¹⁹ hastalığı o suretle önlemektir.”

“Anlamıyorum.”

“Şimdi anlarsın. ‘Bir oğlumla bir kızım var.’ diyorsun.”

“Evet.”

³¹¹ nevcivanlık: gençlik

³¹² matuh: bunak

³¹³ ananeperestlik: geleneklere bağlılık

³¹⁴ mübalatsız: umursamaz

³¹⁵ seza: layık

³¹⁶ tahvil etmek: çevirmek

³¹⁷ muallim: öğretmen

³¹⁸ vaki: koruyucu

³¹⁹ ülfet ettirmek: kaynaştırmak

“‘Allah bağışlasın’ duasıyla babalığını tebrik ederek susacak değilim. Benden öyle beylik laflar bekleme.”

“Rica ederim, sen de izzetinefsime³²⁰ dokunacak, aile namusu-
nu zedeleyecek surette sözlere kalkışma. Tahammül edemem.”

“Hayır. Korkma. Ben hakikati söyleyeceğim. Bugün bu mü-
ellim³²¹ zamanda çocuklarımız için türlü korkunç pusu kuran bir
muhit içinde toy iki gencin uçurumlar arasında takip edecekleri pa-
tikayı sana göstermek isterim. Böyle bir vakitte parasız bir babanın
oğlu, kızı hangi istikbale doğru adım atabilecektir? Sen onları çıka-
cakları fırtınalı hayata mukavemet edebilecek³²² surette asrı teşhi-
zatla³²³ donattın mı?”

“Benim gibi bir babanın vüsu³²⁴ dâhilinde alelade mektep ve
terbiye gördüler. İşte bu kadar.”

“Kızını ne yapacaksın?”

“Garip sual. Ne yapacağım? Kısmeti çıkınca kocaya verece-
ğim.”

“Zaman o zaman değil.”

“Zaman ne olursa olsun her namuslu babanın endişesi bu değil
midir?”

“Bugün kızlara koca yok.”

“Bugün yoksa yarını beklerim.”

“Hulul edecek³²⁵ yarın, bugünü aratacaktır Baba Salâh... Dai-
ma açlığa, karanlığa, bilinmez bir mahşere doğru gidiyoruz. Bugün
şu saatte ne yapabilirsen yaparsın. Meçhul yarından hiç hayır bek-
leme.”

Kızım Şükran güzeldir. Ben onu daima validesinin, halasının
refakatinde³²⁶ yüzü peçeli olarak sokağa çıkarırım. Bu kadın sar-
rafı evimize adım atar atmaz yavrumun şirinliğini nasıl keşfetti?

³²⁰ izzetinefis: onur

³²¹ müellim: acı veren

³²² mukavemet etmek: direnmek

³²³ teşhizat: donanım

³²⁴ vüs: güç

³²⁵ hulul etmek: gelip çatmak

³²⁶ refakat: eşlik

Bu adam, kızım için ne niyet besliyor? Herifin ağzındaki baklayı çıkartmak lazımdı. Fakat namusumuzun üzerine püsküreceği çirkefin kokusuna nasıl tahammül edecektim? Büyük bir cebrinefisle yüreğim çarpa çarpa sordum:

“Mademki evimize taşınıyorsun, sen de kızımın ikinci babası sayılırsın. Onun için nasıl bir hayırlı istikbal düşünüyorsun? Söyle.”

“Çok parlak bir meslek tasavvur ediyorum³²⁷. Lakin senin taasubundan korkuyorum.”

“Nedir? Anlamak isterim.”

“Şükran’ı bir sinema yıldızı yapalım.”

“Kızımın bu mesleğe istidadı var mı bakalım?”

“Var, var.”

“Ne biliyorsun? Yüzünü görmediğin bir kız hakkında bu teveccüh³²⁸ aklına nereden esiyor?”

“Ben onun yüzünü sokakta bir parça gördüm. Ve artistliğe büyük istidadını da işittim.”

“Yanılıyorsun Şemi Bey. O gördüğün kız benimki olmamalı.”

“Nene lazım senin? O cihet bana ait. Sen muvafakat et, eğer kızın birinci kadrodan bir necm-i gisudar³²⁹ çıkarsa namı dünyanın beş kıtasına yayılır, milyoner olursunuz.”

“Ben böyle şeye muvafakat edemem. Bu teklifi de bir daha bana tekrarlama.”

“Öyle ise beni dinle. Sana son nasihatlerimi vereceğim. Evvela şunu katiyen bil ki kızın için koca yoktur. Bir erkeğe beş altı kadın düşüyor. Erkekler, kadınlardan nispeten çok az olmakla beraber mevcutların arasında evlenebilecek delikanlılar da enderdir. Kızlar, turfanda meyvelere benzerler. Yüzlerinde ilk bayatlık buruşuklukları belirir belirmez artık onlara müşteri çıkmaz. Bu birkaç sene süren kısa bir çağdır. Kocaya verileceklerden ziyade evlenme vakitleri geçmiş kızlar için evvela sıkıntılar, dertler, tehlikeler daha büyüktür. Nasıl amele güruhu kısım kısım cemiyetler, sendikalar

³²⁷ tasavvur etmek: zihinde canlandırmak

³²⁸ teveccüh: iltifat

³²⁹ necm-i gisudar: kuyruklu yıldız

teşkil ederek büyük sermayedarlarla mücadeleye girişiyorlarsa bugün kocasız kalan kadınlar ve karısız kalan erkekler de bu izdivaç buhranına karşı buldukları ilk çareyi tatbika başlamışlardır.”

“Nedir bu çare?”

“Söyledim ya... Bolşevik usulü serbest izdivaç.”

“Nasıl oluyor bu?”

“Birbirinden hoşlanan erkek kadın, çayır kuşu gibi rast geldikleri yuvada birleşiyorlar.”

“Nikâhsız?”

“Hoca, papaz, haham bütün dünyevi umurlardan ellerini çektikten sonra artık evlenme işlerine neden karıştırılınsınlar?”

“Hiç imamsız, duasız nikâh olur mu?”

“Dünya ile ahiret işleri birbirinden ayrılmadı mı?”

“Öyle bir şey işittim.”

“Evlenme ahiret işi midir?”

“İzdivacın ahirete de taalluku³³⁰ vardır zannederim.”

“Sen de zannediyorsun, kati hüküm veremiyorsun.”

“Böyle şeyler telakkiye, düşünüşe göredir. Eski fikirlerle yeni-ler mücadelede.”

“Her gün mağlup olanı hangisidir?”

“Hafitler³³¹ dedelerini yeniyorlar. Bu serbest izdivaç hakkında biraz izahat isterim.”

“Zaten sen sormasan bile ben zorla dinleteceğim. Fakat beni objektif bir kafa ile dinlemelisin.”

“Böyle yeni ve başka dilden lügatlere hiç aklım ermez.”

“Azizim Salâh Efendi, kısa söyleyeceğim. Meseleyi sana açık bir misal ile anlatacağım.”

“Dinliyorum.”

“Şimdi evlenmek çağında bir delikanlı ile bir kız tasavvur et.”

“Peki...”

³³⁰ taalluk: ilgi

³³¹ hafit: erkek torun

“İkisi birbirini seviyor.”

“Âlâ...”

“Evlenmek istiyorlar.”

“Pek meşru bir arzu.”

“Fakat arada dağlar kadar mâniler var. Evvela kızın ailesi oğlanı, delikanlının velileri de kızı istemiyorlar.”

“Niçin acaba?”

“Çünkü kız veyahut da oğlan evlendirecek ailelerin birtakım hodgâmane³³² arzuları vardır. Oğlan tarafı; damadı ilerletecek pek zengin, nüfuzlu bir kayınpeder ile terbiyesi, ahlakı kendi fikirlerine uygun, gayetle hasna müstesna³³³ bir gelin isterler. Kız ciheti de keza kendi menfaatleriyle ölçülü birçok emeller ile meşbudur³³⁴. İki tarafın arzuları birbirine pek ender olarak tevafuk eder. Evlenecek gençlerin birbirini beğenmeleri izdivaç için kâfi değildir. İşte bu yüzden kız kaçırımlar, aileden tardolunmalar³³⁵, intiharlar ve daha türlü maceralar oluyor. İki taraf şartlarının tevafukunu³³⁶ farz ettikten sonra düğün, ağırlıklar, yüz görümlükleri, mihr-i muaccel³³⁷, müecceller³³⁸ iki ailenin izzetinefsini tatmin etmek için asırlık ve beyhude âdetlere ittiba³³⁹ yüzünden bazen iflas felaketine kadar varan sarfiyat³⁴⁰...”

“Bunlar doğru.”

“Ben zaten eğri lakırtı söylemem.”

“Doğru ama ruhumuza işlemiş ananelerimizi de iki günde söküp atamayız.”

“Delikanlı evlenecek fakat parası yok.”

“Bugünkü gençler hep kokoz.”

³³² hodgâmane: bencilce

³³³ hasna müstesna: çok güzel, benzeri az bulunan

³³⁴ meşbu: dolu

³³⁵ tardolunma: kovulma

³³⁶ tevafuk: uyma

³³⁷ mihr-i muaccel: peşin nikâh bedeli

³³⁸ mihr-i müeccel: ertelenmiş nikâh bedeli

³³⁹ ittiba: uyma

³⁴⁰ sarfiyat: harcamalar

“Kızın vakti geçmek üzere fakat bin türlü ağır şartlarla kısmeti bağlı. Ne olacak şimdi?”

“Bilmem?”

“*Mariage naturel.*”

“Türkçesi?”

“Tabii izdivaç.”

“Nasıl şey o?”

“Bahçedeki tavuklar, damdaki kediler, dağdaki aylar, kurtlar gibi...”

“Hayvanlığa avdet için mi medeniyete koşuyoruz? Bu türlü izdivaç, insanlığa yaraşır mı?”

“Şimdi herkes yaraşığa değil, kolaylığa bakıyor. Düğün dernek yapmak ortadan kalkınca sessizce evlenmek usulü teessüs edecektir³⁴¹. Hatta o kadar sinsice ve hasbi ki bir hayli müddet ananın babanın bile bir şeyden haberi olmayacaktır. Okumuyor musun? Gazeteler izale-i bıkır³⁴², ıskat-ı cenin³⁴³, ‘Nevzadı³⁴⁴ kuyuya atmış, umumi helaya bırakmış...’ nevinden havadislerle dolu... İzale-i bıkırlar daima va‘d-i izdivaçla³⁴⁵ vuku bulur.”

“Zavallı kızcağızları öyle kandırıyorlar.”

“Kızların hepsini de o kadar zavallı sanma. Onlar da meşru izdivaçtan ümitsizliğe düşerek tabii evlenmeye atılıyorlar.”

“Bunda da haklısın. Namuslu bir delikanlı, zevcelik için seçeceği kızı berbat ederek almaz.”

“Ben bütün sözlerimde haklıyım. Bugün teslim etmediklerini yarın edeceksin.”

“Bazı pek nahoş³⁴⁶ fikirlerin var. Onları hiçbir zaman teslim edemem.”

³⁴¹ teessüs etmek: kurulmak; yerleşmek

³⁴² izale-i bıkır: kızlığı bozma

³⁴³ ıskat-ı cenin: çocuk düşürme

³⁴⁴ nevzat: yeni doğmuş çocuk

³⁴⁵ va‘d-i izdivaç: evlenme vaadi

³⁴⁶ nahoş: hoş olmayan

“Hakikat her zaman hoş kisveler³⁴⁷ altında arzıendam³⁴⁸ etmez.”

“Hakikat de olsa çirkin şeylerden hazzetmem.”

“Sen hazzet, etme... Bir kısım gençler izdivaca karşı grev hazırlıyorlar. Böyle bir cemiyet teşekkül ediyor. Evlenmenin ne kadar güçlükleri, âdetleri, masrafları, merasimi varsa kökünden söküp atacaklar.”

“Bu nasıl olur?”

“Nasıl olacağını yakında işitir, görürsün. Koca bulamayınca senin kızın da oraya koşacaktır. Evlenemeyince oğlun da oraya can atacaktır. Bu yeni usul izdivacın eskisine karşı o kadar fevkleri, kolaylıkları, zevkleri, sefaları var ki hakikati anlayıp dinledikten sonra ‘Ah keşke genç buluna idim de bu naturel izdivaçtan ben de istifade edeydim.’ diyeceksin. Çünkü bu usulde kadın erkeğe, erkek kadına yük değil, bela değil. İkisi de birbirine karşı hiçbir ağır vazife, mesuliyet deruhte etmiyorlar³⁴⁹.”

“Bu sözleri hiç aklım almıyor. Bir erkek, zamparalığa gitse bir ücret verir. Fahişe de mukabeleten³⁵⁰ müşterisini memnun etmeye uğraşır. En adi umumhanede alışveriş bu suretle cereyan ederken ne şekilde olursa olsun karı koca olarak yaşayacakların birbirine karşı hiçbir vazife deruhte etmemeleri nasıl kabil olur?”

“Lenin’in, Troçki’nin siyasetlerinden sonra bir Rus dâhisi pek tabii bir izdivaç kanunu keşfetti. İstanbul’da da gizlice nizamnamesi neşredilecek. Elime bir nüshası geçerse sana da okuturum. Bolşevikliğin izdivaca sirayetini anlıyor musun? Artık bütün eski âdetler birer mumya gibi mezara indirilecek, yenileri revacyab olacak³⁵¹... İzdivaç gibi pek mühim bir muamele bu teceddüdden³⁵² istisna edilebilir³⁵³ mi?”

“Affedersin. Nusret Bey’le Ülfet Hanım da bu cemiyete dâhil midirler?”

³⁴⁷ kisve: kıyafet

³⁴⁸ arzıendam: boy gösterme

³⁴⁹ deruhte etmek: üstlenmek

³⁵⁰ mukabeleten: karşılık olarak

³⁵¹ revacyab olmak: değerlendirilmek

³⁵² teceddüt: yenilenme

³⁵³ istisna etmek: ayrı tutmak

“Evet.”

“Bu yeni usul izdivaçta cebir, şiddet yokmuş da, ya niçin eski zevç³⁵⁴ Felek Ali Bey, ‘Evi yakarım, keserim, yıkarım’ zorbalıklarla sokak kapısının önünde haykırmış?”

“Bu kuru sıkı laflara bakma. Genç kadınla erkek aşağı indikleri vakit, Felek Ali hiçbir gürültü çıkarmış mı? Üçü de kol kola gülüşerek yürüyüp gitmişler. Elbette aralarında uzlaşacaklardı.”

“Bir kadını iki erkek paylaşmak suretiyle.”

“Evet azizim. Söylemedim mi? Hayvanlar da böyle değil mi? İnsana da hayvan-ı natık demiyorlar mı? Beşerin medeni ve hayvani iki nevi hayatı vardır. Hayvani hayat; yemek, içmek, uyumak, çiftleşmek gibi bütün hayvanlarla müşterek olandır. İzdivaç namını vererek bu sonuncuyu şeriat ve kanunla takyide³⁵⁵ yani monogami³⁵⁶ şeklinde bir erkeği bir kadınla yaşatmaya uğraşmışlar. Fakat bugüne kadar semavi³⁵⁷ ve arzi³⁵⁸ hiçbir kanun, karı kocanın hariçle³⁵⁹ hiss-i irtibatına³⁶⁰ mâni olamamıştır. Şairler, romancılar, tiyatroular hep fikir ve sanat erbabı en müheyyiç³⁶¹ ilhamlarını bu tatlı sadakatsizlikten alırlar.”

“Çok biliyorsun Şemi Bey. Fakat ben otuz senelik izdivacımdan beri aynı kadınla yaşadım, çocuklarımın kendi sulbünden geldiğine³⁶², ben babamın oğlu olduğum kadar eminim. Her karı kocayı birbirine karşı hiyanet etmiş olmakla ithamda haksızsın.”

“Senin gibi müstesnaları büsbütün inkâr etmiyorum. Böyle saf bir guruh da vardır.”

“Karı koca sadakatini bir nevi budalalık mı sayıyorsun?”

“Senin gençliğinde Türklerde balo yoktu, dans yoktu.”

³⁵⁴ zevç: koca

³⁵⁵ takyit: şartla bağlama

³⁵⁶ monogami: tek eşlilik

³⁵⁷ semavi: ilahi

³⁵⁸ arzi: dünyevi

³⁵⁹ hariç: dışarı

³⁶⁰ hiss-i irtibat: bağlılık duygusu

³⁶¹ müheyyiç: heyecanlandırıcı

³⁶² sulbünden gelmek: öz evladı olmak

“Biz karı koca, karşılıklı sadakatimizi belki de böyle şeylerin yokluğuna medyunuz³⁶³.”

“Şüphesiz azizim şüphesiz. Sen ilkbahar buketi kokan güzel bir kadının incecik ipek bulutlarından taşan hararetini vücudunda ve nefesinin nefesine karıştığını hiç hissettin mi? Dans ederken yabancı güzel bir gencin göğsü üzerinde sallanan bir kadın kocasını ve körpe bir melahati kucaklamış bir erkek de karısını mutlak unuttur.”

-7-

Aman ya Rabbi, ne kuvvetli çene, ne küstahane mantık, ne kaynar kaynar Bolşevik felsefesi... Yerden göğe kadar ben haklıyım. Bütün namuskâr insanların benim müdafa ettiğim fikir bayrağının altında toplanacaklarına şüphem yok. Lakin herife lakırtı yetişmiyor ki... Benim kızımı sinema yıldızı yapacaktım. Oğluma da besbelli öyle bir iş bulacak. Beni, karımı, kaynanamı, hemşiremi birer vazifede kullanacak, hepimiz ailece Bolşevik kerhanesinin birer faal³⁶⁴ hizmetkârı olacağız. Bütün ev halkını menhus sanatının virüsüne aşılayacak; kadın, erkek, büyük, küçük hepimizin ar damarlarımız patlayacak, onun gibi olacağız. Durup da melunun bu uzun hezeyanlarını niçin dinledim? Edepsizi neden tersleyip susturmadım? Ah, kanımda beynimde kendi kendime bile itiraf etmek istemediğim şeyler köpürüyor. Ben dalkavukluğu bu sevda tellallığına değil, alınmış üç yüz liraya ediyorum. İşte herif beni bu kuvvetle manyetizmalıyor. Onda böyle destelerle para, bizde de bu açlık varken... İşte ötesini söyleyemiyorum. Allah'ım, sen bu işin encamını³⁶⁵ hayır eyle. Fakat bugün de herifle epeyce yüz göz olduk. O bana fuhşun bir psikolojisini yaptı. Nikâhı menfur, müziç³⁶⁶ bir âdet gibi ortadan kaldırdı attı. Zamanın serbest izdivaca doğru yürüdüğünü ve bundan sonra hiçbir kanunun bunu menedemeyeceğini anlattı. Hayvanların yaşayışları tabii, bizimki suni³⁶⁷ imiş. Er geç bu kanuni suniyetlere tabiat galebe ederek³⁶⁸ bizi tıpkı

³⁶³ medyun: borçlu

³⁶⁴ faal: aktif

³⁶⁵ encam: son

³⁶⁶ müziç: usandıran

³⁶⁷ suni: yapay

³⁶⁸ galebe etmek: yenmek

hayvanlara benzetecekmiş. Buna da çok uzun vakit kalmamış. İşte bu maksada hizmet eden bir cemiyet teşekkül etmiş. Zamanın gözleri açık kabiliyetli gençleri, nikâhın izacından³⁶⁹ silkiniyorlarmış. Bundan sonra bütün erkekler zampara, kadınlar haşa sümme haşa fahişe hayatı yaşayacaklarmış. Bu herif için ne ticaret, ne ticaret... Halk-ı âlem³⁷⁰ için ne zillet... İnsaniyete, ırza, namusa karşı savrulan bu küfürleri ben küçük isyanlarla dinledim. İnsanların giderek hayvanlaşacaklarına kani olan³⁷¹ bu herif, bende de pezevenklığe oldukça bir istidat sezdi zannederim.

Ben niçin o melunun ağzını tokatlamadım? Niçin onu tekmelemlerle sokak kapısından dışarı atmadım? Ah kaç defa itiraf edeyim? Sebebi malum... Üç yüz lira. Belki de bu üç yüzü takip edecek dört yüzler, beş yüzler var. Oh, oh şimdi de kendi ağzımı yumruklalıyım.

Her şey bir tarafa. Bu işte iğrenç namussuzluklardan başka büyük tehlikeler de var. Bu herif serbest izdivaç cemiyetinden inşirahla³⁷², aşk ve şevkle bahsediyor. Bu fesat kanununun bütün esrarına vâkıf.

Kendisinin de onlardan olduğuna hiç şüphe yok. Ve belki de o cemiyetin reisidir. İctimalarını bizim evde yapacaklarsa bu rezale ocağı tutulduğu günü hükûmete karşı ben de mesul olacağım. Düşündükçe ensemenden kuyruk sokumuma kadar soğuk titremeler geçiriyorum.

Şemi Bey eve taşındı. Küçük büyük ailece hepimizin basiretimiz, dillerimiz bağlandı. Yalnız için için kendi kendimizi yedik durduk. Herife bir şey söyleyemedik. Felakete mâni olamadık.

Yalnız, hiçbir şeyde çenesine perhiz edemeyen³⁷³ kaynanam, taşınma esnasında Şemi'yi bir kenara çekerek, hanece hiçbir rezalete tahammül edemeyeceğimizi, Nusret, Ülfet gibi misafirler geldiği ve o nev maceralar yüz gösterdiği anda bu eşyaların tekrar sokağa

³⁶⁹ izaç: bunaltma

³⁷⁰ halk-ı âlem: insanlık

³⁷¹ kani olmak: inanmak

³⁷² inşirah: ferahlık

³⁷³ perhiz etmek: kısıtlamak

atılacağını söylemiş. Herif bu korktuğumuz şeyin bir daha katiyen tekerrür etmeyeceği hakkında teminat vermiş, evin havası hoş geldiği hâlde kirayı arttıracaklarını söylemiş ve kaynanamın eline bir de nefis pasta tutuşturmuş. Bu lütfuyla kocakarının gönlünü kazanmış. Muhterem kadın, bana hâli anlatırken:

“Damatçığim, ben ömrümde bu kadar lezzetli şey yemedim. Isırınca pastanın ince kabuğu dağıldı. Ağzıma bir külçe kaymak yayıldı. Balı dudaklarımın uçlarından aşağı aktı. Daha bizim tatmadığımız neler var neler... Hep ben bunları camekânlarda görürdüm. Lezzetlerinin nasıl olacaklarını ağzım sulana sulana tasavvur eder dururdum.”

Herifin ağzından kaynanamın getirdiği bu teminata inanayım mı? Şemi, menfur sanatını icra için evimize taşındı. Bir kere olan oldu. Artık inanıp inanmamak ne para eder? Söz devri geçti. Şimdi sıra fiiliyata geldi. Hakikat tecrübe ile sabit olacak. Üç ay sürecek çilemizi dolduracağız. Şemi, kaynanamın ağzını kaymaklı pasta ile doldurarak işi tatlıya bağlamış.

Taşınan eşya, otel döşemelerine benziyor. Karyolalar, lavabolar, masalar, iskemleler. Bir de dört hamalın gürültüsü ile kocaman bir piyano geldi, heriflerin tabanları altında merdivenler çatırdayarak yukarı çıkardılar. Bu nikâhsızlar tepemizde düğün, dernek, raks, ahenk yapacaklar. Beynimizde çevrilecek bu değirmenlere biz hep tahammül edeceğiz.

Biz bozuk insanlara evimizi kiraya verdik, namusumuzu değil. Onu katiyen halelden vikaye³⁷⁴ için mümkün mertebe onlarla ihtilattan³⁷⁵ kaçınıyoruz. Fakat bir ev içinde bu mümkün mü?

Pek de haksız yere günahlarına girmeyelim. Geldikleri yirmi gün kadar oldu. Henüz şikâyeti, üzüntüyü mucip³⁷⁶ rezalet değil, ufak bir gürültü bile duyulmadı. Piyanonun perdeleri üzerinde hiçbir parmak gezinmedi. Dans olmadı. Gelen giden var ama kârgâh³⁷⁷ sessiz işliyor. Lehli bazı umumhaneci kadınların gürültülü müşterilere:

³⁷⁴ vikaye: koruma

³⁷⁵ ihtilat: temas

³⁷⁶ mucip: gerektiren

³⁷⁷ kârgâh: iş yeri

“Burada patırtı yok. Burası lamuslu kerhane...” dedikleri gibi evimizde namussuzluk, suri³⁷⁸ bir namus sükûtu altında cereyan ediyor. Ben bunu iki sebebe hamlediyorum³⁷⁹. Birincisi direktörün³⁸⁰ idaredeki fetanetine³⁸¹, ikincisi de korkuya... Kendi aralarında kanunları, nizamnameleri, inzibatları olan bu serbest izdivaç cemiyeti elbette yakasını hükûmete kaptırmaktan korkar. Foyayı meydana vermemek için gayet ihtiyatla harekete mecburdur.

Kadından, erkekten çeşit çeşit ve bazen pek sık gençler geliyor. Üstümüzde ara sıra gezintiler, mırıltılar duyuyoruz. Fakat bir şey anlayamıyoruz.

Hangi odada cemiyet akdediyorlar? Ne konuşuyorlar? Bu gelenler hangi ailelerin oğulları, kızlarıdır? İçlerinde evli olanları ve zevci, zevcesi üzerine hıyanet edenleri var mı? Bu tıpkı kapısı penceresi kapalı bir yerdeki yangın mukaddimesine benziyor. Elbette bir gün alev birdenbire saçağı saracak. Sessiz devam eden rezaletin tesiri daha yaman olur.

Orta yaşlı, kıvrıkcık saçlı, bir gözü boncuktan yekçeşm³⁸² bir Rum hizmetçileri var: Eleni... Bir kerhane mütekaidesi. Aşağı yukarı koşan hamarat bir karı. Bir de delikanlı Ermeni hizmetkâr: Vortik. Bu kârgâhın değirmenini ikisi çeviriyorlar. Karının kart, oğlanın genç olmasına rağmen aralarında sıcak bir uyuşma vardır. Vortik dedikçe Eleni'nin tek gözü süzülür, içi titrer. Kaynanam mutfakta ikisini birkaç defa fena vaziyetlerde görmüş. Tavan süpürgesini kapıp üzerlerine yürümek istemiş. Düşünmüş, taşınmış, nihayet hiddetini lahavlelerle geçiştirmiş. Kerhane hizmetçilerinden ırz, namus, ar, hicap istemeyi kendi mantığına muvafık bulmamış. Kaynanamın bu tahammülüne diğer mühim bir sebep de var. Eleni bazen ona müracaatla:

“Büyük hanım, vereceksin bana geniş bir tencere, içerde koyayım et, türlü zerzevatla beraber. Nasıl diyorlar buna? Diyaforo...” nevinden sözlerle kaynanamdan öteberi kapacak ister. Ve tencereyi iade ettiği vakit boş vermez. Pişen yemekten içinde bir miktar

³⁷⁸ suri: yapmacık

³⁷⁹ hamletmek: yormak

³⁸⁰ direktör: müdür

³⁸¹ fetanet: kavrayış

³⁸² yekçeşm: tek gözlü

şey bırakır. Bizim kocakarı, evdekilere hiçbir şey sezdirmeden mutfağın bir köşesine çekilir. Bir iki dilim ekmekle yemeği haklar. İşte bundan dolayı kaynanam Eleni'ye karşı yumuşak vaziyettedir.

Mahaza tahammülü birkaç defa gayeyi bularak Eleni'yi bir köşeye çekip demiş ki:

“Kızım, bir rezalettir yapıyorsunuz, bir tarafa kapanıp da bari bunu gizli yapsanız. Bu bizde pek ayıptır.”

“Nerde kapalanazayım? Bu bizde hiç ayıp değil.”

“Ben kendim için söylemiyorum. Çoktan öyle şeyleri ben aklıma getirdiğim bile yok. Bu evde iki tane genç torunum var. Onların gözlerine ilişmesinden korkuyorum.”

“Ne var korkazak? Yarın, öbürüsü gün sizin küçük bey evlenerek. Aldığı karıya bu iş yapazak. Küçük hanım kocada gidecek o da böyle olazak. Bizim evde çok gençler geliyorlar. Hiç utanmıyorlar.”

Herfin hayvanlaşmak felsefesinin lüzumunu, hikmetini şimdi anlıyorum. Biliyorum bizim evin üst katından hayâ³⁸³ perdeleri kalktı. Rezalet sükûnetle fakat pek koyu gidiyor. Bu namussuzluk, saçaklardan boşanan yağmur gibi alt kata inecek. Keşif ve tahminime kalırsa sirayet³⁸⁴ başladı bile. Hem de ailemizin en yaşlı başlı, muhterem bir uzvundan, kaynanam Halise Hanım'dan. Kör Eleni'ye edep dersi verirken:

“Ben kendim için söylemiyorum. Çoktan öyle şeyleri aklıma bile getirdiğim yok.” itirafı ile yüreğinin bir köşesinde gizli kadınlığının en söylenmez bir elemi kızı hastalık gibi dışarıya vuruyor. Çoktan öyle şeyi aklına getirdiği yokmuş. Niçin? Besbelli bir oynaş bulamadığı için. Herhangi bir erkek bu muhterem kadını gıdıklayıverse yalnız dizlerinin değil, her tarafının bağları çözülüverecek.

İçimizden en evvel bu kadının azacağına hiç ihtimal vermezdim. Ahlak bozukluğu sirayeti en seri ve amansız bir hastalık imiş. Bu maraz hepimizin damarlarımızda uykuda. Hafif bir rüzgârla ateş alıyor.

Kaynanam derdini saklamadıktan sonra ben niçin itiraf etmeyeyim? Merdivenlerden çıkarken gümüşü ipek çorapların şeffaflığı

³⁸³ hayâ: namus

³⁸⁴ sirayet: bulaşma

içinde ne süzme baldırlar seyrediyorum. Oh, muhterem kaynanacağım pek doğru söylüyor. Ben de çoktandır böyle şeyleri hiç aklıma getirmezken şimdi kendimde bir yakaza³⁸⁵ duyuyorum.

Kırkından, ellisinden, altmışından, yetmişinden sonra azanların veyahut ömr-i beşerin³⁸⁶ bu en yüksek kademelerine kadar hâlâ tenasül³⁸⁷ ateşleri sönmeyenlerin psikolojilerini tetkik, gençlerin azgınlıklarını tetebbudan³⁸⁸ çok ziyade ibretamizdir. Kış mevsiminin ortasında yazı andıran havaları bile iyi saymazlar.

Evimize giren bu fuhuş gribi hepimizi sıralayacak. Bizim için tehlike bir iki değil, hesapsız.

Kaynanam, Vortik ve Eleni ile başlayan dostluğunu pek çabuk ilerletti. Çünkü ne pişse mutfağın bir yanaşma kedisi gibi ona tattırıyorlar. Kocakarının en samimi muhabbetini celbetmek³⁸⁹ için bu kâfi. Onlarla gece gündüz konuşup dertleştikten sonra yanımıza gelerek:

“Ah damatçığım, Eleni’nin bir gözü neden kör olmuş biliyor musunuz? Bu kadın vaktiyle çok güzelmış, resim gibi bir kızmış, hâlâ da belli. Hokka ağız, çekme burun. Kıvrır kıvrır saçlar, kirpikler. Duru beyaz ten. Gül pembesi yanaklar. Şimdi biraz solmuş, buruşmuş ama hâlâ mı hâlâ karıda kendini yirmi yaşında bir delikanlıya sevdirecek fıkırdaklık var. Güzel eskisi besbellidir. Bu bir bahçıvan kızı imiş. Civarın delikanlıları hep birden bunun için yanarlarmış. Mart kızgını kediler gibi etrafını sarmışlar. Hani gazeteler her gün yazarlar. Kızlar başından ırak, nihayet bıkırını izale etmişler. Böyle bir kızın encamı ne olur? Sonunda umumhaneye düşmüş. Sünbül Eleni diye şöhret almış. Artık ona yanan yanana imiş. Eline çok para geçmiş ama tutmamış ki... Sonra efendim pek belalı bir sevdalıya çatmış. Herif kızı o kadar severmiş, o kadar severmiş ki bütün dünyadan, kendi gözünden bile kıskanmaya başlamış. Hiç sokağa çıkarmayarak odada kapalı tutmak istemiş. Bir umumhane sermayesi için bu kabil mi? Nihayet zavallı herif—Ah, ona da kabahat bulmuyorum. Gönüldür bu, aşktır bu, dizgine gelmez— bir gün

³⁸⁵ yakaza: uyanıklık

³⁸⁶ ömr-i beşer: insan ömrü

³⁸⁷ tenasül: üreme

³⁸⁸ tetebbu: araştırma

³⁸⁹ celbetmek: üzerine çekmek

içmiş içmiş, cinnet hâline geldikten sonra Eleni'ye hücum etmiş. Parmağı ile gözünü çıkarmış. 'İşte böyle kör ol da seni kimse beğenmesin.' diye haykırmış. Dava niza³⁹⁰ herifi tutmuşlar, hapsetmişler ama neme lazım... Hiç çıkan göz yerine gelir mi? Sevgi de olursa böyle olsun..."

Sonra Vortik'in tercümeihâli³⁹¹, müellim Ermeni vakalarına varan maceralarla dolu; uzun ve karışık.

Hizmetçiler böyle sergüzeşt sahibi. Ya öteki gelen gidenler? Sırasıyla hepsini öğreneceğiz. Artık evcek meşguliyetimiz bu...

-8-

Evimizde ara sıra ilk sükûneti ihlal edecek ufak tefek vakalar oluyor. Fakat tahammül olunamayacak şeyler değil. Fazla da olsa çekmeye mecburuz. Üç ayın hitamını³⁹² bekliyoruz. Hele şükür bir buçuğunu atlattık. Fakat bizde paralar suyunu çekti. Üç yüz liradan yarımı bile kalmadı. Şemi Bey bize peşin üç yüz papel daha teklif ederse ne yapacağız? Açlık devri yine baş gösterdi. Birbirimizi yemeye başladık.

Yeni bir para teklifi daha vuku bulursa kaynanam hemen kabul edivermek taraftarı. Çünkü şimdi hepimiz açız. Yalnız o tok, mutfaktan hiç ayrılmıyor. Hizmetçilerle olan dostluğu her gün daha ziyade ilerliyor. Ettığımız istişarelerde³⁹³ daima şöyle rey³⁹⁴ veriyor:

"A, kuzum, bunlardan iyi kiracı dünyada bulunmaz. Şemi Bey'e namussuz diyorlar ama adamcağız alacağına vereceğine gayetle sağlam. Namuslu olup da borcunu vermedikten sonra öylesini ne yapayım? Onlar geleli ceplerimiz biraz para, kursaklarımız sıcak yemek gördü. Kaç tane sözüm ona namuslu kiracılar paralarımızı alıp gittiler. Şemi namussuz olup da ne yapıyor? Satılığa çıkarmak için bizden ırzımızı istemedi ya. Delikanlılar, taze kadınlar yukarıda sessizce görüşüyorlar. Şimdi dünyanın hâli böyle, burada toplanamamasalar başka yerde birleşecekler, paraları yabancılar alacak.

³⁹⁰ dava niza: kavga gürültü

³⁹¹ tercümeihâl: öz geçmiş

³⁹² hitam: bitim

³⁹³ istişare: danışma

³⁹⁴ rey: oy

Namuslu komşumuz Hacı Osman'ın evinde her gün kopan gürültü, kepezelik yedi mahalleden duyuluyor. Bu vergili kiracıları kaçırsak sonra hâlimize köpekler güler. Bakkal vermez, kasap vermez, ekmekçi vermez... Yârdan, yârandan, hiçbir candan elli kuruş ödünç koparmanın ihtimali yok. Aklınızı başınıza alınız da iyice düşününüz. Sonra büyükanamız Halise Hanım dediği dersiniz.”

Kiracılarımızın mesleklerini, ikametlerini terviç³⁹⁵ felsefesiyle kaynanam böyle coşup taşıyor. Bazı noktalarda kocakarı büsbütün de haksız değil. Çoluk çocuk bu çetin meselenin önünde boyunları eğik, gözler süzük düşünüp duruyoruz.

Geçen bu bir buçuk ay zarfında piyanonun kapağı ancak dört beş defa açıldı. Tepemizde kadın erkek çiftlerin dört ayaklarıyla dans edildi. Coştular.

“Erkek sağ ayağıyla ileriye... Kadın sol ayağıyla geriye...” kumandalarını duyuyor ve oyunun garabetine şaşıyorduk. Çünkü birbirine sarılmış oyuncuların biri ileri hareket ederken öbürü nasıl geriye gidebilir. Bu tuhafılığı görmeyi çok merak ediyorduk. Yoksa biz mi yanlış anlıyorduk?

Fasılalı³⁹⁶ gecelerle kumar oynandı. Oyun kızıştığı esnada:

“Dö per alas, kare dö dam, floş ruvayol” gibi tabirler ve daha seçemediğimiz, kulaklarımıza büsbütün yabancı sözler, uğultular aşıya kadar süzülüyordu. Biz bu eğlentileri pek masumane buluyorduk. Çünkü bu kadarı herhangi bir aile miyanesinde³⁹⁷ oynatabilirdi.

Benim asıl merak ettiğim cihet başka idi. Bu dans, kumar, fuuş perdelerinin gerisinde pek mahrem³⁹⁸ diğer türlü bir şey oynanıyordu. Zabıtanın pek gizli ve kanunen çok memnu bir oyun. Ve bu cürmün³⁹⁹ ikası⁴⁰⁰ için Şemi Bey bizim evi çok müsait buldu. İşte bu sebeple lüzum hissettikçe para cüzdanının ağzını bize açıve-

³⁹⁵ terviç: destekleme

³⁹⁶ fasılalı: aralıklı

³⁹⁷ miyane: ara

³⁹⁸ mahrem: gizli

³⁹⁹ cürüm: suç

⁴⁰⁰ ika: işleme

riyor, mesleğinin himayetkâr felsefesiyle türlü tatlı diller dökerek, vaatler saçarak bizi avutmaya, avlamaya uğraşıyordu.

Bizim ev bir kerhane oldu. Bu şüphesiz fakat bu namı taşıyan alelade kâr evlerine benzemiyordu. Alışverişte başkalık vardı. Gelen müşteriler de adi umumhane zamparaları değildi. Ortada bir nevi tarikat sırrı döndüğünü seziyor gibiydim, öyle rastgele kapının zilini çingirdatan açıktan müşteri kabul olunmuyordu. Gelenler evvelce bir dost tarafından prezante⁴⁰¹ olunmuş, belki de kefilleri alınmış kimselerdi. Lakin her hâlde bir buhar kazanı üzerinde oturuyor gibiydik. Bu kapalı kaynayan istim⁴⁰² bir gün mutlak bir taraftan patlayacak, bir felaket baş gösterecekti.

Asrılık iddia eden bu acayip kiracımızın evimize ayak atışının ikinci ayına doğru ilerlemekte ve o zamana kadar gayritabii bir hâle tesadüf etmemişken, bir gece ailece tatlı uykularımızdan uyandık, bizi saran büyük dehşetin raşeleri⁴⁰³ içinde kaldık. Çünkü üst kattan boşuk boşuk, acı, insanın sinirlerine biner gibi işleyen bir kadın feryadı geliyordu. Ne oluyordu? Bir cinayet mi?

Bir anda zihinlerimize birçok ihtimaller hücum etti: Parasına yahut üzerindeki elmaslarına tamaen⁴⁰⁴ oraya düşürülmüş zavallı bir kadını mı boğuyorlar, yoksa cebren ırzına mı tasallut⁴⁰⁵ ediyorlar? Veyahut ki, nazik bir vücuda vecanak, mühim bir ameliye mi yapılıyor? Daha fenası, sevda yüzünden bir vurulan mı oldu? Kan mı döküldü? Gelen feryatların büyük bir can acısı ile ta yürekten koptuğu anlaşıyordu.

Muzdarip olan⁴⁰⁶, yalnız bağırان değildi. Yukarısı karıştı. Odaya odaya koşuşuyorlar, sofada telaşlı adımların patpatları biribirine dolanıyor, merdiven başında pes perdelerden fakat helecanlı mırıltılar oluyor.

Yangın topu gibi biz feryatların adetlerini sayarak, gezintilerden mana çıkarmaya ve mırıltılardan esrarı anlamaya uğraşarak fa-

⁴⁰¹ prezante: sunmak

⁴⁰² istim: buhar

⁴⁰³ raşe: titreyiş

⁴⁰⁴ tamaen: tamah ederek

⁴⁰⁵ tasallut: sataşma

⁴⁰⁶ muzdarip olmak: sıkıntı çekmek

kat maatteessüf⁴⁰⁷ hiçbir şey keşfetmeksizin gözlerimiz şeametli⁴⁰⁸ bir korku ile süzüle süzüle birbirimize bakışmakta iken merdivenden aşağı yuvarlanır gibi biri indi. Ben hemen odadan fırladım. Sokak kapısının önünü tutarak koşanın yolunu kestim. Vortik’le göğüs göğüse geldik.

Telaşla burnundan soluyan genç Ermeni’nin gözleri bir acayip bakıyordu. Merakım büsbütün arttı. Sordum:

“Ne var?”

“Hiçbir şey.”

“Nasıl hiçbir şey? Yukarıdan acı acı sesler geliyor. Birbirinize giriyorsunuz.”

“Ben de bir bağırtı duymuşum ama nedir bilmiyorum.”

“Nereye gidiyorsunuz?”

“Bana izin yoktur ki nereye gittiğimi diyeyim.”

“Söyleyeceksin.”

“Efendi, çekil yolumdan. Bir dakika geç kalmamın dibinden fena bir iş çıkar.”

“Söyleyeceksin diyorum.”

Bu son suale cevap olarak Ermeni delikanlısı, beni iki omzumdan o kadar şiddetle bir sarsış sarstı ki ani bir baş dönmesine uğrayarak sersemledim. Yıkılırken duvara tutundum.

Bu sendeleyişimden bilistifade⁴⁰⁹ uşak kapıdan dışarı ok gibi fırladı gitti. Merakıma şimdi bir de öfke inzimam etti⁴¹⁰. Ne demek? Yukarıdan müthiş bir cinayet şüphesini veren acı, boğuk sesler duyulsun da hizmetkâr, suallerime cevap vermeye mezun olmadığı küstahlığı ile beni iterek savuşsun.

Beynim hâlâ dönüyordu. Öyle adi bir mahluktan uğradığım hakareti hazmedemiyorum. Arkasından saldırmak istedim. Lakin onun genç bacaklarına benim ihtiyar adımlarımla yetişmek mümkün değildi. Kendi kendime bu aczimi itiraf da beni başkaca meyas

⁴⁰⁷ maatteessüf: üzülen, belirteyim ki

⁴⁰⁸ şeametli: uğursuz

⁴⁰⁹ bilistifade: faydalanarak

⁴¹⁰ inzimam etmek: eklenmek

etti⁴¹¹. Aklımı başıma toplamaya uğraştım. Ne olursa olsun hiddete, heyecana mağlup olacak dakika değildi. Tehevvürle⁴¹² Vortik'in arkasından koşarak o mühim zamanda evden uzaklaşmak budalalıktı. Üst katta cinayet kokan bir vaka oluyordu. Şimdi bütün dikkat ve zihnimi onu anlamaya hasretmekten gayrı bir şeyle meşgul olamazdım. Feryatlar kâh etten et koparılır gibi, ruhtan kaynaklı bir acılıkla fişkırtıyor kâh ezgin bir inilti ile incele incele sönerek muzdari-bin artık son nefesini verdiği zannını tevhit ediyordu⁴¹³.

Yukarıda cinai bir sır dönüyor. Artık buna hiç şüphe yok. Ermeni, bu sırrın açıklanmasına mezun olmadığını söylemekle hakikati anlatmış olmaktan ziyade onun ehemmiyetini ihsas etti. Yukarıda, macera sahiplerinden başka kimseye açılmayan bir şey oluyordu.

Hizmetkârın avdetini beklemek için evin methalinden⁴¹⁴ bir yere ayrılmıyordum. Ben methali helecanlı adımlarla aşağı yukarı arşınlarken merdivenden birinin indiğini gördüm. Yanına koştum. Eleni mutfağa gidiyordu.

Hemen çalyaka ederek meraktan boğazımda sesimi düğümleyen gıcıklar içinde:

“Eleni ne var?”

“Bir şey yok.”

“Bir şey yok olur mu? Bağırın kim?”

“Anlıyorsun, bu ses bir kadın sesi?”

“Evet bir kadın sesi fakat niçin bağırıyor?”

“Göğsü içerde sancı var.”

Eleni diğer suallerimin önünden kaçarak mutfağa girdi. Bir şeyler ısıtıyor, bir şeyler kaynatıyordu.

Bu sancı sözünün sümmededarik⁴¹⁵ bir yalan olduğu besbelliydi. Bu alelade bir sancı olsa Vortik'in bunu saklamasında ne mana vardı? Kör Eleni kerhane umurunda kaşarlanmış bir karı olduğun-

⁴¹¹ meyus etmek: ümitsizliğe düşürmek

⁴¹² tehevvür: öfkelenme

⁴¹³ tevhit etmek: doğurmak

⁴¹⁴ methal: giriş

⁴¹⁵ sümmededarik: üstünkörü

dan, bu cinai sırrı derhâl bir sancı dubarasıyla örtüp geçti. Genç Ermeni böyle ani bir yalan beceremedi.

Ne yapayım? Hakikati nasıl anlatayım? Vortik'in avdetini bekliyorum. Bakayım ne hâlde ve yalnız mı dönecek? Bütün tabanlarının kuvvetiyle koşmuş olmasına rağmen bir türlü gelmiyor. Eleni, elinde buharı tüten bir sıcak kâse ile mutfaktan çıktı. Merdivene saldırdı. Benim gittikçe heyecanı artan meraktan gözlerim karardı. Saniyeden saniyeye kendimi kaybederek dünyayı görmez bir hâlde geliyordum. Ne olursa olsun, dedim, karının arkasından merdivene atıldım. Saklanan şeyi mutlak görmeye azmettim.

Rum hizmetçi, yolumu kesmeye uğraşarak büyük bir yaygaraya başladı. Fakat mücadelede galebe ederek merdivenin üst başına fırladım. Heyecandan âdeta gençleşmiş, atikleşmişim. Hiçbir mâni dinlemeden cinayet odasına kadar gidecektim. Çünkü mecruh⁴¹⁶ hâlâ ölmemişti. İniltisini şimdi daha yakından duyuyordum.

Kopan gürültüye odalardan birkaç kişi koştu. En önde, pijamasının altında koca göbeğini çalkalayarak Şemi geliyordu. Ötekilere çekilmelerini işaretle yalnız kendisi önüne koştu. Onun da hiddetle karışık bir şaşkınlıkla kaşları çatılmış, rengi atmış ve hafifçe dudakları titriyordu. İri vücuduyla karşıma gerilerek:

“Nereye?”

“Cinayet vuku bulan odaya kadar gideceğim.”

Esmer suratında cebrî bir tebessüm göstermeye uğraşarak:

“Oh, cinayet? Nereden buldun bu korkunç kelimeyi?”

“Ben kelime bulmadım. Vakayı izah ediyorum. Önümden çekil, inleyerek can verenin yanına gideceğim.”

“Giremezsin.”

“Girerim.”

“Müstecirin⁴¹⁷ izni olmadan hane sahibi eve giremez. Buradan öteye bir adım atmama müsaadem yoktur.”

“Böyle müstesna anlarda girer.”

“Bu müstesnalık nereden geliyor?”

⁴¹⁶ mecruh: yaralı

⁴¹⁷ müstecir: kiracı

“Çünkü içerde bir kadın ruh teslim ediyor.”

“Edebilir, sana ne?”

“Ne demek? Hepimiz bir çatı altında oturuyoruz. Burada vuku bulan bir cinayetten ben de mesulüm. Zabıta yarın benden hesap soracaktır. ‘Bir şey bilmiyorum.’ demekle yakamı kurtaramam. Çünkü buna kimse inanmaz. ‘Acı feryatları duydun da niçin anlamaya koşmadın? Niçin karakola haber vermedin?’ demezler mi?”

“Emin ol dostum, cinayet yoktur.”

“Ya bu hâl nedir?”

“Tekrar ediyorum, cinayet değil. Bilakis büyük bir iyilikte, insaniyette bulunuyorum. Azim⁴¹⁸ bir hayır işliyorum.”

“Mademki hayırlı bir iştir benden niçin saklıyorsun?”

“Cinayet olmamakla beraber bu iş, bir ailenin saadetine, felaketine taalluk eden⁴¹⁹ mühim bir sırdır. Kendime ait olmadığı için ifşasına mezun değilim.”

“Bu ağızlarla bu gece beni karşıdan savamazsın. Ne olduğunu mutlak anlayacağım Şemi Bey, mutlak...”

“Mutlak?”

“Evet.”

“Anlatmazsam ne yapacaksın?”

“Merkez komiserine müracaatla bizim evde gizli bir cinayet vuku bulmakta olduğunu haber vereceğim. Benden sakladığınız şeyi bülbül gibi zabıta memuruna söylemeye sizi mecbur edeceğim.”

“Böyle şey yapmazsın. Sen namuslu, vicdanlı bir adamsın.”

“Namuslu, vicdanlı olduğum için bunu yapacağım.”

Şemi Bey acayip sima takallüsleriyle⁴²⁰ bir müddet dalgın durduktan sonra:

“Baba Salâh, ‘namuslu, vicdanlıyım’ diyorsun.”

“Evet, diyorum. Bundan şüphe mi ediyorsun?”

⁴¹⁸ azim: büyük

⁴¹⁹ taalluk etmek: ilişiği olmak

⁴²⁰ takallüs: kasılma, gerilme

“Bu şatafatlı sözleri lüzumlu lüzumsuz yerlerde ağız dolusu bir gururla savurmak kolaydı. Fakat ispat etmek lazım gelince?”

“İspat lazım gelince ederim.”

Şemi, deminkinden daha derin, daha uzun bir düşünceden sonra:

“Peki bu hususta seni tecrübe etmek isterim, razı mısın?”

“Bence tecrübeye lüzum yoktur. Fakat mademki böyle arzu ediyorsun. Razıyım. Hazırım.”

“Bu sırrı öğrenince senin de uhdene⁴²¹, insaniyeten bir vazife terettüp edecek⁴²². Bu mühim vazifeyi deruhte etmen⁴²³ şartıyla sana işi açabilirim.”

“Yapabileceğim bir şey mi?”

“Pekâlâ yaparsın.”

Bazen mukadderi⁴²⁴, insanı bir uçurum gibi çeker. Adamın basireti bağlanır, dili tutulur, itirazına kendinde kuvvet bulamaz, büyük bir teslimiyetle bu cazibeye atılır.

İkimiz de bir müddet sustuk. İçimde derece derece büyüyen merak, teneffüsüme zorluk verecek kadar ciğerlerimi şişiriyordu. Nihayet Şemi, beni ilk defa görüyormuş gibi derin bir dikkatle gözlerini yüzüme dikerek:

“Teklifimi kabul ediyor musun?”

“Namusa muvafakati şartıyla ediyorum.”

“Bu cihetten emin ol diyorum. Biraz bekle. Şimdi gelirim.” dedi.

Odalardan birine yürüdü. İnilti hâlâ fasılalı sağanaklarla devam ediyordu. Şemi birkaç dakika sonra yine yanıma avdetle:

“Buyurun şu odaya. Birer kahve, cigara içelim. Seni asıl sır sahibiyle görüştüreyim.”

Sır sahibi... Ooo, iş gittikçe tuhaflaşıyor... Bu garip sırrın Şemi’den başka bir de meşru mutasarrıfı⁴²⁵ mı var?

⁴²¹ uhde: sorumluluk

⁴²² terettüp etmek: üzerine düşmek

⁴²³ deruhte etmek: üstlenmek

⁴²⁴ mukadder: alın yazısı

⁴²⁵ mutasarrıf: sahip

-9-

Beş altı dakika sonra Şemi uzun boylu zayıf bir delikanlı ile beraber odaya geldi. Evvela onu bana işaretle:

“Salim İzzet Bey.”

Ve sonra beni ona göstererek:

“Hane sahibimiz Salâh Efendi.” resm-i takdimiyle⁴²⁶ güya ikimizi birbirimize tanıttı. Lakin bu çifte isim bana hiçbir hüviyet söylemedi. Zatı bence tamamıyla meçhul herhangi bir Salim İzzet’le karşı karşıya idim. Kadir olabildiğim bir dikkatle Salim İzzet’i süzüyordum. İri fakat sönük malihülyalı⁴²⁷ iki göz, çalık derisinin inceliği çene kemiğinin girinti çıkıntılarını teressüm ettiriyor⁴²⁸.

Gençliğine rağmen şakaklarında çukurlar görünüyor. Burun kalakları⁴²⁹ mütevessî⁴³⁰ ve ziyade kabarık. Bu soluk sima üzerinde kaşlarının iki geniş kavisî⁴³¹ hazin bir heybet alıyor. Dudaklarının üstünde bir çimdik bıyık, dişler muntazam⁴³². Sinirli, kuruntulu, azgın, şehvetinin zebunu⁴³³ bir delikanlı.

Onu ben böyle keşfettim. Şemi ile hacıdan hocadan adamlar görüşmez ya... Bu geceki kadın feryatlarının şehvani⁴³⁴ bir macera dolayısıyla koptuğuna da hiç şüphem kalmadı.

Sırrı örten perde, sahibinin eliyle şimdi karşımda kaldırılacaktı. Salim İzzet Bey yorgun, mütereddit⁴³⁵, endişeli nazarla dalgın durmakta iken Şemi böyle vakaların piri, üstadı olduğunu gösterir bir cerbeze⁴³⁶ ile:

⁴²⁶ resm-i takdim: tanıştırma töreni

⁴²⁷ mâli hülyalı: melankolik

⁴²⁸ teressüm ettirmek: şekillendirmek

⁴²⁹ kalak: burun ucu

⁴³⁰ mütevessî: geniş

⁴³¹ kavis: yay

⁴³² muntazam: düzgün

⁴³³ zebun: aciz

⁴³⁴ şehvani: şehvetle ilgili

⁴³⁵ mütereddit: kararsız

⁴³⁶ cerbeze: beceriklilik

“Sana açacağımız sırrın ifşasıyla üzerine terettüp edecek insani vazifeyi ifaya⁴³⁷ söz verdin değil mi Salâh Efendi?”

“Evet verdim. Lafımı geri almam.”

“Biz de mühim bir aile sırrını namusuna tevdi ediyoruz⁴³⁸.”

“Korkmayınız. Söyleyiniz.”

“Karşiki odada bağırان hanım, beyefendinin validesidir.”

“Ne oluyor? Üzerinde ızdıraplı bir ameliyat mı yapıyor?”

“Doğuruyor.”

Zihnim birden altüst oldu. Salim İzzet Bey laakal⁴³⁹ otuzunda var, onun validesi en aşağı ellisine yakın bir kadın olacak. Bu yaşta doğuranlara ender olarak tesadüf edilebilir diyelim. Fakat bu yaşlı hanım niçin evinde rahat rahat vaz-ı haml etmeyip⁴⁴⁰ de bu pek tabii hadiseyi burada feryatlarını boğarak esrar içinde gömmeye uğraşıyor? Yaşının geçkinliğine rağmen acaba babasız mı doğuruyor? Böyle de olsa ihtiyar bir kadının bu pek elim sırrı oğluna açmaya mecbur kalması ve delikanlının bu müthiş faciaya sırren muavenet etmek ızdırarında⁴⁴¹ bulunması... Ana ve oğul için de hazmı nakabil ne korkunç bir felaket!

Aile dramının birinci perdesi açılıyordu. Aktörlerden ikisi karşımda, en mühim aktris de içeride inliyordu. Bu hakiki mevzuun daha başlangıcında idim. Bakalım daha neler duyacak, neler işitecektim. Bu esrara âgâh olmakla neden ben de bu vaka eşhasına⁴⁴² karışmış oluyordum? Temaşakârlıktan⁴⁴³ yavaş yavaş kendimin de sahneye çıkacağımı düşünerek hafif bir heyecan duyuyordum. Pek namussuzca bir maceraya benzeyen bu işte benim namusumdan istimdat edilmesine⁴⁴⁴ de şaşıyordum.

⁴³⁷ ifa: yerine getirme

⁴³⁸ tevdi etmek: emanet etmek

⁴³⁹ lâakal: en azından

⁴⁴⁰ vaz'ı haml etmek: doğurmak

⁴⁴¹ ızdırar: mecburiyet, çaresizlik

⁴⁴² eşhas: kişiler

⁴⁴³ temaşakârlık: seyircilik

⁴⁴⁴ istimdat edilmek: yardım istenmek

Bir aralık üçümüz de acayıp bir vakfe⁴⁴⁵ geçirdik. Açılacak sırrın derinliğini iskandil eder gibi muhataplarım ikisi de göz göze geldiler. Fenalığı bana ağır ağır açmak, hazmettiren hazmettiren yutturmak için sakit⁴⁴⁶ bakışlarla konuşuyor gibiydiler. Nihayet Şemi, samimi bir nazar ve tatlı bir seda ile:

“Azizim Salâh, hakiki dramlar sahnelerde oynananlar değil, aileler arasında örtülü kalanlardır. Mademki şartımızı kabul ediyorsun, sana her şeyi açıkça anlatacağız. Âlemdir bu, her türlü vakalar olur. Gafil olmayan, hiçbir şeye şaşmaz. Şimdi bizi iyi dinle.”

Titrek sesle cevap verdim:

“Dinliyorum.”

“Karşımdaki bu Salim İzzet Bey, memleketimizde milyoner, tanınmış meşhur İzzet Dinari Efendi’nin mahdumudur. Bu doğacak çocuğun Dinari Efendi’den saklanması lazım geliyor.”

“Acaba şey... Efendi, zevcesinin gebe olduğunu bilmiyor muydu?”

“Hayır, bilmiyordu.”

“O hâlde çocuk salimen dünyaya gelirse ne yapacaksınız? Masumu yok mu edeceksiniz?”

“Neüzübillah, böyle bir cinayeti irtikâp etmeyeceğiz⁴⁴⁷. Çocuk yaşayacak fakat aile namını taşımayacak.”

“Niçin çocuğu pederinden gizliyorsunuz? Niçin zavallı milyoneri babalık şerefinden mahrum ediyorsunuz?”

“Suallerinde şimdilik bu kadar ileri varma. Yavaş yavaş, sonra her şeyi anlarsın.”

“Ben ne sebeple, ne suretle bu işe karıştırıyorum?”

“Daha maksada intikal edemedin⁴⁴⁸ mi?”

“Hayır...”

“Nevzadı sana teslim edeceğiz.”

⁴⁴⁵ vakfe: duraklama

⁴⁴⁶ sakit: sessiz

⁴⁴⁷ irtikâp etmek: kötülük yapmak

⁴⁴⁸ intikal etmek: kavramak

Ben oturduğum yerden hayretimden eski mektep çocukları gibi öne geriye sallanarak:

“Ne münasebet? Bu nasıl olur?”

“Pekâlâ olur. Milyonerzade, züğürt bir çocuk değildir. Gelir gelmez kucağınızı kendi ağırlığınca para ile dolduracak.”

“Evimizde gebe yok. Konu komşu ‘Bu çocuk nenizdir? Nereden çıktı?’ demezler mi?”

“Adam sen de, düşündüğün şeye bak. Ona bin türlü kulp takılabilir. Sana çocuk değil, on bin liralık bir irat veriyoruz. O da namusundan, vicdanından binaenaleyh çocuğa iyi bakacağından emin olduğumuz için. Bir devlete konuyorsun. Böyle şeye nazlanılır mı? Böyle bir saadet kuşunu yuvasına kim kabul etmez?”

İçimden:

“Zavallı saadet kuşu, ana baba şefkati görmeden aile miyanesinden bir kedi yavrusu gibi harice atılıyor.” diyordum...

Bu birdenbire ne kabul ve ne de reddedilebilir bir teklifti. Çok düşünmek ve ailemle istişare etmek lazımdı. Fakat hayf⁴⁴⁹ ki ben bu çapraşık işin ne olduğunu bilmeden kabule söz vermiştim. Bu, benim sade aklımla anlaşılır, halledilebilir bir dava değildi.

Bana belediyenin kadro harici isimsiz bir çocuk verecekler. Kucağımı para ile dolduracaklar. Kimseye boş yere para vermezler. Sonradan kimbilir başıma ne belalar çıkacak...

Bunda pek o kadar büyük bir namussuzluk görmüyorum. Fakat evveli ve ahiri karanlık duran bu meselenin şeklini pek karışık buluyorum. İzzet Dinari Efendi’nin çocuğu kendisinden niçin saklanıyor? Acaba ortada muğlak bir miras meselesi mi var? Vârisler meydana yeni zürriyet çıkarmak istemiyorlar mı? Haydi onlar böyle bir entrika çevirmek melanetinde⁴⁵⁰ bulunsunlar, gebe kadın, doğacak çocuğun isimsiz olarak aileden tardına nasıl razı oluyor? Bir cinayet işler gibi sesini kısarak, şöhreti temiz olmayan yabancı evlerde doğuruyor?

Ben sağlam, pak bir işe girmiyorum. Allah encamını hayır eyleye. Bu muğlak sır gittikçe zihnimde dal budak salıvermeye başla-

⁴⁴⁹ hayf: yazık

⁴⁵⁰ melanet: alçaklık

dı. Sonra maruf⁴⁵¹ ve zengin İzzet Dinari Efendi'yi düşündüm. Bu zat seksenlik var. Efendinin hâlâ zürriyete hizmeti bence meşkûk⁴⁵². Fakat o yaşta ihtiyarların çocukları olması büsbütün gayrivaki⁴⁵³ bir hadise değil. Emsali çok var.

Ben meselenin bir aydınlığa çıkar tarafını aradıkça bütün bütün meçhulün karanlıklarına dalıp bunalıyorum.

Bana bir düziye kahve üstüne çay, çay üstüne kahve, cıgara ikram olunuyor. Şemi ile Salim İzzet, ağrı çeken hanımın hâlinde haber almak için aralık aralık dışarı çıkıp odaya geliyorlar.

Bana kucak dolusu para getirecek zavallı nevdadın dünyaya çıkmasını bekliyoruz. Şimdi kadının kurtulmasından ben de hemen ötekiler kadar alakadırım. Kısmetli çocuk. Paradan başka bizim eve acaba daha neler getirecek? Kaynanam bu işe çok memnun olur. Çünkü her gün yavrunun kaynayacak sütünden bir bardak olsun çalar, içer. Fakat zevcemle hemşirem ne diyecekler?

Bir aralık İzzet Salim Bey'le odada ikimiz kaldık. Milyonerin bu genç vârisi surat çatık, gözler dalgın, mütemadiyen ağzına getirip götürdüğü iki parmağının arasındaki cıgarayı tüttürerek odayı dumana boğuyordu.

Aramızdaki yabancılık boşluğunu doldurmak için isteksiz bir iki şey konuşmaya uğraştık. Hemen lakırtı yine söndü. Karşı karşıya bir musahabe⁴⁵⁴ şulesi⁴⁵⁵ uyandıramadık. Ne ben onun meşrebi-ni⁴⁵⁶ biliyordum ne de o benim zevkimi, ahlakımı. Ne konuşacaktık? Fazla olarak hâl ve mevki de hiçbir tatlı musahabeye müsait değildi.

Bu işin ucunda bize para vardı. Fakat bu, meçhul bir felaketle karışık meşum⁴⁵⁷ bir kazanç gibi görünüyordu. Parayı bedava almayacak, kim bilir ne dertlere, elemelere uğrayacaktık...

⁴⁵¹ maruf: ünlü

⁴⁵² meşkûk: şüpheli

⁴⁵³ gayrivaki: olmamış

⁴⁵⁴ musahabe: görüşme, sohbet

⁴⁵⁵ şule: parıltı

⁴⁵⁶ meşrep: karakter

⁴⁵⁷ meşum: uğursuz

Başıma büyük bir lütuf şeklinde açacağı bu maceradan dolayı Şemi'ye kızıyordum. Fakat kapana tutulmuş gibiydim. Herifin arkasından biraz söylenmek için dedim ki: “Bu Şemi Bey ne tuhaf adam! Tutturduğu medhul⁴⁵⁸ mesleğiyle söz arasında, bazı bazı iftihara kadar varıyor.”

Yanlış, fena bir şey söylemişim gibi Salim İzzet beni dik, münfail⁴⁵⁹ bir nazarla süzdükten sonra:

“Şemi Bey, tuhaf değil pek ciddi, iyi bir adamdır. Mesleğiyle iftihadı hakkı vardır.”

Birdenbire yüreğimde bir istikrah kaynaklı. Ne demek? Her diyarda menfur sayılan böyle sanatlar artık aramızda makbul⁴⁶⁰, mu-teber bir meslek mi telakki edilecekti?

Kendimi tutamayarak:

“Beyefendi affedersiniz. Ya sizin fikrinizi benim kalın kafam almıyor veyahut ki benim söylediğimi siz anlamıyorsunuz” dedim.

“Merak etmeyiniz anlıyorum, anlıyorum. Eski kafaların idrakine sığmayacak bazı yeni fikirler vardır. Söz işte burada çatallaşıyor. Siz azıcık ileriye gitmeden ben biraz geriye ricat etmeden⁴⁶¹ mümkün değil birbirimizi anlayamayız.”

“Ben zannediyorum ki Şemi Bey’le müşerref olalı eski mevkiide değilim. Çok ilerledim.”

“Size belki öyle geliyor ama affedersiniz hâlâ yerinizde sayıyorsunuz.”

“O hâlde lütfen siz biraz gerileyerek şu yeni hakikati bana anlatınız.”

“Şemi Bey eski zihinlerin kavrayamayacağı büyük bir adamdır.”

“Bizde büyük adam deyince ekseriya yerini beğenmiş bal kabağı gibi enine boyuna serpilmiş dev cüsseli kimseler anlaşılır.”

“Cismani büyüklüğü kasdetmiyorum.”

⁴⁵⁸ medhul: ayıplanan

⁴⁵⁹ münfail: gücenik

⁴⁶⁰ makbul: geçerli

⁴⁶¹ ricat etmek: geri dönmek

“Aramızda başka türlü büyük adam pek göremiyorum. Bu tabiri Şemi gibiler hakkında kullanmak küfürdür. Bu iddiam katidir. Hiçbir zaman sözümünden dönmem. Ve dünyada hiçbir mantık ve kuvvet de döndüremez.”

“Şemi Bey’i siz yanlış anlamışsınız. Fikrinizi tashih edeceğim⁴⁶².”

“Teşekkür ederim.”

“Bu zat, bu akşam beni büyük bir felaketten kurtarıyor.”

“Büyük bir ücretle.”

“Peki ama ben milyon versem onun bana ettiği iyiliği bir başkasına yaptıramam. Çünkü esrar içinde esrar var. Böyle zamanda kime açılabilirsin? Namussuz, dolandırıcı adamları böyle mühim bir aile sırrına âgâh ettin⁴⁶³ mi sonra seni yiyim yeri yaparlar. Sırrı ifşa edecekleri tehdidiyle yoldukça yolarlar. İşte Şemi böyle işlerin ehlidir. Parayı bir kere alır, sonra bütün namusu ile, vicdanı ile hareket eder.”

Aman Allah’ım, neler duyuyordum? Bilmem nasıl bir melanet ve entrika ile bütün aile hukukundan mahrum bir masumun aleyhindeki caniyane desiselerin⁴⁶⁴ namuskârane tedvir olunduğunu⁴⁶⁵ işitiyordum.

Hayretten, nefretten gözlerim büyüdü, ağzım açıldı. Bu küstah felsefenin cüretkâr filozofuna bakakaldım. Salim İzzet Bey sinirlerimin ızdırabını, dimağımın isyanını anladı. Elindeki cıgaranın külünü ağır bir tefekkür⁴⁶⁶ ile tabağa silkerek bana baktı.

Hazin bir gülümseme ile:

“Başka başka zamanların adamlarıyız. Aramızdaki farklara, ihtilaflara⁴⁶⁷ ne şaşmalıyız ne kızmalıyız. Anlaşmalıyız. Mebhut⁴⁶⁸, meys kaldığı yerde mazi susmalı, istikbali dinlemeli. Ben eski

⁴⁶² tashih etmek: düzeltmek

⁴⁶³ agâh etmek: haberdar etmek

⁴⁶⁴ desise: hile

⁴⁶⁵ tedvir olunmak: dönüştürülmek

⁴⁶⁶ tefekkür: düşünme

⁴⁶⁷ ihtilaf: uyuşmazlık

⁴⁶⁸ mebhut: şaşkın

zihniyetle yenisinden ve Şemi Bey'in insaniyetinden hususi vaziyetlerde, gizli meselelerdeki maharetinden bahsetmek istiyordum.”

“Affedersiniz, hususi vaziyetle gizli mesele tabirlerinden bir şey anlayamadım.”

“Efendi, birtakım beledi⁴⁶⁹ ve medeni meseleler, işler vardır ki bunlar hayatımızda büyük bir yer tutarlar. Mühim bir rol oynarlar. Fakat hepimizin mağlubu ve zayıfı olduğumuz bu umurdan bahsetmek gayetle ayıptır. Ve bunları idare eden adamlar âlem nazarında ayıplanır ve melun olurlar. Mesela umumhaneçilik pek menfur bir sanattır. Bundan yavaş sesle ve istikrahla bahsederiz. Efendi, havaic-i zaruriyye⁴⁷⁰ sırasında fırınlardan sonra umumhaneler gelir. İnsaniyet manen iğrenir görüldüğü bu yerlere maddeten o kadar düşkündür, kalben o kadar bağlıdır. Bir umumhane direktörünün vazifesi insaniyeten bir hastahane, bir tımarhane idaresinden pek ayrılmaz. İnsanlar hasta, deli oldukları gibi şehvet elemiyle de maluldürlər⁴⁷¹. Hastalık, cinnet nispeten mahduttur⁴⁷² fakat bu öteki marazın savletinden⁴⁷³ masun⁴⁷⁴ hemen bir fert yok gibidir. İnsaniyet baştan başa bunun istilasına altındadır. Umumhaneçi, müşteri-sine bir ücret mukabilinde oda, yatak, kadın tedarik ediyor. Ve onu mümkün olduğu kadar memnun etmeye uğraşıyor. Onun insaniyete bu büyük hizmeti niçin menfur, ayıp sayılıyor? Her medeni memleket, nüfusunun miktarı nispetinde böyle hanelerin açılmasına müsaade ediyor. Çünkü bu bir ihtiyaçtır. Bu sanata hiç tenezzül eden olmasa hükûmetler böyle evleri idare edecek kimseler bulmaya ve belki de yetiştirmeye mecburdur. Umumhaneler kaldırılırsa cina-yetler, aile faciaları artar. Kanlarının ateşini söndüremeyen azgınlar oraya buraya saldırırlar. Bahçelerde, viranelerde, sokaklarda apaçık rezaletlere şahit oluruz. Hakikat bu merkezde iken geçenlerde vilayetlerin birinden bir patron istenildi. Ortalıkta bir hiddet, bir nefret, bir istikrah tufanıdır patladı. Kıyamet koptu.

⁴⁶⁹ beledi: şehirli

⁴⁷⁰ havaic-i zaruriyye: zorunlu, vazgeçilmez ihtiyaçlar

⁴⁷¹ malul: hasta

⁴⁷² mahdut: sınırlı

⁴⁷³ savlet: saldırı

⁴⁷⁴ masun: korunmuş

Kendimce bu riyakârlıktan, cehaletten, sathi nazarlıktan⁴⁷⁵ doğan düşüncesiz patırtıdan başka bir şey değildir. Bugün umumhanelerde asri, sıhhi, fennî, medeni, terbiyevi idareye muktedir patronlar bulunsa fena mı olur? Mesela öyle bir patron ki hanesine silahlı müşteri kabul etmiyor, içkiye müsaade vermiyor. İçeriye hasta müşteri almıyor. Sermayelerini bütün illetlerden salim tertemiz bulunduruyor. Hanede her bir şey onun mesuliyeti altında cereyan ediyor. Böyle bir talep ve temenniye⁴⁷⁶ karşı kızıyor, isyan ediyoruz. Niçin? Çünkü bu doğru şeyi rezalet telakki edecek kadar fikren düşkünüz. Bunu ayıp sayıyoruz. O hâlde mübah⁴⁷⁷ olan hangisidir? Bırakalım müşteri silahı ile gelsin, sekiz on kadehten sonra çeksın vursun. Dışarıdan hastalık getirsın. İçerden onulmaz dertler alsın götürsün. Bu sanat için hasta bakıcılar gibi direktörler yetiştirmek ayıp değil, lazımdır ve Anadolu, buna her şeyden ziyade muhtaçtır.”

Neler duyuyorum, bu birkaç saatin içinde, yaşadığım seneler kadar bir ömür daha geçirdim. Çünkü sinnimin⁴⁷⁸ bu senesine kadar, kerhaneciliğin bu derece hayırhah⁴⁷⁹ ve insaniyete faydalı bir sanat olduğunu bilmiyordum, işitmemiştım. Pek o kadar samimi ve tatlı söylüyor ki bu nev patronluk için bir müsabaka açılrsa bir kabul istidası⁴⁸⁰ ile insanın hemen müracaat edeceği geliyor.

Şimdi ikimiz de sustuk. Derin bir dikkatle bakışıyorduk. O bana fazla açılmış olmaktan biraz nedamet⁴⁸¹ duyuyor gibiydi. Ben, bu kadar methedilen sanattan kendime bir şey bulaştırmaktan titriyordum.

Nihayet Salim İzzet Bey:

“Şemi Bey’den sonra da size teşekkür borçluyum. Çünkü tabii bir ücret mukabilinde fakat doğacak çocuğu bir baba gibi büyütme söz veriyorsunuz.” şükranesiyle⁴⁸² bu hizmette beni Şemi’ye muavin yaparak suratıma bir avuç çamur sıvadı.

⁴⁷⁵ sathi nazarlık: dar görüşlülük

⁴⁷⁶ temenni: istek

⁴⁷⁷ mübah: sakıncasız

⁴⁷⁸ sin: yaş

⁴⁷⁹ hayırhah: iyiliksever

⁴⁸⁰ istida: dilekçe

⁴⁸¹ nedamet: pişmanlık

⁴⁸² şükrane: teşekkür alameti

-10-

Bu teşekkürle mukabeleten teşekkür mü edeyim, isyan mı? Bunu düşünürken karşığı odadan acı bir feryattır ko-ptu. Sonra ev birkaç dakika derin bir sükûta vardı ve müteakiben⁴⁸³ Şemi oda ka-pısından görünerek:

“Beyefendi müjde, hanımefendi kurtuldu. Bir oğlumuz oldu.”

Bu müjde kime veriliyordu? Oğlumuz? Artık o, hepimizin bir parça oğluydu. Çok babalı fakat hakikatte hiçbir peder namına nis-peti olmayan bu müsteskal⁴⁸⁴ çocuğun dünyaya gelmesinden sevi-necek veya yerinecek biri varsa o da ben idim. O bir saadet yahut felaketse benim zavallı başıma geliyordu. Hanımefendi kurtuldu. Galiba derde artık ben tutuluyordum.

O aralık sokakta bir otomobilin ejderha nefeslerinden sonra evin içinde küçük bir gürültü daha oldu, önce silindir şapkalı koca bir herif, arkasında elinde iri bir çanta ile Vortik, odadan içeri girdi-ler. Bu herif, bir Ermeni ebe imiş. Aman ne meşe yarması korkunç bir ebe... Çocuk doğmak değil, haşa mine’l-huzur⁴⁸⁵ insanın çışı gelse bunun suratını görünce geri kaçır...

Telaştan dili dolaşarak Vortik:

“Efendim, mösyö lö doktoru devletli hanelerinde bulamadım. Genç hizmetçi Miryam’ı buldum. ‘Efendim nerededir?’ deyi sor-duysam, ‘O neredede olur? Yine çocuk doğurtmaya gitti. Sanırsın ki bu aylarda bütün İstanbul kuluçkadadır. Doğuran doğurana...’ deyi cevap etti. Sekiz yere telefon ettik. Vay babasının canına. Dokto-rumuzdan cevap almak mümkün değildir. Bundan çıkmış, öteye gitmiş. Ondan çıkmış, daha öteye varmış. Nihayet efendim, sekiz telefon borusuna üflediysen seksen kapının çingırağını çektiysen zahmetimiz boşuna gitmedi. Doktor Bartamyân’ı kökünden yaka-ladık. *Accoucheur*’lük⁴⁸⁶ kazançlı zanaattır. Bu dünyada her işin bir tatili vardır.”

Tatil, işte yalnız bu durmaz işler. Doktor:

⁴⁸³ müteakiben: hemen sonra

⁴⁸⁴ müsteskal: terslenen

⁴⁸⁵ haşa mine’l-huzur: söz meclisten dışarı

⁴⁸⁶ accoucheur: ebe

“Haydi oğlum sus ol artık, git işine. Biz buraya laf etmeye gelmedik. Hemen vazifemize başlamalıyız.”

Şemi Bey:

“Doktor size zahmet verdik. Çok teşekkürler ederiz.”

Doktor:

“Durunuz bakalım efendim, daha teşekkürün yeri yoktur.”

Şemi Bey:

“Efendim, teşekkürünüzden biraz evvel bir oğlumuz oldu.”

Bu tebşir⁴⁸⁷ karşısında ağzı bir müddet açık kaldıktan sonra Bartamyana bir sayha salıverdi:

“Ne deorsun efendim. O iş oldu bitti?”

Şemi:

“Evet kurtuldu.”

Doktor:

“Eh işte vallahi buna memnun oldum ama fevkalade memnurluk duydum.”

Şemi:

“Eksik olmayınız.”

Doktor:

“Nevzadımız anamızın cinsindendir, babamızınkindendir?”

Şemi:

“Oğlan.”

Doktor:

“Vay kerata. Ben geloorum diye duyduysa altık içerde oturmadı korkusundan hemen dünyaya çıktı.”

Şemi:

“Evet, evet sizden ve hele çantanızdaki demir aletlerden korktu da dışarı fırladı.”

Doktor:

⁴⁸⁷ tebşir: müjde

“Demek ayaklarım kademli⁴⁸⁸ geldi?”

Şemi:

“Evet, ayağınız uğurlu geldi. Zavallı kadın uzun müddet ve çok şiddetli ağrılar çekti. Pek zor kurtuldu.”

Doktor:

“Mademki burayacak geldim. Valideyi ve çocuğu bir kere göreyim. Yeni doğuran lohusa büsbütün kurtulmuş değildir; verecek tıbbi, mühim ‘konsey’lerim⁴⁸⁹ vardır.”

Şemi, Bartamyân’la beraber odadan çıktı. Doktorun ehemmiyetlice bir vizite⁴⁹⁰ hak etmek için gösterdiği bu fazla gayrete biz Salim İzzet Bey’le gülüştük.

Salim İzzet Bey:

“Yaban adamı gibi iri yarı bir herif. Bu nasıl *accoucheur*⁴⁹¹ olur?”

Ben:

“Ayı pençesi gibi elleri var.”

“Fakat gayet methederler. Mahaza ben şöhretinin bir kısmını da şarlatanlığına atfediyorum.”

“Ben de öyle görüyorum. Doğuracak kadın ölürse Allah öldürmüş olur. Kalırsa, doktor kurtarmış sayılır.”

Biz böyle konuşurken, Şemi ile doktor avdet ettiler. Doktor reçete yazmak için kâğıt kalem hazırlarken çenebazlıktan da geri durmayarak:

“Evet efendim, çok sıkıntı çekmişler. Zavallı kadın ziyade yorgun düşmüş. İlk öncem ‘Prezantasyon, pelviyen dü, an avan’ olmuş. Yani çocuk bacadan ve arka önde olduğu hâlde gelmiş. Soram uğraşırken ebe hanım bu pozisyonu kaçırmış. ‘Prezantasyon dö le pol gos’ yani yavru, sol kolundan gelmiş. Çok türlü işler olmuş. Ne isem ben bunda olaydım hanımı o kadar bağırtmazdım. Çok şükür, çok şükür, gebe kurtuldu ya biz ona bakalım. Çünkü ebe hanımlar

⁴⁸⁸ kademli: uğurlu

⁴⁸⁹ konsey: öğüt

⁴⁹⁰ vizite: ücret

⁴⁹¹ accoucheur: ebe

bazen öyle işler ederler ki ne diyeyim altık ötesini hiç dimesem daha iyi olur.”

Salim İzzet, örtülü bir alay tarzında:

“Doktor, sizi çok methediyorlar. Mesleğinizde birinci imişsiniz.”

“Eksik olmasınlar. Bugünecek binlerce karı doğurtmuşum.” Şahadet parmağıyla orta parmağını birbirine yapıştırıp göstererek: “Bu ikisini haddim olmayarak delikten içeri koyuncak kapalı yerde ne var ne yok ‘hıp’ deyi ağnarım. Lohusamız pek gençtir, zannedirim yirmisinde yok. İlkidir de, gayetle ‘Nevroz’ yani asabi bir kadındır da.”

Doktorun çenesiyle beraber reçetenin üzerinde kalem tutan eli de oynuyordu. Fakat benim zihnim fena hâlde karıştı. Salim İzzet Bey’in validesi henüz yirmi yaşında olmasın? Acaba yanlış mı anladım? Hayır. Koca doktor, kalın lisanıyla kelimeleri öyle koyu bir takti⁴⁹² ile telaffuz ediyordu ki böyle kuvvetli, kubat bir hece karşısında hiçbir kulağın yanlış anlamasına ihtimal yoktu.

Çocuğu aileye karıştırılmayacak lohusa hanımın yaşı yirmiden az olduğunu öğrenmekle, bir yeni muammanın daha içine girmiş oldum. Efendi seksenlik, hanım on sekizlik. İşte bu iki malumdan keşfedilecek bir meçhul var: Çocuk kimin?

Hanım, kasaplık buzağı doğuran inek gibi yavrusunu bırakıp gidecek. Bu çocuğun İzzet Dinari Efendi’nin sulbü ile hiçbir münasebeti yok. Bu katiyen onun vârisi değil.

Doktor, reçetesini bitirdi. Lohusa hakkında birçok sıhhi tavsiyelerde bulunarak ilaçların suret-i istimallerini anlatırken ben hep bu gizli doğurma bilmesinin karanlık cihetlerini keşfe uğraşıyordum: Çocuk kimin?

İzzet Dinari Efendi çok ihtiyar fakat kendinde telkih kudreti kalmamış olduğunu bilemeyecek kadar bunamış olmalı ki onu fuzuli baba yapmaya muvaffak olamayacakları için bu gizli dolap dönüyor.

Çocuk yabancıdan, buna şüphem kalmadı. Bu gizli doğurmadan ihtiyar Dinari’ye hiçbir şey sezdirmeyecekler. Fakat üvey

⁴⁹² takti: kesme

anasının bu vicdan yakıcı hıyanetine Salim İzzet nasıl tahammül getiriyor? Oh, hayır; yalnız tahammül değil, bu namus lekesinin kapatılması için bütün ruhuyla ona yardım ediyor. Aklıma öyle şeyler geliyor ki insanlığımdan sıkılıyorum, derin bir melanet kuyusunun önündeyim. İçine bakmak istemiyorum.

Lohusa döşeğinde iki gün yattıktan sonra genç kadını kapalı bir otomobil ile götürdüler. Ağzında bir emzikle kundağı bize teslim ettiler. Kucağımızın para ile dolacağı hususundaki vaatleri tepemizde oynanan pokerin blöfleri gibi boşa çıktı. Şimdilik her ay bu miktar verileceği teminatıyla elimize elli lira tutuşturdular. Kaynanam paranın bu kadarına da çok sevindi.

“Bir damla çocuk. Günde kaç okka süt içebilir. Ben hesap ettim. Yevmiye bir buçuk liradan fazla düşüyor. Yarım lirasını masuma sarf etsek ötesi bize kalır. Böyle zamanda bu kadar bir irat alabilmek için kaç bin liralık bir akara malik olmalı. Siz yavruyu bana veriniz; emziğine, bezine, her şeyine ben gül gibi bakarım. Kaç tane çocuk büyüttüm. Buna mı bakamayacağım? Evlat yetiştirilmesi Allah’a ibadet ve kullara büyük bir iyiliktir. Kimin tohumu olursa olsun. Neme lazım benim... Rabbi’m can verip bu meleği dünyaya göndermiş ya... Ötesi bizim nemize gerek?”

Kaynanam yalan söylemiyordu. Evdeki kadınların içinde çocuğa en iyi bakacak o idi. Bu işteki günah ve tamahı olsa olsa insafsız iâşe memurları gibi masumun sütünü yarı yarıya paylaşmak olabilirdi.

Çocuk bize Abdullah’ın oğlu Hikmet künyesi ile teslim olundu. İş biraz hokkabazlık acelesine getirildi. Tayin edilen elli lira aylık, sözden ibaretti. Bu ücreti vermedikleri günü biz ne diye ve kimden ne dava edecektik? İnsan, evde büyümüş bir kedi yavrusunu bile götürüp sokağa atamaz. Biz bir kere çocuğa kendi oğlumuz gibi ısındıktan sonra ondan ayrılmayacak, ücreti verilse de verilmese de bakmaya mecbur olacaktık. Bizim bu saflığımızı, yumuşak yürekliliğimizi keşfettiler sanırım.

Bir milyonerin sulbüne kaydedilmesi lazım gelen bir çocuğa kendi kıt kanaat nafakamızdan bir hisse ayırmak, bilmem bu gülmenecek veya ağlanacak bir şey miydi?

Ailece bir odaya toplandık. Kaynanam kucağındaki kundağı “kış... kış... kış...” larla sallayarak ortaya çıktı. Hep birer defa yaklaşıp yavrucağın kıpış kıpış gözler, buruş buruş, mini mini dudaklıklarla meme arayan masum yüzüne baktık. Kaynanam gözlerini kundanktan ayırmayarak:

“Vallahi kendim doğurmuş gibi bu masumcağıza ısındım.”

Ben:

“Hanımnine, sen artık doğurabilir misin?”

“Canım, söz bir kere ağzımdan öyle çıktı. Farz ediniz ki kızım doğurmuş olsun. Yavrucağızı anasından nasıl ayırdılar bilerseniz. Aklıma geldikçe yüreğim hun oluyor.”

Ben:

“Nasıl ayırdılar?”

Kaynanam:

“Kundağı alt kata götürüp bize teslim ettikten hemen bir çeyrek kadar sonra tekrar yukarı istediler. Ben de artık yüzümü kızdırarak hizmetçinin arkasına düştüm. Lohusanın odasına çıktım. Bilmem nasıl oldu. Bir şey demediler. Lohusa öyle genç, öyle güzel ki şaşırakaldım. Tasvir, tasvir... Lokman Hekim bunu görse kimseye tavsiye etmeden hemen kendisi ‘hap’ diye yutar. Allah övmüş yaratmış; ne kaş, ne göz, tarif edemem... Lohusalık rahatsızlığıyla biraz rengi solmuş. Hani ya, çiçeklikte gül nasıl solar... Vallahi öyle. Bu solgunluk da yüzüne başka bir güzellik vermiş. Hem de pek terbiyeli taze. A, ne kadar olsa kibar karısı. Birdenbire beni görünce hemen yadırgayıp da:

‘A, sen kimsin? Odama niye girdin?’ gibi muamelelere kalkışmadı. Hem çok zarafetli. Hiç sormadan benim kim olduğumu anladı. Mahzun mahzun:

‘Hanım,’ dedi, ‘Bu çocuğa siz bakacaksınız değil mi?’

Ben de sesimi tatlılaştırarak cevap verdim:

‘Evet, küçük hanımefendimiz.’

O:

‘Sizin namusunuzu, insaniyetinizi, terbiyenizi pek methediyorlar.’

‘O kendi insaniyetiniz, terbiyeniz efendim.’

‘Hanım, ayıplamayınız. dünyadır bu, insanın başına her türlüşü geliyor.’

Kundağı kucığına aldı. Masumun yüzünden yana yana birkaç defa öptü. Gözlerinden bela baranı⁴⁹³ gibi yaşlar iniyordu. Tesadüfen çocuk da ağlamaya başladı. İkisinin de yaşı birbirine karıştı. Bilmem ki ne oluyordu. Bu ana oğul artık birbirlerini hiç göremeyecekler miydi? Niçin Allah’ım niçin? Tıkanırcasına ateşli ve elemli son bir öpüşle kundağı bana uzatarak:

‘Ah hanım, yavrucuğumun yüzünü bana hiç göstermemeliydiler. Bir kere gördüm, kanım kaynadı. Şimdi mini mini ağzıyla nefes alan bu melek daha dün benim vücudumdan koptu. Canımdan ayrıldı. Kanındaki hararetini benim yüreğimin ateşinden aldı. Onu götür artık. Zaafım bir kere daha galebe ederse burada kalırım. Bir yere gidemem. Bazı kimselerin gönülleri hoş olmak, namusları kurtulmak için bu iş böyle oluyor. İnsanların kanunlarındaki adaleti anlayınız artık. Benim, babasının ve diğerlerinin hata ve günahlarının cezasını bu masum çekecek. Onu evvela Allah’a, sonra size emanet ediyorum. Zavallılığı gelip görmek benim için bir cürüm. Onun için bir leke olmadığı günü yine gelip, Hikmet’imi böyle öpeceğim. Fakat hanım öyle bir gün tasavvur edebiliyor musunuz? İnsanların gaddar nizamları buna hiç müsaade ederler mi? Haydi, hanım haydi, meleği uçur.’

Kundağı hemen bağrıma bastırarak kaçırdım. Arkamızdan hüngür hüngür anası, kucığımda bingır bingır yavrusu ağlıyor. Ben de artık, gözyaşlarımı tutamadım. Sel revan içinde buraya geldim. Yedi gün lohusalığını tamamlamadan taze kadını otomobil ile aşırıdılar. Şimdi, bu çocuk ağladıkça ben o kadar fena oluyorum ki, anası da ötede yaşlar döküyor sanıyorum. Bu nasıl sır? Nasıl esrar anlayamadım.”

Kaynanam yine gözleri nemlenerek sustu. Biz dinleyenler hep müteessir olmuştuk. Hele oğlumla kızım, temiz, nezih⁴⁹⁴, saf yüreklerinin fevranıyla mendillerini çıkardılar. Mihriban da hıçkırıyordu.

⁴⁹³ baran: yağmur

⁴⁹⁴ nezih: pak

Benim de içime bir ezginlik gelmedi dersem yalan söylemiş olurum. Çocuklarımın yürekleri yufkadır. Evde acıklı hikâyeler okunduğu zamanda bile ağlarlar. Fakat günahkârlığına hiç şüphe etmediğim bir kadının esrar içinde doğurup yavrusundan ayrılışına çocuklarımın afif⁴⁹⁵, namuskâr kalplerinin galeyana gelmesinde bir mana göremedim. Lohusanın bedbinane⁴⁹⁶ tazallümi⁴⁹⁷ felsefesine evvela ben de aldandım. Fakat müteakiben düşündüm. Zevci varken bir diğerinden hamil⁴⁹⁸ kalıp da sonra kanundan, kaderinden şikâyet etmesi; Bolşevik hikemiyatı⁴⁹⁹ besbelli işte bu olacak... Galiba kanunla serbest izdivacın taarruzu⁵⁰⁰ karşısında bulunuyoruz.

O teessürle⁵⁰¹ hepimiz Hikmet'i birer kere bağrımıza bastırdık. Bu küçük Hikmet'te büyük bir hikmet okuyorduk. Bir kadınla erkeğin günahlarından bir meyve doğacak, bu mini mini mahluk çok dar bir zamanımızda bize ayda elli lira irat getirecek. Biz işlenmiş bir günahın nezriyle⁵⁰² çöpleneceğiz. Şemi Bey bu işe vasıta olacak. Biz ona muavin olacağız. Gitgide bizim bu gibi işlerdeki taassubumuz kırılacak. Her şey müselsel⁵⁰³ halkalarla birbirine zincirli. İşte hep bunlar masumun ismi gibi birer hikmet. Fakat biz ailece taayyüş⁵⁰⁴ kızıağı üzerinde hangi yokuştan aşağı kayıyoruz?

-11-

Lohusa evden gitti. Çocuk bizim koynumuza girdi. Vaka tamamıyla örtüldü, unutuldu. Şemi'nin idarehanesi mutat⁵⁰⁵ şeklini aldı.

Hikmet'in babası kim? İhtiyar Dinari'den zevcesinin vaz-ı hamli neden saklanıyor? Genç validenin üvey oğlu, babasına karşı irtikâp edilen bu cürmün gizli kalmasına niçin uğraşıyor?

⁴⁹⁵ afif: dürtüşt

⁴⁹⁶ bedbinane: kötümser

⁴⁹⁷ tazallümi: sızlanma

⁴⁹⁸ hamil: gebe

⁴⁹⁹ hikemiyat: felsefe

⁵⁰⁰ taarruz: saldırı

⁵⁰¹ teessür: keder

⁵⁰² nezir: adak

⁵⁰³ müselsel: zincirleme

⁵⁰⁴ taayyüş: geçinme

⁵⁰⁵ mutat: alışılmış

Müddeiumumiliğe taalluk eden bu suallere cevap vermeye doğrusu ben kendimi hiç mecbur bulmuyorum. Ne olmuşsa olmuş, bu cinayetten tamü'l-aza⁵⁰⁶ bir çocuk doğmuş. Bundan evveli ve ahiri bizim için karanlık. Biz yavruya kendi oğlumuz gibi bakacağız. Vazifemiz bundan ibaret. Artık ötesini doğuran ana ile onunla sevişen baba düşünsün.

Şemi bizim evde üç aylık ikametini doldurdu. Binaenaleyh biz üç yüz lirayı hele hak ettik. Ondan sonra hanemiz bu fena alışverişe ticaretgâh olmaktan kurtuldu mu? Ne gezer... Asıl revaç⁵⁰⁷ müteakiben başladı. Biz evimizdeki yağlı müşteriye güvenerek etrafa hayli borç etmiştik. Şemi, hakikatin tamamıyla farkında; esmer yüzündeki o ince, kelbî⁵⁰⁸ tebessümüyle elime üç yüz lira daha sundu. Çoluğumun çocuğumun yaşayışlarındaki tahammülsüz mahrumiyeti düşünerek reddedemedim. Gittikçe zayıflayan namusumuzla üç ay daha namussuzluğa karşı göğüs göğüse mücadele edecektik.

Şemi, ilk üç yüz lirayı aldığım zamandaki huşunetime⁵⁰⁹ nispeten şimdi pek munisleşmiş⁵¹⁰ olduğumu görerek beni daha ziyade yola getirmek için tatlı tatlı sırtımı sıvadı. Azrail okşuyormuş gibi titredim. Çünkü bu iltifatın arkasından bal gibi bir ifade ile haysiyetşiken⁵¹¹ bir teklif çıkacağını biliyordum. Filhakika⁵¹² tahminim hemen zuhur etti.

Şemi nutkuna şöyle başladı:

“Baba Salâh, görüyorum sıkıntı içindesiniz. Evde yedi nüfusunuz. Hayat gittikçe pahalılaşıyor. Para düşüyor. İhtiyaç artıyor. Rub⁵¹³ senede üç yüz lira alıyorsunuz. O da elinizde üç günde eriyor. Sonra ne yiyorsunu, nasıl geçiniyorsunuz anlamıyorum. Galiba ot gibi yalnız hava ile, su ile tenebbüt ediyorsunuz⁵¹⁴. Suitegad-

⁵⁰⁶ tamü'l-aza: organları tamam olan

⁵⁰⁷ revaç: sürüm

⁵⁰⁸ kelbî: köpekçe

⁵⁰⁹ huşunet: sertlik

⁵¹⁰ munisleşmek: uysallaşmak

⁵¹¹ haysiyetşiken: onur kırıcı

⁵¹² filhakika: doğrusu

⁵¹³ rub: çeyrek

⁵¹⁴ tenebbüt etmek: yeşermek

di⁵¹⁵ ile kanınız bozuluyor, aklınız zayıflıyor. Azim, irade kalmıyor. Hiçbir işe yaramaz oluyorsunuz. Sefalet bir kere insanı alta alırsa geçmiş ola. Bu ihtiyaç ejderiyle şimdi gençler bile güreşemiyorlar. Sen ise ihtiyarsın. Gücenme Baba Salâh, zihniyetini zamana uydurmaktan henüz çok uzaksın. Zarureten şikâyet ediyorsun. Bir iş de tutmuyorsun. Akşamlara kadar boş oturuyorsun.”

“Bu yaştan sonra ben ne yapabilirim?”

“Her yaşa göre iş vardır azizim. Bu memlekette sana benzeyen birçok adamlar güya gökten kudret helvası düşecekmiş gibi ağızlarını havaya açıp bekliyorlar.”

“Ben tembel adam değilim Şemi Bey, muvafık bir iş bulsam yapacağım.”

“Pekâlâ ben sana iş bulayım. Yap.”

“Tabii yaşımı, haysiyetimi gözeterek.”

“Korkma, bundan sonra sana yüz okkalık yük taşıtacak değilim. Haysiyete gelince, bu da tefsire göredir. Bu zamanda tam ayar haysiyetle yaşayan adamlar azaldı. Ve bunların arzin bilmem kaçınıcı devrinde yaşayan fil mamutu gibi gide gide nesilleri büsbütün münkariz olacak⁵¹⁶. ”

“İşte ben bu fil mamutlardan biri olmak isterim.”

“Merak etme azizim. Zaten öylesin. Fakat ben senin filden daha zarif bir mahluk olmanı arzu ederim.”

“Çabuk söyle, bana ne iş gördüreceksin?”

“Biraz bana yardım edemez misin?”

“Sana yardım?”

“Evet.”

“Nasıl?”

“Bazen işim çoğalıyor, bir başıma yetişemiyorum.”

“Demek beni kendine muavin yapmak şerefine layık görüyorsun?”

“Şehirlisin, zeki adamsın, ben senin değerini anlıyorum.”

⁵¹⁵ suitegaddi: kötü beslenme

⁵¹⁶ münkariz olmak: tükenmek

“Teveccühüne teşekkür ederim. Fakat böyle nazik işlere gelemem. Yapamam.”

“Zekisin fakat çok vahşisin Baba Salâh.”

“Bırak vahşi kalayım. Böyle işlerde ben ehlileşemem. Takdirin, tahminin yanlış. Kabil değil ben sana muavin olamam.”

“Olursun olursun...”

“İsrar gösterme. Bu tahammülümü de suistimal etme⁵¹⁷. Bana vahşi diyorsun. Sözün doğru. Bu vahşetimden kork. Bu teklifine karşı sana pek ağır bir muamelede bulunmam lazım gelirken bak hazmediyorum, bir şey yapmıyorum. Fakat pek ileri varma, sonra karışmam ha!”

“Yok yok, bir şey yapmazsın. Sen zaten yüzde elli yontuldun. Haberin yok.”

“Demek eski hışırlığım kalmadı?”

“Sen söylüyorsun.”

“Aldanıyorsun. Ben yine o eski Salâh’ım.”

“Evvelden bu bahislerde olanca şiddetinle parlıyordun. Şimdi o eski hızın geçti.”

“Kes bu sözü rica ederim. Ve bir daha tekrarlama...”

“Şimdilik susuyorum. Fakat bilmem, bakalım ileride nasıl olur?”

“Bu teklifi edersen pek fena olur.”

“İyilik, fenalık da nispidir⁵¹⁸. Mesela sana fena olan şey bana iyi gelir. Çünkü her şey hepimiz için mütesaviyen⁵¹⁹ iyi veya fena olaydı, siyasette, içtimaiyatta o mücadelelere lüzum kalır mıydı? Herkes iyiliği kendine çekip fenalığı öbürüne ittiği için böyle oluyor. Şimdi bunları geçelim. Bu akşam senden bir ricam var.”

“İnşallah münasebetsiz bir şey değildir?”

“Asla... Bu gece yukarıda misafirlerim çok. Boş odam yok.”

Yüreğim oynayarak sordum:

“Alt katta bizim odalarda bir şube mi açmak istersin?”

⁵¹⁷ suistimal etmek: kötüye kullanmak

⁵¹⁸ nispi: göreceli

⁵¹⁹ mütesaviyen: eşit olarak

“Canım sen de işi öyle izam etme. Dinle. Misafirlerimin bir kısmı saat on birde gidecekler.”

“Cehennem dibine kadar.”

“Öyle nezaketsizlik istemez.”

“Affedersin, bazı bazı vahşetime mağlup oluyorum.”

“Saat dokuzda yaşlı bir adamı eve kabule söz vermiştim.”

“Yaşlı bir adamın bu vakit senin evinde ne işi var?”

“Bazı kimselerin vücutları ihtiyarlar ama gönülleri kocamaz.”

“Allah ıslah eyleye...”

“Yukarısı boşalınca kadar bu adamı aşağıda senin odanda oylar mısın?”

“Bir kadınla beraber mi gelecek?”

“Hayır hayır, yalnız başına bir adam. Bir kahve cıgara ikram edersin, biraz konuşursun. İşte bu kadar. Bu hizmetine mukabil sana helaliminallah beş lira var.”

Ben ne cevap vereceğimi düşünürken kapının arkasından kaynanam:

“Buyursun. Buyursun. Ben kahvesini pişiririm.” diye haykırmaz mı? Meğerse banu bizi dışardan dinlermiş. Şemi yukarıya çıktı. Ben kayınvalideme çıkışmaya başladım:

“İki erkek konuşurken oda kapısından dinlemek olur mu? Bir de sonra lafa karışarak dinlediğini belli etmek... Bu ne kepezelik...”

“Benim yüreğimde kötülük yok. Ben gizli dinlemedim. Benim orada olduğumu anlayasınız diye söze karıştım.”

“Hay karışmaz olaydın. Ben böyle şeyleri sevmem. Yaşlandıkça akıllanacağına çocuklaşıyorsun.”

“Çocuklaşan ben değilim, sensin. Bu evde ben karışmasam hiç bir iş dönmez. Nasıl karışmayayım? Herif sana bir kahve cıgara ücreti olarak beş lira veriyor da sen öyle bir misafiri kabulde kem küm edip duruyorsun. Böyle alicenap bir teklifi reddedeceksin diye ödüm koptu. Ne yapayım, kapıdan bağırmaya mecbur oldum.”

-12-

Kaynanamla biraz atıştık. Fakat onunla akıl mantık ile değil, çene yarışıyla konuşmalı. Laf muharebesinde öyle açmazları vardır ki iki lakırtıda insanı çarçabuk mat eder. İşte bu akşam da hem çenesi ile hem de fiilen bana galebe etti. Ben bu acayip misafiri kabul kararını vermeden, o kapı arkasından sözü kesti bitirdi. Beni boğuntuya getirdi.

Bu misafiri kabul etmekle Şemi'nin sanatına iştirak etmiş oluyor muyum? Bu ihtiyar zampara, yağlı müşteriye benziyor. Gençleri memnun etmesi kolaydır. Fakat kanlarını şehvetin bin türlü mucizesiyle hararetlendirmek icap eden geçkinleri idare müşküldür. Bunların içinde öyle müşkülpesentleri vardır ki keyiflerini yerine getirebilenlere cüzdanlarının tekmiil gözlerini boşaltırlar. Şemi birtakım vaatlerle bunlardan birini avlamışa benziyor.

Bu matuh, gündüz gelmeden sıkılıyor olmalıdır ki geceyi intihap ediyor⁵²⁰. Besbelli ailesinden çekiniyor. Döl döş, torun sahibi olacağında şüphe yok. Yukarıda çiftahanelerden biri boşalıncaya kadar ben aşağıda oyalayacağım. Gelir gelmez onu yukarı çıkarmakta belki benim anlayamayacağım bir mahzur vardır. Bundan bana ne bulaşır? Evimde, tepemde böyle bir ticaretgâh kurulmasına müsaade ettikten sonra gelen gidenlerden biriyle oturmuşum da dört buçuk laf etmişim... Bundan ne çıkar? Alacağım beş lira, bu zampara eskisinin vereceği paradan ayrılmış bir parça olacak. Burada biraz irkiliyorum ama adam sen de... Elimize geçen bir kirlili kaime bin türlü mülevves yerlerden, iğrenç ticaretlerden dolaşıp gelmiyor mu? Şemi'den aldığım diğer paraları bu ırz taciri temiz, helal bir alışverişten kazanmıyor ya?

Bu gayrimuhterem misafiri kabul için odanın birini derledik topladık. Kaynanam, duyduğu beş lira avantanın hiç olmazsa birine istihkak kesbetmek⁵²¹ için o ağır vücuduyla ortada pervane gibi dönüyor.

Kulaklarımız kapıda. Nihayet çingirak hafif, mahçup bir çırpınışla ses verdi. Muhteriz⁵²² bir zampara çalışı. Aşağıya ben indim.

⁵²⁰ intihap etmek: seçmek

⁵²¹ istihkak kesbetmek: hak kazanmak

⁵²² muhteriz: çekingen

Yavaşca kanadı açtım. Havanın yağmursuz olmasına rağmen empermeablinin başlığını ta burnunun ucuna kadar indirmiş biriyle karşılaştım. Deliğe kaçan ürkmüş bir fare atılışıyla hemen içeriye daldı.

O telaşlı girişiyse bir komedi aktörüne benziyordu. Ben ağır, abus⁵²³, suret-i kabulümle⁵²⁴ bir dram sanatkârını andırıyordum. Zairi⁵²⁵ iyice görmek için elimdeki lambayı suratına tuttum. O hâlâ başlığı tepesinden tereddütle indirerek:

“Ben sizi tanıyamadım.”

“Ben de sizi.”

“Buraya ilk defa gelmiş olaydım yanlış kapı çaldığıma hükmederdim.”

“Demek ilk teşrifiniz değil?”

“Ben ayda birkaç defa Şemi’yi ziyaret etmeden durabilir miyim?”

“Buyurunuz.”

“Kendisi nerede?”

“Biraz meşguldür, şu odaya giriniz; bir kahve, cıgara içinceye kadar o da gelir.”

“Demek bugün *antichambre*⁵²⁶ yapacağız?”

Cevap vermedim. Gözleri, kaşları, çehresinin beyziliği eskiden güzel bir adam olduğunu söylüyor. Fakat şimdi kırçıl suratı bayaat sütlaç buruşukluğunu almış. Saçkırana mı tutulmuş, ne olmuş, suratında rastıklıya andıran kaşlarından başka tüy tüs namına bir şey yok. Doğduğu seyyarenin üzerinde altmıştan ziyade sene devir yapmışa benziyor. Lakin bir genç gibi giyinmiş. Salhurdeliğine⁵²⁷ nispeten hareketleri çevik. Dakika başında yer değiştiren sinirli bir adam. Kafesteki kuş gibi içi içine sığmıyor.

⁵²³ abus: asık suratlı

⁵²⁴ suret-i kabul: ağırlama tarzı

⁵²⁵ zair: ziyaretçi

⁵²⁶ antichambre: bekleme odası

⁵²⁷ salhurdelik: yıpranmışlık

Havai birkaç söz arasında birbirimizi tetkike uğraşırken kaynanam kapının aralığından kahve tepsisini uzattı. Getirdiği fincanı misafire ikram ettim.

Fakat o almayarak:

“Efendim rica ederim. Şuraya cıgara iskemlesinin üzerine bırakınız.”

“Kahve içmez misiniz efendim?”

“İçerim. Büsbütün içmem değil ama bilir misiniz bu kadar su, insanın uykusu ile beraber şehvetini de keser. Hâlbuki bu evde mukavvi⁵²⁸ şeyler yemelidir. Malum-ı aliniz. Hey hey hey...”

Fincanı iskemlenin üzerine bırakarak ben suratı astım. Aman ya Rabbi, ilk ağızda bu kadar münasebetsizlenen bu ihtiyar züppe ile ben ne yapacağım? Beş lirayı götürüp Şemi’nin suratına fırlatarak bu altmışlık zirzopu da bir tekme ile odadan dışarı deflemeyi gözüme aldırıma kadar varıyorum. O, simasına hiç uymayan çılgınca bir şetaretle⁵²⁹ yaşadığı hayat komedyasındaki tabii rolünde devam ederek:

“Efendi bir şey nazarıdikkatimi celbetti.”

“Nedir?”

“Bir hanım kendini göstermeksizin kapı aralığından kahveyi verdi. Gitti.”

“Peki bunda dikkati çekecek ne var?”

“Oo... Çok şey.”

“Ben hiçbir şey göremiyorum.”

“Bu evde hanımlar erkeklerden kaçır mı?”

Kendi kendime bu suali sordum ve sonra şu cevabı verdim:

“Belki henüz tuvaletini itmam edememiştir⁵³⁰ de...”

“Ah bilmezler ki ben tuvaletsiz kadını daha çok severim. Ben meyveyi bile yıkamadan dumanı üstünde iken yemek isterim. Oh, kadının kırı, kadının teri, kadının kokusu kadar burnum bu âlemde hiçbir nefis lavanta tanımamıştır.”

⁵²⁸ mukavvi: güç veren

⁵²⁹ şetaret: neşe

⁵³⁰ itmam etmek: tamamlamak

Ben de içimden kadının gayrinefis ifrazatından⁵³¹ birkaçını saydım. Fakat harice vurmadım. Kelimeleri birer sulu, çürük meyve gibi ağızımda evire çevire çiğneyerek yuttum. Lakin münasebet-sizlik gittikçe tahammülün fevkine çıkıyordu. Yirmi beşlik dandini bir genç gibi beni kıpışık bakışlarla tuhaf tuhaf süzerek:

“Şemi ile beraber çalışırsınız. Ortaksınız değil mi?”

“Hayır. Ben hane sahibiyim. O kiracıdır.”

“Canım, ev sahibi, kiracı, işte beraber uyuşmuşsunuz... Hem-mesleksiniz. Geçinip gidiyorsunuz. Pekâlâ, pekâlâ. Böyle şeylerde benim zerre kadar taassubum yoktur. Ayıplamam vallahi. Bu da bir mühim ticarettir. Nazik sanattır. İhtisas⁵³² ister. İdare ister, kurnazlık, âdeta diplomatlık ister.”

Öfke, galeyanda bir kazan su gibi kanımı fıkırdatmaya başladı. Bu, katmer katmer yılanmış uyuz tekenin hemen imiğine atılarak bütün kuvvetimle sıkıvermek arzusu beynimi sardı. İçimden boyuna ‘lahavle’lere başladım. Lakin bu hayâ sırnaşığına karşı namuslu bir adam olduğumu ispata uğraşmak neye yarayacaktı? Ben ne desem o inanmayıp gülecek değil miydi?”

Bu esnada bitişik odadan Abdullah Hikmet’in ağlaması işitildi. O, acayip bir baş kaldırış ve kaş oynatışla sordu:

“Vay, burada küçük çocuk da var.”

“Bu o kadar şaşılacak bir şey midir?”

“Aileniz de burada mıdır?”

“Evet.”

“Demek burası hem yurt hem ticarethane. Pekâlâ, pekâlâ. Hiçbir şey ayıp değil birader. Yetişkin çocuklarınız varsa onlar da iş içinde büyürler. Baba mesleğine vaktiyle alışmış olurlar. Sizi tanıdığıma pek müteşekkirim. İnşallah bundan sonra birbirimizden çok memnun oluruz. Hiçbir şeyde muktedir olmayan şimdiki farfara, sathi nazar gençlerden size ne hayır gelir? Sizin gibi ehl-i sanatın kadrini ancak biz biliriz. Kudemayı zendostan⁵³³.”

⁵³¹ ifrazat: vücut salgıları

⁵³² ihtisas: uzmanlık

⁵³³ kudema-yı zendostan: eski zamparalar

Bu muşmula hovardanın kansız suratını kırbaç gibi şaklayan bir iki şamarla kızartmak için beş parmağımı yordamlayıp duruyordum. O, benim böyle içten içe kaynayışımından bihaber, gittikçe tebessümünü, sesini tatlılaştırarak:

“Birader, sohbetinizden çok hoşlandım. Diğer meslektaşlarınız gibi yüzünüzden düzenbazlık, riyakârlık, tabasbus⁵³⁴ akıyor. Sizi ciddi görüyorum. Ya hakikaten samimi bir adamsınız veyahut pek kurnazsınız. (saatine bakarak) Galiba ben burada nöbet bekliyorum. Bu kadar uzun intizar⁵³⁵, rötar yapan şimendifer mevkiflerinde olur. Evvelden Şemi’nin evinde böyle hâller vuku bulmazdı. Her idare gibi burası da mı bozuldu? Kuzum rica ederim. ‘Nâtık Bey geldi.’ diye kendisine haber veriniz. Baksanıza yerimde duramıyorum. Bu aceleye saik birkaç sebep var.”

Adı da zatına uygun: “Nâtık”... ‘Geveze’nin Arapçası... Gırtlak gırtlığa gelmeden odamdan defolup gideydi. Hemen dışarı fırladım. Şemi’yi merdiven başına çağırarak:

“Bu Nâtık Bey’i odadan al, şimdi belaya gireceğim.”

“Ne var canım?”

“Ben böyle usaresi⁵³⁶ kuru, mizacı sulu insan görmedim. Tahammülümün son tetiğindeyim.”

“Çok tuhafsin Baba Salâh, çok. Nâtık, zengin budalanın biridir. Bir parça yüzüne gülüver. Üç kadeh içtikten sonra parayı avuçla verir.”

“Ben bunun ayıklığına dayanamıyorum. Acaba içerse kaç gradoda⁵³⁷ divane olur.”

“Yukarıda Aziz Edip var. Nâtık’ı burada görürse iş fena hâlde falsolaşır. Sen ona bu ismi ver. O hemen sesini keser. Edip şimdi gidecek.”

“Eğer çabuk gitmezse aşağıda da bir felaket zuhuru muhtemeldir. Bak sana anlatayım.”

⁵³⁴ tabasbus: yaltaklanma

⁵³⁵ intizar: bekleyiş

⁵³⁶ usare: hayat verici öz

⁵³⁷ grado: derece

“Birader, Nâtık idare olunamaz bir adam değildir. Bir düziye karı lafı et. Kaç çeşit kuvvet macunu reçetesi biliyorsan ballandıra ballandıra anlat. Şimdi onu yukarı alacağım.”

Şemi merdiven başından savuştu.

-13-

Yediği halta bakınız. Karı lafıyla karıştırarak kuvvet macunu reçetesi tarif edeceğim. Bunlar benim ihtisasım dâhilinde şeyler mi? Bu tellal herif evimize ayak basmazdan evvel karım, kaynam, kızım, hemşiremden başka kadınla konuştuğum bile yoktu. Havva kızlarına dair ben ne bilirim ki Nâtık Bey’e ballandırayım? Kadın erkeğin dışısidir. Ekseriya iyi geçinemeyip tepişirler. Malumatım işte bu kadar. Kuvvet macunu? Yalnız adını iştirim. Ömrümde ağzıma koyduğum şey değil. Tatlı mıdır? Baharlı mıdır? Bilmem vallahi. Kadınla yakınlığa suni liyakat kesbi için uyuşuk damarları depreştirmek fennine aşinalığım yoktur. İlaçsız evlendim. İlaçsız baba oldum. İlaçsız yaşadım. Ahir ömrümde maişet temini için bu yoldaki malumat, mümarese⁵³⁸ ve tecrübelerimi satacağımı hiç aklıma getirmemiştim. Eğer bu yaştan sonra ancak bu sermaye ile geçinebileceksem yazık bana. Yuf olsun ervahıma⁵³⁹...

Nâtık’ın yanına döndüm. Isıklıkla çaldığı hafif bir havanın temposuna ayak uydurarak odanın ortasında dans ediyordu. Beni görünce oyununu hiç bozmadı. Birkaç devir yaptı. Sarhoş muydu? Esrarlı mı? Morfinli mi? Kokainli mi? Yoksa mine’l-ezel böyle yaratılmış, Allah’ın bir saldırma kaçkını mı? Bu altmışlık zendost her suretle aklı zıvanasından oynamış bir mahluktu.

“Timarhaneci neredesin? Bunu niçin görmüyorsun? Gözün çıksın...” diye haykıracaktım. O şimdi birden durdu. Boyun çarpık, gözler süzük, iki elini göğsüne bastırarak derin bir yorgunlukla bir şeyler anlatmaya uğraşıyordu. Şunları seçebildim:

“Papyon oynuyorum. Epeyce beceriyorum ama çabuk kesiliyorum. Geçen gün *dancing*’de bütün bir halk beni alkışladılar. Doktor katiyen menediyor. Tıkanırsın diyor. Hekimlere bakarsan her şey-

⁵³⁸ mümarese: hüner

⁵³⁹ ervah: ruhlar

den vazgeçmeli. Ben şimdi dansa müsaade edilmeyecek bir devrede miyim? Keşfet bakalım efendi, kaç yaşında varım?”

Herifin suratına şöyle merhamet dolu bir istihza⁵⁴⁰ ile baktım. Ömrümde hiç böyle tabii bir komedyaya rast gelmemiştim. Muhababım benden geçkindi. Artık kendimi tutamayarak:

“Bilmem, on dokuzunda var mısınız?”

O şimdi daha ziyade süzülerek:

“Alay etme.”

“Alay etmiyorum. Vehle-i ulada⁵⁴¹ size bir yaş tayini müşkül görünüyor.”

“Neden?”

“Tüy yok. Tüs yok. Birdenbire sizi şabb-ı emredden⁵⁴² ayırmak hakikaten zor bir iş.”

“Otuzu geç. Fakat kırka varmadan dur.”

“Demek Hisar’ı tutmadan Boyacıköyü’ne yanaşan şirket vapuru gibi kırka uğramadan elli, altmış, yetmişe doğru gideyim.”

“Yok canım, daha neler. Oralara çıkma. Bilir misiniz? Kırktan sonra yaş itirafı ne kadar zorlaşıyor. Ben kırktan öteye göstermem sanırım. Yüzümdeki bazı yorgunluk alametleri, bu kesiklikler suis-timallerden ileri geliyor. Bu dünyada yapmadığım çapkınlık kalmadı. Benimkinin yerinde bir manda vücudu olsaydı erir, iğne ipliğe dönerdi.”

“Siz de pek fıstık gibi semiz kalmamışsınız beyefendi.”

“Eskiden beri unutkandım. Fakat hele birkaç zamandır hafızamda hiç kuvvet kalmadı. Şimmi marş mezürüdür⁵⁴³. Lakin her adım kaç zaman addolunacak? Hatırınızda mı?”

“Beyefendi, dansla hiç meşgul olmadım. Ne marşını bilirim ne adımını ne zamanını... Bu söylediğiniz şeyler benim yaşımın havası değil.”

⁵⁴⁰ istihza: alay etme

⁵⁴¹ vehle-i ula: ilk başlangıç, birdenbire

⁵⁴² şabb-ı emred: sakalı bıyığı çıkmamış genç

⁵⁴³ mezür: ölçü

“Sizin gibi bayat fikirli, geçmiş kafalı bir adamla ne konuşabilirim. Yaşımız, görgümüz, zevkimiz, zihniyetimiz taban tabana zıt.”

“Yaşlarımızdaki fark herhâlde benim sizden küçük olmamdan ibarettir.”

“Ne diyorsunuz? Babam yerinde adamsınız. Sizin gibilere ‘Bon om’ derler. Haydi. Haydi şu Şemi’ye bir daha bakınız. Daha vakit gelmedi mi? Beş on dakika daha geçerse beni burada kimse zaptedemez. Çünkü kuvvet ilacı aldım. Böyle tertiplere çok meraklıyım. Bunların neleriyle yüz elli sayfalık bir defter doldurdum. Birkaç türlü de siz biliyorsanız söyleyiniz de yazayım. En zorlusunu en sonra haber aldım.”

“Gencim diyorsunuz. Kuvvet ilacı kullanıyorsunuz.”

“Demedik mi? Suistimal.”

“Fakat hâlâ hüsnüistimale⁵⁴⁴ niyetiniz yok.”

“Naturam⁵⁴⁵ böyle...”

“Size kuvvet macunundan daha mühim bir şey haber vereceğim.”

“Nedir? Çabuk söyle, ben meraklıyım.”

“Aziz Edip Bey burada.”

Bu isimle damarlarına arayıcı fişegi salıvermiş gibi ihtiyar herif kıvılcımlanarak odayı dört dönerken:

“Aman aman, benim burada olduğumu duymasın.”

“İşte duyurmamak için sizi buraya aldık.”

“Bilir misiniz bu uğursuz herif kimdir?”

“Bu isim kulaklarımdan içeri ilk defa girdi.”

“Aziz Edip, zevcemin casusudur.”

“Refika Hanımefendi casus mu kullanır?”

“Benim hareketlerimi tecessüs ettirmek için.”

“Acayip şey.”

“Pek kıskançtır. Benim için yanar, ölür, bayılır.”

⁵⁴⁴ hüsnüistimal: iyiye kullanma

⁵⁴⁵ natura: yaratılış

“Genç midir?”

“Benden üç dört yaş küçük.”

“Ne zamandan beri zevç zevcesiniz?”

“Yirmi beş yaşından beri.”

Nâlık Bey, kırk seneden beri demeye sıkılıyor. Yirmi beşle yılların uzunluğunu örtmeye uğraşıyor. Havsala sığmaz garabetler... Yarım asra karip⁵⁴⁶ bir izdivaç eskiliğinden sonra kuvvet macunuyla birbirine sadakatsizlik eden bu çiftin hovardalıkları, kıskançlıkları hakikaten mahut⁵⁴⁷ yüz elli yapraklık reçete defterine derkenar edilecek⁵⁴⁸ ve ibretlerle okunacak maceralardan...

Beyin karı koca hayatındaki tuhaflıklarını biraz deşmek için sordum:

“Demek birbirinizi hâlâ bu kadar seversiniz?”

O şimdi beni görmemek için münfail⁵⁴⁹ bir istiğrapla⁵⁵⁰ başını duvara çevirerek:

“Aman. Aman sus. Seneler var ki birbirimizle kardeşiz. Daha doğrusu ana oğul gibiyiz.”

Ben büyük bir hayretle:

“Ana oğul?”

O, ısrarla tekrar etti:

“Evet, ana oğul. Bilmem ki nasıl anlatayım. Ben genç kaldım. O anam yerinde bir kadın oldu.”

Kelimeleri istihzalarımla boyayarak:

“Maşallahınız var. Mademki aranızda karılık, kocalık hissi kalmamıştır...”

Nâlık Bey, sözümü bitirmeye vakit bırakmadan atıldı:

“Bende kalmadı fakat karımda gençliğine nispeten on katı ziyadesiyle mevcut. İşte felaket buradan çıkıyor. Çünkü bende ihtiyar

⁵⁴⁶ karip: yakın

⁵⁴⁷ mahut: adı geçen

⁵⁴⁸ derkenar etmek: bir yazının yanına not koymak

⁵⁴⁹ münfail: gücenmiş

⁵⁵⁰ istiğrap: şaşkınlık

refikama karşı hiçbir şeyler yok. Lakin yabancı genç, güzel havva kızları için vapur kazanı gibi fıkır fıkır kaynıyorum.”

“Bir kâse dolusu macun yedikten sonra mı?”

“İşte orasını karıştırmayınız. Bakınız tuhaflığı dinleyiniz. Karım macunların türlüünü sağlık alır⁵⁵¹. Tertipleri kendi eliyle yapar. Tecrübe için bana yedirir. Ben damarlarımda peyda olan yakazayı zevceme anlatmamaya uğraşarak iksirin tesirini katiyen inkâr ederim. Bir kere evden savuşabilirsem böyle bir yere düşerim. Fakat şimdi bizim hanım da kurnazlaştı. İnanmıyor. Gizlice peşime takılıyor. Beni sokak sokak takip ediyor. Bir iki defa böyle dernek evlerinde beni yakaladı. Kıyamet koptu.”

“Beyefendi, sizi haksız görüyorum. Zevcenizin eliyle yapıp yedirdiği kuvvet tertipleriyle gençlik uyanıklığı peyda ettikten sonra bu uyanmaların tesirini gidip başka yerlerde denemek; bu da vicdani bir hareket sayılmaz.”

“Bırak canım böyle sözleri. Çocuk musun? Şehevi heveslerde vicdani harekete imkân var mıdır? İnsan evliya olsa ihtiyar karısının hatırı için genç Havvalardan elini çekemez.”

“Affedersiniz. Genç Havvaların gözleri sizin hiç de turfanda olmayan suratınızdan ziyade para cüzdanınıza dikilmiş olsa gerek.”

“Ben başkasının gözü ile kendimi göreceğim değilim, kendi gözümle güzel bir simadan kâm alacağım⁵⁵². Bu yolda muhakemeleri bırak. Her fırsattan hemen istifadeye bak. Keyfinin, zevkinin icabına git. Başka şey düşünme. Şimdi benim beynime bir bozboz sineği kaçtı. Vızıldayıp duruyor.”

“Ne demek o?”

“Aziz Edip isminden teşeüm ettim⁵⁵³.”

“Niçin?”

“Çünkü bu uğursuz mahluk, zevcemin pişdarı⁵⁵⁴ gibidir. O nerede görünürse karım da arkasından çok gecikmez zuhur eder.”

⁵⁵¹ sağlık almak: salık almak, tavsiye almak

⁵⁵² kâm almak: iştğine erişmek

⁵⁵³ teşeüm etmek: uğursuz gözüyle bakmak

⁵⁵⁴ pişdar: öncü

Tüyü dökülmüş bu ihtiyar teke, yaşının karlı mevsimiyle hiç münasebet almayan böyle şeftali baharı sözler konuşurken zihnime bin türlü karışık şüpheler geldi. Karısının Aziz Edip’le olan hususiyetinden o kadar büyük bir saffetle⁵⁵⁵ bahsediyor ki... Acaba zevce hanımefendi de kendine casus intihap etmiş görüldüğü bu adamla mercimeği fırına vermiş olmasın? Hanım da bu bozuk fiilinden kocasına bir şey sezdirmemek için onu pek ziyade kıskanır görünmek yolunu tutabilir. Ahlıksızlık o kadar iç içe, girift bir hâlde ki insan ne düşüneceğini şaşırıyor. Çürümüşlerin arasına düşen bir meyve gibi kendi de yavaş yavaş bozuluyor.

Daldan dala sıçrayan cırlak bir kuş hafifliğiyle sözden söze atlayan bu tabii komik, şimdi lafa şu taraftan daldı:

“Bilir misiniz her zamanın bir ilacı vardır. Kâh kına kâh saparta, kâh antripirin kâh aspirin... Edviye de moda gazeteleri muhteviyatı gibi yıldan yıla rengini, çeşidini değiştirir. Şimdi ne senelerinde olduğumuzu biliyor musunuz?”

“Hayır.”

“Tentürdiyor. Bugün bin derde deva olarak işte bu kullanılıyor. Tentürdiyor. Dişin mi ağrıyor? Tentürdiyor. Romatizman mı var? Tentürdiyor. Nezleli misin? Göğsüne, arkana tentürdiyor. Bir tarafından ufak tefek yaran beren, çatlağın patlağın mı var? Tentürdiyor. Bu ilacın istimali o kadar moda oldu ve ucuzladı ki hayattan herhangi bir bezginlikle intihar döşeğine uzananlar bile bununla dolu küçük bir şişeyi misket şarabı gibi boğazlarından aşağı döküyorlar. Ekseriya ahireti boylamadan ucuz kurtuluyorlar. İşte şimdi dünya için ahiret için, her derdin, her elemin iksiri bu tentürdiyor. Fakat babacığım, bir gün olup da bu iksirin aşk ve sevdâ için büyük bir münebbih makamında kullanılacağı hiç akla gelir miydi?”

“Aman çok merak ettim. Aşk kızgınları bu kırmızı ilacı nerelelerine sürüyorlar?”

“Bu haricen değil, dâhilen kullanılıyor.”

“Acayip. Ben tiryak gibi göbeğe veya sair taraflara tıla ediliyor⁵⁵⁶ sandımdı da.”

⁵⁵⁵ saffet: saflık

⁵⁵⁶ tıla etmek: sürmek

“Bir bardak suya on damla akıt, iç.”

“Ey sonra?”

“Sonra yaşın kaç ve mizacın ne olursa olsun kişneyip çifte atarak kırmızı biber yedirilmiş küheylan gibi rast geldiğin kısırağın arkasından saldırırsın. İşte şimdi damarlarımda bu iksirin alevleri dolaşıyor.”

“Türlü türlü tesirlerinden başka demek tentürdiyodun bu marifeti de var.”

“Ne söylüyorsun. Müthiş, dehhaş⁵⁵⁷, etheş⁵⁵⁸!”

Nâtık Bey cebinden bir küçük şişe ile bir damlalık çıkararak sözünde devam etti:

“İnanmıyorsan tecrübe et. Getir bir bardak su, bu hayat iksirinden on damla akıtayım, iç Nasrettin Hoca’nın neft yağı gibi... O zaman arkamdan koşarak bana yetişebilirsen...”

“İstemem. Seninle yarışa çıkmak hevesinde değilim.”

“Getir suyu getir. Sen içmezsen ben içerim. Ateş üzerine ateş. O vakit bu, hokkabazın ‘Ben yanarım ateşbaz’ oyunu gibi bir şey olur.”

“Aman beyefendi, zannederim ki kâfi derecede kırgınsın. Yanar külhana ateş atmaya ne lüzum var?”

-14-

Nâtık Bey, on damlası en ihtiyarları bile on defa kudurtacağını iddia ettiği iksirden bir bardak daha yuvarladı. Ben bu salhurde küheylanın şimdi karşımda tutturacağı kişnemelere intizarda iken, sokak kapısının zili asabi bir parmağın altında uzun uzun, öfkeli öfkeli titredi.

Nâtık Bey’le göz göze geldik. Ne olduğunu birbirimizden soruyor gibiydik. Çünkü ikimiz de afalladık. Zilin bu hiddetli yaygarası herhâlde hayırlı bir şey söylemiyordu. O şimdi oynadığı gençlik rolünü unutarak korkak bir ihtiyar titremesi ile:

“O ne?”

“Bilmiyorum.”

⁵⁵⁷ dehhaş: çok korkunç

⁵⁵⁸ etheş: dehşet verici

Bu menfi cevap karşısında muhatabım somurttu. Yine bir müddet bekledik. Kapı şımarık bir çocuğun eline oyuncak olmuş gibi ardı arası kesilmez bir imtidatla zırlıyordu. Tentürdiyot sarhoşu sabredemiyerek sordu:

“Bu vakit evinize kimler gelir gider bilmiyor musunuz?”

“Böyle zili koparacak kadar terbiyesizlenenleri nadir gelir.”

“Gidip anlasanıza.”

“Neme lazım. Gelen bana değil ki kapıya koşayım. Belalı bir kimseye benziyor. Şemi kendisi insin, kozunu pay etsin.”

O aralık bizim oda kapısı açıldı. Şemi görüldü. Esmer dudaklarının kanı biraz uçmuştu. Telaşını belli etmemeye uğraşarak:

“Rica ederim Salâh Efendi, kapıya in. Bak, sor, anla bu terbiyesiz kimdir?”

“Kendin niye inmiyorsun?”

“Senin inmen daha münasip olur.”

“Neden?”

“Sebebini izah şimdi uzun sürecektir. Sonra anlatırım.”

Bu saralı parmakların altında yerinden sökülürcesine bağırarak zilin nasıl olup da hâlâ bozulmadığına hayret ediyordum. Bu zorba misafir Şemi’nin ise de kapı benimdi. Ne olur ne olmaz ihtiyatıyla elime kalın bir baston alarak aşağıya indim. Kapıyı açtım. Fakat bütün öfkesini zilden almaya uğraşan zahir hâlâ zırlıyı kesmiyordu. Sinirlerime hâkim olmak mümkün değildi. En sert sesimle sordum:

“Kimdir o?”

Daha sert bir cevap:

“Evcek hepiniz geberdiniz mi? Ne kapı açarsınız, ne ses verirsiniz?”

Methalden dışarıya vuran lambanın aydınlığıyla kapı önündeki gürültücüyü iyice gördüm. Bu, başına şal örtmüş, buruşuk, dolgun şimali yuvarlak, ihtiyar bir kadındı. Arkasında zebellah gibi iri yarı bir herif duruyordu. Dışarıdan bana bakan bu dört gözde hiç de iyi bir mana okumayarak sordum:

“Ne istiyorsunuz?”

“Bu evde başpezevenk sen misin? Onu istiyorum.”

Şimdi ölür müsün, öldürür müsün? Öfke kalbimden beynime doğru bir alev gibi kabardı. Son derecede hiddetlendim. Fakat di-
mağım bu acı sualin cevabını aramakla meşguldü. Vehle-i ulada
sual pek ızdırıp verici idi. Lakin hakikatte büsbütün de haksız de-
ğildi. Kadın, evin başpezevenğini arıyordu. Hanemde bu müstek-
reh⁵⁵⁹ namı taşıyan kaç kişi vardı? Şemi'nin ben ikincisi miydım?
İçimden kaynakayan bir isyan nefretiyle cevap verdim:

“Hayır. Bu evde ne birinci pezevenk vardır ne de ikinci.”

“A, yanlış mı geldim?”

“Mutlak.”

“Sokak, bu sokak. Evin numarası işte otuz sekiz, bu numara.”

“Bu nam altında, bu evi kimden sağlık aldınız?”

“Yine bu evden.”

“Anlayamadım.”

“Şimdi bana bu evden telefon edildi.”

“Garip şey.”

“Hiç garip değil.”

“Aziz Edip Bey burada değil mi?”

“Bilmiyorum.”

Merdivenin üst başından Aziz Edip Bey kendisini şöyle ilan etti:

“Buradayım hanımefendi buradayım, buyurunuz.”

“Kocam nerede?”

“Aşağıdaki odaların birinde saklı.”

Yalanım derhâl meydana çıktı. Ona mı kızayım? Kendi evi gibi hanımı içeriye davet eden Aziz Edip'e mi tutulayım?

Nâtık Bey'in zevcesi yarı içeride yarı dışarıda bağırmaya baş-
ladı:

“Bu namussuz evin birinci direktörünü görmek isterim. Nerede o herif? Karşıma çıkan bu ihtiyar o mu?”

Aziz Edip:

⁵⁵⁹ müstekreh: iğrenen

“Hayır. Bu ihtiyar adam ikinci direktördür.”

Ben kastolunuyordum. Artık kendimi tutamadım. Üst perde-
den ben de ağzımı açtım:

“Bu namussuz evde senin gibi namuslu hanımın ne işi var? Di-
rektörü ne yapacaksın?”

“Gelsin, karşıma gelsin.”

“Kendini sermaye kayıttı ettireceksen vaktin geçmiş hanım.”

Hanımın göğsüne bir revolver sıkmış olsaydım kadınlık izzeti-
nefsini bu kadar zedelemiş olmazdım. O şimdi birden parladı. Vü-
cudundan et koparıyorlar gibi boğuk boğuk haykırarak:

“Rezil mahluk, bu gece evinizin çatısını başınıza indireceğim.
Polisiyle, jandarmasıyla bütün İstanbul’u ayağa kaldıracam. Sizi
merkezden merkeze, karakoldan karakola sürükleyeceğim.”

Alevin saçığa sarmak istidadını aldığı görülen direktör, derhâl
meydana çıkarak bana:

“Ne yapıyorsun? Böyle tehevvürü üst tetiğe çıkmış bir kadını
bütün bütün körüklemek olur mu? Onu yatıştıracak sözler icat ede-
ceğine bilakis fitilliyorsun.”

“Ben bu sanatın erbabı değilim. Kendin git, meram anlat.”

Bilmem nasıl oldu. O aralık kaynanam meydana çıktı. Şemi
onu kendi maksadına uydurmak için mutlaka para ile itma etmiş
olacak. İkisi de en kelbî tabasbuslarıyla yangını söndürmek için
ateşli kadının karşısına çıktılar. Kaynanam tabassur⁵⁶⁰ edası, en ri-
yakâr sedasıyla:

“Hanımefendimiz, iki gözüm kadınım, beyhude üzülmeyiniz.
Ne arzu ediyorsanız emir buyurunuz, derhâl yapmaya hazırız.”

Hanım, istikrahla çattığı kaşları altında kaynanamı süzerek:

“Kadın, sen de bu evin dışı tellallarından mısın?”

“Ev sahibiyim efendim. Emrinizi dinlemeye geldim.”

“Kocamı istiyorum. Onunla görülecek son hesabım var.”

“Peki kızım. Peki yavrum, peki güzelim.”

⁵⁶⁰ tabassur: basiretle bakıp esasını kavrama

Kadın ruhunun bütün zaaflarına vâkıf kaynanamın tasgir edatlar ile kocakarıyı küçülte küçülte yavruluğa kadar indirmesi onun öfkesini yarıdan aşağı düşürdü. Şemi, kaynanamın bu maharetine karşı hayretlere düşerek ona yordakçılığa uğraşırken ben odaya, Nâtık Bey'in yanına girdim. Delik arayan bir fare gibi köşeden köşeye dolaşıyordu. İhtiyarlığının dermansızlığını soluyan ağzı ile:

“Ah babacığım ah! İksiri beyhude içtim. Kanımı nafile ateşledim. Karım bugün hiçbir zevkime meydan vermeyecek.”

Tuhaf tecelli⁵⁶¹ yaşlarımızda büyük bir fark yok iken ben Nâtık Bey'in babası, kaynanam zevcesinin anası oluyordu. Merhametle şöyle zavallının suratına bakarak:

“Beyefendi, on damlalık tentürdiyotun zıyası⁵⁶² pek o kadar teessüfe seza değildir. Sizin için şu saatte başka bir tehlike var.”

“Nedir?”

“Zevceniz hanımefendiyi vücutça etli canlı, sizden çok dermanlı görüyorum. Eğer iş dayak muhabbetine çıkarsa sizi iyice pataklayacağına benziyor.”

“Maazallah, keyfiyet oralara kadar varırsa siz seyrimize bakacak değilsiniz ya. Elbette kızgının elini ayağını tutarsınız.”

Böyle bir ihtimali gayrivarid⁵⁶³ addetmemesine bakarak beyin hanımının dayağına alışkanlığını keşfeder gibi olarak sordum:

“Demek bu hususta tecrübelisiniz?”

“Kırk senelik karı kocayız. Niçin saklayayım? Kâh dövdüm kâh dövüldüm.”

Dayak korkusu ile Nâtık Bey nasılsa bu defa ağzından bu kırk seneyi kaçırdı. Sonra bu yılgınlıkla sindi. Şimdi ikimiz de kapının aralığından dışarıyı dinliyorduk. Zevce hanım bağıırıyordu:

“Valide, sen iyi bir kadına benziyorsun. Son nefesinde Allah sana tövbekârlığı nasip etsin.”

Kaynanam:

“Teveccühüne teşekkürler ederim yavrucuğum...” dedi.

⁵⁶¹ tecelli: kader

⁵⁶² zıya: kayıp, boşa gitme

⁵⁶³ gayrivarid: imkânsız

Bakınız, bakınız, kaynanam kendisine tövbekârlık temenni edilecek kadar günahkâr bir kadın görünmekten çekinmiyor ve söylenen duaya teşekkür ediyor. Ötekinin de yaşça küçüldükçe öfkesi iniyor. Herhangi bir kocakarıdan çıkacak bir işiniz varsa onu tazelandiriniz, muvaffak olursunuz. İşte şu vaka esnasında bu hakikati öğrendim. Hanemize rüzgâr gibi giren zairenin kaynanama karşı yüreği yumuşadı. Fakat kocası aleyhindeki galeyanı yatıştırmadı. Hâlâ şöyle ateş püskürüyordu:

“Nerede o herif, karşıma gelsin. Doya doya yüzüne tüküreyim. İstemem artık, ihtimali yok, geçinemeyeceğim. Ayağımın bağını çözsün.”

Nâtık Bey yüreğinin titremesini hissettirerek kulağıma diyordu ki:

“Lafa bakınız. Ayağının bağını çözmeli imişim. Gece gündüz sinema, tiyatro, balo, gazino, lokanta, meyhane, hasılı en hovarda bir adamın girip çıkabileceği yerlere taşınır, istediği heriflerle görüşür. Böyle şirret, böyle cerrar⁵⁶⁴, böyle süpürge bir kadının ayağında bir bağ olduğuna tevehhüm etmesi⁵⁶⁵ kadar büyük bir münasebet-sizlik olur mu? Ben onun maksadını çoktandır anlıyorum. Benden boşanıp Aziz Edip’e varacak. Oğlu yerinde bir delikanlı. Birkaç kırıntısı var. Ona yedirecek. Nikâha, duaya ne hacet? Çoktandır onlar birbirine vardılar. Hepsini biliyorum. Karımın beni hariçte serbest bırakması için her şeyi hazmediyorum. Bunak karı, hangi erkekle canı ne isterse yapsın. Bundan sonra doğuramaz, dokuyamaz. Ben delikanlılarla oynaşmaya çıkan kocakarılarla kızmam. Fakat böyle muşmulaları para hatırı için sinelerine çeken genç tutkunculara lanet ederim. Midesizler!”

“Nâtık Bey, tuhaf felsefeniz var. Para için kocakarıları deraguş eden⁵⁶⁶ delikanlılara kızılıyorsunuz da, aynı saikle kendilerini almışlık, yetmişlik pinponlara veren nevcivan kızlara hiddetlenmiyorsunuz.”

⁵⁶⁴ cerrar: yapışkan

⁵⁶⁵ tevehhüm etmek: kuruntuya kapılmak

⁵⁶⁶ deraguş etmek: kucaklamak

“Erkeklerle kadının ihtiyarlığı birbiriyle makis olmaz⁵⁶⁷. Çünkü Cenabıhâk, Âdem’i topraktan yarattı. Havva’yı onun oyluğundan çıkardı. Kadın maye-i hilkatçe erkekten bir gömlek dışarı, binaenaleyh zayıftır. Nispeten çabuk porsur. Hele doğurdukça vücudunun cevherini boşaltır. Bir kabuk kalır.”

Hanım aşağıdan kocasının kadınlar aleyhindeki bu tuhaf telakisini işitiyormuş gibi şöyle bağırıyordu:

“Evlere şenlik, koca değil koçan. Onun sabahleyin başta pamuklu takke, buruşuk surat, çapaklı gözle döşekten bir kalkışı vardır. Aman efendim, öööö... Gören kırk yıllık yola kaçır. Bütün kadınlığım, bütün güzelliğim, bütün gençliğim bu gudubetle heba oldu. Bundan sonra olsun a dostlar biraz gün göreyim. Her şeye üstelik de bunadı. Yetmişinde yedi yaşında çocuğa döndü. Hâlini hiç bilmez, kendini abıhayat⁵⁶⁸ içmiş, müebbet⁵⁶⁹ gençlikle mübeşşer⁵⁷⁰ bir nevcivan zanneder. Çıkasıca çipil gözleri daima on yedisindeki körpe kızlardadır. Tüylerinin akları belli olmasın diye suratına kıl düşüren nezafet⁵⁷¹ *pommade*’si⁵⁷² kullanır. Herkesin başka yerlerine sürdüklerini bu yüzüne sıvar. Koca değil, el gün maskarası... Sonra kuvvetlenmek için -ayıptır söylemesi- yemediği herze⁵⁷³ kalmaz. Karyolasının başındaki gecelik dolabında kâse kâse macunlar, Balat’ta bir ihtiyar Yahudi eczacı, Tahtakale’de bir efsuncu Arap, Ortaköy’de bir Ermeni karısı kocama macun yetiştirmekle meşguldürler. Böyle macunlu koca, dostlar başından uzak olsun. İstemem. Sonra gece baş yastığının altında bahnamelerin⁵⁷⁴ türlü... Zambak, Elfiye Hanım, daha başkaları, daha kepezeleri... Baktıkça insanın hayâ damarlarını çatlatacak kadar açık resimler. Herif macunları yer, bunları okur. Kudurur. Döşğinde duramaz. Genç hizmetçi kızların kapılarında dolaşır. Kaç defa, kaç defa onu

⁵⁶⁷ makis olmak: kıyaslanmak

⁵⁶⁸ abıhayat: ebedî hayat suyu

⁵⁶⁹ müebbet: sonsuz

⁵⁷⁰ mübeşşer: müjdelenmiş

⁵⁷¹ nezafet: temizlik

⁵⁷² pommade: pomat, krem

⁵⁷³ herze: boş laf

⁵⁷⁴ bahname: pornografik kitap

şahendelerin⁵⁷⁵, kaytmaların⁵⁷⁶ kirli döşeklerinden çıkardım. Oh kuzum, kuvvet macunu ile, ilaçla erkeklik mi olur? Kendi kendini aldatıyor. Fakat beni aldatabilir mi? Yazık paralara. Bu macunları yedikçe kuvvetten düşüyor. Birkaç hey hey hey, işte bu kadar. Alt tarafı yok.”

Nâtık Bey hiçbirini tekzip⁵⁷⁷ cesaretini göstermeksizin bütün ithamları ağzı açık bir tevekkülle benimle beraber kapı arkasından dinliyordu. Aman ya Rabbi, bu geçkin karı kocadan hangisi daha ahlaksız? Yanında genç zamparası ile böyle evlere kadar kocasını takip eden kadın mı? Cebindeki tentürdiyot şişesinden aradığı noktayı karısından uzaklarda sarf etmeye çalışan, ilaçla müteharrik⁵⁷⁸ koca mı?

Kaynanamla Şemi, çenelerinin bütün maharet ve kuvvetini boşaltarak birbirine kurşun atan bu karı kocayı barıştırmaya muvaffak oldular. Aziz Edip asık bir suratla peşlerine takıldı. Üçü birlikte git-tiler. Bu âlemde ne tuhaf aileler, yaşlarının mevsimlerini unutan ne acayip insanlar var... Zevç, zevce, âşık... Bütün sanatkârlar için işte demirbaş bir mevzu... Fakat o ihtiyarlıkta bu ne sefalet... Zavalı Nâtık Bey yuttuğu on damlanın zevkini çıkaramadan gitti.

-15-

Ben yüzde kaç Şemi’ye benzedim? İşte pek kolay tayin olunamayan bir nispet. Bize çirkin görünen şeylere tesadüf ettikçe yüzümüzü ekşiterek:

“Rezalet!” deriz.

İşte fiilen insanların arasından eksik olmayan bir kelime. Bazen en hafiflerinden en ağırlarına kadar hareketlerimize şamil bir söz. Bu vadide insanlar iki kısımdır: reziller ile onlara tan edenler⁵⁷⁹. İşte şimdi pek nazik hududun iki tarafındayız. Rezilleri tayip

⁵⁷⁵ şahende: hizmetçi

⁵⁷⁶ kaytma: besleme

⁵⁷⁷ tekzip: yalanlama

⁵⁷⁸ müteharrik: işleyen, harekete geçen

⁵⁷⁹ tan etmek: kinamak

edenlerin⁵⁸⁰ arasında, ömründe bu fazihay⁵⁸¹ gizlice hiç irtikâp etmemişlere tesadüf olunabilir mi? İşte ben buna hiç ihtimal veremiyorum. Rezalet alenileşince o mezmum⁵⁸² rengi bağlıyor. Hafî⁵⁸³ kaldıkça çirkinliğini zayi ediyor⁵⁸⁴. Bu sadette tuhafıma giden şey, kalplerinde türlü rezaletler yatan kimselerin bu kabahetlerini açığa vuranları ağız doluları tayiplerle riyakârane telin etmeleridir⁵⁸⁵. “Kabahat de hafî, ibadet de” darbimeseli bilmem bu hususta bir mazeret teşkil edebilir mi?

Her şeyde inceden inceye hakikat aranırsa insanların bugün kulaç attıkları bulanık muhitlerin içinde temizi kirliden ayırmak zannolunduğu kadar kolay bir iş olmayacak.

Rezalet, bunu zevk için, kâr u kesb⁵⁸⁶ için irtikâp edenler var. Bir de tutulduğu şeyin rezalet olduğunu bilmeyerek yapanlar var. Rezaleti ayıplamak için suret-i irtikâplarına nazaran derece gözetmezsek haksızlık etmiş oluruz.

İşte birisi ben. Beni insafsızca tayip edeceklerle karşı sayıp dökeğim kuvvetli mazeretlerim var. Bugüne kadar namuskârlığının ihlaline imkân tasavvur edilmeyen yuvamızda çenemize kadar çıkan rezalet çirkefi içinde yüzüyoruz. Bütün bütün boğulacağımız bir saat gelecek mi? Bilmiyoruz. Fakat çabalıyoruz. Son vüsumuzla debeleniyoruz. Balçıktan kurtulamıyoruz. Bütün savletlerimizin beyhudeliği karşısında bitap, meyus düşüyoruz. Üzerimize açılan felaketin siyah ağzına nihayet lokma olacak mıyız?

Şemi, evimizi, semtimizi sokağımızın sessizliğini, zaten seyreken olan konu komşumuzun ilişiksizliğini ticaretinin tedvirine pek muvafık buldu. Ne zaman çıkması için icbara kalkışsak para ile avuçlarımızı doldurarak bizi iskâna muvaffak oluyor. Artık böyle bir icbara kalkmaya da sıkılıyorum. Çünkü güya heriften fazla para koparmak için sania⁵⁸⁷ yapıyormuşuz gibi oluyor.

⁵⁸⁰ tayip etmek: ayıplamak

⁵⁸¹ faziha: rezillik

⁵⁸² mezmum: çirkin

⁵⁸³ hafî: gizli

⁵⁸⁴ zayi etmek: kaybetmek

⁵⁸⁵ telin etmek: lanetlemek

⁵⁸⁶ kâr u kesb: kazanç

⁵⁸⁷ sania: düzmece iş

Bazen namus akidesine⁵⁸⁸ pek bağlı yaşamak isteyen insanlar vardır ki kazara onu haleldar ettikleri anda günahlarını vücutları ile beraber ölümün siyah çukuruna gömmeye atılırlar. Bir cana, alelhusus⁵⁸⁹ kendi canına kıymak da diğer bir cinayet sayılmaz mı? Ölüm böyle bir günaha kefarettir olur mu? Bereket versin ki bu nev kahramanlar binde birdir. Vicdanının kirini kanı ile temizlemek bahadır-lığı umumileşmiş olsaydı dünyayı bugün çok tenha bulurduk.

Bir menfaati istihkaren⁵⁹⁰ vicdanının emriyle kendini öldürmek... Bu bir saffet midir, tıynet⁵⁹¹ midir, seciye⁵⁹² midir? Kendimi yokluyorum. Yalan yere niçin övüneyim? Benliğimin derinliklerinde böyle bir şey bulamıyorum. Kendimi öldürsem ailemi büsbütün muhtaç, perişan, sefil etmiş olacağım. Bunda bir iyilik değil, büyük bir fenalık görüyorum. Bu zehirli membadan⁵⁹³ hepimiz yiyip içiyoruz. Hep birden ailece intihar etmemiz lazım gelir. Fakat niçin? Biz fenalığı gidip aramadık. O geldi bizi buldu. Paraları istikrahla aldık. Nefretle sarf ediyoruz. Lakin hiç öğürdüğümüz yok. Mide-miz, kanımız bunu kabul ediyor.

Bu hakikati inkâr ile doğruluk taslamakta ahlaki hiçbir yükseklik göremiyorum. “Bugün de bu ihtiyacımızı görelim. Şu borcumuzu verelim. Filanca yaramızı kapatalım.” diye diye ejderin elinden yakamızı sıyıramıyoruz, silkinemiyoruz. Tarif olunmaz bir zaaf içindeyiz. Herif bizi aşıladı. Bu namus mübalatsızlığının ilk ücretini alıp yedikten sonra ikincisinde düşünmekte, üçüncüsünde iğrenmekte, dördüncüsünde azap duymakta mana var mı?

Bu ahlaksız fidesi içinde çoluk çocuğumun bünyelerinin nasıl değiştiğinin izahına girişemiyorum. Tecrübelerime nazaran pek çok fenalıkların kökleri zaaf gübresi içinde beslendiğini de biliyorum. Her zaafın büyük bir ceza ve azap ile nihayetlendiğine de kaniyim.

Bakalım bizim sondaki cezamız ne olacak? Ekmeksiz yaşadığımız günlerdeki sefaletimizi arayacak mıyız? Yoksa tekrar zarure-

⁵⁸⁸ akide: inanç

⁵⁸⁹ alelhusus: özellikle

⁵⁹⁰ istihkaren: küçümseyerek

⁵⁹¹ tıynet: yaradılış

⁵⁹² seciye: karakter

⁵⁹³ memba: kaynak

te düşünce çıraklık ettiğimiz bu meslekten daimî istimdat⁵⁹⁴ felaketinden kendimizi alamayacak mıyız?

Her kafa için en büyük mektep muhittir. Çocuklarıma veremediğim asrı tahsili onlar şimdi tabiattan alıyorlar. Kendilerini büsbütün sanatsız da bırakmıyorum. Tesadüfen keyfine tabi olmayacak kadar azim ve irade sahibi bulunanları insan sanıyorum. Bütün ötekilerin anaforun⁵⁹⁵ ortasında dönen çer çöpten farkları yok. İşte ben de onlardan biriyim. İnsanların en büyük kısmı benim fasilemden⁵⁹⁶. İşte felaket buradan geliyor.

-16-

Niçin ağaçların kökleri gübreden hoşlanıyor? Neden birtakım müteaffin maddeler ağaçların usarelerine karışıp elyafından geçerek leziz meyvelere tahavvül ediyorlar⁵⁹⁷?

Bu âlem, fenayı iyi yapan, iyiyi tekrar çürüten geniş bir laboratuvar. Biz hepimiz cife⁵⁹⁸ olmaya mahkûm zavallılar değil miyiz? İşte ben sağ iken çürüyorum. Kangren dimağımdan, kalbimden başlıyor. Dün çürüdüğümü duyarak muzdarip oluyordum. Bugün hissiyatımda bataet⁵⁹⁹ var. Az duyuyorum.

Şemi beni çektiği sanatının sahasında geniş adımlarla sıçratıyor. Bakınız nasıl oldu. Bu namübarek adam bir sabah odama indi. Çehresi çok mültefit⁶⁰⁰ ve yan cebi kaimelerle şişkindi. Şeytan, insan şekline girse mutlaka bu herifin tarz-ı iğfalini⁶⁰¹ taklit eder.

Sırtımı, çenemi bir çocuk okşar gibi pehpehledikten sonra:

“Baba Salâh, şüphesiz sen mutekit⁶⁰² bir Müslüman’sın.”

“Elhamdülillah.”

“Hayır ve şer, kaza ve kader Allah’tan gelir.”

⁵⁹⁴ istimdat: yardım isteme

⁵⁹⁵ anafor: girdap

⁵⁹⁶ fasile: takım, cins, familya

⁵⁹⁷ tahavvül etmek: değişmek

⁵⁹⁸ cife: ceset

⁵⁹⁹ bataet: ağırlık, yavaşlık

⁶⁰⁰ mültefit: iltifat eden

⁶⁰¹ tarz-ı iğfal: aldatma şekli

⁶⁰² mutekit: inançlı

Muhatabımın bir yılan füsunkârlığı⁶⁰³ saçan badem gözlerine bakarak:

“Bazen de şeytandan gelir.”

O, benim bu cevabıma hiç aldırmayarak devam etti:

“Senden büyük bir ricam var. Beni çok üzmeden bunu kabul etmeni o ricadan evvel rica ederim.”

“Huyumu biliyorsun. Kabule şayan bir şey değilse nafiye yere hiç rica etme.”

“Huyunu biliyorum. Birden kabarırsın. Sonra yavaş yavaş yola yatarsın. Fakat bu çocuklara yaraşır bir harekettir. Akil⁶⁰⁴ olan bir sözü başlangıcında kavrar, ona göre cevap verir. Lakırtılarımızı tasarruf etmeyi bilerek beyhudelerden kaçmalıyız.”

“Beyhudelik, kabule şayan olmayan sözü çıkarana racidir.”

“Fazla lakırtıyı bırak, beni dinle.”

“Dinliyorum.”

“Ben mühim bir işten dolayı birkaç zaman İstanbul’u terk etmek mecburiyetindeyim. Yola çıkacağım.”

“Allah selamet versin.”

“Hüsnütemennine⁶⁰⁵ teşekkürler ederim. Fakat düşünmeden söylüyorsun. Ben İstanbul’u nasıl terk edebilirim? Bir kere tefekkür et.”

“Bunu tefekkür bana değil, sana ait.”

“Bu evi kime bırakayım?”

“Bilmem.”

“Bu kurulmuş dolabı benim gaybubetimde⁶⁰⁶ kim döndürecek?”

“Ona hiç aklım ermez.”

“Pekâlâ erer. Lakin işte bak, inada başladın. Israrını, isyanını kırmak için açık konuşacağım. Benim buradaki yokluğumu hiç belli etmeyecek İstanbul’da bir adam varsa o da sensin Baba Salâh.”

⁶⁰³ füsunkârlık: büyüleyicilik

⁶⁰⁴ akil: akıllı

⁶⁰⁵ hüsnütemenni: güzel dilekler

⁶⁰⁶ gaybubet: yokluk

“Asla müstahak olmadığım bu fazla teveccühe teşekkür etmeyeceğim.”

“Et, etme; ben hakikati söylüyorum. Benim evim senin anladığın manada bir ticarethane değildir. Kaç defa söyleyeyim?”

“Hiç beyhude yere çeneni yorma. Senin kim olduğunu, ne nev ticaretle geçindiğini ben bilmesem kim bilecek?”

“Bilmiyorsun işte. Tuttuğum bu iş, şimdiye kadar hiç kimsenin teşebbüs etmediği hayırkâr bir alışveriştir. Mesela ben yok iken burada gizlice doğurmak için bedbaht bir kadın müracaat etse katiyen cevap-ı redd mi vereceksin? İşte geçenlerde gözlerinin önünde böyle bir vaka cereyan etti. Macerayı damımızın altında örterek kadının namusu ile beraber çocuğun hayatını da kurtardık. Fena mı ettik? Bu yavrucağı ailenin şefkat kucağına kabul etmekle namusundan ne kaybettin?”

Herif tezvirci⁶⁰⁷ çenesinin kuvvetiyle bin dereden su getirerek beni kandırdı. Onun gaybubeti esnasında eve erkek, dişi çiftler almayacağım. Şemi’nin tabirince bu vadiye yalnız insaniyetkâr işler göreceğim. Mühim, kârlı müracaatlar olursa kendisinin avdetine kadar savsaklayarak idare-i maslahat edeceğim⁶⁰⁸. Bu kavî ü karar⁶⁰⁹ üzerine herif bir sabah bavulunu şişirerek çıktı gitti.

Nereye? Avrupa’ya mı? Asya’ya mı? Buna dair bir şey demedi. Çabuk avdet edeceğini söyledi. Fakat bu çabuğun içine kaç gün, kaç hafta, kaç ay sıkışabileceğini tahmin de müşküldü. Şemi ticarethanesini benim emrimde bırakıp defolduktan sonra zuhur eden ilk insaniyetkâr iş:

Bu seyahatin ikinci günü, kırk beşlik, ellilik, zayıf, ufak tefek yıpranmış çehrelî, düşkün kıyafetli bir kadın geldi. Bir odaya aldılar. Yanına çıktım. Üstü başı pejmürdeliğine nazaran temizce ve lakırtısı düzgündü. Fakat hâlinde bazı ürkeklikler, tereddütler, tezelli⁶¹⁰ andırır fazla tevazular⁶¹¹ vardı. Her lakırtıyı kendine acın-

⁶⁰⁷ tezvirci: yalancı

⁶⁰⁸ idare-i maslahat etmek: her tarafı memnun edecek tarzda davranmak

⁶⁰⁹ kavî ü karar: sözleşme

⁶¹⁰ tezelli: kendini hakir gösterme

⁶¹¹ tevazu: alçak gönüllülük

dıracak ezilmeler, büzülmeler, ufak göğüs geçirmelerle söylüyordu. Sordum:

“Ne istiyorsunuz hanım?”

“Şemi Efendi’yi görmeye geldim.”

“Kendisi İstanbul’da yoktur.”

“Vekili varmış. Galiba o da siz olacaksınız.”

Bu galibayı ne reddedebildim ne de tasdik. “Sükût ikrardan gelir” kaidesine tabien sustum. Aranılan vekilin ben olduğumu kadın anladı. Çukura kaçmış gözlerini yüzüme dikti. Birkaç defa derin derin içini çekti. Söylesin mi? Söylemesin mi? Tereddüt hududunu bir türlü atlayamıyordu. Nihayet acı bir ilaç alacakların cesaretine benzer bir çehre ekşiliğiyle:

“Efendi, geçinmek için hiçbir şey ayıp olmayan bir zamanda yaşıyormuşuz. Lakin ben utanıyorum.” dedi. Gözlerini gözlerimden ayırmadı. Benden cüret alacak bir söz bekliyordu. Acaba ne söyleyecekti? Yaşı, hâli, şekli geçinmek için vücudunu kiraya vermeye müsait değildi. Böyle şey hiç akla gelmezdi. O hâlde?

Açılacak sözlerin pek acıklı olduklarını keşfetmek, keramete muhtaç değildi. Boşanmak⁶¹² için kadına cüret vereyim mi, vermeyim mi?

Zaten namus faciaları içinde yüzüyorduk. Bu sıksa kadının uzun uzadıya derdini dinlemekte ne mana vardı? İletine benden deva ummakta aldanıyordu. Ben ona ne çare bulabilirdim? Binaenaleyh faciayı kısa kesmeyi muvafık görerek dedim ki:

“Hanım, her zaman ve her yerde utanmayacak şeyler vardır. Ahlak, edep ve terbiye bunların hudutlarını tayin eder. Utandığınızdan dolayı sizi tebrik ederim. Ve her zaman utanınız, zarar etmezsiniz.”

“Ya insan aç kalınca?”

“Aç kalınca, utanmadan çalışacak maişet yolları çoktur. Allah utandırmasın, hanım. Allah utandırmasın. Utanmaz olmak, felaketlerin en büyüğüdür.”

Kadın bu nasihatlerimin karşısında şaşalayıp:

⁶¹² boşanmak: dökmek, atmak, kurtulmak

“Affedersiniz efendi. Yanlış mı geldim? Siz o aradığım adam değil misiniz?”

“Hanım, ben belki o aradığınız adamım lakin...”

“Şemi Efendi’nin vekili.”

“Evet, o yere batasica herif buradaki işlerini bilmem ne kadar bir zaman için başıma bırakarak defoldu.”

“Gelene gidene bu yolda nasihatlar vermeniz için mi umurunu size bıraktı?”

“Hanım, henüz utanma huyundan vazgeçmemiş olduğunuzu şimdi itiraf ettiniz. Ben de sevk-i tali’le bu çukura düştüm. Fakat hâlâ utanmamaya alışmadım. Maişet bizi çirkefin bulantı getiren derinliklerine çekiyor. Lakin ar ve hicap hislerinden de bütün bütün tecrit edemiyoruz⁶¹³. Bu ise şu zamanda iftihara şayan büyük bir fazilet sayılır.”

Kadıncağz bir iki uzun “Ah!” çektikten sonra:

“Efendi, fazilete para veren yok. Biz böyle karşı karşıya utanırsak ne ben size derdimi söyleyebilirim ne de siz bana dermanınızı. Meşhur kelimedir: ‘Derdini saklayan derman bulamazmış.’”

“Hanım, bu eski darbimeseller şimdiki zamanın ahkâmına⁶¹⁴ uymuyor. Dert herkesin ağzından tufan oluğu gibi akıyor. Fakat aranan devadan eser yok.”

“Sizden çare aramaya karar vererek buraya gelinceye kadar neler çektiğimi tarif edemem. Son ızdırapla bir kere size geldim. Artık buradan havai nasihatlerle gidemem. Bu benim için müthiş bir sukut, sizin için de korkunç bir ardır. Lakin ne yapalım ki muzahraf⁶¹⁵ içinde çöplenmeye mecbur kaldık. Size anlatacağım. Mutlaka anlatacağım. Siz de bana Şemi Efendi’nin vekili sıfatıyla ve icab-ı sanatı üzere yol göstereceksiniz. Başka çare kalmadı efendi. Bütün sefaletimizi, bütün hakikatleri gözünüzün önüne sereceğim. Siz de benden mesleğinizin kolaylıklarını ve yardımlarını esirgemeyeceksiniz. Böyle utanmaz bir işte iki utangaç karşı karşıya geldik. Böyle bir maslahat için de olsa bunu bir fâl-i hayr sayıyorum.”

⁶¹³ tecrit etmek: ayrılmak

⁶¹⁴ ahkâm: hükümler

⁶¹⁵ muzahraf: süprüntü

Kadınla bir müddet yüz yüze düşündük. Onun bana açacağı dert, pek kolay söylenir bir şeye benzemiyordu. Bu meçhul zair benden ne türlü bir muavenet istiyordu? Yine neler duyacak, nasıl vicdan azaplarına uğrayacaktım? Benden hayır bekliyordu. Bu kadar şer ve fesat ve namussuzluklar içinde “hayır” kelimesine yer bulunabilir miydi?

Nihayet muhatabem merhametimi celp için ağlar gibi başladı:

“Efendi, siz de bir nevi zamane doktoru sayılırsınız. Çünkü Şemi Efendi’nin insaniyetkârlıklarını söyleye söyleye biteremiyorlar. Siz de onun vekilisiniz. Belki zamanınız pek kıymetlidir. Belki dakikalarınızın ücreti büyüktür. Fakat ne olursa olsun bugün bir saatınızı bizim için feda etmenizi istirhama⁶¹⁶ geldim. Çünkü derdimizin sözle anlatılması mümkün değildir. Görmeyince olmaz.”

“Hanım, ne göreceğim? Niçin göreceğim? Görüp de ne yapacağım? Benim elimde bir iktidar var sanıyorsanız aldanıyorsunuz. Eğer bu paraya taalluk eder bir iş ise sıkıntı yüzünden Şemi gibi bir adamın umuruna bakmak derekelerine kadar düştüm. Bu zahirî sukutuma bakıp da beni namussuz bir adam sanma.”

“Efendi, Allah sizden razı olsun. Sözlerinizin sahihliği besbelli. Biz de namussuz bir aile değiliz. Fakat uçurumun kenarındayız. Hâliniz hâlimize pek benziyor. Tiyatrolara gidip facia seyrediyorlar, demek ki bu temaşalardan alınacak bir ibret dersi var. Böyle vakaların uydurmalarında bile insan bir şeyler hissediyor. Fırsat düştükçe hakikatleri niçin gidip görmemeli?”

Kadının bu sözleri bana büyü gibi tesir etti. Ben kendi yağım-la kendim kavruluyor ve hemen iradesiz düşüşümün ızdırapları ile kıvranıp duruyordum. Benden beterleri de oluyormuş. “Gideyim, göreyim de kendi hâlime şükredeyim...” dedim.

Kadınla yola çıktık. Semtimiz Fındıklı. Yokuşlardan iniyoruz. Gidiyoruz gidiyoruz. Hiç sağına soluna bakmıyor. Göz ucu ile bile araba, tramvay araştırmıyor, görünür bir kesiklik, acınacak bir gayretle biraz titrek bacaklarının üzerinde yürümeye çabalıyor. Nihayet sordum:

“Hanım, nereye kadar gideceğiz böyle? Mahalleniz neresi?”

⁶¹⁶ istirham: yalvarma

Yol arkadaşım, sualime cevap vermeyi dinlenmek için bir vesile tutarak elleriyle dayanacak bir duvar araya araya süzöldü. Yüreginin bütün baygınlığı ile:

“Sülöklü.”

“Ne, ne?”

O, aranan bir baygınlıkla yine tekrar etti:

“Sülöklü.”

“Hanım, buradan oraya kadar birçok tepeler tırmanacağız. Bayırlar ineceğiz. Tayyare ile gitsek yarım saat sürer. Yayan mı gideceğiz?”

“Ah ben bu usulleri bilirim. Sizi yürütmez, bu sözü de söyletmezdim ama ne yapayım ki çaresizim. Anlarsınız ya efendi...”

Anladım. Zavallının herhangi bir vasıta-i nakliyyeye⁶¹⁷ israf edecek cebinde parası yok. Bu dermansız kadın, oradan buraya kadar bugün yayan mı geldi? Merak ettim. Sordum. Birbirine ulanan ahlardan sonra şu cevabı verdi:

“Efendi, benim semtimden buraya kadar gelmişim. Ah size tafsilatı ile anlatsam, uzun bir hikâye, meraklı bir seyahatname olur. Sabah karanlığında kalktım. Yanıma bir çıkın kuru ekmekle zeytin aldım. Ekmek ve her şey böyle ateş pahasına çıkmalı şimdi kimsenin evinde yemek ikram olunmuyor. Olunsa da insan yemeye sıkılıyor. Cami avlularında, çeşme kenarlarında, hamal küfeliklerinde dinlene dinlene tam öğleüstü Süleymaniye’ye geldim. Bir ahbap evine girdim, oturdum. İkindiüstü oradan çıktım. O yokuşları indim. Evvela kalabalıklardan, otomobillerden, tramvaylar arasından bin kaza atlatarak yürüdüm. Köprüleri geçtim. Hele çok şükür çeşme meydanını buldum. Orada akrabadan bir kadın vardı: Zehra. Akşamüstü oraya dar düştüm. Geceyi orada geçirdim. İşte ertesi günü yani bugün de size geldim. İnşallah şimdi de sağ salım eve dönmek müyesser olur⁶¹⁸. Rabbi’m büyüktür.”

“Hanım, dinlenerek, konaklayarak, geceleyerek bir buçuk gün-de geldiğin yolu bugün bir hamlede nasıl yürüteceksin? Galiba

⁶¹⁷ vasıta-i nakliyye: taşıt

⁶¹⁸ müyesser olmak: nasip olmak

artık yanında kuru ekmek, zeytinin de kalmadı. Bu yorgunluktan başka bir de açlık...”

“Açlığa idmanlıyım. Lakin küreğimin altında bir sancım vardır. O, tutarsa sokak ortasında bayılır kalırım.”

Ah felaket... Kendi kendime düşündüm. Böyle huyunu hulkunu bilmediğim yabancı bir kadınla sokağa çıkmak... Ben kendi ayağımla başımı hangi belalara sokmaya gidiyordum? İlk durakta tesadüf ettiğimiz tramvaya bindik. Kadının biletini aldım. Bana yana yana teşekkür etti. Hele sancısı tutmadan araba değiştirerek Taşkasap'ı bulduk.

Şimdi yayan caddeden sağa saptık. Delilem⁶¹⁹ önde, aşağıya doğru iniyoruz. Bunlar büyük yangının savletinden kurtulmuş birkaç sokak. Ötesi Fatih sırtlarına doğru enine boyuna gözlerin alabildiği kadar kavrulmuş, hâk ile yeksan olmuş⁶²⁰, sekeneşi dağılmış bir harabe, şehir ortasında bir çöl... Ayakta kalmış bazı mescit minareleri, bacalar... Buralarda da vaktiyle ezanlar okunduğunu, ocaklar tüttüğünü, bir hayat sürüldüğünü söylüyor. Fakat o kadar halk meskenlerinin harabelerini yarasalara, baykuşlara, sansarlara bazı gece maceralarına terk ederek nereye çekilmişler?

Bazı büyük, medeni şehirlerde yangın, zelzele gibi felaketler oluyor lakin afet sahalarına derhâl evvelkilerden mükemmel binalar kuruluyor, insanlar doluyor. Medeniyet ortasında harabiyetin hayata karşı bu kadar uzun galebesi görülüyor. Ölüm; en ziyade zayıflara, miskinlere, sefillere arız olur⁶²¹. Kendisini ilmin, fennin, irfanın, sanayinin son teçhizatıyla karşılayanların arasına sefalet girmez. Yalın kılıç sokulmaya uğraşsa da yerleşemez. Fakirliği ve sefaleti hemen kovmak için seri vasıtalarla malik olmadığımızı işte bu viraneler gösteriyor. Sefaletle ciddi azim üzere mücadeleye giren aramızda bir sınıf halk göremiyoruz. Biz onu kaçıramıyoruz. O bizi yıldırıyor. Zaruretle güreşenler ancak bir günlük boğaz ihtiyacı için onunla pençeleşiyorlar. Ve ekseriya mağlup düşüyorlar.

⁶¹⁹ delile: yol gösteren (kadın)

⁶²⁰ hâk ile yeksan olmak: yerle bir olmak

⁶²¹ arız olmak: musallat olmak

Medeni bir şehir halkı için ayıp sayılan şu acz ü meskenet⁶²² manzarasını bir an evvel ortadan kaldırmayı hiç düşünen yok mu? Memleketin bu ölü kısmı, bu kadit⁶²³ cenaze, diriler arasında daha kaç sene böyle upuzun yatacak? Sefil sokaklardan inerken aramızda söz olsun diye kadına zihnimden geçen bu şeylerden biraz bahsetmek istedim. O, taaccüp dolu gözlerini yüzüme dikerek:

“Efendi, ne söylüyorsunuz? Harpten sonra siz Anadolu’ya gitmediniz mi hiç? Yahut bir gidip gelen, oraların hâlini size anlatmadı mı? Oradaki boşluğun, oradaki harabelerin yanında burası meserret⁶²⁴ meydanı gibi kalır. Burasını Allah yakıtı. Orasını gâvur ateşledi. Artık farkı düşününüz. Bu semtlerde kimsenin dikkat etmeye lüzum görmediği bir felaket daha var. Yangın, İstanbul evlerinin kolerasıdır. Birkaç saatin içinde mahalleleri süpürür götürür. Fakat üzerimize yıkılacak gibi duran şu kararmış tahta evlere bakınız. Hepsi mantar kesilmiş. Bunların kaç senelik ömürleri var? Kimsenin bir çivi çaktıracak hâli yok. Beş on yıl sonra bunların hepsi gürül gürül tepemize inecek. İstanbul’un yangın girmemiş fakat sahiplerinin tamire kudretleri olmayan böyle çürümüş mahallerini de yok farz ediniz. Ortada ne kalır? Bir Divanyolu, bir Cağaloğlu, bir Beyoğlu... Bugün Boğaziçi de böyle sönüp gidiyor. Birkaç hafta evvel vapurla geçtim. İçler acısı. Bugün sahili harap olmuş bir yalı sahibi, aynıyeyi beş defa satsa yine önünün rıhtımını tamir ettiremez. Bu daima çöken şehrin, bu daima sönen Müslüman mahallelerinin sonu ne olacak? Kaç sene sonra ve nasıl bir mucize ile bu enkaz üzerine yeni bir şehir kurulacak? Bir türlü aklım almıyor.

Şimdi muhal gibi görülen bu şeyler belki ileride mümkün olur. Bu yangınların üzerinde gülistanlar açar. Lakin zannediyorum ki efendi, ne siz ne de ben göremeyeceğiz. Evvela yaşlarımız müsaait değil. Saniyen ben kendi hakkımda söylüyorum. Benim gibi çer çöpleri zamane seli süpürüp götürüyor. Kopacak boraların nihayetinde olmadığımızı bize kim temin edebilir?”

“Hanım, siz güngörmüş bir kadına benziyorsunuz.”

⁶²² acz ü meskenet: âcizlik ve uyuşukluk

⁶²³ kadit: kurumuş kalmış

⁶²⁴ meserret: sevinç

“Çok günler, güneşler gördüm efendi. Sizden çok rica ederim. Hangi aileye mensup olduğumu sormayınız. İstanbul’da pek namdar⁶²⁵ bir hanedanım. Rüzgâr bizi kenarlara ata ata böyle Sülûklülere düşürdü. Bugün en zelil insanların yüzlerini kızartacak bir istirhamla sizi evimize götürüyorum. Her ne teklif karşısında bulunursanız beni ayıplamayınız. Hâlinizden şikâyet etmeyiniz. Ne oldum demeyiniz, ne olacağım deyiniz.”

Eğri büğrü dar sokaklardan yürüyorduk. Sefalet buralarını mühlik bir tırtıl gibi o kadar sarmış, o kadar susturmuş, bitirmişti ki kendimizi şehirde değil, terk edilmiş bir köyde sanıyorduk. Bir köşe döndük. Taş yığımına benzeyen harçsız duvarların arasında kulübemsi bir ev gördük, kapısının önüne dörder beşer yaşında donuz iki kız çocuğu oturmuş, sidik yarışı ediyorlardı. Bacaklarının arasından sızan ifrazat toprağı ıslatarak ivicaçlı⁶²⁶ bir cereyanla ilerli doğru uzanıyor, burunlarının olukları aşağı yukarı hareket eden koyu mayi⁶²⁷ ile dolu kirli kızlar çipil gözleriyle bu marifetlerini seyrederek gülüyorlar. Karşıkı duvarın dibinde elinde değneklerle duran küçük bir oğlan, bu müsabakanın muhik⁶²⁸ bir mümeyyizi⁶²⁹ tavrıyla:

“Emine’nin sidiği daha zorlu. Ayşe’ninkini geçti.”

Yanımdaki kadın, yüzünü ve sesini ekşiterek:

“Utanmaz, terbiyesizler. Sokağa böyle şey yapılır mı? Şimdi gider annenize söylerim.”

Küçük kızın biri sidiğini kesmeye bedel, sümüğünü çekerek:

“Söyle teyze. Annem bize bir şey yapmaz ki... ‘Kenefi⁶³⁰ kirletmeyiniz de çişinizi sokağa ediniz.’ diye bize o tembih ediyor.”

Kadın, söylediğine pişman oldu. Çünkü çocukların verdiği cevapta annelerinin daha kabahatli olduğu anlaşıldı. Oğlan da önünü çözerek yarışa dâhil olmak üzere iken biz yürüdük.

⁶²⁵ namdar: namılı

⁶²⁶ ivicaçlı: eğri büğrü

⁶²⁷ mayi: sıvı

⁶²⁸ muhik: adil

⁶²⁹ mümeyyiz: hakem

⁶³⁰ kenef: tuvalet

Bu, gönüllere melal⁶³¹ dolduran sokaktan yirmi otuz adım daha gittikten sonra senelerin yağmurları yalaya yalaya aslındaki aşı boyasını silmiş, kaplamalarını karartmış viran bir evin önünde durduk. Temel direklerinin arası eski usulde taş dolması, basık pencereci bir asma kat, üstte şahnişli⁶³² geniş oda... Eşiği çürümüş, kanadının biri toprağa gömülmüş, koca halkalı battal kapının üzerinde demir parmaklık yerine iri çubuklardan yapılmış baklava kafesli murabba bir pencere. Bahçe duvarından uzanarak murabba pencereye tutunduktan sonra şahnişlere doğru atılan zümrüt gibi coşkun bir asma, bu harabenin kasveti üzerine iri yapraklarının taze yeşilliği ile neşe saçıyordu.

Medeniyet perisi şehrin sokaklarına lütuflarını dağıtırken buharlara hiç uğramamış. Mütemeddin⁶³³ semtlerimizle bu mahalleler arasında zihin, Avrupa ile Çin arasındaki kadar bir mesafe vehmine düşerek şaşırıyor. Ne elektrik ne de en basit surette bir kapı zili. Kadın, kocaman bir simit cesametindeki⁶³⁴ halkaya uzandı, takırdattı. Çok sürmedi. Kanat yukarıdan bir ipile çekilerek açıldı.

-18-⁶³⁵

Tesviyesi⁶³⁶ bozulmuş, yosunlu bir maltalıktan⁶³⁷ yürüdük. Her adımımızın altında incinerek bağırarak enli, küpeşteli⁶³⁸, uzun bir merdivenden çıktık. Zeminini yalpa hâlinde bir vapur gibi çarpılmış bir sofadan geçtik. İki yan kerevetli, adi hasır sandalyeli temizce bir odaya girdik. Silinmiş, süpürülmüş bir oda. Lakin her şey fersude. Kıymetsiz birer partallıkta, her şey istimallerinin son devrelerinde. Sabun, iğne, ütü bu eşyadan hiçbirinin yıpranmışlığını örtmemiş.

⁶³¹ melal: hüzn

⁶³² şahniş: cumba

⁶³³ mütemeddin: medeni

⁶³⁴ cesamet: büyüklük

⁶³⁵ Tefrikada sehven 16. bölümden 18. bölüme geçilmiş. Bu hâliyle aktarıldı. (haz. notu)

⁶³⁶ tesviye: aynı seviyeye getirme

⁶³⁷ malta: bahçe döşemelerinde kullanılan bir taş cinsi

⁶³⁸ küpeşteli: korkuluklu

Müreffeh⁶³⁹ bir evden içeri girildiği vakit midelerin tokluğunu çehreler söyler. Gözlerin karası, dudakların neşesi belli eder. Yağların en adileri, petrollerin en pisleri kullanılan, ucuz olmak için daima miktarı çok, ağır yemekler pişirilen ve sabuna sıcak suya çok kıyılmayan evlere muannit⁶⁴⁰ bir sefalet kokusu siniyor.

Refaha alışkın bir adam böyle bir dam altına girer girmez, derhâl mevkiyi yadırgayarak zaruret kokusundan muazzep olur⁶⁴¹. Ben öyle değildim. Benim senelerce bu koku ile ülfetim vardır. En kirli döşeklere bir köpek gibi kıvrılarak yattım. En fena surette pişirilmiş bayat yemekleri yedim. Midemin büsbütün boş kalmış zamanlarında ekşimiş sofrartıklarına hasret çektiğim günler oldu. Ben girdiğim bu evde o akşam bol ekmek doğranarak atıştırılan hazmı batı⁶⁴² çorbanın nevini burnumla tayin edebilir hassasiyetle idim. Tecrübelerim bana şu odanın içinde teneffüs ettiğim sefaletle mahmul⁶⁴³ havanın her yudumunda pek müellim hakikatlar ihsas ediyor⁶⁴⁴. Yine o hâle düştüğümü zannederek titriyordum.

Ben Şemi'nin sayesinde evimi bu kokudan temizledim. Sefaletin meşum çapaklarını çoluğumun çocuğumun suratlarından sildim. Fakat sefaleti namus kayıtsızlığı ile mübadele ettim⁶⁴⁵. Şimdi diğer türlü bir azap içindeyim. Bu zavallılar da bana müracaat ettiler. Her şeylerini satıp yemişe benziyorlar. Giranbaha⁶⁴⁶ acaba ne malları kaldı ki beni tellallığa çağırıyorlar? Böyle bir günah, sevap şeklinde işlenir mi?

Kapının aralığından gizli bakan birkaç gözün tetkiki altında bulunduğumu fark ettim. Kadın bana bitik bir sima ile:

“Efendi, gideyim size bir yorgunluk kahvesi pişireyim.” dedi.

Hâlbuki kahve pişirilecek bir evde misafirden böyle bir istizana⁶⁴⁷ hiç lüzum yoktur. Bu sual kahvenin pek büyük külfetler ve

⁶³⁹ müreffeh: varlıklı

⁶⁴⁰ muannit: inatçı

⁶⁴¹ muazzep olmak: sıkıntı çekmek

⁶⁴² bati: yavaş, ağır, zor

⁶⁴³ mahmul: yüklenmiş

⁶⁴⁴ ihsas etmek: hissetmek

⁶⁴⁵ mübadele etmek: değişmek

⁶⁴⁶ giranbaha: değerli, değer edebilir

⁶⁴⁷ istizan: izin isteme

masraflarla pişirilebileceğini veya hiç pişirilemeyeceğini anlatır. Bu garip istizaha⁶⁴⁸ maruz kalan misafir, vereceği kati ret cevabı ile ev sahibini bu ikram külfetinden kurtarmış olur. Binaenaleyh kahveyi katiyen reddettim. Kadın dışarı çıktı. Sekiz on dakika sonra kendinden birkaç yaş küçük olması muhtemel, yeldirmeli, başörtülü diğer bir hanımla avdet etti. İkimizi birbirimize göstererek:

“Aradığımız Şemi Efendi’nin vekili Salâh Efendi ve hemşirem Ratibe Hanım...” suretinde bir takdim resmi yaptı. Bu güdük iki isimle biz de birbirimizi tanımış olduk. Bana müracaatının sebebi bu kadın mıydı? Ben onun yüzünde satılığa çıkarılacak bir mal çeşnisi göremedim. İçinde kavrulduğu maişetin ve feci geçen senelerin yüzünde derin izleri okunan pek hazin bir kadın. Bu hüzünde bilmem nasıl bir asalet var? Yeisin⁶⁴⁹ heykeli yapılmak lazım gelse bundan muvafık bir model tasavvur edemem.

Üç kişi biraz birbirimize bakiştık. Aramızda derin bir yabancıklık vardı. Bir facianın methalinde gibiydik. Açılacak elim bir sırrın perdesini hangi ucundan kaldıracıklarını kadınlar bilmiyorlar ve buna cesaret gösteremediklerini anlatır tereddütlerle eziliyorlardı. Kâbusa tutulmuş gibi dillerimizde bir ağırlık vardı. Besbelli bir söz olsun diye benimle beraber gelen kadın birdenbire “Bendenizin ismi Rasime’dır.” dedi.

Bu, ne tahsin⁶⁵⁰ ve ne de tebrik edilecek bir şeydi. Sükûtle mukabele ettim. Aşağıdaki odadan pek kart pürüzlü bir sesin ciğerlerini kazıya kazıya gırtlığının muannit balgamlarını temizlemeye uğraştığı işitildi. Rasime Hanım, facianın girizgâhında olduğumuzu anlatır bir hüzünlü “Pederimiz...” dedi.

Ratibe Hanım sadece içini çekti. İhtiyarın öksürüğü sözün açılmasına medar oldu⁶⁵¹. Rasime Hanım:

“Zavallı pederimiz, ikinci çocukluk devrine girdi. Ne kadar hadit⁶⁵², ne kadar hırçın oldu bilerseniz. Her şeye kızıyor. Hiç söz anlamıyor. Heva ve heveslerine tabi çılgın torunları ile bu ihtiyarın

⁶⁴⁸ istizah: açıklama isteme

⁶⁴⁹ yeis: ümitsizlik

⁶⁵⁰ tahsin: alkışlama

⁶⁵¹ medar olmak: yardımcı olmak

⁶⁵² hadit: öfkeli

arasında kaldık. İki tarafa da meram anlatamıyoruz. Ne olursa bize oluyor.”

Rasime Hanım, hemşiresinin yüzüne bir istimdat nazarı fırlatarak sustu. Fakat işte artık esrar kuyusunun kapağı açılıyordu. Felaketin başı, heva ve heveslerine tabi torunların başlarından kopacağını anlar gibi oldum. Bu başlangıçtan sonra hemşiresi hazin bir sükûta bürünmesine rağmen Rasime Hanım cesaretlendi. İptidai tafsilatı atlayarak birdenbire:

“Bir kızımız var, kocaya veremiyoruz. Onun evde kalması başımıza müthiş bir felaket örüyor.”

“Niçin veremiyorsunuz? Affedersiniz beğenilmeyecek bir hâlde mi?”

“Oh... Hayır bilakis. Övünmek için söylemiyorum. Güzellikçe bir mislini daha yalnız İstanbul’da değil, bütün cihanda bile bulmak müşküldür.”

“O hâlde kocaya verilememekteki mahzuru, kusuru nedir?”

Cevap olarak Rasime Hanım alt dudağını ısırды. Hemşiresi Ratibe Hanım göz pınarlarından sızan damlaları elinin tersiyle sildi. Söylemek için kadınların lazım metaneti bulmalarını bir müddet bekledim. Arada yine baş gösteren sükûtu, ihtiyarın aşağıdaki odadan gelen son nefeslere benzeyen hırıltılı feci öksürüğü doldurdu. Rasime Hanım lakırtıyı tamamlamak mecburiyetinin kamçısı altın da nihayet:

“Veremiyoruz... Veremiyoruz çünkü bakir değil...”

“Başından bir nikâh mı geçti?”

Kadın bu defa gözlerini yere indirerek yavaşça “Hayır...” hetfisini⁶⁵³ mırıldadı. Aile sırrının düğümü üzerinde idik. Kadınları söyletmek için:

“Tarif ettiğiniz derecede güzel bir kızı bakir olmadığı hâlde alacaklar bulunur. Bunda zannettiğiniz kadar büyük bir felaket göremiyorum.”

Ratibe Hanım gözlerini sile sile söze karışarak:

⁶⁵³ hetfi: fısıldama

“Anlatılacak mahzurlar var efendi... Kız benim kızım. Yüreğimin cayır cayır nasıl yandığını tarif edemem. Allah’ın kahrına uğrasın, akrabamızdan çapkın bir oğlan var: Fehmi. Evvela kızımı işte o haylaz berbat etti. Seviştiler. Bizim mümanaatlarmıza⁶⁵⁴ hiç ehemmiyet vermeyerek birlikte kaçtılar. Efendi, o yaşta çocuklar sevgiyi ne bilirler? Nerelerde, nasıl maceralar içinde yaşadılar? Ne siz sorunuz ne ben anlatayım. Nihayet kızım Semiha, Fehmi’den usandı. Ondan daha bir çapkınına, hayırsızına kaçtı: Ferruh. İki delikanlı arasında tehlikeli bir rekabet ateş aldı. Kızımızın kısa mazisinde o kadar kirli, berbat bir tercümeihâl var ki bunları duyan hiçbir erkek onu zevceliğe kabule cesaret edemez. Etse de birkaç aydan ziyade geçinmek kabil olmaz. İşte biz size bütün esrarımızı açıkça söylüyoruz. Teşbihimi⁶⁵⁵ affedersiniz, denize düştük yılana sarılıyoruz.”

Gözyaşları artan Ratibe Hanım hazin hıçkırıkların arasında hemşiresine dönerek:

“Tıkanacağım, artık ötesini sen anlat.”

Artık anlatacak ne kaldı? Denize düşmüşler, yılana sarılıyorlarmış. Besbelli yılan ben. Lakin benden ne istiyorlar? Bu raddeye kadar baştan çıkmış bir kızı ben nasıl yola getirebilirim? Vekâletini yaptığım Şemi, kızları ahlaklandırmakla değil, ifsatla⁶⁵⁶ müştehir⁶⁵⁷. İşte hiç aklımın almadığı bir şey. Bakalım alt tarafı ne çıkacak?

Hemşiresinin teklifi üzerine Rasime Hanım, yaşlı gözlerini bana çevirdi:

“İşte efendi, zannederim ki felaketimizi anladınız, hâlimize acıdınız. Öyle ya, siz de insan, belki bir zevç, bir pedersiniz. Ah, yüreği temiz bir kimse, kızının oğlunun fena yola sapmasıyla insanlıktan çıkar mı? Semiha’nın hikâyesi bütün İstanbul’a bir parmak bal oldu da, hâlden anlayanlar yine bize kötü gözle bakmıyorlar.”

⁶⁵⁴ mümanaat: engelleme

⁶⁵⁵ teşbih: benzetme

⁶⁵⁶ ifsat: bozma

⁶⁵⁷ müştehir: meşhur

“Teveccühünüze çok teşekkür ederim, maslahatı⁶⁵⁸ kavradım. Muadeleyi⁶⁵⁹ kurdum fakat hangi düstur⁶⁶⁰ ile halletmek lazım geldiğine aklım ermiyor. Malumu az, meçhulü çok.”

“Bize Şemi Efendi’yi sağlık verenler, ‘O her müşküle çare bulur.’ demişlerdi.”

“Doğru ama kendisi burada yok. Nerede bulunduğunu bir Allah, bir de şeytan bilir.”

Ratibe Hanım ıslak mendilini yüzünden çekerek lakırtıya karıştı:

“Bu işlerde kıdeminiz, tecrübeniz, liyakatiniz olmasaydı sizi kendi yerine vekil bırakmazdı. Efendi, ayaklarınızı öpeyim, bizi şu dertten kurtarınız; aza çoğa bakmayınız. Eski vaktimiz olsaydı minnet altında kalmazdık. Düşmez kalkmaz bir Allah... Elimizde avucumuzda bir şey yok... Onun için karşınızda süklüm püklüm, yalvarıp duruyoruz. Siz de hizmetinizin ecrini⁶⁶¹ başkasından görürsünüz.”

“Sözün kisası, Semiha Hanım kızımız, Fehmi’ye kaçmış. Sonra ondan bıkmış, Ferruh’un kucağına atılmış, iki genci birbirine düşürmüş. Şimdi siz bu gelgeç huylu çocuğun başını bir yere bağlamak istiyorsunuz. İşte, meselenin düğümü burada! Kâfir herif, on beş adet somyalı yatak bırakacağına o şeytani zekâsından bir parçacık bıraksaydı.”

“Demincek kıdeminizden, tecrübelerinizden falan bahsetmiştim ya...”

“Kıdemim, tecrübem yok, mamafih herhâlde liyakatim varmış, bunu ben de yeni yeni takdir ediyorum.”

“Esağfurullah. Ehliyetiniz yüzünüzden belli.”

Rasime Hanım’ın bu nezaketi üzerine birkaç kere yutkundum. İlm-i simanın⁶⁶² bu faslını bilmiyordum. Mukavvis⁶⁶³ kaş, kemerli

⁶⁵⁸ maslahat: mesele

⁶⁵⁹ muadele: denklem

⁶⁶⁰ düstur: formül

⁶⁶¹ ecr: karşılık

⁶⁶² ilm-i sima: yüz okuma sanatı

⁶⁶³ mukavvis: eğri

burun, sebata⁶⁶⁴; ince dudak, dedikoduculuğa delalet ettiği⁶⁶⁵ gibi tabiatta pezevenk olmak üzere yarattığı bedbahtlar da yüzlerinde bir hususiyet taşıyorlarmış ha? Alnımda mı, burnumda mı, çenemde mi, mutlak bir yerimde bir işaret var. Olmasaydı açlıktan ölümü göze alarak namusumu muhafaza ettiğim günlerde Şemi yüzümü görür görmez “Hah! İşte sen tam aradığım adamsın...” takdirini savurur muydu? Sonra Nâtık Bey’in karısı, o kadar hürmet ve cidiyetle sorduğum;

“Kimi istiyorsun hanımefendi?” sualine karşı yüzüme şöyle baktıktan sonra:

“Pezevenkbaşıyı istiyorum, sen değil misin?” teşhisini fırlatır mıydı? Tevekkeli⁶⁶⁶ sokakta hiç tanımadığım adamlar, sanki yüzüme bir soytarı maskesi takmışım gibi dikkatli dikkatli bakıp dudak bukmüyorlar! Evet, evet simamda yeni ihtisasımı gösterecek bir alamet var vesselam...

“Ne düşündünüz? Bari bir çare bulabildiniz mi?”

Mihverleri⁶⁶⁷ üzerinde ters dönerek kendi yüzüme bakmak isteyen gözlerimi benden medet uman zavallılara kaldırdım. Açlıktan avurtları çökmüş, derileri buruşmuş, saçları dökülmüştü. Her hâlleri, ırz namus ülkesinin serhaddine gelmiş olduklarını gösteriyordu. Şüphesiz bana Semiha’nın gençliğini teklif edeceklerdi. Lakin ah-lakın eli ağızlarını tutuyor, iğrenç şeyler kusmalarına mâni oluyordu. Dedim ki:

“Çare bulabilmek için arzunuzu öğrenmeye ihtiyacım var. Mademki açık konuşuyoruz, o hâlde hiç sıkılmadan söyleyiniz. Kızı evden uzaklaştırmak istiyorsunuz değil mi?”

“Hasretine dayanamadığımız vakit gidip görmek şartıyla, evet.”

“Öyle bir yere gitmesini istiyorsunuz ki hem sokak kadını olmaktan kurtulsun hem ayakları bir nikâh organı ile bağlanmasın, hem hayatını kazansın hem de size az çok yardımı dokunsun. Öyle mi?”

⁶⁶⁴ sebat: kararlılık

⁶⁶⁵ delalet etmek: delil olmak

⁶⁶⁶ tevekkeli: boş yere değil

⁶⁶⁷ mihver: eksen

“Hay Allah razı olsun efendi, ne iyi keşfettiniz, tam bir kalp doktoru gibi...”

Şimdi bana da acayip bir gurur gelmişti. Sanki birine doğup büyüdüğüm evin yolunu tarif eder gibi onlara yüreklerinin içerisini söylüyordum. Birkaç ayda bu terakki az bir şey değildi. Koltuklarımı kabartarak:

“Kalp doktoru kalbin damarlarından, kanından, sinirinden, faaliyetinden anlar. Ben ruhlarınızın hastalıklarını teşrih ediyorum⁶⁶⁸. Buna ‘psikoloji dö mizer’ derler. Şemi habisi burada olsaydı daha münasip bir isim bulurdu ya. Mamafih benim sözüm de pek münasibetsiz değildir. Ha, ne diyordum?”

Hemşiresinden daha zeki görünen Ratibe Hanım diyeceklerimi hatırlattı:

“Semiha’nın öyle bir yere gitmesini arzu ediyoruz ki...”

“Evet, evet ben öyle birkaç yer biliyorum ama tekeffül edemem⁶⁶⁹.”

“Hay Allah tuttuğunuzu kolay getirsin... Can kulağıyla sizi dinliyoruz.”

“Mesela Taksim’de Feridiye Mahallesi.”

Karşımdaki kadınlar bu adresin geniş manasına yabancıydılar; istizah edici nazarlarla birbirine baktılar. Belki de zengin bir ticaret hane zannetmişlerdi. Dua ve teşekkür için ağızlarını açtıkları anda arkamda ince bir ses:

“Beyefendi sandal bedestenini tavsiye lütfunda bulunsaydı zannedersem daha münasip olurdu. Ne o anne? Beni emval-i metruke⁶⁷⁰ gibi müzayedeye⁶⁷¹ mi çıkardınız?”

-19-

Harabelere doğan bir ay sabahatiyle⁶⁷² Semiha bu viran deko-run ortasına girince benim tavrım:

⁶⁶⁸ teşrih etmek: izah etmek

⁶⁶⁹ tekeffül etmek: kefil olmak

⁶⁷⁰ emval-i metruke: sahihsiz mallar

⁶⁷¹ müzayedede: açık arttırma

⁶⁷² sabahat: güzellik

“Subhane men tahayyere fi sunihi’l-ukul⁶⁷³!”

Anne ile teyzenin hâlleri:

“Kırk bir buçuk maşallah, bu hazineyi biz nasıl muhafaza edebiliriz?”

Semiha’nın hâli:

“Öpünüz!”

Pekâlâ, mersi, şap!

Ama ablak bir surata şamar vurur gibi, yahut arsız bir çocuk karpuz kabuğu sıyrır gibi keskin sulu, salyalı sesler çıkararak öptüğüm şey eli miydi, yoksa bileği miydi bilmiyorum. Doğrusu Fehmi’ye, Ferruh’a, anasına, teyzesine hak vermemek mümkün değil. İnce kâkülü, masum gözleri, tıraşlı ensesiyle başı, bir mektepli çocuğun dertsiz başına benziyor fakat insanın gözü yuvarlak omuzlarından şişkin göğsüne, taşkın kalçalarına doğru kayınca yüreğine bir gıcıklanma geliyor. Birbirine zıt renkli dört çeşit kumaştan bir elbise giymiş; o kadar dekolte bir elbise ki vücudunu setretmekten⁶⁷⁴ ziyade, güzel yerlerine daha hırslandırıcı bir cazibe veriyor. Hasılı Semiha’yı ilk bakışta, semahati⁶⁷⁵ arzu edilecek bir mahluk buldum. İnce bir zincirle boynuna taktığı küçük, çapkın, bahtiyar madalyonun yerinde keşke ben bulunsaydım.

“Sokağa mı çıkıyorsun yavrum, hazırlanmışsın?”

“Süleymaniye’de bir ziyaret yapacağım anne, aşağıda işlerimi bitirdim. Her şey hazırır.”

Semiha bana dönerek:

“Son sözlerinizi tesadüfen işittim, teşekkür ederim efendim, çok lütufkârsınız.”

Muaşeret⁶⁷⁶ adabı, istihzalı da olsa bir teşekkürle teşekkürle mukabeleyi emreder; tatsız kavuna şeker tozu eker gibi mukabeleye bir tutam istihza ekivermeye cevaz vardır. Bakınız ben Şemi’den neler öğrenmişim! Hâlbuki memurluk hayatım, kalemdeki cansız hokka ile evimdeki canlı hokka arasında gidip gelmekle geçti, başımda

⁶⁷³ “Akıl, Allah’ın yarattıkları için hayret eder.”

⁶⁷⁴ setretmek: örtmek

⁶⁷⁵ semahat: cömertlik

⁶⁷⁶ muaşeret: görgü kuralları

yorgunluktan başka hiçbir iz bırakmadı. O bile yaşamakmış; kadro haricine çıkınca insanlık haricine çıkmış gibi oldum. Doymak için yoruludum, yoruldukça daha fazla acıktım. Bizce hayat, dimdik bir yokuşa tırmanmaktı. Çoluk çocuk, ellerimiz dizlerimiz parçalanarak her adımda yuvarlanmak tehlikeleri atlatarak yıllarca baş yukarı süründükten sonra günün birinde ailemle beraber kendimi yalçın bir dağın zirvesinde buldum. Geriye dönmek kabil değildi. İleriye doğru adım atacak yer kalmamıştı. Aşağıya baktım, başım döndü. Gözlerim karardı. Aman ya Rabbi, o ne dibi görünmez bir uçurumdur! Nereden geldiğini bilmediğim bir ses kulağıma: “Hayatta sükûn yoktur, yürü! Durma, yürü!” diye haykırıyordu. Evet ey tabiat, sen yerden göğe kadar haklısın... Yaşamının hareket demek olduğunu, bir kimsenin gebermedikçe tevakkuf⁶⁷⁷ devresine girmeyeceğini ben de biliyorum. Yürümek, yürümek, ömrümün nihayetine kadar durup dinlenmeden yürümek istiyorum lakin nereye?

“Yürü, Baba Salâh... Sürünerek, sendeleyerek, düşüp kalkarak daima yürü!”

Başüstüne, yürüyeyim... İşte sağ ayağımı attım. Boşlukta sallanıyor. Ne olur yol versen ki! O zaman meçhul bir el beni itti. Aman demeye vakit kalmadı, teker meker uçuruma yuvarlandım, derken eteğim sivri bir kayanın ucuna takıldı. Durdum. Şimdi bulut gibi zemin ile semanın ortasında idim. Gözlerimi dağın tepesine doğru kaldırarak yalvardım:

“Efendiler, bir dakika evvel ben de orada sizin aranızda idim. Şimdi hayata çürük bir bez parçasıyla bağlı duruyorum. En küçük bir sarsıntı son bağımı kırabilir. İçinizde bu sukut mahkûmuna elini uzatacak bir dost yok mu? Sukut... Ah, ey yüz binlerce yıldan beri toprağın üstünde kaynaşan beşer! Sen yalancısın. Sen bizzat yalansın. Bir kere daha sana rücu edersem nasıl yaşayacağımı şimdi pek iyi biliyorum. Lakin heyhat! Birdenbire zulmet yırtıldı. Şemi'nin iblis gibi nârdan⁶⁷⁸ mahluk çehresi göründü:

⁶⁷⁷ tevakkuf: durma

⁶⁷⁸ nâr: ateş

“Vah zavallı Baba Salâh... Şeref, izzet, ırz, namus, istikamet gibi ahlak serapları arasında koşu koşu akıbet bu vartaya⁶⁷⁹ düştün ha! Dur seni kurtarayım.” dedi; belime dehşetli bir çiftte attı.

“Eyvah, mahvoldum!” feryadıyla uçurumun karına⁶⁸⁰ uçtum. O ne? Başka bir âlem zannettiğim bu girive⁶⁸¹, çöplüklerinde eşindiğim dünyanın ta kendisiymiş... Evet, işte dostlar, işte sevgililer, işte düşmanlar, işte bütün tanıdığım simalar... O tırmanışlar, o yuvarlanışlar, o yalvarışlar hep rüya mı idi? Yine evimde ailemin arasındayım. Her şey bıraktığım gibi yerli yerinde duruyor. Yalnız gözlerimde bir şişkinlik, kulaklarımda bir ağırlık, başımın içinde bir bozukluk var; çok uzun uykulardan uyanmış da hâlâ mahmurluktan kurtulamamış gibiyim. Kırk sene kullanmadığım bir kudret, bir meleke, bir gönül gözü bana insanların içyüzlerini gösteriyor; ne mülevves, ne müteaffın, ne mukassi⁶⁸² bir manzara! Bu felsefemi Şemi dinlese dünkü saf, ahmak şakirdini⁶⁸³ İstanbul çiftelhanelerine ba rütbe-i bâlâ⁶⁸⁴ nazır⁶⁸⁵ nasbeder⁶⁸⁶. Mamafih daha birtakım manevi noksanlarım var ki beşerin tabında⁶⁸⁷ bu her vaziyete alışmak illeti mevcut oldukça onları da yavaş yavaş ikmal edeceğim⁶⁸⁸. Eh kırk yıllık Kâni birdenbire Yani olması pek kolay değildir.”

Bu düşünceler, zihnimden gerçi şimşek süratiyle geçti ama bir dakikada yerine göre uzun bir zaman sayılır. Semiha'nın iltifatı üzerine iskemleme daha rahat oturup murakabeye⁶⁸⁹ daldım sanmayınız. Herkes gibi benim de ekseriyetle fikrim başka, fiilim başkadır. Nadiren düşündüğümü izhar ederim⁶⁹⁰ ve zahiri⁶⁹¹ hemen

⁶⁷⁹ varta: çukur

⁶⁸⁰ kar: dip

⁶⁸¹ girive: uçurum, sarp boğaz, çıkmaz yol

⁶⁸² mukassi: sıkıcı

⁶⁸³ şakirt: öğrenci

⁶⁸⁴ ba rütbe-i bâlâ: en yüksek mertebeye

⁶⁸⁵ nazır: bakan

⁶⁸⁶ nasbetmek: tayin etmek

⁶⁸⁷ tab: huy

⁶⁸⁸ ikmal etmek: tamamlamak

⁶⁸⁹ murakabe: bakıp gözetme

⁶⁹⁰ izhar etmek: açığa vurmak

⁶⁹¹ zahir: görünen

daima bânının⁶⁹² setrine⁶⁹³ yarayan süslü bir paravan gibi keyfime göre açar, kaparım. Düşününüz. Bana değil, kendi kendinize itiraf ediniz. Siz de benim gibi değil misiniz? Elhasıl, küçük hanımın huzurunda tekrar eğildim; “Belki yine elini uzatır da öperim.” diyordum. Başımdan tencere gibi çukur, yuvarlak bir şey düştü. Haşarı çocuk değneği yemiş bir çember süratiyle döşeme tahtalarının üstünde tekerlendi, kapıya doğru gitti, eşikle müsademe ederek⁶⁹⁴ durdu, sallandı, kamburu yukarı yere kapandı. Hay Allah cezasını versin; meğer ben deminden beri hanımların karşısında şapkamla oturmak terbiyesizliğini irtikâp etmemiş miyim? Maderzad olduğu için bir türlü yakamı bırakmayan mahcubiyetten kıpkırmızı kesildim. Semiha’ya ikinci bir reverans⁶⁹⁵ yaparak:

“Bin kere pardon...” dedim, “Daha acemiyim. O bana alıştı ama ben ona hâlâ alışamadım.”

Resmen kız olan genç kadın, fıkır fıkır gülüyordu. Belli ki salon adabının acemilikle istihzaya müsaade etmeyen inceliklerini o da hazmetmemişti. Eksik olmasın, Ratibe Hanım, zavallı şapkamın tozunu silerek duvarda bir çiviye taktı. Artık ciddiyete avdet zamanı gelmişti:

“İstikbalinizden bahsediyorduk Semiha Hanım.” diye söze başladım. “Vakıa sizin için aile ocağından ayrılmak biraz müşkül olacak, ne çare ki annenizin dediği gibi, başa gelen çekilir. Bizim de şu birkaç ay içinde başımıza gelmeyen felaket kalmadı, çekip çekip oturuyoruz.”

“Annem bir zamandan beri istikbalimle meşgul olmaya başladı efendim. Bir kızın istikbali, onun evvela kadın, sonra anne, daha sonra kaynana olması demektir. Ben bunların hiçbirini istemiyorum!”

“Mahaza bir genç kız, manastıra kapanmadıkça ilelebet bakire kalamaz.”

“Tabii.”

“Efendim?”

⁶⁹² batın: içyüz

⁶⁹³ setr: örtme

⁶⁹⁴ müsademe etmek: çarpışmak

⁶⁹⁵ reverans: selam vermek için eğilme

“Sizi tasdik ediyorum. İlelebet bakire kalmak, herhangi bir genç kız için talihsizliklerin en acıklısıdır.”

Rasime Hanım dargın bir çehre ile:

“A! Bu ne serbestlik yavrum? Karşında kırk yıllık efendinin bile dili dolaşıyor. Alimallah.”

“Rica ederim anne, biz pek iyi anlaşıyoruz.”

Kadın, kırk yıllık efendi demekle, kırk yıllık kerhaneci demek istiyordu. Ne yalan söyleyeyim, bu methi, zemlerin⁶⁹⁶ en ağırı buluyordum. “Yanlış hanım, yanlış! Ben daha üç aylık efendiyim!” diyemem ya... Bari Semiha ile anlaşmaya devam edelim:

“Evet Semiha Hanım, talihsizliğin en acıklısıdır. Pek doğru ama hem kız kalmamak hem de kadın olmamak için yalnız bir çare vardır. O çare de...”

“Sıkılmayınız, devam ediniz.”

Sözü kesmemin sebebi, hamdolsun, sıkılmak değildi; kulağıma sofa cihetinden korkak bir ayak sesi gelmişti. Biraz sonra oda kapısının dışarisından biri:

“Ratibe Hala! Ratibe Hala!” diye seslendi. Ratibe Hanım yerinden kımıldamaksızın:

“Ne var Gülistan?” cevabını vermekle beraber Gülistan’ı bana takdim etmeyi unutmadı:

“Zengin bir komşumuz var, şuracıkta oturuyorlar; onların evlatlığı.”

Çocuk, yanık bir şive ile:

“Hanım selam etti. ‘Bizim terkos saati bozuktur, mösyö geçerken uğrasın da bakıversin.’ dedi.”

Bunu söylerken küçük kız, şapkamın ipek kordelasına bakıyordu. Semiha sert bir nazarla Gülistan’ı azarladı. Kadınlar ne diyeceklerini şaşırdılar. Onları bu müşkül mevkiden kurtarmak için dedim ki:

“Sizin evde de bir fincan kahve içmek isterdim, maalesef ben terkos müfettişi değilim, Semiha Hanım’ın yeni dans muallimiyim!”

⁶⁹⁶ zem: yerme

Fasih Türkçemi işiterek alıklaşan ahretlik, koşa koşa merdivenleri indi, sonra sokak kapısı kapandı. Ratibe Hanım gizli bir endişe ile gözlerine bakarak:

“Affedersiniz ama ‘Dans muallimiyim.’ dediğinize iyi etmediniz. Şimdi Gülistan hanımına, hanımı komşusuna, o da kendi komşularına bunu ilan edecek... On dakika içinde bütün Sülüklü, Semiha’ya dans hocası geldiğini duyacak. Zaten dedikodunun önünü alamıyoruz; bizi yeni baştan tefe koyup çalacaklarından korkuyorum.”

Ben gülerek onu teskine⁶⁹⁷ çalıştım:

“Adam sen de hanım, şimdi başka bir komşunuzun evlatlığı gelir de beni küçük hanım için davet ederse ona da dans muallimi değil, kırmızı horozun tahsildarıyım derim. Şimdi böyle baltalara sap olmak ayıp değil, marifet sayılır.”

Rasime Hanım atıldı:

“Sakin öyle bir şey yapmayın. Zaten evlerimiz tam takır... Sonra bakkal defterini kapan başımıza üşer⁶⁹⁸.”

“Ne ise, o bahsi bırakalım da gelelim manahnüfihimize⁶⁹⁹.”

Semiha, dayanılmaz bir işvekârlıkla⁷⁰⁰:

“Gelelim efendim!”

“Ne diyordum? Ha, evet, bir çare vardır, o da...”

“Söylesenize beyefendi... Demin tavsiye buyurduğunuz adrese müracaat... Öyle değil mi?”

“Sizi temin ederim ki Semiha Hanım, eğer benim yerimde biz-zat Şemi bulunsa idi yine huzurunuzda kemal-i hürmetle eğilirdi. Sanki içinde temas ile patlayacak bir bomba varmış gibi iki saattir meselenin kapağını açmaya cesaret edemiyorum.”

“Niçin? Siz meşhur Şemi Efendi’nin vekili, muavini, eli ayağı değil misiniz?”

⁶⁹⁷ teskin: yatıştırma

⁶⁹⁸ üşmek: üşüşmek

⁶⁹⁹ manahnüfih: üzerine konuştuğumuz (şey)

⁷⁰⁰ işvekârlık: çekicilik

“Ah, değilim hanım kızım değilim fakat kime anlatayım? Melun herifin alınma vurduğu damga zindan dövmesi gibi ta derinlere işlemiş. Ne su ile ne sabun ile çıkıyor. Bana öyle geliyor ki cennette kevser şarabıyla yıkasam yine orada simsiyah bir leke olup kalacak. Hurilere, meleklerle, bütün ömürlerince sevap kazanmış cennet sekenesine kim olduğumu ilan edecek.”

“Çok tuhafsiniz beyefendi, eğer mesleğinizi inkâr edecek dedecede utanıyorsanız bu eve niçin geldiniz? Ne fesatla benim geleceğime burnunuzu soktunuz? Ne salahiyetle⁷⁰¹ anneme Feridiye umumhanelerinin adresini veriyorsunuz?”

Mavi gözleri büyümüş, kumral başı yükselmiş, gerdanının tatlı inhinaları⁷⁰² daha ziyade keskinleşmişti, göğsü kabarak sustu. Odayı ağır bir sükût kapladı. Aşağıdan yukarıya hastanın hırıltısı geliyordu.

“Gönül kılavuzluğunda mütehasısım yahut değilim. Semiha Hanım, şimdi onu bırakınız, yalnız yeni olduğumu lütfen kabul ediniz. Sizi dinliyorum, hayatınızı tanzim için ne gibi bir hizmet görebilirim?”

Ratibe Hanım, bir mustarip anne dolgunluğuyla:

“Daha nazik ol kızım, bak efendiyi İstanbul’un ta öbür ucundan getirdik. Bir acı kahve olsun ikram edemedik. Mademki fakiriz, alçak gönüllü olmayı da bilmeliyiz. Mademki günahımız var, âlemin karşısında alt perdeden konuşmayı da öğrenmeliyiz. Artık takatim kalmadı. Nerede ise düşüp bayılacağım.”

“Sizin indinizde⁷⁰³ ben fahişeyim anne. Onun için zengin bir umumhanenin müdürüne müracaat ettiniz, öyle değil mi? Her hastaya, marazın nevine göre doktor çağrılır. Siz de namus hastası kızınıza, ihtisasına hayran olduğum bu efendiyi getirdiniz. Şimdi biz, hasta ile hekim konuşuyor, dertleşiyoruz.”

İki kadın birden:

“Sus Allah aşkına sus, sen bir çapkının hıyanetine kurban oldun. Sen mazlumsun, masumsun. Neden fahişe olacaksın?”

⁷⁰¹ salahiyet: yetki

⁷⁰² inhina: eğim, kıvrım

⁷⁰³ ind: kat

“Sizin kâmusunuzda hareketimin ismine fuhuş derler. Aklınızca erkekle kadının münasebeti meşru olabilmek için bir kavuğun sallanmasına lüzum vardır. Ben Fehmi ile seviştim, beraber yaşadım. Sonra ondan bıktım, Ferruh’a gittim. Biz işte iki tarafın rızasıyla vukua gelen bu birleşmelere, bu ayrılmalara ‘Namusun asıl muktezasıdır⁷⁰⁴.’ diyoruz. Duaya, amine, şerbete lüzum görmüyoruz. Hele ağırlık, yüz görümlüğü, mihr-i muaccel, mihr-i müeccel pazarlıklarına hiç tenezzül etmiyoruz. Asla etmeyeceğiz. Anladınız mı?”

Annesi boğula boğula ağlayarak dışarı çıktı. Teyzesi kurumuş gözlerini hayret ve dehşetten fal taşı gibi açarak dondu kaldı.

“Bana kalırsa hanım kızım, size en son moda izdivaç nazariyelerini layıkıyla hazmetmiş yeni bir eş bulmalı.”

“Fakat öyle bir eşi ben kendim de arar, bulurum.”

“Şüphe yok, şüphe yok. Yalnız benim gibi çekirdekten yetişme bir efendinin yardımını da düşünmeden reddedilemez zannındayım. İhtimal ki büromuzda zengin bir sicil dosyası vardır. İstanbul’un her nev yaşlı, zengin, fakir sekenesi belki o dosyada mevki almıştır.”

“O hâlde delaletinizi⁷⁰⁵ kabul edebilirim. Şimdi şartlarımı söyleyeyim. Evveleminde⁷⁰⁶ bulacağınız adam, gayet ihtiyar bir çapkın olmalı. Evli yahut bekâr olması haiz-i ehemmiyyet⁷⁰⁷ değildir. Hat-ta ben evli olmasını daha müreccah⁷⁰⁸ buluyorum.”

“Acayip...”

“Saniyen⁷⁰⁹ çok ama çok zengin olmalı. Kursağı patlamış bir şişirme düdüğü ancak bu şart ile ağza alınabilir. Salisen⁷¹⁰ oğlu kıızı olmamalı, bu arzum miras yemek emelinden doğmuş değildir. Anlıyor musunuz? Eğer evli ise zevcesinin gayet afif, haluk, pırlanta

⁷⁰⁴ mukteza: gerek

⁷⁰⁵ delalet: aracılık

⁷⁰⁶ evveleminde: ilk olarak, öncelikle, her şeyden önce

⁷⁰⁷ haiz-i ehemmiyyet: öneme sahip

⁷⁰⁸ müreccah: tercih edilen

⁷⁰⁹ saniyen: ikinci olarak

⁷¹⁰ salisen: üçüncü olarak

gibi musaffa⁷¹¹ bir hanım olması lazımdır. Ben, şer-i şerif⁷¹² mucibince⁷¹³ evlenmiş bazı genç kadınlar gibi tek nikâhla hem kocama hem ortağıma hem de üvey oğluma varmak istemiyorum. Anlıyorsunuz değil mi efendim?”

“Şemi Efendi’nin yanında birkaç aydan beri canla başla çalışmama rağmen zihnim durdu. Semiha Hanım, maksadınızı ihata edemedim⁷¹⁴. Bununla beraber söz veriyorum, size öyle bir talihli adam bulmaya gayret edeceğim.”

“Muvaffak olduğunuz takdirde dördüncü bir şartım var ki o da bulduğunuz ihtiyarın size iki katlı ücret vermesinden ibarettir. Zira ben kendi hisseme düşeni şimdilik ödemeye muktedir değilim. Siz onların söylediklerine bakmayınız. Daha Fehmi ile Ferruh’tan başka erkek yüzü görmedim. Vücudumu satarak geçinmeye hiçbir zaman tenezzül etmeyeceğim.”

Bu sırada hastanın odasından bir gürültü aksetti. Rasime Hanım aşağıya koştu. Vakit hayli geçmişti. Şapkamı aldım ve sokağa çıkmadan başıma koymamak lüzumunu kendi kendime şiddetle hatırlatarak koltuğuma sıkıştırdım. Semiha’nın elini öptüm. Yan yana harap merdivenleri indik. Hastanın oda kapısı ardına kadar açıldı. Erkân minderine saçlı sakallı bir iskelet oturmuştu. İki kadının arasında çırpınıyor, ağzından köpük saçarak anlaşılmasız şeyler homurdanıyor, etrafına rastgele tekmeler, çifteler savuruyordu. Kapının önünde beni görünce silkinerek yerinden fırladı. Titrek bacaklarının üstünde iki adım ilerledi, gözlerini açıp yumruklarını sıkarak avazı çıktığı kadar haykırmaya başladı:

“Hey Sinyor Tıkalamaka cenapları, bana bak. Asıl hasta benim. Başıma yetmiş yılın karları yağdı. Bacam kurum tuttu. Suyum selim kurudu. Hiçbir menfezem⁷¹⁵ iyi işlemez. Gözlerim seçmez. Kulaklarım ağır alır. Dıyku’s-sadr⁷¹⁶, inkıbaz⁷¹⁷, sidik zoru hepsi bende... Bizim hanım âdetini söktürmek için ilaç mı istiyor; geçmiş

⁷¹¹ musaffa: arı, duru

⁷¹² şer-i şerif: İslam şeriatı

⁷¹³ mucip: gerek

⁷¹⁴ ihata etmek: kavramak

⁷¹⁵ menfeze: kanal

⁷¹⁶ dıyku’s-sadr: aştım, nefes darlığı

⁷¹⁷ inkıbaz: kabızlık

ola, buna Lokman bile çare bulamaz. İnsanın içinde ağzından dibi-ne kadar bir kanal varmış... Subhane men tahayyere!”

Sonra olduğu yere boş bir çuval gibi yıkıldı. Ellerini yüzüne kapadı, hüngür hüngür aksıra öksüre, sarsıla sarsıla ağlamaya başladı.

Zavallı, ne kadar ızdırap çekiyor; ne kadar ızdırap veriyordu! Semiha'nın bulutlu gözlerine bakarak bu ailenin işini mukaddes bir vazife gibi yapmaya içimden ahdettim. Sokak kapısından çıktım. Oraya birtakım çocuklar, kadınlar toplanmıştı. Hepsinin yüzleri yanık, gözleri çürük, üstleri başları perişandı. Hiçbiri, Semiha'nın evinde gördüğüm tiplere benzemiyordu. O talihsiz aile kimbilir nereden, ne kadar yükseklerden yuvarlanarak bu çukura düşmüştü? Tekrar hudutsuz yangın yerlerinden geçerek tramvay mevkısına⁷¹⁸ geldiğim vakit güneş aheste aheste İstanbul ufkuna iniyordu.

-20-

Şemi gitti gideli kulaklarımız dinç oldu, gönlümüz rahatladı. Diyebilirim ki gözümüze nur geldi. Bunlar hep iyi alametler ama para da suyunu çekti. Krediyi oldukça düzelttiğim esnaf yine surati asmaya başladı. Birkaç gün sonra eski hâle düşeceğimiz muhakkak. Yalnız şu fark ile ki o zaman bu dergâhta yedi candık. Velinimetin yadigâr bıraktığı piç ve Eleni ile beraber şimdi tamam dokuz kişiyiz!

Eski hâlimle bugünkü vaziyetim arasında manevi bir fark daha var. Ben ahlakça hayli sarsıldım; köhne bir duvar gibi temelden yıkılmak için son fırtınayı bekliyorum. Kaynanam bahşişe pek alıştı, gece gündüz seccadesinin üstünden kapının çalınmasına intizar ediyor. Hemşire ile Şefika'nın münasebetlerine dehşetli bir samimiyet geldi. Gelin görümce, evvelden kedi ile köpek gibiydiler. Görüyorum ki kuzu ile koyuna döndüler. Rıdvan'ı hiç sormayınız. Sorarsanız cevap veremem ya, çoktan beri yüzünü gördüğüm yok. Haber aldığımı göre basketbol sevdasına tutulmuş, bilmem hangi kulübe yazılmış, sepete top düşürme yarışı ediyormuş. Arada bir eve damlayıp annesinden dünyalık istiyor ve ne koparırsa alıp gidiyor. Ge-

⁷¹⁸ mevkıf: durak

çenlerde bir gece hacere-i semavi⁷¹⁹ gibi ateş saçarak eve düştü, para diye dayandı. Dizginlerini kısmanın tam zamanı idi:

“Rıdvan” dedim, “gidişini beğenmiyorum.”

“Hayır, sen asıl gelişimi beğenmiyorsun baba!”

“Şöyle yanıma otur, sana söyleyeceklerim var.”

“Beş on gün sonra otursam olmaz mı? Bilsen ne sıkı bir egzersiz devresindeydim!”

“Beş on günde yeni kabahatler yapar, yeni nasihatlere muhtaç olursun.”

“Baba?”

“Lebbeyk!”

“Sen dilenci ile nasihatçinin hikâyesini bilir misin?”

“Rıdvan, emin ol ki para yerine nasihat vermeye kalkmamın sebebi parasızlığımdır. Olsa esirger miyim hiç? Kiraları işlemeyen aldık yedik, aylık defterini sarrafa yatırdık, boğazımıza kadar da borca battık.”

“Şimdi baba, ileride senden miras yediğim vakit tediye etmek⁷²⁰ üzere bana ödünç verecek beş papelin yok mu?”

“Vallah, billah yok”

“O hâlde işte ben de gidiyorum, bir daha evine ayak basarsam senden beter olayım.”

Bu tahkiri topuz gibi başıma vurdu, odadan fırladı. Anası, ninesi, halası yaygaraya başladı. Oğlan haklı ben haksız, oğlan mazlum ben zalim idim. Etrafını almışlar, öpe okşaya yalvarıyorlardı. Nihayet kocakarı, “Dışından tırnağımdan beş on para arttırmıştım. Gidip bakayım da hayırsız baban aşırmadıysa getireyim yavrum...” dedi, beş on dakika ses seda kesildi. Sonra asi çocuğu bin türlü şaklabanlıklarla teşyi ettiler⁷²¹. Gidiş hâlâ o gidiş...

Hadise gözümü açmış olacak ki ev halkına birer birer dikkat ediyorum. Hepsinde çileyi kırmak isteyen sinsi bir derviş sabırsız-

⁷¹⁹ hacere-i semavi: gök taşı

⁷²⁰ tediye etmek: ödemek

⁷²¹ teşyi etmek: uğurlamak

lığı var. Hazmedemediğim iftirası için kaynanama çatmak istedim, dedim ki:

“Rıdvan’ın karşısında beni hırsızlıkla itham ederken Allah’tan korkmadın mı valide?”

Gümüş gözlü acuze, parmağı ile yukarı katları göstererek şu hezeyanı yumurtladı:

“Puf, böyle bir dolabı döndüren adama hırsızlık vız gelir!”

“Dolabı döndüren ben değildim. Onun da ne suyu kaldı ne seli... İşte rüzgârsız bir değirmen gibi örümceklenip duruyor.”

Manalı manalı göz süzerek:

“Ne malum?”

Bu iğne, en son haysiyet damarımı kanattı, içime bir şüphe düştü. Sakın benim dışarıda bulunduğum saatlerde eve gündüz misafirleri gelip gitmesin diye düşünmeye başladım. Karımın ağzı kilit gibiydi. Kocakarı beceriksizliğimle eğlenmekten başka bir şey yapmıyordu. Randevu meselelerine dair malumatına müracaat ederek hemşire ile yüz göz olmak da benim işime gelmiyor. Ne yapmalı?

Nihayet Şükran’ı bir kenara çektim; saçını, çenesini okşadım, bütün kurnazlığımı cemederek istintaka giriştim:

“Bu evde sabahdan akşama kadar yapayalnız kim bilir nasıl sıkılıyorsun Şükran?”

“Ben mi babacığım? Bilakis ev işlerinden sıkılmaya vakit bulamıyorum.”

“Yemeği Eleni pişiriyor; ortalığı Mihriban topluyor; annen, hahlan, hanımınin didinip duruyor; böyle işçilerle meskûn bir evde sana iş düşer mi?”

“Gündüzleri aramızda değilsiniz babacığım. Eleni yukarı katların temizliği ile meşgul, hanımıninem çocuk dadısı... Annem ile halam çalışacak değil ya, ortada Mihriban’la ben kalıyorum.”

“Eleni neden yukarı katları her gün temizlemeye lüzum görüyor? Haftalardan beri boş duran odaların on günde bir tozu alınsa olur gider.”

Şükran kıvrıcık kirpiklerini kaldırdı, kaynanam gibi manalı manalı gözlerine baktı. Mutlak bu içli kız da bir şey biliyordu.

Tabiiyeti⁷²² değiştirdim; cephe de müdafaaya geçerek cenahlardan taarruza karar verdim.

“Sana yakında piyano alacağım. Tıpkı sattığımız gibi halis Fransız malı olacak. Tabii bir de hoca tutacağım. İyi ki hatırıma geldi şükran, hani sen bir dans mektebine gitmek istiyordun, şimdi vazgeçtin mi?”

“Münasip görmediğiniz için bir daha ağzıma almam babacığım.”

“O devir geçti yavrum... Bak, yıldırım süratiyle medenileşiyo-ruz. Hele biraz daha sabret, piyanoda muvaffakiyet göster. Hüda alim⁷²³ şükran, seni dans mektebine göndermek değil hatta evde mükemmel bir *dancing club* açarım ha, alaturka mı yoksa alafranga mı öğrenmek arzu ediyorsun?”

“Alafranga babacığım fakat siz nasıl isterseniz.”

“şey... şükran, Eleni’nin daima yukarıda meşgul olduğunu söylemiştin. O haylaz size hiç yardım etmiyor mu? Yani demek istiyorum ki aşağıya inmemesi tembelliğinden mi yoksa yukarı katlara her gün misafirleri mi geliyor?”

Yavrucuğun benzi uçtu, neşesi kaçtı. Dargın bir sükûnetle:

“Misafirsiz kaldığımız yok ki...” dedi. “Annemin, halamın birçok ahbabı var!”

“Ben onu sormuyorum. Yukarıya tanımadığın beyler, hanımlar geldiği gözüne ilişiyor mu diyorum?”

Mücevher gibi temiz kalan yavrucuğum, iffetinin en nazik yerinden yaralandı. İskemleye çöktü, yüzünü kolları arasına aldı, hikır aıkır ağlamaya başladı. Yaptığıma nadim oldum lakin baba kalbimin çektiği ceza eksik imiş, onu da küçük hanımının imdadına koşan Mihriban tamamladı.

“Aferin size beyefendi! Ondan ne istediniz? Nasıl kıydınız da zavallının hasta sinirlerine dokundunuz? Deminden beri ne olacak diye mutfaktan sizi dinliyorum; maksadınızı anladım. Kurnazlıkla ağzından lakırtı kapmak için neden başka bir kimse intihap etmedi-niz? Beyefendi, sanki biz yok mu idik?”

⁷²² tabiye : taktik

⁷²³ Hüda alim: Allah bilir

Çaresiz birkaç gün beklemek lazım geldi. Şaşıracak bir sabır ve sükûn ile pusuya girdim, tavşan uykusuna yattım. Sonra her şeyi anladım. İstanbul halkını kabile kabile Adalara, Boğaziçi'ne, Florya'ya döken güneşli cumalardan biri idi. Kadınların birtakımı gezmeye gitmişlerdi, birtakımı da misafirlerle meşguldü. Yavaş yavaş ikinci kata çıktım, odaları hırsız gibi sessiz sedasız dolaştım. Görünürde hiçbir fevkaladelik yoktu. Üçüncü kata çıkarken yukarıdan bir mırıltı gelir gibi oldu. Dinledim. Bizim Rum hizmetçi şarkı söylüyordu. Sesin geldiği istikamete yürüdüm; bahçe üstüne geniş balkonu uzanan büyük odanın önünde durdum.

Her şey burada bir âlem yapıldığına delalet ediyordu; yerde hâlâ toplanmamış kadehler, çatalar, meze kırıntıları vardı. Ve bir ud, kanepenin üzerinde yüzükoyun yatıyordu. Kapıdan içeri girince burnumun içi sert bir ispirto kokusu ile yandı, kendimi tutamadım, acı acı aksırdım! Karyolayı düzeltmekle meşgul Eleni, hafif bir haykırıyla döndü, karşısında direktör muavinini gördü. Göğsü kolları açık, bacakları baldırları çıplaktı. Bu eski süpürgecin epeyce dolgun bir vücudu vardı. Avcı görmüş deve kuşu ahmaklığıyla başını yorganların arasına soktu ve pek ziyade ürkmüş gibi hantal ayaklarıyla tepinip kuyruk sallayarak:

“Ah, kaimeni, bana korkuttunuz... Sandım ki Vortik odada gelmiş. Simdi büyük hanım duyazak; epsi epsi basımıza da üsüsezek...”

“Sus Eleni, gürültünün lüzumu yok. Ben de büyükhanımın duymasını arzu etmiyorum ama sebebi, senin anladığın neyden değil. Haydi doğrul bakayım.”

Sakat gözünü saklamak için yan dönüp:

“Bir matmazel yanında roblesanbr ile gelmek komil fo bir erkeğe yaraşır mı?”

“Matmazel mi? Yanlış söylüyorsun müptezel⁷²⁴...”

Benimle sabahleyin cilveleşmek isteyen bu Vortik'in artığını meramımca söyletmek için yatağının ucuna oturdum:

“Beni dinle Eleni...” dedim; “Şemi Bey giderken kendisi ile sözleşmiş, fabrikayı kapatmaya karar vermiştik. Hâlbuki sizin gizli

⁷²⁴ müptezel: aşağılık

gizli misafir kabul ettiğinizi anlıyorum. Söyle bakayım. Dün buraya kimler geldi?”

“Paroldonör Seselah Bey, iç kimse gelmemistir.”

“Öyle ise bu yatılmış yatak, bu kullanılmış sofa nedir?”

“Yatağı ava alsın için bozdum ama kadehler siseler çok kirli idi. Nato bu için ortaya dökülmüşler.”

“Ya bu karmakarışık rakı, meze, pudra, esans, kusmuk kokusuna ne buyuruyorsun?”

“Bu kokular çok vakitten bu moblenin içersinde işlemiş böyle. Burası bir randevuevi. Günlük⁷²⁵ kokazak değil ya?”

“Avukatlığın lüzumu yok Eleni. Bugüne bugün ben Şemi’nin vekiliyim! Uyuşursak seni başkalarından ziyade memnun ederim. Zaten gelip giden olmaz. Koca ev ne ile döner? Değil mi ya? Olanı biteni anlat da ben de ona göre tezgâh tutayım. Sen güzel bir kızsın, güzellerin huyu da güzel olur.”

Hem söylüyor hem de bu sermaye eskisinin yüzünü, çenesini okşuyordum. Elim dudaklarında, yanaklarında gezindikçe kedi gibi keyifli gerinmelerle o da dizlerime sokuluyordu. Birdenbire avucunun içine sıcak bir buse kondurdu. Fısıltı gibi bir sesle:

“Kale, büyük hanımdan korkuyorum.”

“Ben varken hiç kimseden korkma Eleni, her hususta Vortik’in yerini tutar, seni kâinata karşı müdafaa ederim.”

Göğsünden haç çıkararak:

“Gece kimse gelmez. Ama gündüzleri çok müşteri var.”

“Güpegündüz gelen giden oluyor da kimse görüp şüphelenmiyor mu?”

“Ön kapıyı açmıyoruz. Arka kapıdan alıyoruz.”

Şimdi mesele anlaşıldı. Meğer hınzır karı, fabrikayı arka kapıdan çalıştırıp duruyormuş. ‘Köpeği an, sopayı hazırla.’ derler, tam bu anda onun erkek sesi:

“A a a... Bir yaşma daha girdim. Şallak mallak karyolanın içinde ne yapıyorsunuz kepezeler!” narasıyla odaya daldı. Eleni saçlarını yolarak bir köşeye sindi, şirret şirret bağırıp çağırmaya başladı:

⁷²⁵ günlük: tütsü olarak kullanılan bir tür reçine

“Ah, kaimeni⁷²⁶... Ah, panaya mu⁷²⁷! Büyük hanım duyazak, bir skandal çıkararak dememistim ben?”

Kaynanam eli belinde, gözlük burnunda, odanın ortasına kadar geldi:

“Tüh midersiz kerata! Aşağıda fıdan gibi karın dururken bir tek gözlü mundar ile yattın öyle mi?”

Derin bir itidal⁷²⁸ içindeyim. Mürai⁷²⁹ acuzeye⁷³⁰ hiç ehemmiyet vermeyerek Eleni’ye döndüm:

“Şimdi aşağıya in, Mihriban’a söyle, bu kadının sandığını tutup buraya getirin!”

Zaten kaçmaya bahane arayan şirret Rum odadan fırladı; kaynanam sersemlemişti:

“Sandığımı mı? Allah Allah, sen çıldırdın mı herif? Şefika’mın üstüne bu kerhane süpürgesi, bu sarhoş kusmuğuyla hıyanet etmeye utanmadın mı diyorum?”

Ben de ona doğru yürüdüm, ta burnunun dibinde durdum:

“Bizi çirkefe atan Şemi bile senin yanında zemzemle yıkanmış bir ehl-i namus kalır. Müfsitliği⁷³¹ bırak da bana haber ver bakayım, bahçe kapısından içeri soktuğun yağlı müşteriler, gündüzlük kaç kâğıt veriyorlar? Ev sahibi ve müdür vekili olduğum için bunu bilmek benim hakkımdır!”

“Dilin tutulsun da son nefes kelime-i şehadet getirmekten mahrum kal inşallah, e mi herif? Bahçe kapısından kimi koymuşum? Gündüzün parayı kimden almışım?”

“Sandığı getirsinler de görürüz!”

Kocakarı yuvarlana yuvarlana aşağıya koştu. Telaşsız, heyecansız ben de onu takip ettim. İki hizmetçi, yeşil boyalı sandığı alt katın sofasına çıkarmışlardı. Kaynanam vücudunu hazinesinin üstüne attı. O, avazı çıktığı kadar:

⁷²⁶ kaimeni: fakir

⁷²⁷ panaya mu: hanımım

⁷²⁸ itidal: ölçülülük

⁷²⁹ mürai: ikiyüzlü

⁷³⁰ acuze: kocakarı

⁷³¹ müfsitlik: ara bozuculuk

“Yetişin! Hırsız var, katil var, yangın var!” diye bağırarak tepinirken biz de bacaklarından çekerek sandığı kurtarmaya çalışıyorduk. Bereket versin ki acuzenin bayılma illeti vardı; mahalleyi başımıza üşürmeden dişleri kilitlendi, kaskatı kesildi. Koynundan anahtarı aldık, definenin tilsimini bozduk. Çamaşırların altından neler çıktı biliyor musunuz?

Şefika’nın sabık yüz görümlüğünden koparılmış iki tane inci, merhum Amca Bey tarafından Rıdvan’ın tevliidi münasebetiyle hediye edilen nazar takımı, kehribar zannedilerek kim bilir kimin bastonundan sökülmiş sarı cam parçası.

Onluk, yirmilik sekiz on ziynet altını, bir gazeteye itina ile sarılmış yetmiş yedi liralık evrak-ı nakdiyye. Yün hâline gelmiş eğreti saçlar⁷³², içlerindeki mayileri kurumuş düzgün hokkaları, açılmış bir şişe şampanya.

Kendi nefisinden bile kıskandığı bu eşyayı ben, masanın üzerine serpinceye kadar akklı cinnet semasında dönüp dolaşıktan sonra tekrar başına gelen kaynanam, sürüklene sürüklene sofaya çıktı; koltuğunun altına kızgın yumurta koymuşlar gibi acı acı bağırırmaya başladı.

“Hepsini alsam da hakkım var” dedim, “fakat tamam işime yarayacağın bir günde seni kaybetmek istemem. Müsterih ol. Ben yalnız ticarethanemin hasılat-ı mektumesini⁷³³ istirdat ediyorum⁷³⁴.”

Böyle diyerek parayı cebime indirdim. Öbür hurdaları sandığa yerleştirmeye başladım. Kaynanam:

“Kara günler için sakladım” diyordu, “Yine size yedirecektim!”

“Aç, çıplak geçirdiğimiz günler, senin çıkası gözlerine bembeyaz mı gözüküyordu?”

-21-

Kaynanam ile zımnı⁷³⁵ mütareke⁷³⁶ akdettik⁷³⁷. Tarta tarta, kollaya kollaya öyle lafonik konuşmalarımız var ki büyük bir kitabın

⁷³² eğreti saç: takma saç, peruk

⁷³³ hasılat-ı mektume: gizli gelir

⁷³⁴ istirdat etmek: geri almak

⁷³⁵ zımnı: dolaylı

⁷³⁶ mütareke: ateşkes

⁷³⁷ akdetmek: sözleşmek

üçer beşer kelimelik fihristine benziyor. İdareyi doğrudan doğruya kendi elime aldığımın sebebini ilk günlerde tamahkârlığıma atfetmişti; bana sezdirmekten korka korka işlettiği bu koca bir hane, esrar perdesi yırtıldıktan sonra daha kârlı bir faaliyet devresine girecek sanıyordu. İş gücü bana hoş görünerek temettüden⁷³⁸ aldığı hisseyi arttırmaktı.

Günler geçip de tahminleri boşa çıkınca planı tadile⁷³⁹ başladı. Görüyorum ki beni ya kandırarak yahut aldatarak o mekruh⁷⁴⁰ sanata devam etmek emeline... Mamafih aklını başına toplayan Baba Salâh'ta ne kanacak yüz var ne aldanacak göz... Kapı dibindeki odadan hiç çıkmamak için sandığı, yatağını ve Dinarizade'nin piçini oraya taşıdı. Namaz kılarken bile pencereyi görmek için on üç asırlık kibleyi değiştirdi!

Beni başından savmak endişesiyle kendini zorluyor, beynini kemiriyor; ev halkıyla aleyhime ittifaklar⁷⁴¹, itilaflar⁷⁴² yapıyor. Fakat ne yapsa nafiye...

Kendiliğinden tatil işgal eden misafirhanede yalnız kalmak için sarf ettiği emeklerden hiçbir netice hasıl olmayacağını o da anladı. Sezsisizce oynadığımız masanın üstüne son kozunu attı, beni görünüşte kendi hâlime bıraktı. Yine daima birbirimizin kontrolü altındayız. Müşteri gelir de eve koymam diye cadının içi içine sığmıyor. Maskesini kopardığım gün fena korkmuş. Öyle şefkatli bir ana tavrı takındı ki bizzat ipliğini pazara çıkarmış olmasam ben bile inanacağım. Bir gün yine birbirimizi göz hapsine almış oturuyorduk. Bilmem nasıl oldu da Şefika'nın pek iyi yemek pişirdiğinden söz açıldı. Kaynanam dedi ki:

“Hey oğul hey... Kızken yumurta bile pişiremezdi; yavrucak şimdi iyi kötü hepsini beceriyor.”

Zevcem biraz kızgın:

“Keşke öğretseydiniz anne,” dedi. “Hiç sıkıntı çekmezdim.”

⁷³⁸ temettü: kazanç

⁷³⁹ tadil: değiştirme

⁷⁴⁰ mekruh: iğrenç

⁷⁴¹ ittifak: anlaşma

⁷⁴² itilaf: uyuşma

“Bu vakitlerin geleceğini nereden bilirdik kızım? Aşçı, işçi o zaman sanki para ile mi idi? Rahmetli baban esnaf kahvesine bir haber gönderir, ahçının ikisi üçü birden gelirdi.”

Sonra bana dönerek sordu:

“Yine her esnafın kahvesi var mı?”

Ben safiyetle:

“Zannedirim.”

“Bizim Şemi Bey gibilerin de ötede beride kendilerine mahsus kahveleri olur mu dersin?”

“Ne demek istiyorsun?”

“Darılma ayol, konuşuyoruz... Mesela dükkân açması, ayna yafta asması, gazetelere ilan vermesi mümkün olmayan esnaf, kim bilir ne kadar güçlük çeker? Pencereye oturup beklese yolcuların hiçbiri kapısını çalmaz. Sokağa çıkıp sabaha kadar dolaşsa ‘Necisin?’ diye soran olmaz. Hâlbuki sokak zavallının müşterileriyle hınca hınç doludur. Sanki o balık, ahali deniz...”

Gözlerimle:

“Kâfi. Artık kes!” dedim. Onun gözlerinde de:

“Maksadımı anladın ya?” demek isteyen bir ifade okudum.

Başka bir gün de misafirleri gelmişti. Cemaat dağıldıktan sonra laf olsun diye sordum:

“Ey ne havadis var bakalım? Hanımlar ne anlatıyorlar?”

Kaynanam, sinirine dokunulmuş bir kocakarı şirretliğiyle dizlerini döverek:

“Sus oğul sus... Başımıza taş yağmadığına şaşalım, bir yiyelim de bin şükür edelim. İrzim, namusum sana emanet ya Rabbi!”

“Amin, amin...”

Öksürmeler, geyirmeler, nefretler, lanetler içinde anlattı. Eski dostlardan bir zat meğer güya evini umumhaneye tahvil etmiş, kasanın başına geçmiş, tıkr tıkr para kazanıyormuş. Bu iş gizli yapılsa ağır cezası varmış fakat apaçık olursa bir şey söylenmiyormuş, yalnız eline bir teskere veriliyormuş, kapısına bir fener asılıyormuş, işte o kadar...

Kaynanamın maksadı beni yola getirmektir. Onun için kazanç tarafını, salyaları aka aka mübalağalandırarak göklere çıkarıyordu. Damadını kerhaneciliğe teşvik eden bu kadın; kızını, torununu hiç düşünmeden o müesseseye sermaye kaydettirecek kadar düşkün bir tıynette idi.

İçime bir hüznün çöktü, yıllardan beri unuttuğum bir şeyi yaptım, bir iki kadeh rakı içtim. Çünkü rakı yalnız ciğerleri çürütüyor, namusa dokunmuyordu. Oh, dünya varmış... Hele bir tek daha... Gel keyfim gel!

“Kızım Eleni!”

“Horisti pasam...”

“Bir daha çağırdığım vakit Türkçesini söyle! Vallah billah, ia-de-yi namusa karar verdiğim bu gece edebi terk edenlerin köpek gibi başını ezerim. Anladınız mı?”

Bu hâllerimi unutmuş görünen zevcem hayret ve korkuyla:

“Yavaş söyleyin, sokaktan geçenler de bir şey var zanneder.” dedi.

Kaynanam:

“Bırak Allah aşkına Şefika. Kaç zamandır sıkıntıdan boğuldu. Zavallı biraz neşelensin...” diye, beni müdafaa ediyordu.

Ben bu arada bir tek daha yuvarladım. Şen, mesut bir nazarla etrafımı gözden geçirdim. Vay canına! Şükran adamakıllı serpilmiş, büyümüş, âdeti bıldırcın gibi bir genç kız olmuş. Şefika zannettiğim kadar kansız, çelimsiz değil. Hemşire, bayağı şişmanlamış.

Kaynanamın buruşuk yüzünde aşıkâr bir samimiyet var. Eleni’nin bile profili fena değil. Muhitime bu güzelliği veren tılsım, içtiğim mayiden mi geldi? Yoksa onlar çoktan beri değişmiş de ben mi farkında olmamışım?

“Eleni!”

“Effendiiiiiiim.”

“Yukarıdaki udu şimdi buraya getir!”

Etrafımda nidalar⁷⁴³, taaccüpler, istifhamlar⁷⁴⁴... Merdivenden paldır küldür yuvarlanmalar... Oda kapısının önünde bir iki tın, tın... Nihayet delik deşik göğsü, boynuzlu başı ve şişkinliğine rağmen bomboş midesiyle ud odaya girdi. Namuslu aile reisinin sözü işte böyle mesmu olur⁷⁴⁵!

“Eleni, içimizde bunun dilinden kim anlar! Doğru söylersen iki buçuk papel var!”

Kemeraltı kaçkını şaşkın şaşkın herkesin yüzüne baktıktan sonra:

“Küçük hanım!” diye Şükran’ı gösterdi, kaçtı... Beş altı sene evvel modaya uymuş, Şükran’a biraz çalgı öğretmiştik. Ama sonra ne ud ne nota kalmıştı. Bununla beraber, müthiş bir buhran içinde bulunduğum için:

“Şükran,” dedim. “Şöyle mızrabı tellerin üzerinde gezdir, başka bir şey istemem.”

“Hepsini unuttum babacığım. Akort bile yapamayacağım.”

Kızım bir müddet biraz nazlandı, sıkıldı, sonra mandalları çekip çevirerek tırnağın ucu ile tellere hafif darbeler vurdu. Birdenbire sazlı sözlü bir ahenk tufanı boşandı.

Meğer eski maya çok kuvvetli imiş. Şemi’nin udu da işe yaramış. Şükran gizli köşelerde notasız, muallimsiz meşk ede ede bu hâle gelmiş. Hayli müşkül ama bu teminata inanmaktan başka çare yok.

Zaten âlemde gayrimümkün ne kaldı? Hususıyla Şükran benim kızım. Güneş gibi parlak misallerle ispat ettiğim istidada elbette vâris olacak.

“Aferin Şükran. Nur ol yavrum. Ne tatlı mızrabın, ne yanık sesin var!”

Şükran başını sazına eğmiş, kendi ruhuna dalmış, sakın sakın ağlıyordu; belli ki bizden çok uzaklarda, tasavvuru beni titreten ufuklarda uçuyordu. Mihriban da sevimli bir kedi yumuşaklığıyla onun yanına sokulmuş, beni, hanımlarını unutmuş, iştirilir iştirilmez

⁷⁴³ nida: seslenme

⁷⁴⁴ istifham: sorup anlama

⁷⁴⁵ mesmu olmak: dinlenilmek

bir sesle ahenge iştirak etmişti. Hemşire ile Şefika'nın vaziyetleri görülecek şeydi; birbirine dayanmış başları, birbirine kenetlenmiş elleri bende izahı güç bir teessüs⁷⁴⁶ uyandırdı. Kaynanam, baykuşa benzeyen başıyla sahneye hâkimdi. Nazarlarımız tesadüm edince⁷⁴⁷:

“Ahmak! İşte ailen.” demek istedi.

Evet ailem. Hayatın yokuşunda olduğu gibi inişinde de beni adım adım takip eden ailem... Fakat neden neşem kaçtı? Niçin bu his ve bu teessür levhası, kuşları daha sıcak ülkelere uçup gitmeye hazırlanmış bir yuva görmüşüm gibi hüznüme dokundu? Eğer düşünmeye vakit bulsaydım evelallah her şeyi keşfederdim.

Lakin felaketin beynime hücum eden uyuşturucu dumanı beni kör, sağır, sersem ediyordu. Bu ızdırapları duymamak için mestî⁷⁴⁸ veren bir münevvim⁷⁴⁹ içmiş gibiydim. Bu tabii sarhoşluk, vücudumu belki birçok dertlerden, dimağımı nüzullerden⁷⁵⁰ kurtarıyordu.

-22-

Mefkûremi⁷⁵¹ bütün kaybedinceye kadar içtim. Sabahleyin gözlerimi açınca yine kendimi avdet etmemek istediğim hayatın rezalet elemeleri içinde buldum. Akşamdan müsekkinlerle⁷⁵² dinlendirmeye uğraştığım kalp yarası, yine tazeden tazeye sızlamaya başladı. Ben öyle mülevves bir dam altındaydım ki ne kadar çırpınsam bu çirkef çukurundan kaçamazdım. Çünkü orası benim evim yurdumdu. Çoluğum, çocuğum bu bataklığın öldürücü ayazmasını⁷⁵³ yudum yudum alarak zehirleniyordu. Onların ahlak ve namus katili ben oluyordum. Babaları...

⁷⁴⁶ teessüs: kurulma

⁷⁴⁷ tesadüm etmek: çarpışmak

⁷⁴⁸ meştî: sarhoşluk

⁷⁴⁹ münevvim: uyuşturucu

⁷⁵⁰ nüzul: felç

⁷⁵¹ mefkûre: ideal

⁷⁵² müsekkîn: sakinleştirici

⁷⁵³ ayazma: kutsal pınar

Kaynanam kerhaneciliğin kârını tattı. Yolunu tuttu. Oğlumda, kızımda bu temasın tefessüh⁷⁵⁴ emareleri⁷⁵⁵ buram buram tütmeye başladı. Tesemmümün⁷⁵⁶ derecesini soruşturmaya, anlamaya cesaret edemiyordum. Çünkü bu rüsvalığın membası ben idim.

Birkaç zaman sonra ailece hâlimiz ne olacaktı? Bu şenaat⁷⁵⁷ çamurundan nasıl silkinip çıkacaktık? Hayır, artık bizim için salah⁷⁵⁸ yoktu. Bozulan ahlak, kirli çamaşır gibi dezenfekte edilemez. Veba ile musap⁷⁵⁹ bir hane gibi sekencesiyle beraber bizim evi tutuşturup küle münkalip etmedikçe⁷⁶⁰ biz kurtulamazdık.

Beynimi bin parça edecek şimşeği bekleyerek zihnim bu kara bulutların arasında yuvarlanırken kapı çalındı. Bilmem nerelerinden zorları olanlardan başka bizim eve kim gelir? Bu seferki misafir; telebbüsü⁷⁶¹ sinniyle mütenasip⁷⁶², tavırları kibar ve hatta üzerinden ar ve namus vakarı akan terbiyeli, ellilik bir zat. Fakat böylesinin bizim rezaletanemizde ne işi var?

Zairi birinci kattaki küçük salona aldık. Pek eski dost imişiz gibi elimi sıcak avucu içine çekti. Gözlerimin derinliklerine baka baka samimiyetle birkaç defa sıktı.

Ben kendi kendime bu har⁷⁶³ başlangıçtan nasıl soğuk bir netice çıkacağını düşünüyordum. Nihayet kahve yudumları ile cıgara dumanları arasında tatlı tebessümler göstererek biraz sıkılğan bir eda ile başladı:

“Bendenizi eğlenti maksadıyla bu haneye gelen hafif müşterilerden biri sanmamanızı rica ederim.”

⁷⁵⁴ tefessüh: bozulma

⁷⁵⁵ emare: iz

⁷⁵⁶ tesemmüm: zehirlenme

⁷⁵⁷ şenaat: kötülük

⁷⁵⁸ salah: düzelme

⁷⁵⁹ musap: hastalığa tutulmuş

⁷⁶⁰ münkalip etmek: dönüştürmek

⁷⁶¹ telebbüs: giyinme

⁷⁶² mütenasip: uyumlu

⁷⁶³ har: sıcak

Bizim eve malum kerih⁷⁶⁴ maksattan başka bir fikirle gelindiğini de işte şimdi yeni duyuyorum. Bakalım bu da bana hangi nadide kumaştan söz açacak?

Muhatabım, garip olduğu kadar müşevveş⁷⁶⁵ bulduğum ifade-sinde devamla:

“Bendeniz her şeyi biliyorum.”

“Affedersiniz. Bu ‘her’ kelimesiyle umumileştirdiğiniz şeylerden bendeniz hiçbirini bilmiyorum. Bildikleriniz neye dair, ne gibi şeylerdir?”

“Bu haneye, ailenize, tercümeihâlinize dair.”

“Bu adi şeyleri öğrenmek zahmetiyle beyhude yorulmuş olduğunuza hem şaşar hem teessüf ederim.”

“Niçin efendim, niçin?”

“Çünkü tercümeihâlimde tarihe geçecek değerli vakalar yoktur.”

“Bilakis efendim, bilakis...”

“Beni hayretimden çatlatacaksınız.”

“Hayatı, zamanın müessir⁷⁶⁶ bir ibret levhası olmaya değer bir zatsınız.”

“Feleğin feci, mülevves semtlerine uğradım. Lakin zamanenin meşkûr⁷⁶⁷ bir ibret levhası olabileceğimi hiç tahmin etmiyorum.”

“Salâh Efendi, pek elim bir sergüzeştin kahramanısın.”

“Ah beyefendi, tavsifime⁷⁶⁸ ait kelimeleri sabunla, asitfenik ile yıkayarak söylüyorsunuz. Bana sizden başka hiç kimse kahraman unvanını layık görmüyor. Beni, kaç zamandır içinde yuvarlandığım kirli, kerih ırz vakalarının icap ettirdiği sıfatla çağırıyorlar. Mademki iğrenç tercümeihâlime ait her şeyi öğrenmişsiniz, bana düzcesi ‘Şemi’nin vekili’ dediklerini de bilmeniz lazım gelir. Nezih bir zata benziyorsunuz. Karşınızda kelimenin çirkin aslını telaffuzdan çekiniyorum.”

⁷⁶⁴ kerih: tiksindirici

⁷⁶⁵ müşevveş: karmakarışık

⁷⁶⁶ müessir: etkileyici

⁷⁶⁷ meşkûr: övülmeye, teşekkürle layık

⁷⁶⁸ tavsif: niteliklerini sayma

“Aman estağfurullah. Estağfurullah.”

“Beyefendi, bendeniz huzurunda istiğfar edilecek⁷⁶⁹ bir adam değilim. Temasından kaçılacak bir zamane ahlaksızıyım.”

“Haşa... Haşa...”

“Öyle ise tercümeihâlimi yanlış öğrenmişsiniz.”

“Hayır hayır, tahkikatım dosdoğrudur.”

“İyi bir kimse olduğumu ağzınızdan işiterek hem şaşayım hem sevineyim. Lütfen söyleyiniz, ben ne hüviyette bir adamım?”

“Şemi Efendi’nin ev sahibisiniz.”

“Bu sözünüz rezilliğimi ispata kâfi değil midir?”

“Hiçbir vakitte. Siz onu, koyudan koyuya sanatı ne olduğunu bilmeden evinize kabul ettiniz. Sonra istemeyerek, namus, vicdan, ızdırapları içinde kerhen⁷⁷⁰ bazı işlere karıştırıldınız. Şu anda pek muzdarip olduğunuzu biliyorum.”

“Tahkikatınız yanlış değil. Lakırtılarınızın içinde Hızır ağzından çıkar gibi hatifane⁷⁷¹ sözler var.”

“Üzerime keramet buyurmayınız. Hızırla hiçbir karabetim⁷⁷² yoktur.”

“Maksad-ı ziyaretinizi anlayabilir miyim?”

“Pek masumane ve hatta namuskârane diyebilirim.”

“Ha, demek maksadınız vehleten⁷⁷³ namuskârane denilebilecek bir çeşnide değil.”

“Zatıalınızdan bir iş istirhamına geldim.”

“Şemi Efendi’nin ticarethanesinde dönen işler nevinden bir şey?”

“Pek de öyle demeyiniz. Her keyfiyet telakkiye bağlıdır. Daima hüsnüzan üzere bulunmalıdır. Temiz vicdanların kârı budur.”

“Pek hoşuma gidiyorsunuz beyefendi.”

⁷⁶⁹ istiğfar etmek: tövbe etmek

⁷⁷⁰ kerhen: istemeyerek

⁷⁷¹ hatifane: gaipten seslenircesine

⁷⁷² karabet: yakınlık

⁷⁷³ vehleten: ilk anda

“Teveccühünüze teşekkürler ederim.”

“Fena kelimeleri öyle yaldızlı tavsiflerin süsleriyle örtüyorsunuz ki... Sizi buraya Allah’ın emri, Peygamber’in kavliyle bir kız talebine gelmiş toy bir kimse sanıyorum.”

“Hemen onun gibi bir şey. Nasıl keşfettiniz? Keskin zekâ, keramete taklak attırır.”

“Beyefendimiz, tahkikatınız bir dereceye kadar doğru. Lakin burası nikâhla alınacak temiz kızların ikametlerine mahsus bir hane değildir.”

“Malum. Malum. Zaten nikâh sözünü kim etti ki?”

“Ha şöyle, açık konuşalım. Meseleyi yağlayıp ballayarak zihnime öyle tatlıca bir aborda ettiniz ki... Nezaketinize hayran oldum.”

“O kendi asalet ve terbiyeniz.”

“Bu hanenin zair defterinde sizin gibi medeni tabiatlı, zarif hilkatli, ince bir zatın bulunması doğrusu iftihara sezadır. Devam buyurunuz efendim.”

“Biraz baş ağrıtmama müsaade buyurur musunuz?”

“Ne demek efendim? Sözlerinizin letafeti baş ağrıtmak değil; kafamın eski ağırlarını da kaç zamandır beni öldüren namus kaygılarını da, vicdan ızdıraplarını da zihnimden hep silip süpürüyor. Her şey telakkiye göredir. Her hususta hüsnüzandan ayrılmamalı. Ah ne güzel felsefe bu. Mucibince amel olunca bu âlemde hiçbir fenalık kalmıyor.”

“Yine de öyledir efendi hazretleri.”

“Günahı sevap diye vaftiz ederek işlemekte indallah⁷⁷⁴ hiçbir makbuliyet olmayacağını bilmekle beraber yine sözlerinizden tuhaf bir teselli duyuyorum. Kulaklarım sizde.”

“Bendeniz ellisini geçkin bir adamım.”

“Öyle görünüyor.”

“Otuz seneyi mütecaviz⁷⁷⁵ bir zamandan beri müteehhilim⁷⁷⁶. Birçok evlat ve torun sahibiyim.”

⁷⁷⁴ indallah: Allah katında

⁷⁷⁵ mütecaviz: aşan

⁷⁷⁶ müteehhil: evli

“Tebrik ederim. Yaşını başını almış, hissiyatı durulmuş, aklı başında bir zatla konuştuğumdan dolayı min cihetin⁷⁷⁷ kendi kendimi tebrik ederim.”

“Tahmininizde istical⁷⁷⁸ buyuruyorsunuz.”

“Bu durgun manzaralı kalıbın içinde siz de ateşli bir yürek mi taşıyorsunuz?”

“İşte bu keşfiniz doğru.”

“Başıma bu kadar felaket geldi de hâlâ saffetten⁷⁷⁹, hamakatten⁷⁸⁰ kurtulamadım. Siz de benden gül yanaklı, kiraz dudaklı bir kızcağız mı istiyorsunuz?”

“Evet lakin isteyişten isteyişe fark var.”

“Maksat aynı şey olduktan sonra isteyişin başkalığından ne çıkar?”

“Çok şey efendi hazretleri, çok şey.”

“Süphanallah. Eğer her hususa karşı hüsnüzan tavsiye buyurmamış olsaydınız şimdi aklıma birçok fena şeyler gelebilirdi. Bana merak veriyorsunuz, rica ederim zat-ı maddeye gelelim. Birçok evlat ve torun sahibisiniz. Sonra?”

“Bu kalabalık ailenin içinde bendeniz dağ başında ömür geçiren bir münzevi⁷⁸¹ keşiş gibi yaşıyorum.”

“İşte bir süphanallah daha. Kalabalık içindeki bu vahdetinizin sebebi nedir? Aileniz halkı sizi aforoz mu ettiler?”

“Onun gibi bir şey. Çünkü her biri kendi işiyle, eşiyle meşgul. Beni düşünen yok.”

“Refika⁷⁸² Hanımefendi berhayat⁷⁸³ değil mi?”

“Evet lakin üzerinden otuz yılın kışları geçen bir izdivaç refika-sına karşı gönülde ne sıcaklık kalabilir?”

⁷⁷⁷ min cihetin: tarafımdan

⁷⁷⁸ istical: acele etme

⁷⁷⁹ saffet: saflık

⁷⁸⁰ hamakat: budalalık

⁷⁸¹ münzevi: insanlardan uzak

⁷⁸² refika: zevce

⁷⁸³ berhayat: sağ

“Demek zatıalınız fıkır fıkır bir yatak arkadaşı arıyorsunuz?”

“Ne güzel söylediniz.”

“Bu zor bir şey değil.”

“Biliyorum, elinizin altında bir böylesi var.”

“Haşa, elimin altında böyle nazeninler yoktur.”

“Ya niçin bunun zor bir şey olmadığını söylediniz?”

“Zor olmadığını yine de tekrar ederim.”

“Nasıl?”

“Genç bir kızla teehhül edebilirsiniz⁷⁸⁴.”

“Karımı boşayamam, üstüne evlenemem. Aileme kırılmaz ağır zincirlerle bağlıyım.”

“O hâlde ne yapacaksınız?”

“Ne yapacağımı siz bilirsiniz. Sizden istimdada geldim. Aman efendi.”

“Acayip şey... Aman pek acayip. Hiçbir hâline vâkıf olmayarak yüzünü şimdi görmüş olduğum bir zatın mukadderatı⁷⁸⁵ hakkında ben nasıl karar verebilirim?”

“İsterseniz beni şu anda bahtiyar edebilirsiniz.”

“Ne suretle Allah aşkına?”

“Elinizin altındakini bana lütfetmekle...”

“Teessüf ederim beyefendi. Âleme hüsnüzan tavsiye ediyorsunuz lakin kendiniz suizandan ayrılmıyorsunuz. Tercümeihâlîme vukufunuzdan⁷⁸⁶ bahsettiniz. Benim nasılsa kerhen, kahren bir çamura bulaştığımı biliyorsunuz. Feleğin bu teşniine⁷⁸⁷ uğramakla beraber emin olunuz ki ben bu sanatın asla ehli değilim. Elimin altında şuna buna takdim olunacak sermayeler yoktur.”

“Haşa, sermaye demek istemedim.”

“O hâlde ne nam kullanalım?”

⁷⁸⁴ teehhül etmek: evlenmek

⁷⁸⁵ mukadderat: yazgı

⁷⁸⁶ vukuf: bilme

⁷⁸⁷ teşni: ayıplama

“Elinizin altında sermaye tabirine naseza fakat muvafık bir tav-sifle yâd edemediğim⁷⁸⁸ bir şey var.”

“Yoktur beyefendi.”

“Vardır efendim.”

“Şimdi çatlayacağım. İspat ediniz.”

“O kolay.”

“Heyecanla dinliyorum.”

“Siz Siracettin Efendi ailesini tanımıyor musunuz?”

“Siracettin Efendi mi?”

“Evet.”

“Bu zat hangi semtte oturur?”

“Sülüklü’de.”

“Ha!”

“Bu zat, Semiha Hanım’ın büyük pederidir.”

“Sülüklü, Siracettin Efendi... Semiha...”

“Şimdi inkâra imkân kalmadı sanırım.”

“Böyle şeylerden bir kazanç yolu düşünmekle meşgul olmadığım için bu aileyi tamamıyla unutmuş gibiydim.”

“Şimdi aklınıza geldi ya?”

“Evet.”

“Nasıl bir teklifle bu ailenin nezdine⁷⁸⁹ çağrılmış olduğunuzu bilmiyorum.”

“Olabilir.”

“Kadınların kızları için aradıkları sadık, samimi, nikâhsız koca işte bendenizim. Delaletinizi istirhama⁷⁹⁰ geldim.”

“Gayrimeşru bir delalet.”

“Evet, fakat bunun da meşru delaletler kadar ecir var.”

⁷⁸⁸ yâd etmek: hatırlamak

⁷⁸⁹ nezd: huzur

⁷⁹⁰ istirham: yalvarma

“Galiba dünya, mihveri üzerinde ters dönmeye başladı. İçleri dışlarına çevrilerek bütün telakkiler zıtlarına mukarin⁷⁹¹ oldu.”

“Dinle efendi.”

“Zaten başka işim yok. Yeni mantığa alışmak için az söyleyip çok dinlemek lazım olduğunu biliyorum.”

“Siz bu delaletinizle bir aileyi sefaletten kurtaracaksınız. Bir kızı düşeceği fuhuştan...”

“Sizin kollarınızın arası fuhuştan başka bir mana ifade eder mi? Ha kubura düşmek ha lağıma... İkisi de bir değil mi?”

“Bu müstehcen⁷⁹² teşbihi reddederim. Kalbim, servetim hep Semiha’nındır. Ben ona hem kocayım hem gayet hayırhah bir baba.”

“Nikâhsız fakat?”

“İşte yalnız ona imkân yok.”

“Maateessüf.”

“Size böyle bir iş sipariş etmediler mi?”

“Bu hakikati inkâra mecalim yok. Evet.”

“O hâlde benden daha durmuş oturmuş bir müşteri nerede bulacaksınız? Servet, asalet, terbiye, haysiyet, insaniyet hepsi nefsimde mevcut.”

“İnsaniyetin bu türlüğü pek makbul değildir ama haydi kabul edelim.”

“Semiha’ya istediği yerde hane, daimî konak tutacağım. Aşçı, hizmetçi, piyano, otomobil... Hepsini emrine müheyya⁷⁹³ olacak. Onunla tıpkı hakiki menkûham⁷⁹⁴ gibi yaşayacağım.”

“Görünüyor. Siz böyle bir hayata teşnesiniz⁷⁹⁵. Lakin bakalım o yaşta epey maceralar geçiren o kız sizinle bir menkûha gibi yaşayacak mı?”

“Adam sen de... Onun gül vücudu benim koynumda olsun da aklının fikrinin başka yerlerde dolaşmasına ben müsamaha ederim.”

⁷⁹¹ mukarin: yakın

⁷⁹² müstehcen: açık saçık

⁷⁹³ müheyya: hazır

⁷⁹⁴ menkûha: nikâhlı eş

⁷⁹⁵ teşne: çok hevesli

“Velev gayrimeşru olsun, öyle bir kız ile teşrik-i hayatta⁷⁹⁶ bu kadar deryadil⁷⁹⁷ bulunmanızdan başınıza pek ağır belalar gelebilir.”

“İşi hayra yorunuz ki hayır gelsin.”

“Her ikimiz de böyle işleri hayra yoracak kadar toy bir sinde değiliz.”

“Ne var? Semiha’nın hesabına bildiğiniz uygunsuzluklar mı var?”

“Benim bildiğim, bu kızın, birbirine kanlı bıçaklı olmak derecesinde rakip iki âşığı var.”

“Bir de ben, üç.”

“Siz bu iki hovarda ile aşk terazisinde tartılabilir misiniz?”

“Tartılır ve para kuvvetiyle onlardan ağır gelirim.”

“Kızın âşıkları bir iki bağı yanıktan ibaret olmamalı.”

“Ben hepsini hoş görürüm azizim, hoş görürüm. Böyle üzüntüler, muhabbete çeşni veren tuz biber hükmündedir.”

“Bazen de iş zehir zemberek olur.”

“Cefa çekilmeden sefa sürülemez.”

-23-

Semiha ile gayrimeşru izdivaç için hisleri pek ziyade kabarmış olan aile sahibi bu yaşlı adama işin bütün ters taraflarını anlattım. Söz kâr etmedi. Kanı tutuşmuş bir genç gibi gönlünün temayülü önünde bütün hakikatleri çiğneyen bu kartaloz azgına ondan ötesini anlatmaya uğraşmak hiç de benim vazifem değildi. Bu işe delalettir birkaç yüz lira alacağımı anladım. Çünkü son turfanda sevdakâr, beni bu tellallığa teşvik için cüzdanın arasından deste deste papelleri sıyırttırıp duruyordu.

Şemi ile olan menhus münasebetimden beri fuhşun irademe galip gelen cereyanı ile çirkef olduğundan aktım. Lakin kendi ih-

⁷⁹⁶ teşrik-i hayat: hayat ortaklığı

⁷⁹⁷ deryadil: her şeyi hoş gören

tiyarımla⁷⁹⁸ hiçbir şeni⁷⁹⁹ vesatette⁸⁰⁰ bulunmadım. Vaki⁸⁰¹ teklifi kabul edersem bu ilk tellallığım olacaktı. Elliden sonra azan bu herife Semiha'yı metres tutturmak bana pezevenkliklerin en hafif ve naziği gibi geliyordu. Gayrimuhterem kiracımızın gaybubetinden beri bizde paralar suyunu çekti. Evde gizli bazı dalaverelerin döndüğünü hissediyordum. Ama kaynanam bu anaforldan bana artık zırnık sezdirmiyordu.

Ah maişet derdi... Bu dünyada herkes bir türlü geçiniyor. Cebe para akıtacak bazı hoş kolpolar geldiği zaman ince eleyip sık dokuyan kimseler pek kalmadı. Her kazancı haram helal terazisine vursak idare dolaplarının çoğu zınkadak durur.

İhtiyar çapkına elimden geldiği kadar nasihat verdim. Kızı ben ayartmadım. Herifi ben azdırmadım. Her iki taraf da birbirini çeken mıknaş gibi ötekini arıyordu. Ben yalnız ortaya girip ikisini birbirine işaret edeceğim. İğne demire yapışacak. Bundaki mesuliyet neden hep benim olsun? Bu muamelenin müşevviki her şeyden evvel tabiattır, iki nesnenin arasına bu mukavemetsiz cazibeyi koyan kimdir? Bu muhakeme defterinden bir yaprak daha çevirirsem boyumca günaha gireceğimi biliyorum. Tabiatla böyle şeylerin esasını inceden inceye araştırmak iyi değildir. Altından çapanoğlu çıkınca Halik'la mahlukun arası bozulur.

Hem ne demek efendim? Böyle pazarlıklarda vasıtalık eden, niçin asıl günahkârdan ziyade mayup olsun⁸⁰²? Böyle gülünç telak-kilerin artık yüzünü tersini anlayacak bir asırda yaşamıyor muyuz?

Benim mevkimde bulunup da bu namus çukurunun üzerinden bir sıçrayışta öbür tarafa atlayacak anane cambazının vücudu⁸⁰³ artık kabil-i tasavvur⁸⁰⁴ bile değildir.

Etrafımdan savulunuz. Melekler, şeytanlar var da, ben bu işi yapacağım. Yaptım gitti...

⁷⁹⁸ ihtiyar: seçim

⁷⁹⁹ şeni: ahlak dışı

⁸⁰⁰ vesatet: aracılık

⁸⁰¹ vaki: olan

⁸⁰² mayup olmak: ayıplanmak

⁸⁰³ vücut: varlık

⁸⁰⁴ kabil-i tasavvur: düşüncesi mümkün

Hemen Sülüklü'ye koştum. Bu geçkin fakat zengin hovardanın arzusunu Semiha'nın ailesine tebşir ettim. Sefalet bulutlarıyla kararmış bu kasvethaneye kıyamet güneşi doğmuş gibi evin içi hazin bir neşe ile doldu. Tebessümlerle gözyaşları birbirine karıştı. Kederle sevinç dalgaları birbiri üzerinden aşar gibi matemle sürurun⁸⁰⁵ cidalini⁸⁰⁶ hıçkırıklarla kahkahalar arasında bir müddet seyrettim.

Semiha'ya işi müjdelediler fakat kız, zuhur eden bu kısmeti gönlünün şartlarına muvafık bulmayarak ağladı bağırdı, tepindi çırpındı. Ben cebimden bin lira kaporayı çıkardım. Minderin üzerine dağıttıverdim. Bu manzara üzerinde gözler süzölmeye, ağızlar yutkunmaya başladı. Paraların cazibesi beyinleri uyuşturdu. Namus kaygısı üzerine sırmalı bir örtü çekti. İş olup bitti. Ah ben de öyle olmamış mıydım? Kaimelerin sihriyle her şeyi unutmamış mıydım?

Üç gün aç durmuş bir köpeğin önüne bir dilim ekmeği at, sonra emret. Ah, ah, darılmayınız. İnsan da öyle... İnsan da öyle...

Böyle feci anlarda son zamanına kadar hayretaver⁸⁰⁷ mukavemetler göstermiş tek tük kahramanların vücutlarını büsbütün inkâr edemem. Fakat bu hilkat müstesnalarının vücutları bütün insaniyetin yüzünü ağartmaya kifayet edemeyecek kadar enderdir. Ben nefsimi beşerin ab-ı ruy⁸⁰⁸ böyle kahramanların listesine ithal edemem⁸⁰⁹. Bu cetvele girmeye kendilerinde liyakat görenlerden pek çoğunun da aldanmış olduklarını iddiadan çekinmem.

Bu alışverişten hisseme düşen iki yüz lirayı da ticarethanemizin varidat⁸¹⁰ defterine kayıt düşmeksizin cebime attım.

Bu parayı medhul bir membadan aldım. Alnımın teriyle kazanmadım. Bu günahımı bin defa itiraf ediyorum. Lakin alın teriyle kazanılan parayı yalnız, kızgın güneşin altında şoseler için taş kıran amelede gördüğümü söylememe müsaadenizi rica ederim.

⁸⁰⁵ sürur: sevinç

⁸⁰⁶ cidal: savaş

⁸⁰⁷ hayretaver: hayret verici

⁸⁰⁸ ab-ı ruy: şeref

⁸⁰⁹ ithal etmek: katmak

⁸¹⁰ varidat: gelir

Şemi bir gün çıkageldi. Herif, seyahatindeki teşebbüsünden memnun görünmüyordu. Namuslu bir ticarethanenin umurunu tedvire⁸¹¹ beni vekil bırakmış gibi hesap sormaya, temettü hissesi⁸¹² istemeye kalkıştı. Ben de iş içinde pişmeye başlamış bir adam kurnazlığı ile ağzımı açtım:

“Sen giderken ticaret tezgâhını kapadın. Birkaç kırıntıyı bana emanet ederek buradan defoldun. Şimdi ne istiyorsun?”

“Ben tezgâhı kapayıp gittim ama sen onu el altından işletmişsin. Hepsinden haberim var. Ben ceplerim dolu olarak gittim. Teşebbüslerimde muvaffak olamayarak boş cüzdanla avdet ettim. Ticaretinin nısf-ı temettüüne⁸¹³ ortağım. Dolabı ben kurdum. Nam benim, şöhrret benim, sanat benim. Sen adi bir çıraksın. Ustanı mı aldatacaksın?”

“O menhus sanatında gözü olanın gözleri çıksın.”

“Sureta⁸¹⁴ sanata buğzediyorsun⁸¹⁵. Fakat o sayede aldığın paraları gizlice cebe indiriyorsun. Namuslu adam maskesiyle insanlar içinde gezmeye uğraşıyorsun. Herkesi iğfal edebilirsin ama sanataş beni aldatamazsın. Namusun alfabesi, hakkı tanımaktan başlar. Melun saydığın ticaretten gelen hakkımı ver. Sonra namuskârlıkta boy ölçüşelim. Gizli namussuzluk, aşikâre namussuzluktan bin kat berbattır. Tababette olduğu gibi gizli hastalık bünyeyi bitirir. Birdenbire herkesin içi dışına dönmek kabil olsaydı işte o zaman namussuzlar namuslulardan ürkerek kaçarlardı.”

İhtiyar zendosttan aldığım iki yüz lira, koynumda beni yakmaya başladı. Herif bunu haber almış mıydı? Yoksa, bu ağır sözleri boş kafadan mı savuruyordu?

Muhaverenin⁸¹⁶ bu kısmına kadar beni besbelli kapı aralığından dinlemiş olan kaynanam, müntakimane⁸¹⁷ bir surat ve zor zapt

⁸¹¹ tedvir: çevirme

⁸¹² temettü hissesi: kâr payı

⁸¹³ nısf-ı temettü: kazancın yarısı

⁸¹⁴ sureta: görünüşte

⁸¹⁵ buğzetmek: kin beslemek

⁸¹⁶ muhavere: konuşma

⁸¹⁷ müntakimane: öç alırcasına

olunur bir iç dolgunluğu ile birdenbire odaya girdi. Müstehzi dudaklarını bir tarafa kaydırarak:

“Ahlak kitabı yazan filozoflar benden sorsalardı en tehlikeli namussuzların namuslu görünmeye uğraşanların arasında bulunacağını söyledim.”

Artık kendimi tutamayarak bütün gayzımla⁸¹⁸ haykırdım:

“Sus cadı! Ahlak kitabı yazanların senden fikir almaya muhtaç kalacak kadar bu dünya alçalmadı.”

Kocakarı kısık, öksürüklü kahkahasıyla fıkırdayarak:

“Alçaldı damatçığım alçaldı. Namuslarıyla iftihar edenler hep böyle senin gibi iseler vay bu dünyanın hâline... Sandığı açtın. Ticaretine lanet ettiğin yetmiş tane liracığımı cebine indirdin. Sandığımı karıştıracağına sen vicdanını yokla. Kendi koynunu araştı. Eline neler dokunduğunu bize açıkça söyleyebilirsin? Cep değil onlar, hep namus torbası.”

Ben:

“Haydi defol. Seni buraya kim çağırıdı?”

Kaynanam:

“Kimse çağırmadı. Allah için doğruyu söylemeye ben kendiliğimden geldim. Şemi Efendi burada yokken seksen dairede işi olan bir mübaşir⁸¹⁹ gibi kapı kapı dolaşıyordun. Artık ustalaştın. Fencilendin. Boş yere bacaklarını yoracak saffetin kalmadı. Bu adamın hakkını versene... Ustana guguk mu yapacaksın? Namussuzluktan aldığın paraları vermeyi namus sayan mürayi adam. Ya hep fenayız ya hep iyiyiz... Aramızda çeşit yok. Fenalar kendilerine iyi dedirtmeye muvaffak oldukça bu dünya düzelmez. Ben kaynanayım, sen damat, bu efendi kiracımız. Hep birbirimize layık kimseleriz. ‘Ben iyiyim, siz kötüsünüz.’ demenin manası var mı? Biz çoluk çocuk, evce açlıktan inlerken kiracı namıyla bu zat imdadımıza yetişti. Allah razı olsun, hepimiz sayesinde yedik içtik. Ceplerimize de beş on lira indirdik. Bunu inkâr, namuskârlık mıdır? Ne çeşit olursa olsun sanat sanattır. Sanatların en kötüsü yine boş oturmaktan iyidir. Havadan gıda bekleyen, gözleri açılmamış yavru kuşlar gibi her gün

⁸¹⁸ gayz: öfke

⁸¹⁹ mübaşir: memur

köşe minderinde pinekleyip duruyordun. Bu adam geleli zihninin pası açıldı. İş öğrendin. Oraya buraya koşmaya başladın.”

Şemi:

“Ne büyük sözler, ne doğru sözler. Bu ne mantık, ne istidattır... Benim böyle bir kaynanam olsaydı (eliyle duvara vurarak) vallahi bu evi Atina Bankası gibi işletirdim.”

Bu iki murdarın⁸²⁰ ağız kokularından artık boğulmaya başladım. Bu acı sözlerin bazı doğruları yüreğimi cızlatıyordu. Onlar iki-si açlıktan ölmek için her şeyi mübah görüyorlar. Kendilerini bu mekruh sanatın ehli olarak ilan ediyorlar. Ben de iradi⁸²¹, gayriiradi bu melun sanattan çöplendiğim hâlde nefsimi sureta fenalıklardan tenzihe⁸²² uğraşıyordum.

-24-

Mahallenin ismeti⁸²³ ihlal edildiği şikâyetiyle komşular sızıldanmaya başladılar. İş zabıtaya aksetti. Beni merkeze çağırdılar. Komiser öyle muteber bir mahallede böyle fırıldak döndürülemediğini, bu işe hevesli isen bunun da ayrıca mahalli bulunduğunu, ruhsatname, vesika alarak her şeyi yapabileceğimi, aksi surette göreceğimiz mücazatın⁸²⁴ şiddetli olacağını lisan-ı münasible anlattı.

Ben Şemi’ye evden çıkması için gücümün yetebildiği kadar en sert ültimatı⁸²⁵ verdim. Herif komiserin ihtarına, benim tehdidime ince ince sırtarak:

“Bana gelecek terbiyeli misafirlere kimse karışamaz. Bu evden canım istediği zaman çıkarım. Böyle isnadatta ileri varanlardan namus davası etmek hakkımdır.”

Bu cevabı alıp da susmamak müşküldü. Fakat edepsizle başa çıkabilmek için ondan daha edepsiz olmak lazımdı. Biraz daha hırlaşsam herif âleme karşı bizi sanatında müşterek gösterecek ve bazı ispatlarıyla da hak kazanacak. Biz çarnaçar bir müddet daha kiracı-

⁸²⁰ murdar: pis

⁸²¹ iradi: bilinçli

⁸²² tenzih: temizleme

⁸²³ ismet: namus

⁸²⁴ mücazat: cezalandırma

⁸²⁵ ültimatı: uyarı

mızın namuslu misafirlerini lakin eskiye nispetle büyük ihtiyatlarla kabulde devam ettik. Bu ve tafsilleri uzun sürecek, gittikçe çoğalan diğer mânialarla Şemi'nin kârında kesat başladı. Artık günden güne borçlu düşüyordu. Her gün kapımızın zili para vereceklerin nazik elleriyle değil, alacaklıların kaba gürültüleriyle çırpınıyordu. Para diye birbirimizi yiyorduk. Zilde muhteriz, yumuşak bir çınlayış duyduğumuz vakit bir yağlı müşterinin teşrifi ümidiyle hep yürekler oynuyor, kulaklar bütün dikkatleriyle dinliyordu. Bu kesattan artık evcek kavrulmaya başladık. Kira kira üstüne bindi. Bizim Hikmet Abdullah'ın taksidi de birkaç aydır tediye edilmez oldu.

Bir akşam, yatsı sularında kaynanam, Şemi, ben alt kattaki salona toplandık. Hırgür dalaşırken sokak kapısı ihtiyatlı parmakların temasıyla nazik nazik ses verdi. Kaynanam iki avucu ile kalbini sıkarak:

“Hay elini seveyim. Nasıl bellidir yağlı bir keklik.”

Ağır vücudu, sıızılı bacaklarıyla hepimizden evvel kapıya o koştı. Methalde:

“Buyurunuz. Buyurunuz beyefendimiz” istikbalinin tatlı nidaları duyuldu. Kim gelse beğenirsiniz? Şadi Bey, Semiha'nın nikâhsız kocası. Zavallının armudi siması solup süzülmüş, gözleri esmer çukurlara batmış, bir iki ayın içinde senelerle hastalık çeken bir ihtiyara dönmüş.

Derin, kasvet hatlarıyla buruşan alnında, ağır, melul bakışlarında, gizli bir humma ile titreyen porsuk dudaklarında dert anlatmak için muhatap arayan bir talihzede hâli var.

Bu nikâhsız izdivaç âşığının çok oturmadığını anlamak için hiç de bakıcı olmaya lüzum yoktu. Semiha herifi dört günde bitirmiş. Fakat kanını hangi damarından emmiş? Beyefendinin bize kızıdan şikâyet geldiği besbelli. Lakin ne olursa olsun. Ben kız babası değilim. Sena⁸²⁶ ile rica ile bu kahpeyi ona çakmadım. Bana ne söylemeye hakkı olabilir?

Benim biraz hiddetten, biraz meraktan benzim atmış olmalı ki Şemi kuşkulanarak hemen söze girişti:

⁸²⁶ sena: övme

“Beyefendimiz affedersiniz, çehrenizi kaçık görüyorum bir hastalık mı geçirdiniz?”

Şadi Bey bu suale cevap vermeyerek gözlerini hazin hazin benim suratımda dolaştırdıktan sonra:

“İki ay kadar oluyor. Bendeniz yine buraya gelmiştim. Zatialiniz yoktunuz. Vekiliniz efendiyle görüştüm. Onun delaletiyle epeyce bir felakete uğradım.”

Şemi dişlerini sıkarak bir müfteris⁸²⁷ hayvan homurtusu ile bana baktı. Şimdi ölür müsün öldürür müsün?

Ustam gazup bakışıyla:

“Sanattan haberi olmayanlar sanatkâr kesilince iş böyle olur.”

Kerhanecilik intisabıyla, inceliklerine vukuf kesbiyle iftihar olunacak bir sanat hükmünü alıyordu. Ağzımı açarsam pek fena açacağım için sustum. Şemi bu işte gizlice dönmüş bir para kokusu olarak hemen burnundan solur bir infial⁸²⁸ ile sordu:

“Bu makûs⁸²⁹ hizmeti mukabilinde şerikime ne verdiniz?”

Şadi Bey mahzun mahzun süzülerek:

“İki yüz lira.”

Şemi, işittiğini aynı süzülükle bir papağan gibi tekrar etti:

“İki yüz lira...”

Bu paraları ne yaptığımı keşfetmek ister gibi dik dik yüzüme bakarak:

“Bir felaket satın almak için çok para...”

Şadi Bey:

“Bu miktarı istiksar etmiyorum⁸³⁰. Keşke talihim uygun gelseydi de daha vereydim.”

Şemi hâlâ kızgın gözlerini üzerimden kaldırmayarak:

“Bu adam sizi dolandırdı. Bu paraları benim cüzdanımdan çaldı.”

⁸²⁷ müfteris: yırtıcı

⁸²⁸ infial: öfke

⁸²⁹ makûs: ters

⁸³⁰ istiksar etmek: çok görmek

Kaynanam oda kapısının dışında inim inim inleyerek:

“Benim yetmiş lirama irtikâp eden, hiç iki yüz liraya dayana-bilir mi?”

Üçümüz de susarak kocakarının yana yana savurduğu bu sözle-ri dinledik. Aman ya Rabbi, hepsi beni itham ediyordu. Şadi Bey’in başına felaket getirmişim. Şemi’nin cüzdanına girecek bir parayı aşırımsım, cadının yetmiş lirasını irtikâp etmişim. Ah, görüyor mu-sunuz? Bu üç zavallı masumun arasında kabahatli yalnız benim. Paraları kusturmak için beni nasıl iğneleyeceğini bilmeyen Şemi:

“Mademki bu adam acemi bir tabip gibi ücretinizi alarak derdi-nizi teşdit etmiş⁸³¹, şimdi de çaresini bulsun.”

Ben artık kendimi tutamayarak:

“Beyefendi, vaktiyle ben size lazım gelen nasihatleri vermedim mi idi?”

Şadi:

“Verdinizdi ama ben ateşi nasihatlerinizden çok evvel almış-tım.”

Ben:

“Cıdarı çatlamış bir köhne fırın gibi...”

Şadi Bey:

“Alaya salahiyetiniz yoktur. Talihimin kahrı bana yetişir.”

Ben:

““Tedbirde kusur gösterip de talihe bühıtan etmek” sözü sizin gi-biler için söylenmiştir. Başınızı nasıl karanlık bir felaket kapısından içeri soktuğunuzu ben biliyordum.”

“Biliyor idiysenz önümde fener tutmamalıydınız.”

“O günkü ricalarınızla bugünkü şikâyetlerinizi yan yana geti-rince insan hakkınızda ne hüküm vereceğini şaşıyor. Delaletimi rica ederken ne ince bir filozoftunuz. Şimdi ne kaba bir müfteri⁸³² oldunuz. Davanızın esası nedir? Benden ne istiyorsunuz?”

“Talihimden başka benim kimseden davam yok.”

⁸³¹ teşdit etmek: şiddetlendirmek

⁸³² müfteri: iftiracı

“Beyefendi, siz pek şaşkın bir hâldesiniz. Sözleriniz birbirini tutmuyor.”

Şemi omuzlarını kaldırıp hindi gibi kabarak:

“Beyefendiye iki yüz liraya hazırladığın beliyenin⁸³³ esasını evvelce bildiğini itiraftan sonra şimdi niçin her şeyden tecahül ediyorsun⁸³⁴? Şarlatan avukat, sahte tabip, maharetsiz göz bağıcı, beceriksiz mürai. Mademki parasına tamahen bu zatı derde sokmuşsun, şimdi de devasını bul!”

Ben:

“Sen Hüda-dad⁸³⁵ istidadınla günde yüz kişinin başını derde sokuyorsun. Ben senden öğrendiğim sanatla henüz bu beyefendiye bela getirmişim.”

“Bana her zaman satıp durduğun doğruluk, namus, vicdan çalımlarıyla alınının kiriyle kazandığın şu iki yüz lirayı cebine indirmekteki şenaatin, bu iki türlü hareketin hiç birbirini tutuyor mu?”

“Bu nev kazançların alın kiri, yüz karası olduğunu işte itiraf ediyorsun maskara herif... Ben bu parayı masum bir kızı baştan çıkararak, toy bir zamparayı kandırarak almadım. Zaten iki taraf da beni tanımazdan çok evvel baştan kıktan çıkmışlardı. Ben onları akıntıda birbirinin suyuna siya⁸³⁶ giderlerken gördüm. Birinin attığı çıma ipini kendi ricaları üzerine ötekine uzatıverdim. İşte bu kadar...”

“Ettiğin hareketin bir ırz tellallığı olduğunu, siya ile çıma⁸³⁷ ile beyhude örtmeye uğraşma.”

“İrz tellallığı, bu işleye işleye namus ve vicdanını kemirerek seni insanlıktan çıkaran bir cüzzam, bir sanat değil mi? Kendinde olan aynı faziha⁸³⁸ ile beni nasıl ayıplıyorsun?”

Bu istifhamım karşısında Şemi kelbî, keskin bir tebessümle:

⁸³³ beliyeye: bela

⁸³⁴ tecahül etmek: bilmezlikten gelmek

⁸³⁵ Hüda-dad: Allah vergisi

⁸³⁶ siya: tersine

⁸³⁷ çıma: halat

⁸³⁸ faziha: rezillik

“Bendeki aynı fazihanın kendinde de mevcudiyetini bu garip talakatınle⁸³⁹ tasdik ediyorsun. Oh ya Rabbi şükür... Şimdiye kadar gayrimukarrer⁸⁴⁰ bir pezevenk idin. Artık dilin dolaştı, bu hakika-ti kabul ettin. Bu tellallığın levs⁸⁴¹ alınnda, mesuliyeti vicdanında, ücreti koynunda... Namus bataklığı tabir ettiğin bu murdarlığa bur-nuna kadar gömüldükten sonra gayrı ne debeleniyorsun? Ölmüşsün artık bırak leşini cereyana... Dünyada da ahirette de aynı munsaba⁸⁴² akalım.”

Evet, of... Kendi kendime ne acı itiraf... Ne korkunç bir ha-kikatin kaçınılmaz çemberi içindeyim. Evet, iki yüz lirayı maişet kıtlığının kaza belalarına karşı ufak bir tılsım olmak üzere hamaili⁸⁴³ gibi bir kese içinde vücudumun en sıcak tarafına asmıştım. Ka-şarlanmış bir herifin önünde beraat kazanmak için benim namustan, vicdandan dem vurmam pek beyhude idi. Ben muhatabımda telin ettiğim cürümlerden bazılarının mürtekibi⁸⁴⁴ idim. Artık onu değil, kendi kendimi bile kaziyenin⁸⁴⁵ aksine ikna etmek ihtimali geçmişti. Fakat aman Allah, işte efendim bağırıyorum... Vicdanımın iskandi-li müşkül karanlık derinliklerinde namusum boğulmamak için hâlâ çırpınıyordu. Birdenbire kalbim çatladı. Oradan kaynar bir göl taşı. Bunun tufanı gözlerimden boşandı. Kimseyi ikna kabil olmasa da, kendi kendimi bile inandırmasam da bir cehennem taşı gibi cildimi yakan paraları çıkarıp Şemi'nin suratına fırlatarak:

“Namuslu idim, hâlâ da namusluyum. Şeytani bir sürçme ile onun kanunları üzerinde sendeledimse de namusa hürmetim, peres-tişim⁸⁴⁶ bakidir. Ben şimdi maşukasını⁸⁴⁷ katletmiş bir zavallı âşık mevkiindeyim. Ondan birkaç zaman için iftirakım⁸⁴⁸, aşkımı bütün bütün tutuşturdu. Şimdi bütün ömrümce onun mecnunu olacağım.

⁸³⁹ talakat: dil açıklığı

⁸⁴⁰ gayrimukarrer: kararsız

⁸⁴¹ levs: pislik

⁸⁴² munsab: denize karışan akarsu

⁸⁴³ hamail: muska

⁸⁴⁴ mürtekip: rüşvet yiyen

⁸⁴⁵ kaziy: mesele

⁸⁴⁶ perestiş: tapınma

⁸⁴⁷ maşuka: sevgili

⁸⁴⁸ iftirak: ayrılık

Al şu paraları... Bu iki yüz lira ile namusumun son kırıntılarını senden satın alıyorum!” feryatlarıyla odayı çınlattım.

Bu haykırmamda kabahatli bir çocuğun suçunu bastırmak için bastığı yaygaralara benzer bir mantıksızlık var gibiydi. Fakat başka türlü hareket edemezdim. Bu gayritabiilik, belki cehennemi içinde yandığım günahımın ağırlığından gelen bir nevi cinnetti. İstiyordum ki beynim bütün yansın, kül olsun; orada zebunuma ait hiçbir hatıra kalmasın. Ben, ben olduğumu bilmeyeyim. Olmuşları hep unutayım. Mazisiz bir adam olayım. Namuslu bir kimse olduğuma ben de inanayım, buna âlem de iman etsin.

Artık benim için başka türlü hayat, başka türlü teselli kabil değildi. İnsanın kendi nefisini aldatabilmesi, âlemi iğfalden çok zormuş. Bu acı hakikati anladım. Lakin sukut etmiş bir insan olduğuma tamamıyla kanaat getirerek yaşamak, önüme açılacak dipsiz uçuruma yuvarlanmamı kolaylaştırıcaktı. Adımımın önüne çıkan bu müthiş tehlikenin etrafına kendimi kendime namuslu göstererek bir korkuluk çekmek istiyordum.

Yüreğimden kanlar sızdıran bu endişe, henüz büsbütün mahvolmamış bulunduğumu kendime ispat ediyor gibiydi. Fakat melun kaynanam, kapı arkasından bana işittirecek bir mırıltıyla yine şöyle kalbimi hançerledi:

“Allah Allah, ne tuhaf şey... Damadım vasıtalıktan hem bizden iyi para kazanmanın yolunu biliyor hem de namuslu kalmak iddiasıyla üzülmüyor.”

Yine beynimin üzerine bir tencere kaynar su döküldü. Size birisi ‘kötü’ derse gücünüze gidiyor. Kendi kendinize ‘fena adam’ diyemiyorsunuz. İnsan kendi aleyhinde doğru bir hüküm verecek adil bir hâkim olabilse, kendini nasıl biliyorsa âleme de öylece anlatmak cesaretini gösterse, umumi hayattaki eğrilikler yarı yarıya düzelir. Fakat iş büsbütün ters gidiyor. İnsan, hilkaten temeddühe meyyal olduğu gibi âlemin methinden de hoşlanır. Çünkü bu medihler kendimizde varlıklarından şüphe ettiğimiz fenalıkları sırmalı puşidesiyle⁸⁴⁹ örter.

⁸⁴⁹ puşide: örtü

Şadi Bey biraz mahçup ve hazin bir mutavassıt⁸⁵⁰ sedasıyla birdenbire söze atılarak:

“Bu paraları gönlümün rızasıyla ben Salâh Efendi’ye verdim, uğramış olduğum nekbetin⁸⁵¹ elemiyle şaşkına döndüm. Affedersiniz, ileri geri lakırtılar söyledim. Ben buraya aranızda kavga çıkartmaya değil, derdime deva aramaya geldim. Üstadı burada bulduğuma çok memnunum. Çırağa alnının teri mukabilinde vermiş olduğum ücrete müteessif⁸⁵² değilim. Ve bunu geri almak asla aklımdan geçmez. O para kendisinde kalsın. Şemi Efendi, müşkülümün halli hususunda vuku bulacak himmetinizin, zahmetinizin, mükâfatını fazlasıyla vereceğim.”

Bu teminat üzerine üstat pezevengin gözlerinde yanan hiddet söndü. İğrenç çehresine tatlı bir tebessüm yayıldı. Şadi Bey, bu yağlı müşteri, Şemi’ye vuku bulacak himmetinin mükâfatını ziyadesiyle veriyor, bana da alnımın teri mukabilini tediye ediyor. Ne nazik tabirler... Doğrusu çok çelebi adam...

Yere savurmuş olduğum yirmi beşlik, ellilik kaimeler boyunları bükük, çarpık çurpuk ortada yatıyorlar. Üstadın gözleri bu kâğıtların kıymetlerini tayin eden rakamların üzerlerinde dolaşıyor. Benim nazarımda irademe galip gelen bilmem nasıl bir taannüt⁸⁵³le daima o tarafa kayıyordu. Üçümüz de ahlakına güveller üşüşmüş adamlardık. En bozuğumuz şüphesiz Şemi idi. İkincisi Şadi Bey, üçüncüsü ben. Çünkü o muğfiller⁸⁵⁴ olmasaydı ben bu iğfale uğramazdım.

Beyefendinin iki yüz liraya satın aldığı ve bütün servetini bu uğurda fedaya hazır görüldüğü felaket ne imiş? Bakalım, teşrih etsin. Irz seririyatının⁸⁵⁵ sertabibi⁸⁵⁶ buna ne çare bulacak, anlayalım.

Somurttum, öyle duruyorum. Üstat, kelbî tebessümü üzerinde iki cehennem kandili gibi parlayan haris gözlerini tepesinden topuğuna kadar bir düziye müşterinin suratında dolaştırarak haza-

⁸⁵⁰ mutavassıt: aracı

⁸⁵¹ nekbet: talihsizlik

⁸⁵² müteessif: üzgün

⁸⁵³ taannüt: inatçılık

⁸⁵⁴ muğfil: aldatan, kandıran, baştan çıkaran

⁸⁵⁵ seririyat: klinik

⁸⁵⁶ sertabip: başhekim

katine⁸⁵⁷ tevdi olunacak hastalık tafsilatına kulak veren bir hekim dikkatiyle bekliyor.

Nihayet Şadi Bey, pesten nağmeye girişen hazin bir keman gibi derdinin hicranlarını inletmeye başladı:

“Efendim, derdim gariptir. Sizlerden başkasına anlatılmaz. Hacıvat Çelebi’nin dediği gibi, ‘Ehl-i hâl olan anlar bundan efendim, bencileyin bilmek muhal.’”

-25-

Ahlak belsoğukluğuna uğrayan bu zat, biz mütehasşısaların huzurunda şöyle devam etti:

“Nikâhlı kadın, her gün yenen bala benzer, hele bu bal senele-
rin müruruyla⁸⁵⁸ petekleşirse... Nikâhsız münasebetlerin tadını size
tasvire hacet yok. Çünkü meşru izdivaçta nikâhınızı imam kıyar,
gayrimeşruda şeytan... İnsanları tahzir⁸⁵⁹ için her tatlı şeye şeytan
sokarlar. Fakat bu tedbir aksi tesir hasıl eder. Körpe kızların kıy-
metini ihtiyarlar bilirler. Çünkü şeyhuhette⁸⁶⁰ en yüksek ve samimi
ibadet şebabete⁸⁶¹ tapınmaktır. Ben de bu sanemin⁸⁶² önünde secde-
ye vararak aşkımı bir mum gibi yakmak istedim. Hayat fâni, dünya
bir hayal. Sürdüğü ömürden ebediyete götüreceğin saatler ancak
zevk dakikalarıdır. Aşkın gazalını⁸⁶³ nerede görürsen hemen sila-
hını doğrult. Avla. Dimağında değil, ruhunda intiba edecek⁸⁶⁴ bu
lezzet, işte bu haz ebediyen seninle beraberdir.”

Bir ihtiyarın nikâhsız bir genç kız sevmek günahını işlemesine
mazeret teşkili için tutturulan hodbinane⁸⁶⁵ felsefeyi uzunca bulu-
yordum. Fakat, çitlembik yiyen çocuklar gibi işin özünü yutmak
için çekirdeklerini de beraber hazma mecburduk. Şemi, o melun
üstat, kürsüde papucu büyüğü dinleyen saf ruhlu bir insan gibi yü-

⁸⁵⁷ hazakat: uşalık

⁸⁵⁸ mürur: geçme

⁸⁵⁹ tahzir: sakındırma

⁸⁶⁰ şeyhuhet: yaşlılık

⁸⁶¹ şebabet: gençlik

⁸⁶² sanem: put

⁸⁶³ gazal: ceylan

⁸⁶⁴ intiba etmek: iz bırakmak

⁸⁶⁵ hodbinane: bencilce

zünde derin bir iman hazzı dalgalandırarak kulak veriyordu. Yaşına nispetle bu pek coşkun sevdalının marazı vücudunun nerelerinde olduğunu anlamak için göğsünü, arkasını dinlemeye, idrarını, kanını tahlile lüzum yoktu. O, müşterisinin koynundaki cüzdanın şişkinliğini sezdi. Parmak basacak zayıf damarlarını, hassas noktalarını ve marazın teneşire sürerek⁸⁶⁶ hekimlere irat getiren nevden olduğunu teşhis etti.

Semiha'nın aşkı yüreğinde cılk olmuşa benzeyen bu dertliyi dinliyorduk. Eski Âşık Kerem masallarını andırmak için elinde sazi eksikti. Menkıbe, hemen onlar kadar yanık, netice feciydi. Sesini kalbinin ihtizazlarına uydurarak hazin bir ahenkle şöyle anlatıyordu:

“Semiha'ya Şişli'de birinci sınıftan bir apartman tuttum. Bir genç kadın için lüzumundan fazla konforlar ihzar ettim. Bir dediğini iki yapmıyordum. El-emrû emrüküm⁸⁶⁷. Fakat nazeninimi memnun etmek mümkün olmuyordu. Onda, bütün okşayışlarımdan çekinir, hayır doğrusunu söyleyelim, tiksindir bir hâl vardı. Ne vakit biraz okşamak istesem:

‘Bırak, galiba soğuk almışım bu gece kırgınlığım var.’ cevabıyla üzerine su sıçramış kedi gibi silkinerek, titreyerek sıvışır. Gözlerini gözlerimden, nefesini nefesimden geçirir. Odada daima bana en uzak olan mahalle oturur. Hailevari⁸⁶⁸, saçlarını arkaya dökerek gerine gerine bir inleyişi, süzüle süzüle bir yoklayışı vardır. Kaçırıldığı hayalini arar gibi gözleriyle odanın tavanını, her bir köşesini kolağan ettikten sonra küskün bir mektep çocuğu inadıyla iki kolu üzerine kapanarak saatlerce o vaziyette kalır. Anlarım, etrafında onun görmemek istediği bir şey var. Bu da benim suratımdan başka ne olabilir?

Bir gün onu memnun etmek için dedim ki:

‘Semihacığım, ben seninle nikâhsız olarak izdivaç ettim. Fakat birbirimizin mütekabil⁸⁶⁹ samimiyetimizi anladıktan sonra bu şeri akde de hazırım.’ Ne bileyim, ben bu hırçınlıkların nikâhsızlıktan

⁸⁶⁶ teneşire sürmek: ölünceye kadar devam etmek

⁸⁶⁷ “El-emrû emrüküm”: “Emriniz başüstüne.”

⁸⁶⁸ hailevari: içler acısı bir şekilde

⁸⁶⁹ mütekabil: karşılıklı

tevlit etmesi ihtimalini düşünmüştüm. O, benim bu saffetime evvela kahkahalar kopardı. Sonra tavandan suratına akrep düşmüş gibi bir tevahhuşla⁸⁷⁰ bir iki adım geriye sıçradı. İki avucuyla yüzünü örterek haykırdı:

‘Nikâhla sana mı bağlanacağım?’

‘Evet, bana güzelim.’

‘Rabb’im esirgesin.’

‘Niçin?’

‘Dünyada koca kıtlığına kıran mı girdi ki sana varayım?’

‘Bende bu derece tevahhuşu mucip⁸⁷¹ ne görüyorsun?’

‘Bu kadar gençler dururken büyükbabama niçin varayım?’

‘İzdivaçta erkeğin yaşı sorulmaz.’

‘Zaman-ı sabıkta belki öyle imiştir. Fakat şimdi telakkiler esasından değişti. Paralarına güvenerek körpecik bakirlerin ihtiyar nefesleriyle taravetlerini⁸⁷² solduran pinponlara artık kız verilmeyecek. Kadın Birliği bu seneki kongresinde bu hususu şiddetle müdafaa edecek.’

‘Kadın Birliğinin ilk işi yaşlı kocalarla genç zevcelerin aralarını bozmak mı olacak?’

‘Evet, evet, memleketimizde kökleşmiş bu sultanlar istibdadını⁸⁷³ kaldıracağız.’

‘Sultanlar istibdadı?’

‘Öyle ya... Beyefendi, insaf ediniz. Genç erkekler niçin koca-karısı zevce almıyorlar? Siz vaktiyle delikanlı iken niçin büyükkananız makamındaki bir muhterem banu ile evlenmediniz?’

‘Evlenmedim çünkü erkek doksan yaşına kadar erkektir. Kadın kırk beşinden sonra hiçbir cinse mensubiyeti kalmayan bir nötr mahluk olur.’

‘Ben şimdi kırk beş yaşından çok uzağım. Zevcimin benden ancak beş sene kadar büyük olmasına tahammül edebilirim. Ancak

⁸⁷⁰ tevahhuş: ürkme

⁸⁷¹ mucip: gerektiren

⁸⁷² taravet: tazelik

⁸⁷³ istibdat: diktatörlük

beş sene, anlıyor musunuz beyefendi? İhtiyar erkekler, genç karı alabilmek için ne felsefe icat ederlerse etsinler. O, benim asla umurumda değildir. Ben size servetiniz mukabilinde vücudumu verdim. Lakin gönlümü, ruhumu veremem. Çünkü onlar para ile satın alınamaz. Siz ihtiyarken genç karı istiyorsunuz da benim gençken genç koca arzu etmemde hakkım olamaz mı? Ara sıra nevazîşlerinize⁸⁷⁴ katlanıyorum. Bundan fazlasını istemeyiniz, beyhude yorulursunuz.’

‘Ah hanım, ne soğuk sözler bunlar! Yüreğimin üzerine buzlu sular döküyorsunuz.’

‘Yüreğiniz benden soğuyup da rahat etmeniz için böyle söylüyorum.’

‘Bırak gönlüm sana yansın. Ebediyen yansın. Kalbimdeki bu güneşle ancak hayattan bir şeyler anlayabiliyorum. Gönlümün bu sulesi sönünce her şey gözlerimin önünde kararacak. Varlığımın manası kalmayacak.’

‘Şairliğin muğfil cazibesine kapılmak gençler için tehlikelidir. Fakat ihtiyarlar için büsbütün vahimdir. Çünkü şairlik katı hakikatleri yumuşatan, zehr-abları⁸⁷⁵ tatlı şerbet yapan bir nevi sihirdir. Bununla büyülenenler şeşi beş görerek her adımda sendelerler. Şiirin allı pullu zarif gergefi üzerinde işlenerek rengini şeklini değiştiren hakikati makûs bir manada alarak aldanırlar. Bu maddi dünyanın müşkülâtından silkinerek hep hayal arkasından koşarlar. Beyefendi, ben şimdi sizin aşkınıza aynı hararetle cevap vererek ‘Size yanıyorum...’ diye dizlerinizin üzerine yatsam.’

‘Ah ne bikeran⁸⁷⁶ saadet, elmasım...’

‘Fakat acele etmeyiniz, bu sözüm kulaklarınıza cennet nağmesi gibi gelen yalancı, asılsız, havai bir şiirdir. Bunun sert hakikati işte şudur: Ben sizi sevmiyorum. Sevemem. Sevmeyeceğim.’”

Hakikaten çok sert. Şadi Bey, isminin makûsu bir meyusiyetle⁸⁷⁷ sustu. Yüzü buruştu. Gözleri kızardı. Hüngür hüngür ağlamak için besbelli bizden utanıyordu.

⁸⁷⁴ nevazîş: okşama

⁸⁷⁵ zehr-ab: acı su

⁸⁷⁶ bikeran: uçsuz bucaksız

⁸⁷⁷ meyusiyet: ümitsizlik

Affedersiniz. Vay köpekoğlu köpek Semiha... Kayışla boğulan hayvanlar gibi herifin kanını içine akıtıyor. Vay kuyruksallayan kuşu. Sülüklü'deki viran kafesinde bu şiir ve hakikat kantosunu nereden öğrenmiş?

Hikâyenin birinci babı çok dokunaklı. Bakalım daha ne acıklı sahifeler çevireceğiz? Şadi Bey uzun bir yokuş çıkmış gibi ince, soğuk bir ter ile sararak kesik nefeslerle yine başladı:

“Fesüphanallah, bu hakaretler benim ona olan aşkımı söndürmeye bedel, bilakis büsbütün körüklüyor. Onu her gün dünkünden daha ziyade seviyorum. Hırçınlıklarını paralar, hediyelerle avutmaya uğraşıyorum. Fakat takdim ettiğim iki üç bin liralık bir mücevhere şöyle bir yan gözle bakıyor:

‘Bırakıver oraya.’ kayıtsızlığından başka çehresinden hiçbir şey sezilmiyor. Bana kahretmek için mi memnuniyetini saklıyor? Yoksa hakikaten sevinmiyor mu? Anlayamıyorum. Söz ile olan kahırlarına tahammüle alıştım. Fakat işin fiiliyat ciheti var ki Hazreti Eyyüp aleyhisselam gelse sabredemez.”

Semiha'nın sevdalısı uzun ahlar savurmak için burada lakırtıya yine mola verdi. O fiiliyat ciheti ne olabilir acaba? Beyin serencamı⁸⁷⁸ gittikçe meraklı safhalara girerek tatlılaşıyor.

O inleyerek, süzülerek dinlenirken sözün özünü haşvinden⁸⁷⁹ ayırırken, söyleneceğini söylenmeyeceğini seçerken biz bu aşk meddahının hararetili ahlar çıkan yanık ağzına bakarak bekliyorduk. Bu nazik romanın fiiliyat devresi Şemi'nin bile yüreğini gıcıklandı. Üstat, bu sevda kurbanının çektiği işkenceye acımdan ziyade artist maşukasının maharetine hayran oluyordu. Fuhuş sahnesinin bu bimenend⁸⁸⁰ sanatkârıyla tanışmak arzusu herifin gönlüne güneş gibi doğdu. Her ikisi de başka türlü inliyorlardı. Ben de aralarında insanların bu garip hâllerine taaccüple yutkunup duruyordum. Şadi Bey, cenaze arkasından içinin elemlerini döken bir acıklı matemiy-le yine başladı:

“Ah, ah! Öyle ızdıraplı saatler geçirdim ki dil ile tarifi muhal. Bazen ansızın apartmana gelirim. Hanım evde yok. Nereye gitti

⁸⁷⁸ serencam: macera

⁸⁷⁹ haşv: gereksiz söz

⁸⁸⁰ bimenend: eşsiz

acaba? Hangi ahababa? Hangi eğlenceye? Hizmetçilere sorarım, boynunlarını büküp dudak kıvrarak, mudhik⁸⁸¹, melul birer tavır ile bir şeyden haberleri olmadığını anlatırlar. Benim keşfetmeye uğraşıp da anlayamadığım bir husustan onların nasıl malumatları olacak? Onlar benden sıkılırlar, ben onlardan utanırım. Hanım, bu keyfi cevalanları⁸⁸² için benden izin almaya hiç lüzum görmez. Kafdağı'na kadar arkasından koşacağım ama nerede olduğunu bilmem ki... Şoförü isticvap ederim⁸⁸³:

‘Hanım arabadan nerede indi?’

Delikanlı, tıraşlı dudaklarında titreyen tebessümü dağıtmaya uğraşarak:

‘Sine dö Pera Pasajı’nın önünde.’

‘Ne cihete gitti?’

‘Pasaja kıvrılınca ne tarafa gidildiği belli olmaz. Arabayı bırakmam ki...’

‘Ne zaman avdet etti?’

‘Üç saat sonra.’

Bu isticvabımdan teşeffi⁸⁸⁴ yerine derin bir cehennem azabı duyarım.

Sevgilerinize mahsus bir hanenin boşluğu ne mulimdir⁸⁸⁵ bilir misiniz? Dünya, insanın gözüne zindan olur. Semiha’yı kollarımın arasında sıkmak ihtiyacıyla divaneye dönerim. Kendisi evde yoksa terlikleri, iskarpinleri, kirli çamaşırları, çorapları da yok değil ya? Onun kokusu sinmiş eşyadan bulabildiklerimi toplarım. Oda kapısını içeriden kilitlerim. Mukaddesata edilen hürmetle önlerinde dize gelerek onları öper, koklar, ağlarım. Bu tapınışla ateşim sönmez. Artar. Onun küçük, yumuk, pamuk ayaklarına mahfaza olmuş zarif iskarpinlerinin aşkımı nasıl cuşuhuruşa getirdiğini⁸⁸⁶ of anlatamam ki...”

⁸⁸¹ mudhik: komik

⁸⁸² cevalan: gezinti

⁸⁸³ isticvap etmek: sorgulamak

⁸⁸⁴ teşeffi: şifa bulma, rahatlama

⁸⁸⁵ mulim: üzücü

⁸⁸⁶ cuşuhuruşa gelmek: coşmak

Vah vah, zavallı Şadi Bey. Bu Semiha baygınına tutulmazdan evvel nasıl terbiyeli, hoşsohbet, akıllı, vakarlı bir adamdı. Şimdi aşk sahnesinin jönprömiyesine⁸⁸⁷ dönmüş. Büyük söylemeyeyim lakin bu ne şeydalık⁸⁸⁸ ya Rabbi'm... Mevsimsiz âşıklık kalpten, ağızdan saçılan ateşlere rağmen ne kadar soğuk oluyor. Kânunusani⁸⁸⁹ güneşinde yetişmeye uğraşan kabak gibi... Tatsız, tuzsuz bir sevda... İnsan, bir gencin gönül faciasını dinlerken nâkilin⁸⁹⁰ akıttığı sıcak yaşlara iştirakten belki kendini alamaz fakat bu ihtiyara acırken güleceğim geliyor. Komedyalılar, kendilerini zorla böyle gülünç hâllere sokanlardan ibret aldırma için icat olmuştur.

Bin Moliere yetişse beşerin tuhaflığını yazmakla bitiremezler. Tabiat böyle komik tipler yetiştirmekte bu dâhilerin dimağlarından daha velut⁸⁹¹, daha zengin, daha müstehzi, daha insafsız. Fakat dünya her gün, ibret alanlardan ziyade bu komedyalara mevzu teşkil edecek insanlarla doluyor. Biz böylelerine ağlayarak gülelim.

Şu elemli hayatta bu kasvetli kahrkaha da bir kârdır. Behey ihtiyar! Katılaşıp kalbinle sev... Fakat müteakbil muhabbet, vefa bekleme. Sonra böyle komedi kahramanı olursun.

Meyus Şadi Bey gözlerini yumarak muzdarip kafasını avuçları içinde bir müddet sıktıktan sonra beyninin vecanak⁸⁹² dolgunluğunu yine dökmeye başladı:

“Semiha'nın haneden bu gaybubeti güya güya senelerle onu görmemişim gibi yüreğimde dayanılmaz bir tahassür⁸⁹³ uyandırarak beni çıldırtır. Ne taraftan gelecek diye pencereden kapıya, kapıdan balkona koşarım. Bu bir komedyadır mı, facia mı, melodram mı bilmem. Benim bu telaşımı gören, kapalı odada kirli çamaşırlara tapındığımı sezen hizmetçiler kıs kıs gülerler. O derin yeis içinde nemli gözlerimle kendime kendim de gülerim. Ben kimden vefa bekliyorum? Ne zorlu, neticesiz bir akıntıya kürek çekiyorum? Benim aşkımla bir sakar çocuk gibi oynayan bu genç kadınla macera-

⁸⁸⁷ jönprömiye: jön

⁸⁸⁸ şeydalık: divanelik

⁸⁸⁹ kânunusani: ocak ayı

⁸⁹⁰ nâkil: anlatan

⁸⁹¹ velut: verimli

⁸⁹² vecanak: ağrılı

⁸⁹³ tahassür: hasret

mız ne olacak? Bu hevlnak gönül fırtınaları içinde çalkana çalkana bir gün dibe kaynayacağım. Bu mulim hakikati keşif için kehanet istemez. Ah ne yapayım ki kendimi alamıyorum. Bir kere alev saçağı sardı. Çıralı, katranlı meşale gibi yanıyorum.”

Şemi, bu yanık hikâyenin karşısında o kadar cezbelendi ki elinde şakşağı eksik bir Pişekâr gibi:

“Hay bre medet, hay bre medet, aman şu yangından kasanın anahtarını kurtaralım.”

Bu ateşgedenin⁸⁹⁴ kül olup savrulduğu herifin umurunda mı? Onun akli hep kasanın anahtarında.

Tutuşmuş âşık devam etti:

“Nihayet kapımızın önünde tevakkuf eden⁸⁹⁵ bir otomobil hohmurtusu duyulur. Hah, işte o geliyor. Yeisimi, heyecanımı belli etmemek için türlü tedbirler, vaziyetler alırım. Elimde bir kitap, kayıtsız hatta biraz mütebessim bir tavırla şezlonga uzanırım. Fakat yüreğim gümbür gümbür atar. Alnımdan soğuk soğuk ecel terleri sızar. Sinirlerim kızgın saclara temas etmiş gibi azaptan kıvrım kıvrım kıvrılırken oynadığım bu kayıtsızlık rolü ne dayanılmaz bir eğlencedir bilir misiniz? Sırtarak can vermeyi andırır hâller geçiririm. Beş dakika beklerim, on dakika, bir çeyrek geçer. Hâlâ gelen giden yok. Nihayet tahammülüm yanar. Ne yaptığımı bilmez bir feveranla yerimden fırlar, oda kapısını açar, hizmetçilerden sorarım:

‘Hanım gelmedi mi?’

‘Hayır.’

‘Ya o, kapıda duran otomobilden kim çıktı?’

‘Kapıda otomobil durmadı beyefendi.’

‘Yanlışı mı duymuşum.’

‘Öyle olmalı.’

Heyecanımı gizlemek kurnazlığıyla heyecandan öle öle yaptığım o kayıtsızlık rolünü kimin için oynadım? Maharetimi takdiren etrafımda şakırdayan hiçbir el yok. Bu beyhude yorgunluktan sonra yeisim daha derinleşir. Fakat hah hah. İşte durunuz, bu sefer lamı

⁸⁹⁴ ateşgede: ateş yanan yer

⁸⁹⁵ tevakkuf etmek: durmak

cimi yok. Sokak kapısının önünde bir oto, son nefeslerini alıp vererek hareketini kesti. Bu defa şüphesiz o. Semiha... Kapı önünde lakırtılar bile oluyor. Yine şezlonga koşarım. Elimde kitap, yüzümde sahte tebessüm. Gözlerim hiç seçemediğim satırlarda. Yürek çarpıntısı eskisinden bettir. Yine bu öldürücü vaziyette bekle bekle haber yok, nazlı canandan haber yok. Yine bir çeyrek, yirmi dakika geçer. Yine rolümü bozarak hizmetçileri isticvaba koşarım:

‘Bu defa muhakkak kapı önünde bir otomobil durdu?’

‘Evet durdu...’

‘Kim çıktı içinden?’

‘İkinci kattaki doktora müşteri geldi.’

Doktora müşteri mi geldi? Hay Allah kahretsin. Doktora ben-den iyi müşteri mi olur? Bittim. Nefesimi derin bir kuyudan çeker gibi alıyorum. Tıkanacağım. Bazen nazik anlarda bizi aldatan öyle hain tesadüfler olur ki...

Yok. Hayır yok. Zalim aşkımın bu boş sahnesinde rolümü tek-rara mecalim kalmadı. Kalbim patladı. Beynim kaynadı. Sinirlerim koptu. Bir yığın et kemiğim. İnsan değil, kâbus içinde kıvranan bir hastayım. Her şey müphem⁸⁹⁶, loş, etrafımı muhit⁸⁹⁷, daimî eşyayı tanıyamıyor gibiyim. Neredeyim? Neredeyim? İçinde doğup yaşadığım dünyaya benzemez bir yerdeyim. Bir hicran âlemindeyim. Her ses nevhaya⁸⁹⁸, her şekil mezara benziyor. O, yanımda yok. Ben de kendimde değilim. Sarasının sonunu bekleyen bir hasta gibi yerlere düşer kalkarım. Sonra onun oturduğu koltuğun önüne diz çökerim. Güzel vücudunun temas ettiği yerlere ahlar vahlarla kaparırım. Bu matem ne kadar sürer bilmem. Bu sefer ne bir otomobil gürültüsü ne bir çitirtı duymadan sessizce oda kapısı açılır. Bir de ne bakayım, o?

Semiha bir hayalet gibi hafif adımlarla içeri girer. Ondan saklamak istediğim müthiş teessürümü, büyük ızdırabımı görür. Cürmümeşhut⁸⁹⁹ hâlinde yakalanmış gibi olurum. Aman ya Rabbi, is-

⁸⁹⁶ müphem: belirsiz

⁸⁹⁷ muhit: kuşatan

⁸⁹⁸ nevha: ağıt

⁸⁹⁹ cürmümeşhut: suçüstü

tihkârla⁹⁰⁰ süzülen gözleri beni efsunlar. Aşağı yukarı hareket eden ince kaşları iki sivri hançer gibi yüreğime saplanır. Nazik, pembe dudaklarında titreyerek acı sözlere bir hazırlanış vardır.

Tekdir⁹⁰¹, serzeniş⁹⁰² şöyle dursun nerede olduğunu sormaya bile korkarım. Onda, kırbaçlı bir hayvan mürebbisi⁹⁰³ tavrı görülür. Bende, susta durmak için işaret bekleyen muti⁹⁰⁴ bir köpek hâli... O bana hitaba tenezzül etmez. Ben ağız açmaya korkarım. Onda patlamaya vesile arayarak kaynayan bir tehevvür, bende her kazaya rızadade⁹⁰⁵, boynu bükük bir tevekkül vardır. Çünkü evvelce birkaç tecrübem sebk etti⁹⁰⁶. Kavga ettim, ayrıldım fakat neticede dayanamayarak sulha talip oldum. Galiple mağlup arasında daima cari olduğu⁹⁰⁷ gibi her barış görüşteki yeni muahedede⁹⁰⁸ ağırlaşan şartlarla ezildim.

Şimdi odada karşı karşıyayız. Ben her bakışımla ona şu manayı ifade ederim:

‘Ben senin pek zavallı bir sevdazedenim. Azat kabul etmez bir esirimim. Vur kır fakat öldürme. Dargın mıyız? Zaten barışık olduğumuz zamanı hiç bilmiyorum.’

Lakırtı yok. Dilsiz bir işkence oyunu. Henüz sessiz fakat sis-mograflarla dehşet ilan eder. Bir menfezin etrafında gibiyim. Feve-ran ha başladı ha başlayacak. Ne olursa olsun benim rolüm taham-mül, hazım, itaat.

Bu korkulu sükûtun ağırlığı da beni bitirir. Bana dargınlığı acaba pek anudane⁹⁰⁹ mi? Esmayı üstüme sıçratmadan⁹¹⁰ bunu anlamak isterim. Lakırtı için çenem oynar. Heyecandan sanki boğazıma bir yumruk tıkanır. Dersini bellememiş bir mektep çocuğu şaşkın-

900 istihkâr: küçümseme

901 tekdir: azarlama

902 serzeniş: sitem

903 mürebbi: eğitici

904 muti: itaatkâr

905 rızadade: razı olmuş

906 sebk etmek: geçmek

907 cari olmak: geçerli olmak

908 muahede: antlaşma

909 anudane: ısrarcı

910 esmayı üstüne sıçratmak: saldırıları üstüne çekmek

lığıyla bir iki kemkümler eder susarım. Bu işkence pandomiması beni hasta düşürür. Nihayet tekmil cesaretimi toplayarak:

‘Bugün eğlendiniz inşallah?’

‘Sizden uzakta evet... Fakat yüzünüzü görünce... Aman Allah’ım...’

‘Benden bu şiddetli nefretinizin sebebini anlayamıyorum. Bu kadar fedakârlıklarına mukabil...’

‘Susunuz. Hodbin adam. Fedakârlık! Oh, güzel tabir. Ben bir kapatmayım. Siz bir ihtiyar çapkınsınız. Ben maişet icabıyla bu zilletle düştüm. Siz gönlünüzün meyline tabiyet ediyorsunuz. Fedakârlık pohpohunu bu vaziyetin neresine sığdıracaksınız? Bu muvazenesiz⁹¹¹ münasebete ikimiz de birer saikle düştük. Artık aramızda yerinmeye, övünmeye yer yoktur. Bu hâle ne vakte kadar dışımı sıkacağımı bilemiyorum. Ama zannederim ki yakındır.’

‘Müphem söylemeyiniz. Yakın olan nedir?’

‘Hiç müphem değil ama beni daha açık, daha acı söyletmek için böyle diyorsunuz. Ne olacak? Birbirimizin elini sıkıp muhtelif istikametlere yürümek... İşte yakın olan budur.’

‘Bugün eğlenip eğlenmediğinizi sormak büyük bir kabahat midir? Bu masum sualden bu kadar kötü manaları nasıl çıkarıyorsunuz?’

‘Basbayağı. Ben hiçbir şey uydurmuyorum; tabiatı, tabiatınızı tefsir ediyorum. Bana nasıl eğlendiğimi sorarken gözlerinizde parıl parıl yanan diğer istifhamları okuyorum. Nerelere gittim? Kimlerle görüştim? Gizli salonlarda gençlerle dans ettim mi? Hangi delikanlıların aguşlarına⁹¹² serpilip yattım. Ağzıma yudum yudum içki akıttılar mı? Kimlere sakilik⁹¹³ ettim. Mezeyi ne tarafımdan verdim. Eterlendim mi? Kokainlendim mi? Hasılı zamane eğlencelerinin hangi tabakalarında uçtum? Bunları soracak değil misiniz? Merak etmeyiniz. Cenabıhâk, şimdiki kadınların vücutlarını birkaç eğlencede aşınıp eriyecek kadar mukavemetsiz yaratmamış. Ben ne ka-

⁹¹¹ muvazenesiz: dengesiz

⁹¹² aguş: kucak

⁹¹³ sakilik: içki dağıtma

dar hoyrat⁹¹⁴ kolların aralarına girip çıksam yine vücudumda sizin okşayışlarınıza katlanacak bir şey kalır. Size vücudumun vergisini tediye ettikten sonra bırakınız ben de keyfimi yerine getireyim. Tabiat böyle istiyor. Ben aldanmaktan, aldatmaktan hoşlanmam. İşte açık pazarlık kuzum. İşinize gelirse...'

Bu cevaplar ben yaşta bir âşığın başını döndürtecek kadar sert, insafsız. Fakat mademki Semiha'yı terk edemeyecek bir şiddetle seviyorum. Onu bu tempoda daha ziyade söyletmeye ne lüzum var.

Söylenenlerin hepsini hemen yalayıp yutarak türlü temelluklarla⁹¹⁵ lakırtının mecrasını değiştirmeye uğraşırım. Fakat o, bir kere coştı mu öfkesinin sevgiyle rüzgârın önüne düşmüş bir kotra gibi köpükler içinde bir müddet pupasına gider. İhtiyarlar verem olmaz derler ama bu kız beni edecek."

O esnada kaynanam, elinde bir tepsi şerbetle içeri girdi. Misafirden başladı. Bardakları hepimize dağıttıktan sonra çatlak sesini billurlaştırmaya uğraşarak:

"İçiniz, afiyetler olsun. Yürekleriniz yanmıştır. Kapının arkasından dinlerken beni bile hararet bastı. O ne maceradır. Alimallah hafakanlara tutuldum. Beyefendi, affedersiniz. Semiha dediğiniz yelloza çok yüz vermişsiniz de böyle olmuş. Haşa minhuzur kusuveriniz kaltağın başına. Efendime kadın mı yok? Şimdi cins piyasasında erkek kıtlığı var. Erkeksizlikten dişiler birbirlerini seviyorlar. Bir muharebe daha olursa kadını kadına nikâh edecekler. Bu illet şimdiki moda değil, bizde eskidir. Daha ben mektepte iken kızlar sevişirlerdi. Kıvrıkcık saçlı, erkek gibi gür kaşlı bir Ganime vardı. Bana bir gün 'Haydi beraber helaya kapanalım da sevişelim.' dedi. Ben bu zıfafhaneye girmeyi tabii bütün nefretimle reddettim. Dişi, erkek içindir. Rabbi'm ruzi kılmasın⁹¹⁶. Başka türlüünü bilmem. Maymunlarda, kedilerde kulamparalık⁹¹⁷ varmış ama hiçbir hayvanın seviciliğini⁹¹⁸ duymadım. Bu, insanın dışisine mahsus bir illet. Erkeklere bu büyük sadakatimle beraber kocamdan çok hakaret

⁹¹⁴ hoyrat: hırpalayıcı

⁹¹⁵ temelluk: dalkavukluk

⁹¹⁶ ruzi kılmak: nasip etmek

⁹¹⁷ kulamparalık: oğlancılık

⁹¹⁸ sevicilik: lezbiyenlik

gördüm. A kuzum, eski erkekler karılarını her yüke tahammüllü bir kısrak gibi hor kullanırlardı. Şimdiki sivilceler de -ay aman yanlış söyledim- ‘sivilizeler’ diyecektim. Evet sivilize kadınlar fırsat düşürebildikçe zamane beylerinden öç alıyorlar. Büyükanalarının ahlarını çıkarıyorlar.”

Kaynanam şecaat arz ederken sirkatini söyleyen mert çingene gibi⁹¹⁹ menfi bir tavırla mektepteki marifetlerini de ağızından kaçırıyordu. Bu tefahhura⁹²⁰ o yeis arasında Şadi Bey bile sırttı. Barakları topladıktan sonra kocakarı meraklı bir sami⁹²¹ dikkatiyle bir tarafa oturdu. Hepimiz yüzüne baktık. Cadı anlayarak:

“Ne bakıyorsunuz? Şimdi kadın erkek müsavi değil mi? Burada bana da bir sami sandalyesi vermez misiniz? İcap ederse ben de reyimi söylerim.”

Ben dayanamadım. Fakat banuyu kudurtarak deşmemek için sözlerin şiddetini yarı yarıya yutup dedim ki:

“Henüz medeniyet, kadınlardan mahkeme teşkil edilecek kadar ilerlemedi.”

Kaynanam:

“A... Sözüñ yanlış damatçığım. İngiltere’de mi? Bilmem nerede kadın hâkimler tayin olunduğunu gazeteler yazdılar. Bugün olmazsa bile bu iş mutlak yarın olacaktır. Çünkü hakçasını isterseñiz kadın davalarına kadın hâkimler bakmalıdırlar. Eğer davanın bir tarafı kadın, öbür tarafı erkekse o zaman mahkeme heyeti de kadın erkek karışık toplanmalıdır. Şimdi bakınız, Semiha hakkında benim reyimi sorarsanız kendi cinsimdendir diye hiç ondan tarafa çıkmam. Hükmümü tamamıyla kahpenin aleyhine veririm.”

Kaynanama söze yekûn tutması⁹²² için işaret ettim.

-26-

Şerbetten ırmaklar aksa Şadi Bey’in hararetini söndüremezdi. O yine hüsrân içinde melul bakışlarla kesik kesik başladı:

⁹¹⁹ övünmeye çalışırken kusurlarını açığa vuranlar için kullanılan bir deyim

⁹²⁰ tefahhur: övünme

⁹²¹ sami: dinleyici

⁹²² yekûn tutmak: kısa tutmak, son vermek

“Ben onun muhrik⁹²³, sert sözlerini daima mülayemetle⁹²⁴ karşılayarak muvafık bir musahabe⁹²⁵ zemini bulmaya uğraşırım. Artık o tahkirden bıkar fakat ben tezellülden usanmam.

Sen hemen eyle tekellüm razıyım düşmane ben diyen şairle hemferyat⁹²⁶ olarak karşısında yaltaklanmakta iken oda kapısı açılır; hizmetçi, elinde bir zarfla içeri girerek:

‘Postacı şimdi getirdi.’

Mektup kimden? Ona mı? Bana mı? Alnımda çivi varmış gibi ben birkaç defa yerimden kalkar otururum. Fakat o hiç istifini bozamaz. Hizmetçi zarfı ona uzatır. Ben meraktan çatlarım fakat ‘Mektubu bana veriniz.’ diyemem.

O üzerini okuduktan sonra zarfı telaşsızca açar, muhteviyatı⁹²⁷ hakkında, yüzünde hiçbir teessür hareketi sezdirmeksizin satırları ağır ağır süzer.

Mektubun anasından, dedesinden, halasından, teyzesinden gelmediğine katıyen eminim. Bu, ekseriya sevgililerinden gelme bir davetnamedir. Hazırlık için hizmetçilere emirler verir. Bazen kurşun kalemi ile çarçabuk bir cevap yazar gönderir. Benim huzurum onun hiçbir hareketine asla mâni değildir. Diğer *amant*’larının⁹²⁸ arasında ben her masrafını var kuvvetiyle yüklenen bostan korkuluğu bir âşığım.

Kımıldayamam. Söyleyemem. Bu mütehammil⁹²⁹, bu sakit manzaram bile onu sıkır. Karşısından beni defetmek için:

‘Sizin hiç işiniz yok mudur beyefendi?’

Hiç nazikâne olmayan bu ihtardan sonra orada daha fazla kalmak tehlikelidir. Çünkü istiskallerin⁹³⁰ son numaraya kadar en kabalıklarıyla düzce kovulursunuz.

⁹²³ muhrik: yakıcı

⁹²⁴ mülayemet: yumuşaklık

⁹²⁵ musahabe: sohbet

⁹²⁶ hemferyat: feryatdaş

⁹²⁷ muhteviyat: içerik

⁹²⁸ amant: sevgili

⁹²⁹ mütehammil: katlanan

⁹³⁰ istiskal: aşağılama

‘Ha, ihtarınıza teşekkür ederim. Köprü üzerinde bir emanetçi ile görüşeceğim. Hiç kalmaya gelmez.’ nevinden bir kofti ile oradan sıvışırım. Ama yüreğim yanar, başım döner. Bir daha bu terbiyesiz mahlukun yanına dönmek için zihnimden bin proje hazırlarım. Fakat ne mümkün? Bir iki saat şurada burada dolaşırım. Apartmana avdet için dakikaları ipe çekerim. Bir yerde aram⁹³¹ kabil olmaz. Benim mukadderim bu tekdirlerini, tahkirlerini işitmek... Belki da-yağını yiyinceye kadar bu zillette devam edeceğim. Dövdükten sonra ihtimal ki ona düşkünlüğüm daha artacak.”

Kaynanam bir dişi şeyh gibi yerinde cezbelenerek:

“Büyü. Büyü. Vallahi beyefendiye büyü yapıyorlar. İç çamaşırlarını bana göndersinler, büyüü bozdurtayım. Görürsünüz o nan-kör kıza bu düşkünlüğü kalır mı?”

Kocakarıya sükût işareti vererek susturduk. Şadi Bey:

“Büyük hanım, bu bir büyü ama hiçbir üfürükçünün büyüsi değil, tabiatın büyü. Bozulmaz.”

Semiha’nın meshuru⁹³², Kerem’in ağzından çıkan kana benzer birkaç yanık ah taşıdıktan sonra devam etti:

“İçim içime sığmaz. Sancısına deva arayan bir mariz⁹³³ gibi meysus, mahzun dolaşırım. Biliyorum ki apartmanında yok. Lakin onun teneffüsünden kalma havayı yutmak için yine oraya dönerim. Bana darü’l-azab olan müşterek hanemizde onun kokusunu almakta garip bir teselli duyarım. Sevgilim artık benim için mevhum⁹³⁴ bir vücut, hiç olmazsa onun rüzgârlarıyla geçinmeyi bir kâr sayarım. Yine can dayanmaz bir intizar ateşi içinde onun avdetini beklerim.

O şimdi kim bilir kimlerin aguşunda? Malımla, canımla doğrusu metresime yüksek bir kokot hayatı yaşatıyorum. Onu şimdi gizli bir *dancing*’de çıplak omuzlarının bütün letafeti ile görürüm. Büfenin تنها bir köşesinde sevgilisinin ağzına bir kadeh köpüklü şampanya akıttıktan sonra mezesine yanağından şeftali verdiğini seyredirim. Cinlerin gözümün önüne getirdikleri bu müthiş sinema şeridinin azabıyla eririm.

⁹³¹ aram: huzur

⁹³² meshur: tutkun

⁹³³ mariz: hasta

⁹³⁴ mevhum: var gibi düşünülen

Vukuat⁹³⁵ sanki benim tahammülümle oynuyor, nihayet sabrı-mı patlatmak ister gibi bir inatla, her gün cilvelerini arttırıyordu. Bir gün -tabirimi affedersiniz- dünyanın bütün komedyalarına kış attıracak bir tuhaflığa uğradım. Bir gün -hiç aklımdan çıkmaz- bir pazar günü, onu evde bulacağımı pek ümit etmediğim bir saatte apartmana gittim. Hizmetçiler hanımın odasında olduğunu söylediler. ‘Oh ne âlâ, yanına çıkar, tekdirlerine, tahkirlerine biraz çanak tutarım.’ dedim. Yürürken hizmetçi kadın arkamdan seslendi:

‘Beyefendi, beyefendi... Yanında misafirleri var.’

‘Misafirleri?’

‘Evet.’

‘Erkek mi? Kadın mı?’

‘Ceylanlar gibi iki delikanlı.’

Of, ceylanlar gibi. Hizmetçi kadına bu teşbihi kullandıran sebep nedir? Bundan ben bir kinaye sezer gibi oldum. Bu iki genç ahunun yanında ben çatal çatal boynuzlu ihtiyar bir geyik gibi ka-lyordum.”

Nâkilin bu “boynuzlu” tabiri üzerine üçümüz de âdeta hâle aşınayane, müteselliyane⁹³⁶ birer tebessümle birbirimize bakıştık. Şadi Bey de boynuzlarını itiraf ettikten sonra bizim için alnımızın üzerindeki ağırlıklardan artık sıkılmaya mahal var mıydı? Kimden utanacaktık, güzel kadınlardan hediye bu boynuzların gölgesini başlarında hisseden erkeklerin hepsi Şadi Bey kadar munsif⁹³⁷ olabilselerdi o çirkin tabir aramızda pek menuşlaşırdı⁹³⁸.

Kaynanam, benim sükûtu emreden kaşlarımın çatıklığına hiç ehemmiyet vermeyerek yine söze atıldı:

“Ben, bu boynuzlu tabirinden hiçbir şey anlamam. Bu teşbihe neden kinayedir acaba? Deccalın boynuzları varmış. Neden tabiatın bu hakaretine uğramış? Karısı üzerine hıyanet mi etmiş? Dışisinin günahından dolayı mı geyik boznuzlanmış? Aman ya Rabbi, hayvana bu ne iftira... Öküz ‘boynuzluyum’ diye hiç kederlenmez çünkü

⁹³⁵ vukuat: olaylar

⁹³⁶ müteselliyane: avutucu

⁹³⁷ munsif: insaflı

⁹³⁸ menuşlaşmak: alışılır hâle gelmek

o bütün ineklerin kocasıdır. Doğrusu ya öküze de boynuz yaraşır. İşte bazı erkekler de böyledir. Boynuz onlara şirinlik getirir.”

Kaynanamın bu kirli felsefesi, Şadi Bey’in mağmum⁹³⁹ suratını tuhaf bir tebessümle buruşturdu. Kocakarı bu ahlaksızca ilhamlarının coşkunluklarıyla, boynuzun her erkek için o kadar kederlenecek bir şey olmadığını anlatarak besbelli meyus misafiri teselliye uğraşıyor, bu çatal çutalların, kadına düşkünlüğün alınlarda nema bulan⁹⁴⁰ bir süsü, belki de bir mükâfatı olduğunu bildiriyordu.

Bu nev teselli, misafire boynuzdan daha ağır gelmiş olmalı ki kocakarının ağzını kapatmak için söze kendi atılarak:

“Oda kapısına kulak verdim, içeride tehevvrülü sesler duydum. Hiç nazikâne olmayan bu musahabetten yüreğime bir ürküntü geldi. Nedir bu çekişme? İki erkek, aralarında bir kadını mı paylaşamıyorlar?

Bir yumrukta kapıyı açarak sellemehüsselam⁹⁴¹ içeriye giriveriyim mi? Yoksa izin isteyerek tık tık ile lazıme-i medeniyete⁹⁴² mi ittiba edeyim⁹⁴³? Bulantılı bir mülahazadan sonra nihayet medeniliği barbarlığa tercih ettim. Titrek parmağımın üç darbesiyle duhule⁹⁴⁴ müsaade istedim. İçerden seslerin hiddeti bir mırıltıya döndü. Şöyle bir fısıltının mühim heyecanlarını seçer gibi oldum:

‘Kim?’

‘O...’

‘Ha... Boynuzlu...’

Bu mırıltılar arasında:

‘Giriniz.’ cevabını aldım. Kapıyı ittim. İlk adımında Semiha’yı yakışıklı iki delikanlının ortasında gördüm. Bu gençler kim? Bu merakım çok sürmedi. Metresim üçümüzü birbirimize takdim etti:

‘Yeni *amant*’ım Şadi Bey, eski *amant*’larım Fehmi, Ferruh Beyler.’

⁹³⁹ mağmum: kederli

⁹⁴⁰ nema bulmak: büyümek

⁹⁴¹ sellemehüsselam: ulu orta

⁹⁴² lazıme-i medeniyet: medeniyetin gerekleri

⁹⁴³ ittiba etmek: uymak

⁹⁴⁴ duhul: girme

Seleflerim⁹⁴⁵ en meşhur komedya artistlerini güldürecek birer tevazu reveransı ile boyun keserek derin derin eğildiler. Ben de hip-notize olmuş gibi onların cezbelerine tutularak aynı mukabelede bulundum. Aşkıyla bu üç erkeği akrabalaştıran kadın da tatlı tebesümümü ve latif⁹⁴⁶ vücudunun bütün inhinasiyla bize peyrev oldu⁹⁴⁷. Surette bu iptida⁹⁴⁸ hoş fakat maceranın ötesi çok nahoş görünüyordu. Bu kancık için o iki köpek hırлаşıırken onlara bir de ben karıştım: ihtiyar çomar.

Bu gençlere ‘seleflerim’ diyorum. Yanlış tabir. Çünkü üçümünün de bu sevdanın aynı kızağı üzerinde elan turna katarı gittiğimiz meydanda. İşte halef⁹⁴⁹ selef yok. Bu âdeta zaman-ı hâle ait umumi bir muhabbet, üçümüz de aynı filikanın küreklerine yapışmışız, terleyip duruyoruz. İçlerinde yalnız ben samimi aşkımla, paramla boş yere akıntıya çekiyorum. Şirketimizin bizi uzaktan seyreden gizli diğer azaları da olsa gerek. Rezalet, rezalet. Benim gibi mevsimsiz böyle bir aşk felaketine uğrayan bir adam hemen silkinip bu mühlik balçıktan kurtulmak mukavemetini gösteremezse mahv u mahkûm olur. İşte ben bu hakikati biliyor fakat kendimi kurtaramıyordum. Ak saçlarımla iki genç rakibin arasındaki gülünç, feci mevkiimi artık düşününüz.

Bu üç mahluk, benim üzerlerine gelişimden hiç sıkılır görünmediler. Belki de zuhuruma intizarda idiler. Semiha ortada iki sevdazedesinden de aguşunu sakınmaz bir şuhlukla bana hitaben:

‘Beybaba, tamam vaktinde geldiniz.’

Ben. Beybaba. Onların karşısında bana bu hitapta bulunuyor. Tamam vaktinde gelmişim, ne var acaba? Ben, ‘beybaba’ tabirinin darbesi altında sendeleyerek, beni ancak bu karabete seza gören aşifte kızımın yüzüne şaşkın, melul bakmakta iken o devam etti:

‘Bakınız bu çocuklara. İkisi de beni amansız bir ateşle seviyorlar? Birinde gözler sarı ela, ötekinde üzüm gibi siyah... Ben hangisine daha ziyade layıkım söyleyiniz Allah aşkına.’

⁹⁴⁵ selef: bir mevkide daha önce bulunan

⁹⁴⁶ latif: nazik

⁹⁴⁷ peyrev olmak: takip etmek

⁹⁴⁸ iptida: başlangıç

⁹⁴⁹ halef: birinin yerine geçen

Bana tevcih edilen bu tuhaf mukadderliğin önünde acı bir düşünmeye tutuldum. Biri ela gözlü imiş, öteki siyah... Bu iki güzel delikanlının arasında benim mevkiim, sıfatım ne oluyor? Aksakallı... Talihimin beni düşürdüğü hicab-aver garabete bakınız. Küçük hanımın sevda terazisinde bu ela, siyah delikanlı çeşit düzen hüsünleriyle müsavi geliyorlar. Ortada benden başka daraya çıkarılacak kalmıyor.

İntihabıma havale olunan bu insafsızca mesele önünde dondum kaldım. Hanım, bu iki müştakından hangisine daha ziyade la-yıkmiş? Reyimi hangisine vereyim?

Fikrim zihnim kösteklendi. Düşünüyorum. O anda aklıma Karagöz'ün karısı geldi. Buna benzer bir meselede onun da reyi sorulur, iki karı bir oğlanı paylaşamıyorlar. Karagöz'ün karısı içi titreye titreye delikanlının yüzüne bakıp derin bir ah çektikten sonra iki saileye⁹⁵⁰ şu cevabı verir:

‘Ne sana layık ne ötekine. Ah canım keman kaşlar, ter bıyıklar, hokka ağız, kiraz dudak... Bu nevcivan ancak bana layık...’

Bu hayal felsefesi tamamıyla benim hâlîme mutabık. Lakin reyi kendime verirsem üçünün de istihzalı hiddetlerini üzerime celbetmiş olacağım. Bana başka bir pay çıkmayacak. Oh... Yine fakat... Apartman benim, metres benim, görünüşte mevkiye sahip benim. Her masrafını çektiğim memlukemi⁹⁵¹ kendi reyimle bu iki cebi delikten birine nasıl terk edeyim? Meselenin müspet, menfi iki ciheti de uygunsuz. Zihnimin düğümünü bir türlü çözemeyerek dalgın, şaşkın duruyordum.

Benim bu çatık putvari sükûtum önünde Semiha sinirlenerek ufak tepinişlerle sualini tekrar etti:

‘Söylesenize beybaba, hangisine daha ziyade layıkım?’

Başım döndü. Gözlerim karardı. Ağzımdan çıkanı kulaklarım işitmeyerek:

‘Ev benim. Her masraf benim boynumda, bilmukabele sen benim metresimsin, iki tarafın rızasıyla akdolunan bu mukavele yine

⁹⁵⁰ saile: kadın dilenci

⁹⁵¹ memluke: kadın köle

ikimizin reyî ile fesholunmadıkça sen benden başka kimsenin olamazsın.’

Etrafımdan üç ağızdan birden kaynakayan bir kahkaha fıskiyesi arasında kaldım.

Semiha:

‘Beybaba, anlamadınız. Anlayamadınız. Bugüne kadar bana malik olduğunuz şekilde ben daima sizinim.’

Ben:

‘O şekli tarif et bakalım kızım.’

Semiha:

‘A bilmiyor musunuz?’

Ben:

‘Hayır...’

Semiha:

‘Gönlümü, sevdamı bu delikanlılar idare edecekler. Hanemin masrafını, keyfimin israflarını da siz... İşte görüyorsunuz ki bana onlar kadar siz de lazımsınız.’

Fehmi:

‘Biz de bu lüzumu tasdik ederiz.’

Ferruh:

‘Hayhay, tasdik ederim. Hem de beybabayı sevgilimden hiç de kıskanmayarak.’

Fehmi:

‘Kıskananın Allah belasını versin. O, velinimetimdir. Hiç akla öyle şey gelir mi? Sonra adamın gözleri kör olur.’

Ne diyeyim, munsif çocuklar. Nimetşinaslıklarına⁹⁵² doğrusu hiç söz yok. Şahsımın onlara olan şiddetli lüzumunu tasdik etmeyecek kadar ben de avanak bir adam değildim. Lakin aralarında bana verdikleri mevkinin sevince değer, iftihara seza bir makam olmadığı tasrihe⁹⁵³ hacet görmüyorum. Aralarında beni hiç yadırgamadı-

⁹⁵² nimetşinaslık: iyilikbilirlik

⁹⁵³ tasrih: açıklama

lar. Çünkü az vakit sonra ben yalnız Semiha'nın israfat⁹⁵⁴ müdürü değil, âşıkları beyefendilerin de her masraflarını cebinden tesviye eden fahri⁹⁵⁵ vekilharçları⁹⁵⁶ olacaktım. Bana yürekten 'beybaba' deyişlerinde o kadar derin bir orostopoğluluk⁹⁵⁷ seziyordum.

Bu genç âşıkların yürekleri ateşle şişkin olduğu kadar para cüzdanlarını boş görüyordum. İkinin gözlerinden de birbirine karşı sönmez bir kıskançlık gayzının şimşekleri çakıyordu. Benim Semiha ile olan münasebetim lüzumu hiç de gönül mertliğine sığmaz bir havsala genişliğiyle tasdik edildikten sonra Fehmi, Ferruh'a dönerek:

'Beybaba muhterem pederimizdir. Burası da onun evidir. Onun sayesinde Semiha'yı böyle ipekler, elmaslar içinde evvelkinden daha parlak, daha cazip görüyoruz. Lakin Ferruh denilen bu kara sülügün aramızda ne mevkisi vardır? Kovsan gitmez, hakaretten anlamaz. Ar, hicap, izzetinefis bilmez, öyle bir tufeyli⁹⁵⁸ ki...'

Ferruh, pantolonunun arka cebini karıştırarak yerinden fırladı. Gözler dönük, dudaklar titrek:

'Menhus, kendi şenaatlerini niçin benim namuskâr şahsımda göstermeye uğraşıyorsun? Ben Semiha'nın gönlünde yeri olmayan bir tufeyli isem beni buradan ancak o kovabilir.'

'Semiha seni en ağır tahkirlerle kaç defa kovdu. Fakat aldırın, utanan, sıkılan kim?'

'Semiha'nın ağzı yok mu? O söylesin. Kovsun... Bir daha gelmemek üzere şimdi çıkar giderim. Haydi bekliyorum...'

Semiha aynı dramı çok defa oynamış bir artist feveranıyla:

'Ya ikiniz birden beni seversiniz yahut ikiniz birden gidersiniz. Yalnız birinizi alıkoymam. Bunu çok tecrübe ettim. Türlü ızdırap ve heyecanlara uğradım. Şimdi hepsini burada sayıp dökmeye lüzum var mı? 'Bir daha gelmem...' cakasıyla savuşan dayanamıyor. Birkaç zaman sonra yine geliyor. Fakat bu defa gizlice devama başlıyor. Ben zevcinden saklı zampara alan bir kadın heyecanları içinde

⁹⁵⁴ israfat: harcamalar

⁹⁵⁵ fahri: onursal

⁹⁵⁶ vekilharç: harcama görevlisi

⁹⁵⁷ oroştopoğluluk: kurnazlık, dalavere

⁹⁵⁸ tufeyli: dalkavuk; asalak

kalıyorum. Ya beni aranızda paylaşmaya katlanırsınız yahut ikiniz birden buradan defolursunuz... Anladınız mı?’

Fehmi, istikrahını gösterir bir yüz buruşukluğu ile Ferruh’u işaret ederek:

‘Benim bu namussuzla bir kadının gönlünde müştereken yaşamak zilletine artık tahammülüm kalmadı.’

Ferruh aynı tiksinti ile kaşlarını çatıp baş titreterek:

‘Söyle, hangimiz daha namussuz?’

‘Kasa ihtilasında⁹⁵⁹ sekiz aya mahkûm hırsız olan sen değil misin?’

‘Kız kardeşini bakkal Sadık’la basıp da herifin eve zahirece ettiği muavenetten dolayı bu rezaletin devamına göz yuman birader sen değil misin?’

Hiçbirinde redd-i isnad cesareti görülmedi. Bu iki nev namussuzluğu zimmetlerinde muvazene eder gibi ikisi de bir müddet sustular.

Sonra Ferruh, birdenbire bana dönerek yumuşak bir bakışla:

‘Beybaba, sizi bitaraf, vicdanlı bir hâkim tanırım. Söyleyiniz hangimiz daha namussuz?’

O saatte, orada görüştük. Beni nereden tanıyordu? Hangisi daha namussuz? Bunu kestirmek için hakem tayin olunuşumda doğrusu hiçbir şeref görmüyordum. İkisi de aynı kumaştı. Bunların hangisine ‘namuslu’ diyeyim? Kelimeye yazık değil mi? Hem birini yükseltip ötekini alçaltmakla belayı üzerime davet etmiş olacaktım. Semiha’nın ya ikisini birden sevmekte ya ikisini birden kovmaktaki hakkını şimdi teslim ettim. Ah neden bilmem, bu cüretkâr sual karşısında mahcubiyet bana düştü. Ben sıkılarak önüme bakarken Fehmi tehevvrle elini havaya kaldırdı. Parmaklarının arasında bir revolver parladığını gördük. Ağzı köpürerek:

‘Beybaba’ya niçin soruyorsun? Bu sualin cevabı ancak kurşunla verilir.’

Ferruh da derhâl aynı nevden bir silah teşhiriyle⁹⁶⁰:

⁹⁵⁹ ihtilas: soygun

⁹⁶⁰ teşhir: (silah) çekme

‘Öyle ise biz susalım silahlarımız konuşsunlar.’

Sağıma soluma baktım, iki namlunun arasındayım. Canın canından aziz olduğunu o anda anlayarak ayaklarımın bir tornistan⁹⁶¹ hareketiyle kendimi kapıdan dışarı attım.”

-27-

Bu Şadi Bey Komedyası’nın kaçınıcı perdesindeyiz? Bilmiyorum, delikanlıların bu hareketleri suni midir, ciddi midir? Şemi’ye göre, Beybaba’yı daha ziyade boğuntuya getirmek için sunidir.

Artık neme lazım, benim bu oyunun mukaddimesinde aldığım iki yüz lirayı yere saçtım. Şemi topladı. Bu mesele ile şimdi o meşgul oluyor. Semiha’yı o iki engelden kurtarıp Şadi Bey’in kolları arasına teslim etmek. Bu gülün etrafını saran dikenler birden, ikiden ibaret olsa ne âlâ... Fakat kızda o gençlik taraveti⁹⁶², Beybaba’da o buruşuk surat, o taşkın seveda, arada mühim bir servet oldukça bu komedyaya daha çok renge girer.

Şemi, hanede birkaç parça döküntü eşya bırakarak ortadan nabedit oldu⁹⁶³. Canı cehenneme... Lakin herifin bu gaybubetini diğer felaketler takip etti. Oğlum Rıdvan’la kızım Şükran ikisi bir günde sırıra kadem bastılar. O melunun gaybubeti ile yavrularımın firarları arasında bir münasebet var mı? İşte bu şüphenin ateşten topuzu altında beynim eziliyor.

Ana baba yuvasından uçan bu kuşlar evimizin ahlaksızlığından mı kaçtılar? Yoksa daha koyu bir fuhuş bataklığına dalmak için mi gittiler?

İkinci ihtimal daha kuvvetli. Çünkü ellerinden tutarak kayboldukları bu yolun iptidasına çocuklarımı ben çıkardım. Onlara dedim ki:

“Bu dünyada iki yol vardır: hayır ve şer. Biri cennete, öteki cehenneme gider. Bu, eski saf adamların itimat ettikleri tariftir. Şimdiki insanlar cenneti, cehennemi ahiretten dünyaya naklettiler. Akşamları ceplerimize kaç kuruş giriyor? İşte dünya, ahiret, cennet, cehennem hepsi bunun içindedir. Avanak buldun mu kandır. Elinin

⁹⁶¹ tornistan: geri gitme

⁹⁶² taravet: körpelik

⁹⁶³ nabedit olmak: kaybolmak

altına düşerse çal. Çıkarın olan kimselere karşı gayet nazik, müşfik⁹⁶⁴ ol. Faide gelmeyeceklere vur tekme. Gençlik, güzellik, ırz hep bunlar maharetle işletilecek sermayelerdir.

Haydi yavrularım, Şemi Efendi üstadımızdan aldığımız dersleri mektep temrinleri⁹⁶⁵ gibi tevsi ediniz⁹⁶⁶, işleyiniz, süsleyiniz, geçininiz.”

İşte son maişetimle onlara ben bu minvali⁹⁶⁷ gösterdim. Benim yerimde bulunup da bu menhus çarkın cerahatli⁹⁶⁸ dişlerine eteğini kaptırmayacak kaç kişi tasavvur olunabilir? Ben tabiatımı nakabil-i tefessüh⁹⁶⁹ sanmışım. Aldanmışım. Her ahlaksızlığa göz yumduktan, her zillate alın açtıktan sonra talihten, zamandan şikâyet, kime ne demeye hakkımız olabilir?

Şemi yok. Benden başka kendisini arayanlar çok. Fakat herif hiçbir tarafta bulunmuyor. Beni tekrar hüsrân ve zaruret içinde bırakarak ne cehenneme savuştu? İrâdi, gayriirâdi onun melanetine iştirakten ne kazandım? Netice yine eski sefalet çıktı. Öğrendiğimiz sanatı ustasız, kendi kendimize başaraabilecek miyiz? Hayır Allah’ım, hayır... Cehennemine kütük olacak günahkârlar lazımsa bunları benden daha melun diğer kullarından intihap et.

Talihimizin pek yürek yakıcı bir istihzasına uğradık. Asıl evlatlarımızı kaybettik. Fakat şimdi kucağımızda yabancı bir sulpten gelme bir bebek var: Abdullah Hikmet.

Genç bir kadının bağıra çağıra vücudundan defederek damımızın altına bırakıp gittiği bir piç. Hepimize “cee” diye gülüyor. Kendini zorla sevdirmeye uğraşıyor. Lakin her günkü masarifi⁹⁷⁰ de kendiyle beraber büyüyor.

Bu veledizina bize evvelden elli papel irat getirirdi. Şimdi imarete bırakılan kedi yavrusu gibi evde bizim kırpıntımızla geçiniyor.

⁹⁶⁴ müşfik: şefkatli

⁹⁶⁵ temrin: alıştırma

⁹⁶⁶ tevsi etmek: genişletmek

⁹⁶⁷ minval: yol

⁹⁶⁸ cerahatli: iltihaplı

⁹⁶⁹ nakabil-i tefessüh: bozulması imkânsız

⁹⁷⁰ masarif: masraflar

Bir zamandır tuttuğumuz sanattan bet bereket beklenir mi? Gittikçe üzerimize ağır bir sefaletle boğucu bir nuhuset⁹⁷¹ çöküyor.

Bir gün küçük Hikmet odanın bir köşesinde açlıktan hıçkırma hıçkırma ağlarken kaynanam eli böğründe, burnu havada bir isyan vaziyetiyle dedi ki:

“Damat... ‘Şöyle yapma ayıptır. Böyle yapma günahtır.’ diyorlar. İnsanı dünyada refaha, ahirette cennete götürecek sanat kaldı mı? Bu âlemin hem altını hem üstünü düşünerek hiçbir iş yapılmaz. Eğer fiilimizi ahirete uyduracaksak çabuk ölelim. Çünkü insan, evliya bile olsa bu zamanda yaşadıkça sevaptan ziyade günaha giriyor. Yahut sana doğrusunu söyleyeyim ahirette cayır cayır yanmayı göze alarak bu dünyanın adamakıllı zevkini çıkarmalı...”

“Ah cehennemlik kadın... Şeytan, yine bu sabah kulağına nasıl bir hutbe okudu?”

“Şeytan benim kulağıma hiçbir şey okumadı. Bak şurada yatan masum, açlıktan kıvrana kıvrana ağlıyor... Şimdi bunu haykırta haykırta öldürmek mi, yoksa bir günah işleyerek kurtarmak mı daha hayırlı sayılır? Her şeyde bir hikmet varmış. Benim bu hikmetleri arayacak kadar ne ilmim var ne sabrım... Bu şimdi masum bir çocuk çünkü eli, gücü bir şeye yetmiyor. Güçlenip kuvvetlendiği vakit o da bir melun olacak. Ağlamayacak, ağlatacak. İşte hikmeti hepsi bu.”

“Mukaddimeyi bitir. Ne demek istiyorsun?”

“Sana ‘pezevenk’ dediler diye birkaç kendini bilmezini bu sözlerine bakıp da dünyaya küsmek olur mu?”

“Ben dünyaya küsmedim, dünya bana küstü. Bana diyeceklerini dediler. Bundan sonra ne kadar abid u zahitliğe⁹⁷² vursam kimse sözünü geri almaz.”

“Adam sen de, benim karnım tok olsun da arkamdan, önümden ne derlerse desinler... İşini bilene dünya hiçbir zamanda küsmez.”

“Yine senin kocakarı kafanda bir kazan kaynıyor. Dökül bakalım derdin nedir, anlayalım.”

“Dert yalnız benim değil. Aramızda, müşterek.”

⁹⁷¹ nuhuset: uğursuzluk

⁹⁷² abid u zahitlik: dindarlık

“Nedir?”

“Bu çocuk...”

“Ben bu çocuğa ne yapabilirim? Ben aç kalırsam tabii o da kalacak. İki yaşına geliyor. Bundan sonra bir zembile koyup da cami kapısına asamam ya?”

“Ah lakırtıya bakınız, bize irat getirecek böyle bir melek hiç cami kapısına asılır mı?”

“Evvelden piçti, şimdi melek mi oldu? Bunun önünden arkasından iki deliği var. Malum ifrazatından başka artık bu bize ne irat getirebilir?”

“Yavrucağ dünyaya veledizina olarak geldi. Ama bugüne bugün İzzet Dinari Efendi’nin torunu değil mi?”

“Öyle ama bu aramızda bir sır...”

“Çocuğun nafakasını kestiler. Biz bu sırrı ebediyen muhafazaya mecbur muyuz?”

“Hoş söylüyorsun kaynanam ama bu bir zor davadır.”

“A hiç zor değil. Ayıp da değil, bunun içinde ne pezevenklik var ne deyyusluk. Bu gayet sevaplı bir iş. Bu kadar zengin bir dedesi varken bu asilzade yavrusunu açlıktan öldürmek reva-yı hakk⁹⁷³ mıdır?”

Kocakarı pek de haksız söylemiyordu. Derin bir düşünce ile kaşlarını çatıldı. Bir müddet sükûttan sonra sordum:

“Peki ne yapalım?”

“Ha şöyle, yola gel. Şimdi beraber düşünelim.”

“Şu kadar müddetten beridir torununun bizde bulunduğuna ve ahiren de nafakası kesilmiş olduğuna dair bir mektup yazıp Dinari Efendi’ye gönderelim.”

Kaynanam, bir türlü zayıflamak bilmeyen şişman karnını titretip kollarıyla çırpınarak:

“Olmaz, öyle şey olmaz. Şemi gibi işinin celladı bir herifle bu kadar zaman beraber bulundun da hâlâ zihnin açılmadı. Şimdi, böyle bir mektup gönderirsen müfteri diye bizi evcek mahkeme huzuruna çıkarırlar.”

⁹⁷³ reva-yı hakk: uygun, layık

“Ey ne yapalım?”

“Çocuğu kucağıımıza alırsız. Dinari İzzet Efendi’nin konağıına dayanırız. Mühim ve gizli bir meseleden dolayı Efendi hazretlerini görmek istediğimizi söyleriz.”

“Bu müracaat, ha tahriri⁹⁷⁴ olmuş ha şifahi⁹⁷⁵... Netice, Efendi’ye bir torun takdim etmek değil mi? Bunun ikisi bir yola çıkmıyor mu?”

“Hayır, yazı ile başka... Ağızla başka...”

“Bu başkalık nerede? Anlat bakayım.”

“Yazı ile olursa Dinari Efendi’nin eline bir senet vermiş oluruz. Lakırtı ile olursa sıkıştığımız zaman sözlerimizin birtakımını inkâr edebiliriz.”

“Evet, avukatlığa istidadın ziyade.”

“Dahası var. Dur. Dinle. Ben, Efendi’nin huzurunda coşarım. İçim yana yana gözyaşlarıyla anlatırım. Hem torununun yüzünü görünce kanı kaynar. Dinari Efendi ilk müracaatta hafidini tanımazsa bile mutlak konaktan bizi para vererek savar.”

“Ah kaynana ah... Ben seni niçin Avrupa’ya, Amerika’ya sinema artistliğine göndermedim...”

“Şimdi latifeyi⁹⁷⁶ bırak. Her kaç kuruş olursa olsun Dinari İzzet hâlimize acıyıp da bir kere bize para verdi mi, bu bir itiraf demektir. Sonra dalına bineriz. Bu işin içinde yalancılığımız, dolandırıcılığımız var mı?”

“Peki, bizim nasıl yüzümüz tutup da zavallı Dinari Efendi’ye ‘Senin genç karın, üvey oğlu Salim İzzet’ten yüklediği çocuğu geldi bizim evde doğurdu.’ diyebileceğiz?”

“Allah Allah, o aşifte kadınla çapkın oğlanın bu işi görmeye yüzleri tutuyor da, bu hakikati söylemeye biz mi utanacağız?”

Beni yine fakat bu sefer biraz korkunç bir düşünce aldı. Bu nazik işi yüzümüze gözümüze bulaştırırsak muhabbet tellallığından

⁹⁷⁴ tahriri: yazılı

⁹⁷⁵ şifahi: sözlü

⁹⁷⁶ latife: şaka

sonra şantajcılığa başladığımız anlaşılacak ağır bir mahkûmiyetle nasibimizin son darbesini yemiş olacaktık.

-28-

Sevda mecnunları, işledikleri günahın cezasını her şeyden bihaber⁹⁷⁷ olarak dünyaya gelen masumlara çektiriyorlar. Çünkü yavruların dilleri yok, ispatları yok. Bu yoldaki sırlarını denizlere, kuyulara, çukurlara diri diri gömen canilerin çoğu cezasız kalıyor. İnsanlığın bu yolda verdiği telefatin mecmuu⁹⁷⁸ muharebelerde ölenlerden fazladır. Çünkü harpler uzun, kısa fasıllarla vakit vakit olur. Bu cinayet her gün türlü çeşitte artsız, arasız işleniyor.

Evet, kaynanamın dediği doğru. Abdullah Hikmet'in öyle zengin soyu sopu varken masumu niçin fakirhanemizde açlıktan öldürelim? Eğer dedikleri gibi Cenabıhak doğruların muini⁹⁷⁹ ise elbette bize yardım eder. İş ispata kalınca Vortik var, Eleni var. Kaynanam var. Ermeni doktor var. Ebe kadın var. Hep bunlar o günahkâr ana ile babayı yakından gözleriyle gördüler. Kanunen büsbütün ispatsız, silahsız değiliz.

Bir sabah kaynanam Abdullah Hikmet'e en cici bonesini, önlüğünü, patiklerini giydirdi, çocuğu yükledik sokağa çıktık. Hem gidiyoruz hem de Halise Hanım annemin hiç grev bilmeyen çenesi şöyle işliyordu:

“Damat Bey şu yavrunun yüzüne, şu uçları düşük kaşlarına, badem gibi çekik gözlerine, sivri burnuna dikkat et. Simaca azıcık tilkiye sansara andırır bir çocuk. Bilmem hikmet-i Hüda⁹⁸⁰, ben öyle görüyorum. Elbette bunun büyük küçük babalarına, analarına benzer yerleri de vardır. Dinari Efendi için hak hukuk tanır pek Müslüman bir adam diyorlar. Torununu görür görmez, silsilesinin⁹⁸¹ alametlerini onun küçük suratında seçerek, işte yine söylüyorum hemen kanı kaynayacaktır. Görürsün, görürsün bize yapacak çok iş kalmayacaktır.”

⁹⁷⁷ bihaber: habersiz

⁹⁷⁸ mecmu: toplam

⁹⁷⁹ muin: yardımcı

⁹⁸⁰ Hikmet-i Hüda: Allah'ın takdiri

⁹⁸¹ silsile: soy

Sonra kaynanam, suratları tilkiye, sansara benzeyenlerin ah-lakları hakkında birtakım tandırname ahkâmı⁹⁸² çıkararak sözü ucu bucağı gelmez vadilere sevk ede ede coşarken ben hep bunları ya-rım kulakla dinleyerek yürüyordum.

Dinari Efendi, Süleymaniye'deki konağında imiş. Sağlık aldı-ğımız vechile⁹⁸³ sokağı, kapının numarasını arayıp bulduk. İki koca kanatlı, iri halkalı bir eski zaman kapısı...

Konak nasılsa bu ana kadar enkâzcıların hedminden⁹⁸⁴ kurtul-muş, otuz beş, belki de kırk odalı bir berhane⁹⁸⁵ Çok defa kaplama, saçak, çerçeve tamirleri görmüş ve şeklen teceddütlere uğramış ise de yine manzarasında sarığını yeni çıkarmış ve kostüm üzerine lata⁹⁸⁶ giymiş bir eski yobaz hâli var.

Halkayı oynattık, içeriye duyurmak kabil değil. Şimdiki velve-leli⁹⁸⁷ medeniyetin türlü şamatasıyla sağırlaşan kulaklara böyle eski zaman tıkırtılarını işittirmek mümkün mü?

Kaynanam kanadın kenarını işaret ederek:

“İşte bak zil düğmesi de var.” dedi.

Filhakika orada filin koca suratındaki mini mini göze benzeyen bir şey gördüm. Parmağımı bastım, içeride hafif bir zırlıltı dolaşır gibi oldu. Çok sürmedi, kanat cesim⁹⁸⁸ bir yelpaze açılışıyla geriye gitti.

Karşımıza kır sakallı bir uşak çıktı. Kırçıl fakat hâlâ gür kalan kaş, kirpikleri ve tepeden tırnağa kıyafetiyle bu adam, bir konak hizmetkârı olmaktan ziyade eski devirlerin odacılarına benziyordu. Bizi görünce durdu. Yüzünde, kendisince hiç munis olmayan surat-larımızı yadırgamaktan mütevellit⁹⁸⁹ bir işmizaz⁹⁹⁰ dolaşarak sordu:

“Kimi istiyorsunuz?”

⁹⁸² tandırname ahkâmı: saçma sapan hükümler

⁹⁸³ vecih: yol

⁹⁸⁴ hedm: yıkma

⁹⁸⁵ berhane: kullanışsız bina

⁹⁸⁶ lata: üstlük

⁹⁸⁷ velveleli: gürültülü

⁹⁸⁸ cesim: geniş

⁹⁸⁹ mütevellit: doğmuş

⁹⁹⁰ işmizaz: yüzünü ekşitme

“Dinari İzzet Efendi hazretlerini görmek istiyoruz.”

Uşak ihtiramla tekrar etti:

“Efendi hazretlerini...”

“Evet.”

“Buyurunuz.” dedi.

Girdik, uşağın tavırlarından her kim olursa olsun gelenlerin yüzlerine kapı kapanmaz olduğunu anlatır geçmiş zamanlara ait bir mihmannevazlık⁹⁹¹ terbiyesi akıyordu.

Biz şimdi bu kâr-ı kadim⁹⁹² battal⁹⁹³ kapıdan içeride her adımı attıkça kendimizi bir asır evvelki vakitlere avdet etmiş bir rüyanın methalinde sanıyorduk.

Mermer döşeli geniş, loş bir ev altı... Hasırlı, keçeli köşeleri enli, parmakları kocaman büyük çifte merdiven... Ağa önümüze düştü. Arkasından yürüyorduk. Sofaların, odaların vüsatı⁹⁹⁴, baklava çitalı tavanlar, buraya, hemcivarı⁹⁹⁵ bulunan mülga bab-ı meşihatın⁹⁹⁶ bir şubesi hâlini veriyordu.

Konağın loşluğu içinden yüzüne çarpan serin hava Abdullah Hikmet’e bir ürküntü getirmiş olmalı ki kaynanamın kucağında boğuk boğuk bir ağlama tutturdu.

Kocakarı, çocuğun kulağına eğilerek:

“Sus, burası büyükbabanın konağı. Niye yadırgıyorsun?”

Hikmet, bu büyük müjdeye rağmen gözlerini etrafında dolaştıra dolaştıra şikâyetinde devam ederken, kaynanam bilmem hangi cebinden çıkardığı bir çikolata parçasını ağzına soktu. Ses kesildi.

Bu berhanenin genişliğine nazaran tenhaliği, sessizliği kendisine eski masallardaki cinli konakları andırır esrarlı bir manzara veriyordu.

⁹⁹¹ mihmannevazlık: misafirperverlik

⁹⁹² kâr-ı kadim: eski zaman işi

⁹⁹³ battal: büyük, hantal

⁹⁹⁴ vüsat: genişlik

⁹⁹⁵ hemcivar: yakın

⁹⁹⁶ babımeşihat: şeyhülislamlik makamı

Ağa, bizi sokak üzerinde bir odaya soktu. Etrafımıza bakınıyoruz. Döşeme, dayama hep bize bir asır evvelki bir muhitte bulunduğumuz zannını veriyor.

İhtiyar hizmetkâr:

“Kimsiniz? Efendi hazretlerine ne diyeyim?”

Ben:

“Kim olduğumuzu biz kendilerine söyleyeceğiz. Mühim maruzatımız⁹⁹⁷ var. Lütfen teşriflerini istirham ederiz.”

Ağa, daha ziyade izahat talebinde ısrar etmeyerek çekildi. Bir parça daha çikolata koparmak için mızızlanan çocuğu pence-re önüne götürdük. Haliç’e, Galata’ya doğru panoramavari geniş manzaranın önünde dedim ki:

“Bu köhne Bizans’ı her ne kadar asrilendirmeye uğraşsalar yine onun hâlinde eski devirlerin tarihini söyleyen bir kocakarılık var. Bak bak şu Galata’nın dar, dolambaç, inişli çıkışlı, esrar dolu sayılan sokaklarına bak... Hâlâ oralarda Cenevizliler dolaşıyorlar zan-netmiyor musun?”

Kaynanam ileriye daha iyi görmek için ağzını yayıp gözlerini buruşturarak:

“Kocakarıya benzetişin pek hoşuma gitmedi. Tarih bilmem ama etrafıma bakındıkça civar sokaklarda yeniçeriler kazan kaldırıyorlarmış gibi içime bir ürküntü geliyor.”

“Boğdukları vezirlerin boyunlarına ip takıp sokaklarda sürüyen adamlar.”

Kaynanam sıcaktan soğuğa çıkmış gibi ani bir raşe⁹⁹⁸ geçirerek:

“Cellatların işkence aletleri bilmem hangi müzede duruyormuş.”

“Bilmiyorum.”

Abdullah Hikmet, ağzında gevelediği çikolata bitince yine bir ağlama tutturacağını anlatır asık bir suratla, söylediklerimizi güya anlıyormuş gibi bizi dinliyordu.

Kaynanam, odanın duvarlarına göz gezdirerek:

⁹⁹⁷ maruzat: istekler

⁹⁹⁸ raşe: titreme

“Her tarafta ayetler... ‘Lailaheillallah’ levhaları. Böyle bir tek-kede nasıl olmuş da Dinari Efendi’nin oğlu, genç üvey annesiyle bu günahı işlemişler?”

“Doksan üç Rus muharebesinde ben çocuktum. Kar, bora, tipi ile ortalığın sarsıldığı kış mevsiminde Rumeli’den birbiri üzerine yığılı eşya gibi vagonlarla muhacirler taşınıyordu. Bu tifolu, ishalleri, aç sefilleri, kokan üstleri başları, bulaşık eşyalarıyla camilere tıktılar; her gün tabutlara ikişer üçer yerleştirilerek mezarlıklara taşınan bu felaketzedeleri hükûmet mabetlerde çiftleşmekten menedemedi. Ara yerlerde bölmeler de olmadığından çiftler hiç birbirlerinden sıkılmıyorlardı. O zamanki vaizlerin heyecanlı tasvirlerince bu manzaraların karşısında kubbeler ah çekerek inim inim inledi. Mihraplar hicaptan terledi. Minberler dehşetten titredi.”

“Aman ya Rabbi, çarpılmıyorlar da...”

“Cihar yâr-ı güzinin⁹⁹⁹ altında bu işler oldu.”

“Kıyamet kopsa kızgınlarla başa çıkılmaz.”

Biz pencere önünde böyle görüşürken oda kapısının hafif bir gıcirtısına başlarımızı çevirdik. Başında ince dikişli beyaz iç takkesi, sırtında üzeri şal kuşakla bağlı kısa hırka, daha üstünde kolları giyilmemiş fındıki¹⁰⁰⁰ geziyye¹⁰⁰¹ kaplı kakım¹⁰⁰² boy kürkü, ayaklarında geniş aba terlikler, ak sakallı, şişman, kısa boylu bir ihtiyar içeriye girdi. Şüphesiz konak sahibi... Fakat biz Dinari İzzet Efendi’nin ne kendisini ne konağını hiçbir suretle, bize tarif edilen eşkâlde bulmadık.

Bize geniş sedirin üzerinde yer gösterdi. Kendisi de makatlı koltuk yastıklı minderin köşesine, karşımıza oturdu.

Abdullah Hikmet, beyaz takke ve sakalıyla, kakım kürküyle sinema peygamberine benzeyen bu zatın nagehani¹⁰⁰³ zuhurundan korkarak onu yaşlı gözleriyle süze süze bir ağlama tutturdu. Kaynanam çocuğu teskin edecek bir çikolata parçası bulabilmek için bütün ceplerini boşu boşuna karıştırıp duruyordu.

⁹⁹⁹ cihar yâr-ı güzın: dört halife

¹⁰⁰⁰ fındıki: fındık kabuğu rengi

¹⁰⁰¹ geziyye: bir çeşit kumaş

¹⁰⁰² kakım: kürkü değerli bir hayvan

¹⁰⁰³ nagehani: ansızın

Dinari Efendi işi anladı. Hemen yerinden kalktı. Çiçekliğin önüne gitti. Bir billur kâsenin kapağını açarak içinden bir kurabiye çıkardı. Çocuğa uzattı. İhtiyarın korkulacak bir adam olmadığını anlayan Hikmet, küçük bir muayeneden sonra kurabiyeyi ağzına götürdü. Torun, büyükbabasının ilk ikramını tadıyordu.

Efendi, tekrar yerine oturduktan sonra gözlerinde istizah ifadesi seçilmekle beraber kırk yıldan beri bizi tanıyormuş gibi hâl hatır sordu.

Eski adam. Tavrında, sözünde, bakışında son medeniyetin terbiye namını verdiği sahteliklerden, riyakârlıklardan eser yok. Bizim söylememizi bekleyerek, kim olduğumuzu hâlâ bizden sormuyor.

Onun bu kalenderliği, bu hüsnükabulü önünde vaziyetimiz gittikçe güçleşiyor. Ne diyeceğiz? Nasıl söyleyeceğiz? Bu pir-i fâninin nurani cephesine¹⁰⁰⁴ karşı bu pis meseleyi kirli bir hasır gibi ortaya nasıl sereceğiz?

Ev sahibi, bir müddet yalnız gözleriyle istizah ederek ağız açmadı. Biz de söylemeye cesaret gösteremiyorduk. Birbirimize bakışıp yutkunmakta iken uşak, kâr-ı kadim bir fağfur¹⁰⁰⁵ tepsi içinde kahve getirdi. Mineli zarif fincanlar, altın zarflar iki sıra asker gibi karşı karşıya dizilmişti. Fincanları zarfların içine oturtarak kahvelemizi aldık. Kaynanam boş kalan tek eliyle yan cebini karıştırarak buruşuk bir cıgara çıkardı.

İzzet Efendi'nin ananelerimize mahfaza olan antika kafasında bir kadının cıgara içmesine şahit olmaktan mütevellit hiçbir isyan, nefret eseri belirmedi. Bilakis kendi iri gümüş tabakasından düzgün bir cıgara çıkardı. Uşakla kaynanama göndererek misafirnevaz¹⁰⁰⁶ bir sesle:

“Buyurunuz büyük hanım, kokulu İskeçe tütünüdür.” dedi.

Sonra bir cıgara da bana ikram etti. Biz atik usul üzere pişmiş kakuleli nefis kahveleri, latif cıgara dumanlarıyla karıştırarak yudum yudum içmekte iken kurabiyesini henüz bitirmiş olan Abdullah Hikmet'in gözleri çiçeklikteki billur kâseye dönmüştü. Biz ora-

¹⁰⁰⁴ cephe: yüz; alın

¹⁰⁰⁵ fağfur: porselen

¹⁰⁰⁶ misafirnevaz: konuksever

ya kahve, cıgara içmeye gelmedik. Biz bu ikramlara layık misafirler değildik. Kamçı, sopa ile karşılanacak insanlardık.

İkram, iltifat hepsi bitti. Kaldıracağımız esrar yaprağı bu muhterem aile için ne kadar müthiş olursa olsun münasip bir mukaddime ile ziyaretimizin sebebini izaha girişmek lazımdı.

Benim uzun sükûtumı gören kaynanam, bu vazifeyi yapmaya hazırlandığını anlatır bir tavır ve kısa öksürüklerle boğazını ayıklamaya başladı. Ben tehlikeyi hissettim. Onun, Efendi'yi rencide edecek çamlar devirmesine meydan vermeden lakırtıyı hemen ağzından kaptım. Cümleleri müsaade-i taaffün¹⁰⁰⁷ sabunlarla temizleyerek, lavantalayarak söylemek icap ediyordu. Sesimi hayırhahane¹⁰⁰⁸ bir samimiyetle tatlılaştırmaya uğraşarak ezile büzüle dedim ki:

“Efendi hazretleri, zatıalinizi rahatsız etmekten ihtirazen¹⁰⁰⁹ âdeta titrer bir hâldeyim.”

O, şimdi gözlerinde ilk taaccübün lemaları¹⁰¹⁰ parlayarak:

“Beni rahatsız etmek. Estağfurullah niçin rahatsız olayım?”

Biraz düşünüp yutkunduktan sonra:

“Eğer nakden biraz muavenet talebine geldinizse vüsum¹⁰¹¹ derecesinde yardıma hazırım, sıkılmayınız. Söyleyiniz.”

Bu insaniyet, bu semahat önünde sıkıntıdan bana ter bastı. Kucağımda çocukla bu gelişimizi maişet darlığına atfetmesinde Efendi pek haksız değildi. Kendisine ara sıra bu nev müracaatların vukuu da muhtemeldi. Şimdi dilencilik yalnız sokaklarda olmuyor. Bir sanat sırasına girerek bunun da binbir çeşidi çıktı.

Ellerimi ovuşturarak:

“Hayır efendimiz hayır... Lütfunuza teşekkürler ederiz. Zatıalinizden bir muavenet-i nakdiyye¹⁰¹² talebine gelmedik.”

¹⁰⁰⁷ müsaade-i taaffün: kötü kokulara uygun

¹⁰⁰⁸ hayırhahane: iyiliksever bir şekilde

¹⁰⁰⁹ ihtirazen: sakınarak

¹⁰¹⁰ lema: parıltı

¹⁰¹¹ vüs: güç

¹⁰¹² muavenet-i nakdiyye: para yardımı

Ben şimdi sözün müthiş mabadını zihnimden hazırlamak için durdum. O da beni daha dikkatli dinlemeye başladı. Tutmayan yüzümü kızıştırmaya uğraşarak:

“Efendi hazretleri, size mühim bir sır tevdi edeceğim. Müsaade buyurunuz.”

“Bana mühim bir sır...”

“Evet zatıalinize.”

“Ne gibi sır efendim?”

“Büyük bir aile sırrı.”

“Hangi aileye müteallik¹⁰¹³?”

“Aile-i âlinize...”

Bu tahassus¹⁰¹⁴ karşısında Efendi’nin mültefit siması karışarak:

“Hah, işte bu tuhaf...”

“Tuhaf değil feci, Efendi hazretleri. Böyle bir sırrın ifşası ıztı-
rında kaldığımdan dolayı ne kadar meymus ve bedbahtım bilerseniz.”

“Meselenin şakaya ve hiçbir türlü saniaya¹⁰¹⁵ tahammülü yok-
tur. Meram, latife ise sizi ciddiyete davet ederim.”

“Efendimiz gibi muhterem bir zatla ilk teşerrüfimde¹⁰¹⁶ latifeye
kalkışacak kadar terbiye düşkünü hafifmeşrep bir kimse değilim.”

“Bu sözleriniz latifeden başka neye hamlolunabilir¹⁰¹⁷?”

“Efendim, inayet buyurunuz. Bu sırrın bu ana değin zatıalinizce
meçhul kalan tafsilatını sırasıyla birer birer arz edeceğim.”

“Aile-i âcizanemin tafsile¹⁰¹⁸ muhtaç, esrareniz hiçbir köşesi
yoktur. Avuç içi gibi her şeyimiz açık ve temizdir.”

“Bundan bendenizin de hiç şüphem yok. Lakin efendim, is-
tirham ederim merhamet buyurunuz. Bu sırrın zatıalinizden daha
uzun müddet mektum¹⁰¹⁹ kalması maazallah akla fikre gelmedik

¹⁰¹³ müteallik: alakalı

¹⁰¹⁴ tahassus: özel olma

¹⁰¹⁵ sania: uydurma

¹⁰¹⁶ teşerrüf: tanışma

¹⁰¹⁷ hamlolunmak: yorumlanmak

¹⁰¹⁸ tafsil: açıklama

¹⁰¹⁹ mektum: gizli

vahametler¹⁰²⁰ tevhit edebilir. Çünkü keyfiyet, her türlü tasavvurun fevkinde mühimdir.”

İzzet Efendi bir cıgara seçmeye uğraşır gibi uzun uzun tabakasını karıştırarak:

“Aman ya Rabbi, neler işitiyorum...”

“Bunları size işittirmeye vasıta oluşumdan dolayı pek dilhunum¹⁰²¹. Lakin ne çare ki tabiatı maslahat bizi söylemeye icbar ediyor. Mübrem¹⁰²² bir lüzumun tazyikatı¹⁰²³ altında ezilip mahvoluyoruz.”

Kaynanam, kucağında mızımızlanan çocuğu hoplatarak:

“Ah Efendi hazretleri, bugüne kadar sükût ettik. Fakat bu sükût bize çok pahalıya oturdu. Artık bıçak kemiğe dayandı.”

Kocakarının çene zenbereği boşanmak üzere iken keskin bir işaretle onu susturmaya uğraştım.

İhtiyar zat, şimdi nim müstehzi¹⁰²⁴ bir tevekkül ile:

“Peki dinliyorum. Benim haberim olmaksızın aharın¹⁰²⁵ mahremiyetine düşen ailemizin bu mühim sırrı ne imiş. Söyleyiniz.”

“Efendim, silsilenize mensup bir velet var.”

Dinari İzzet Efendi bu sözümü taktili¹⁰²⁶ bir şiir okur gibi ağır ağır aynen tekrar etti:

“Silsilemize mensup bir velet var?”

“Evet efendim. Fakat bunun vücudundan henüz haberdar değilsiniz.”

“Haşa silsilemize mensup olup da bize meçhul kalabilecek hiç bir veledin vücudu¹⁰²⁷ kabil-i tasavvur¹⁰²⁸ değildir.”

¹⁰²⁰ vahamet: tehlike

¹⁰²¹ dilhun: üzüntülü

¹⁰²² mübrem: kaçınılmaz

¹⁰²³ tazyikat: baskılar

¹⁰²⁴ nim müstehzi: yarı alaycı

¹⁰²⁵ ahar: el âlem, başkaları

¹⁰²⁶ takti: vezin kalıplarına ayırma

¹⁰²⁷ vücut: varlık

¹⁰²⁸ kabil-i tasavvur: düşüncesi mümkün

“Ayaklarınızı öperek istirham ederim. Af buyurunuz efendim. İşte burada yanılıyorsunuz. Bu âlemde neler oluyor neler, efendimiz.”

“Bu âlemde her şey olabilir. Belki felek tersine döner. Belki kıyamet alâmeti güneş dünyanın bir mızrak boyu yakınından doğar. Belki deccal çıkar. Belki Hallac-ı Mansur dağları pamuk gibi atarak her tarafı dümdüz yapar. Fakat İzzet Dinari silsilesinde, onun meçhulü kalan bir veledin vücudu tasavvur olunamaz. Buna asla ve katiyen imkân yoktur.”

“Zatıalinizi tekzip haddim değildir. Lakin ne yapalım ki böyle bir velet mevcuttur.”

“Hiçbir vakitte, hiçbir zaman ve mekânda, asla, asla, asla.”

Kaynanam dizleri üzerindeki Abdullah Hikmet'i sallayarak acayıp bir mahmur bakışla:

“İnat buyurmayınız Efendi hazretleri, zaten mesele ne sizin ne de bizim reyimizle hallolunacak değildir. İspatlarımız var.”

Ben, yine gazup¹⁰²⁹ bir bakışla kocakarının çene dizginlerini çektim. Ah, onun dili bir kere dört nala hızlanırsa iş pek çapraşık bir hâl alacaktı.

Muhterem ihtiyar, postu üzerinde cezbelenen bir şeyh gibi minder köşesinde birkaç defa kalkıp oturarak:

“Ay aydın, gün beyaz... Şeceremiz¹⁰³⁰ malum ve mazbuttur¹⁰³¹. Haşimü'd-dinari bin Avnü's-samedani bin Safve'n-nebili, daha ilerisi Sultan Şah'a çıkar. Gayrimalum bir velet bu şecerenin neresine sığar? Söleyiniz efendim?”

“Hakk-ı âliniz var. Fakat efendim, şecereye sığıp sığmayacağı hesap edilmeden bu velet dünyaya getirilmiş ve kadro harici bırakılmıştır. Bu, o biçare çocuk hakkında büyük bir gadir¹⁰³² ve şeceremiz için bir eksikliktir. Bu masumu şeceremize kayıt ile hem açığı kapatmış hem de bu gadri, bu haksızlığı tamir etmiş olursunuz.”

¹⁰²⁹ gazup: kızgın

¹⁰³⁰ şecere: soyağacı

¹⁰³¹ mazbut: kayıtlı

¹⁰³² gadir: zulüm

“Hâlâ ne maval okuyorsunuz¹⁰³³? Şeceremiz şecer-i tuba gibi mübarek ve kutsidir.”

“Efendi hazretleri, işte ihlal edilen bu kutsiyeti tamir için mingayrihaddin¹⁰³⁴ zatıalinizi irşada uğraşıyorum.”

“Haşa sümme haşa kutsiyet tamir olunmaz. O, ebediyen halelden¹⁰³⁵ masundur.”

“Bu defa bu masuniyet bozuldu. Aile-i âlinizden buna cüret edenler oldu. İtimat buyurunuz sizi temin ederim.”

“Peki, sözünüzü hiçbir vakitte hakikat olarak değil, bir faraziye kabilinden sayarak dinleyebilirim. Anlaşıyor ki bazı bedhahlar¹⁰³⁶ silsilemizi televvüse¹⁰³⁷ dil uzatmışlar. Dedikodular olmuş. Söyleyiniz. İşticeklerimin derhâl redd-i hakikate medar olacağına şüphem yoktur. Bu velet, soyumuza şeceremizin hangi dalından karışıyor? Taraf-ı zükûrdan¹⁰³⁸ mı? Taraf-ı inastan¹⁰³⁹ mı?”

“Ah Efendi, mesele ziyadesiyle mülevves.”

“Söyleyiniz hangi taraftan?”

“İki taraftan da.”

“İki taraftan? Vay hainler, bu nasıl olur? Bu ne büyük bir iftiradır.”

“Efendimiz, bu hıyanet asla bize teveccüh etmez. Bu çocuğun imalinde bizim asla sun¹⁰⁴⁰ ve dahlimiz yoktur. Pek sıkışmışlar. Kendilerinin bilmeceburiye¹⁰⁴¹ bize vuku bulan müracaatları üzerine biz bu sırra vâkıf olduk.”

“Size müracaat edenler kimler?”

“Çocuğu peydahlayan erkekle kadın.”

¹⁰³³ maval okumak: yalan söylemek

¹⁰³⁴ mingayrihaddin: haddim olmayarak

¹⁰³⁵ halel: fesat

¹⁰³⁶ bedhah: kötülüğü isteyen

¹⁰³⁷ televvüs: kirletme

¹⁰³⁸ taraf-ı zükûr: erkekler tarafı

¹⁰³⁹ taraf-ı inas: kadınlar tarafı

¹⁰⁴⁰ sun: yapma

¹⁰⁴¹ bilmeceburiye: çaresiz olarak

“Şeceremizi telvisen¹⁰⁴² neslimize mensubiyet iddiasıyla çocuk peydahlayan bu habisler kimlerdir?”

“Hiç yabancı değiller. Pek yakın akrabamız.”

“Yakın akraba mı? Kardeşim, oğlum değil ya bu melunlar?”

“Veliyyullahtan mısınız Efendi hazretleri? Tastamam üzerine vurdunuz. Biri oğlunuz.”

Dinari Efendi, evvela kızarıp sonra morarak:

“Ya öteki fahişe?”

“Zevceniz...”

İzzet Efendi, bir kakhaha tufanı içinde sarsıla sarsıla iki avucu ile yüzünü kapadı. Çıldır mı? Çıldırıyor muydu? Başka cevap vermedi.

“Efendi hazretleri, tahammül. Metanet. Hayatımızın böyle müthiş anlarında kendi kendimizi idare lazımdır. Nasibimizin bir cellat gibi başımıza indirdiği bu darbeler karşısında irkilmemeli ve gülüşmeliyiz. Eğer bu sırrın muhafazasına imkân olaydı bu bütün zehirlerden acı ve mühlik sözleri muhterem huzurunuzda tekrara cesaret edemezdim.”

Artık bende söylemeye cüret, ihtiyarda dinlemeye kudret kalmamıştı. İkimiz de elim ve boğucu bir sükûtle sustuk. Kaynanam bu feci sahnedeki rol nöbeti artık kendine geldiğine hüküm ile çocuğu kapınca efendinin dizleri önüne çökerek kaldırım üzerinde ilahi okuyan dilenci kadınlar gibi iki tarafına sallana sallana en yanık sesiyle:

“Damadımın ‘velet velet’ dediği işte bu yavrucuktur. Torununuz... İki sene evvel Receb-i Şerif’in yirmi altıncı gecesini bizim evin damı altında doğdu. Dilime pek çapraşık geliyor ama hakikati söylemeden olmayacak ki... Babası oğlunuz Salim İzzet Bey, anası da evlere şenlik, zevceniz hanımdır. Dünyada ara sıra böyle şeyler oluyor. Ne çare, tahammül etmeli. Zamane kadınları azdı. Havva anamızı cennette bile zapt edememişler. Artık dünyadakileri idare etmek kabil mi? Bu çocuk doğmaya idi günahkârların yüz karaları meydana çıkmazdı. Lakin onların ayıplarını yüzlerine vurmak için hikmetine kurban olduğum Tanrı’m bu veledizinaydı dünyaya

¹⁰⁴² telvisen: kirlilemek üzere

gönderdi. Ne de olsa bu masumun bir suçu yok. Dünyaya zürriyet lazım, diye bağrışıyorlar ama yine bütün gençler yalnız kendi zevkleri için sevişiyorlar. Böyle nizamsız çocuk doğurmak cinayet, öldürmek cinayet... Peki ama kızgınlık zamanlarında işte bunu düşünemiyorlar. Sonra ne yapacaklarını şaşırıyorlar. Benim böyle deli dolu söylenmemden, sizin ah ederek derin derin düşünmenizden hiçbir şey çıkmaz. Bir kere olan olmuş. Bakınız dişimizden tırnağı-mızdan arttırarak çocuğu fıstık gibi besledik. Şimdi buraya bırakıp gideceğiz. Başka çaremiz yok. Şanınıza ne düşerse siz onu yapınız. Meşhur muhabbet tellalı bir Şemi vardır. Belki yere batasica namını işitmişsinizdir. Onun vasıtası ile bu gayrimeşru çocuk bizde doğdu. Onun vasıtasıyla elli lira nafaka bağlandı. Şimdi hayli zaman var ki bu parayı aldığımız yok. Yine işi bir aylığa fakat bu defa sağlam bir aylığa bağlarsanız uyuşarak çocuğu alıp gideriz. Bu yavrunun bizde nasıl doğduğu hususunda ispat isterseniz dolu. Hizmetkârlar, kadın erkek ebeler... Mahallenin yarısı bu dava için şahit. Torunu-nuza dikkatli bakınız. Ceylan gibi çekik çekik gözler. Mini mini ağız burun. Kandır, kaynar. Elbette bu sima şecerenizdeki dedele-rinizden birine benzer. Soydu, çeker. Buna ‘piçtir’ demek vallahi hem ayıp hem günahıdır. Baksanıza yavrucağın şahlara, sultanlara çıkan ne büyük silsilesi varmış. Bilmiyordum. Tevekkeli değil. Büyük adamlara benzer huyları vardır. Meğerse soyzadeliğindenmiş. Çişini pek erken söyledi. Kıçının iki kapağı arasında simsiyah iri bir beni vardır. Zadeğânlığını biraz ondan anlamıştım. Merhum kocam söylerdi. Şahısnameye okumuş. Büyük silsilelere mensubi-yetle doğan çocukların oralarında böyle alametler olurmuş. Efendi hazretleri, görseniz silsilenizin bu markasını belki tanırırsınız.”

Dinari İzzet Efendi o uzun kahkahasından sonra ellerini yüzünden çektiği vakit çehresinde peyda olmuş bulunan sükûnete şaş-tım. Biraz evvel bize cinnet getirdiği zannını veren o gümbürtülü kahkaha ne idi? Sonra birdenbire kendisine bu durgunluk nereden geldi? Acaba zavallı adam, yeisinin şiddetinden artık felaketinin derinliğini düşünemeyecek bir sersemliğe, bir beyin uyuşukluğuna mı uğradı? Yalnız şehadet parmağını amuden¹⁰⁴³ dudaklarına götürerek karşısındaki coşkuna bir sükût işareti verdi; kaynanam, dört-nala giderken birdenbire dizginleri çekilen bir hayvan gibi geriye

¹⁰⁴³ amuden: dikine

ileriye sendeledi. Susamadı lakin lakırtıları mırıltı derecesine düştü. Dinari Efendi hâlâ hayretimizi celbeden bir itidal ile:

“Büyük hanım, yazık, çenenizi pek beyhude yere yoruyorsunuz.”

Talakatin müessir olmadığına şaşan kaynanam, bir iki yutkunma ile çenesinin zembereğini tekrar kurmaya uğraşarak:

“Niçin efendim? Niçin efendimiz? Sözümüzde haklı, davamızda sadıkız. Bu ana kadar sizden saklı kalmış bir aile sırrını bildirmeye geldik. İşte torununuz asaletiyle, alametiyle karşınızda duruyor.”

İzzet Efendi sükût işaretini tekrarlayarak:

“Rica ederim büyük hanım, biraz da beni dinleyiniz. Siz çocuğun kıçındaki alamete ne mana verirsiniz veriniz, böyle şeyler onun benim torunum olduğu hakkında ispat yerine geçemez.”

Kaynanam âdetâ bir isyan hâliyle:

“Başka ispatlarımız da var. Birbirinden kuvvetli... Yüz tane... Hangisini isterseniz.”

“Rica ederim biraz da bana kulak veriniz. Sizin bu garip iddialarınıza karşı benim de bir hakk-ı kelimim vardır.”

“Vardır efendim ama beyhudedir.”

“Müsaade ediniz. Sizinkilere karşı benim de ispatlarım var. Bunlar öyle yüzlerle değil. İki tanecik fakat sizin iddialarınızın hepsini kökünden çürütecek birer mahiyettedirler.”

Kaynanam, yine coşkunluğa atılırken bu defa ben İzzet Efendi'den evvel:

“Sus!” ihtarıyla bağırdım.

Muhterem hane sahibi telaşsızca devam etti:

“Birincisi, zevcem bundan iki sene evvel doğuramaz. Bunun imkânı yoktur.”

Kaynanam, çalkana çalkana:

“Niçin kuzum? Kadın değil mi bu?”

İzzet Efendi aynı tahammül ile cevap verdi:

“Doğuramaz çünkü bugün kendisi altmış beş yaşındadır. Kırk beş senelik karı kocayız.”

Kaynanam, delilin kuvveti karşısında hâlâ mülzim¹⁰⁴⁴ kalmaya uğraşarak:

“Ya küçük zevceniz?”

“Başka zevcem yoktur. Elhamdülillah kırk beş yıldır bir nikâhla yaşıyorum ve bir nikâhla öleceğim.”

Kaynanam, aşağı yukarı kaşlarını oynata oynata yutunarak şaşladı. Muhterem ihtiyar devam etti:

“Oğlum Salim, bugün kırk iki yaşındadır. Müteehhil ve çoluk çocuk sahibidir. Buradan hariçte bir gece geçirdiği şimdiye kadar vaki değildir. Küçük mahdumum bundan sekiz sene evvel vefat etti. Bir kızım var, üç yıldır zevciyle beraber taşrada bulunuyor. İşte ailemin kısacık tercümeihâli bu. Söylediklerimin katiyetle sıhhatlerini hariçten, istediğiniz yerden tahkik edebilirsiniz, hâl ve şanımız bu civarda herkesçe malumdur. Şimdiye kadar zevceliğe şeref verecek yüksek ahlakıyla, hüsnühâliyle beni memnun ve bahtiyar etmiş, her cihetle ihtirama şayan bir kadını böyle nabeca¹⁰⁴⁵, şeni bir şüphenin defi için karşınıza çağıramam. Bundan hayâ ederim. Fakat oğlumu görünüz. Bu çocuğun, babasına benzer bu tarafı varsa sıkılmayınız, söyleyiniz.”

Uşak çağırmak için efendinin çingırağı, zili yoktu. Oda kapısına kadar yürüdü. Şak şak el kaktı. İhtiyar hizmetkâr, bir dilsiz sükûtuyla göründü.

“Salim’e söyle, biraz buraya gelsin.” emrini verdi. İki dakika sonra Salim İzzet karşımıza çıktı. Abdullah Hikmet’in dünyaya geldiği gece gördüğümüz hoppala, dandini, matruş, pudralı, fizan horozu gibi başının tepesi saçtan hotozlu, narin delikanlı ile bu şimdi gördüğümüzün arasında bir müşahebet, münasebet tasavvuru müstehtild¹⁰⁴⁶. Bu, kırmızı yüzlü, saf bakışlı, kısa boylu, yuvarlak, bol elbisesinin içinde göbek salıvermiş tamam bir ulemazade, ilmiye terzilerinden giyinen bir yobaz bozuntusuydu. Dünyada hasenata¹⁰⁴⁷ vakf-ı hayat etmeye uğraşarak yalnız cennete gitmek kaygı-

¹⁰⁴⁴ mülzim: susturan

¹⁰⁴⁵ nabeca: uygunsuz

¹⁰⁴⁶ müstehtil: imkânsız

¹⁰⁴⁷ hasenat: iyilikler, hayırlı işler

siyla yaşayan bu hafız simalı, müttaki¹⁰⁴⁸ tavırlı adama, “Sen bu çocuğun babasıdır.” demek kadar büyük iftira olamazdı.

Nüzule uğramış gibi kaynanamın dili tutuldu. Bir şeyler uydu-rup haykırmak için kocakarılığının bütün cerbezisini, şeytanetini, melunetini davete uğraşıyor lakin bu bedahet önünde hiçbir şirretlik yapamıyordu.

Dinari İzzet Efendi’nin açık, katı sözlerinden saçılan vazih¹⁰⁴⁹ hakikatlere karşı akan sular durur. Bu, şayan-ı tekrim¹⁰⁵⁰ ifadenin bir kelimesini tekzibe kalkışmak küfür sayılır.

Nihayet kaynanam teslimi hakikat mecburiyetiyle sancılanmış gibi inleyerek:

“Efendi hazretleri, mahdumunuz Salim Bey’in bu çocuğun ba-bası olmasını canudilden arzu ederdim. Lakin ne çare ki hakikat, itiraz edilmez surette başka türlü zuhur etti. Ah a dostlar bana söy-leyniz, ben bu yavrunun babasını şimdi nerelerde arayayım?”

Dinari Efendi vakarlı, ağır sesiyle:

“Başka yerlerde hanım, başka yerlerde.”

Bu cevap müskit¹⁰⁵¹ ve sondu. Pek hararetli başlayan mese-lenin aramızda birdenbire ateşi söndü. Dinari’nin bize, bizim ona artık bir söyleyeceğimiz kalmamıştı. Lakin kaynanam kendini zapt edemedi. Yeisi ani bir fırtına gibi patlayarak deminden ona şehzade payesi verdiği çocuğu kucağından bir bohça gibi karşıya fırlattı ve boşandı:

“Uğursuz, soysuz piç, sana anan baban rahmetmedikten sonra biz mi acıyacağız? Seni peydahlayan bu iki günahkârı koca İstan-bul’un içinde bulmak için kaç kapı çalacağız? Herkesin lokmasını sayarak yediği bir zamanda yaşıyoruz. Biz nafakamızdan eksiltip sana mı tikiştireceğiz? Ben öz evlatlarımı kaybettikten sonra bağı-rımın boş kalan köşesine senin gibi bir veledizinayı mı bastıracağım? Köpekler bile büyüyünceye kadar yavrularını emzirirler. Soysuzla-rın soysuzu musibet¹⁰⁵²! Söyle bakayım, sansar suratlı yumurcak,

¹⁰⁴⁸ müttaki: Allah’tan korkan

¹⁰⁴⁹ vazih: açık

¹⁰⁵⁰ şayan-ı tekrim: saygıdeğer

¹⁰⁵¹ müskit: suşturucu

¹⁰⁵² musibet: uğursuz

soyunda kaç türlü hayvan var? Büyürsen hangi canavarlara çekeceksin? Aç gözlü, yırtıcı, vahşi, yamyam yavrusu öfkeli zamanında kaç defa elimi ısırdı. Tatlıcı dükkânlarının önünden geçemez oldum. Tıkana tıkana ağlar. Küçük elleriyle kafamı yumruklar. Çocuk midesi değil, neuzübillah bunun yediğini büyük insanlar hazmedemezler. Lastik torba gibi içine ne atsanız yutar, artık elverir demez.”

Kaynanam, diliyle ne kadar isyan ederse etsin küçük Abdullah’ı Dinari Efendi’nin konağında bırakamazdık. Sokağa atamazdık. Bize şimdi kurşun gibi ağır gelen bu mini mini vücudu yüklenedik. Eve döndük.

Malum haneleri bazı kayıtlar, tarihler, mülahazalarla¹⁰⁵³ doldurulan ve hep birbirine benzeyen koçanlar, makbuzlar vardır. Hayat da böyle değil mi? Ömürlerini itmam etmiş insanların tercümeihallerini tahkik ediniz: “Filan tarihte doğdu, filan vakitte öldü.” Hayat bu iki zaman arasına sıkışan vakalardan ibaret.

Aynı bostanda, hep aynı maksatla ekilip biçilen lahanalar gibi Mehmet Efendi’nin ömrü Ahmet Efendi’ninkine ne kadar benzer. Büyüdü, bir meslek, bir iş tuttu, evlendi, çoluk çocuk sahibi oldu, torunlarını gördü, nihayet gözlerini yumdu. Ömür koçanının doldurulacak haneleri bunlar değil mi?

Etrafımdaki ekseriyetten müteşekkil hayat numunelerinde ben imrenecek bir başkalık göremiyorum. Evvelden refah için çalışılmış. Şimdi bir lokma ekmek için terleyerek uğraşıyoruz.

Refah, medlulü¹⁰⁵⁴ unutulmuş manasız bir kelime... Geçinmek, kıyamet kargaşalığına döndü. Yevm-i haşre¹⁰⁵⁵ herkes kendi nefsi için bağıracaktı. Şimdi de öyle değil mi? Maişet meydanı, eski havyar hanında birbirinin suratına yumruk sallayarak haykırışan borsa çığırtkanlarının velvelegâhına¹⁰⁵⁶ benzedi. Kemiği kapan kaçıyor. Kapamayan pataklanıyor. Çiğneniyor. Eski Ulemanın “rızkullah” dedikleri şey artık bize böyle mi taksim olunacak?

Şemi’nin gaybubetinden sonra evi namuslu kiracılara verdik. Zavallıların namusları var fakat paraları yok. Bu iki şey bir araya

¹⁰⁵³ mülahaza: düşünce

¹⁰⁵⁴ medlul: mana

¹⁰⁵⁵ yevm-i haşr: kıyamet günü

¹⁰⁵⁶ velvelegâh: gürültü yeri

sığamamaya başladı. Kira, kira üzerine biniyor. Biz hane sahipleri açız lakin müstecirlerimiz¹⁰⁵⁷ de tok değil. Geçinmek için evimi tekrar Sürpik Dudu'nun şubesi hâline mi koyayım? Kaynanamın gözlerinde şeytan feneri gibi yanan sönen ifadeler var Yüzüne bakmaya korkuyorum.

Kızımız, oğlumuz neredeler? Onların yuvadan kaçışlarını, işte o dalaletimizin mücazâtı olarak görüyorum. Allah'ın uğradığımız bu gazabını kaynanama anlattım. Dertli dertli, içini çeke çeke ağlayarak cevap verdi:

“Cenabıhakk'ın işine karışılmaz ama işlediğimiz sevapların mükâfatlarını vermekte acele etmeyip de bu mücazat hususunda neden bu kadar çabuk bir sertlik gösterdiğini anlayamıyorum. Eğer her günahı böyle çarçabuk bir mücazat karşılasaydı dünyada bir tek günahkâr kalmazdı. Hatta isyanda ben biraz daha ileri varacağım. Allah'ın mükâfatına müstahak bulduklarını en ziyade günahkârlar arasında görüyorum.”

Allah'a, her şeye karşı bu isyan, cahil kadınlarımızın, masum çocuklarımızın ruhlarına kadar nereden girdi?

Nefsinin ihtiyacı insana diğer kederleri çabuk unutturuyor. Yine kendi yağımızla kavrulmaya başladık. Gide gide yağımız suyumuz da kalmadı. Artık kıkırdıyorduk.

Şemi'nin zamanında şenlikle, bollukla -tabirimi affedersiniz- hatta bereketle işleyen kapımızın zili artık nadiren çingirdiyordu.

Bir gün acı acı öttü. Eski iştiha ile onu açmaya koşan yoktu. Kendim gittim. Kanadı aralayınca kadın erkek iki yabancı sima ile karşı karşıya geldim.

Solmuş fulya demeti gibi rengini atmış sarışın, pembe fakat buruşukça, yanak kemikleri çıkık bir Rus veya Leh karısı. Türkçeye vukufu kıt olduğunu anlatır bir şive ile:

“Babam Salâhlı Efendim buğda otuğuğ?” suali çetrefil ama anlaşılmayacak gibi de değil, “Baba Salâh Efendi burada mı oturur?” demek istiyor. Beni soruyor. Bilmem neden, bu tuhaf şiveli sualden teşeuimle¹⁰⁵⁸, kalbimin cızladığını duydum ve “Burası...” dedim.

¹⁰⁵⁷ müstecir: kiracı

¹⁰⁵⁸ teşeuim: uğursuz sayma

Kadın:

“Kiğiyoguz, içeğide vağ söyleyecek çok lakıgdı.”

İkisini de içeri aldım. Yorguna benziyorlar. Kahve, cıgara, âdetimiz ne ise ikramda bulunduk. Rus delikanlısı hiç Türkçe bilmiyor. Bizimle konuşabilmek için bu Lehli kadını yanına tercüman almış. Meğerse bunlar insaniyet namına bize büyük bir kara haber vermede gelmişler. “Şahtım pahtım”ların eski sermayelerine benzeyen bu kadının meşum ağzından işittiğim ilk ihbar şu oldu:

“Senin kız, evlatlağ ikisi de öldü.”

Kadının çetrefil lisanından dinlediğim bedbaht çocuklarımın feci sergüzeştlerinin icmal¹⁰⁵⁹ işte şu:

İstanbul’da iken bizim Rıdvan’a geçkin bir Rus kontesi gönül vermiş. Servetiyle onu bahtiyar edeceğini söyleyerek oğlumu İstanbul’dan kaçırmaya muvaffak olmuş. Vakıa karının sonradan tekrar elde ettiği birkaç kırıntısı da varmış. Rusya’da birkaç ay iyi ömür sürmüşler lakin kontesin malına göz diken hasımları zuhur etmiş. Genç *amant*’ıyla karının her şeyini yiyip bitirmesine meydan bırakmamak için besbelli bir çare düşünmüşler. Bir gün Rıdvan oturdukları otele avdetinde kontesi maktul bulmuş. Korkusundan hemen kaçarken sokakta zabıta tarafından yakalanmış. Cinayet, her emareyi Rıdvan’ın üzerinde göstermek üzere tertip ve icra edilmiş olduğundan oğlum canı hükmünü giymiş, idam olunmuş.

Güya oğlum o anda öldürülmüş gibi, bu kanlı haberin acısıyla evin içinde bir vaveyladır koptu. Anası, büyükanası, halası matem yaşlarıyla dövünerek haykırıyorlardı. Ben de babalık ateşiyle bu facia konserine karıştım.

Bu feryatlarımızın, gidenin gelmesine bir faidesi olur mu? Şimdi bu fecaat menkıbesinin ikinci kısmını dinlemeye hazırlanıyorduk.

Kızımız zavallı Şükran nasıl ölmüş? Hayır nasıl öldürülmüş? Bunu işitecektik. Bu da uzun değil; fecaati büyük olduğu kadar hikâyesi kısa:

¹⁰⁵⁹ icmal: özet

Kızım evvela bir delikanlı ile sevişmiş, sonra ona bir diğerini tercih etmiş. Birinci metruk¹⁰⁶⁰ âşık, pusu kurarak vefasız maşuka-sıyla rakibinden intikam almış.

Yine ahlar vahlarla evin tavanları sarsılmaya başladı. Kayna-namın matem avazları kısık olduğu hâlde bütün öteki sesleri şöyle örtüyordu:

“Ah yavrucuklarım, yuvadan ayrılan iki kuş gibi derhâl avlan-mışlar. Ölümmler memleketine ecellerini kucaklamaya gitmişler. Rıd-vancığuma onun için bütün malını canını feda edecek İstanbul’da metres mi yoktu?.. Huri yüzlü Şükran’a âşık mı bulunmazdı?..”

Artık kendimi tutamayarak ruhumun o matemî arasında hay-kırdım:

“Behey cehennem kütüğü! Ölümmlerinden sonra bile torunlarına meşru birer izdivaç temenni etmeyerek hâlâ dilin, kalbin metresle, âşıkla uğraşiyor. Çocuklarımız bizim melanetlerimize kurban gitti-ler. Kararmış vicdanın bu faciada hâlâ manevî bir mücazat görmü-yor mu? Adalet-i ilahîyyeyi seçemiyor mu?”

Kaynanam, o gözyaşları arasından acıklı şeytani, müstekreh¹⁰⁶¹ bir sırtıyla:

“Hayır damadım hayır. Göremiyorum. Seçemiyorum. Eğer ge-çen hareketlerimiz birer melanet ise onları biz işledik, Cenabıhak bizim cezamızı çocuklara niye çektiriyor? Bu nasıl adalet? Geçen-lerde komşumuz Şeyh Veysi’nin torunu kuyuya düştü, boğuldu. Haşa, dedesinin pezevenkliği için mi çocuk bu cezaya uğradı? Bu türlü fiillerde bulunanlar hemen ölümle cezalandırılıyorlar mı? Sen de bilirsin, Şevkiye Hanım küçük kızının bıkırını iki bin liraya sattı. Sonra bu bozuk kızı telledi pulladı, kocaya verdi. Vardığı adamla misk gibi geçiniyorlar. Çoluk çocuk sahibi oldular. Şimdi öyle bikir mikir soran yok. O eski zaman âdetleri, takımı ile ortadan kalktı. İşte senin hesabınca Allah’ın gazabına gelecek bir aile... Fakat bir şeycik olmadılar. Hepsi memnun ve bahtiyar yaşıyorlar.

Bir kış günü kaynanam grike tutuldu. Zatürre ile ihtilat¹⁰⁶² etini, canını dökmeden hastayı bir haftada götürdü. Daha evden çıkma-

¹⁰⁶⁰ metruk: terk edilmiş

¹⁰⁶¹ müstekreh: iğrenç

¹⁰⁶² ihtilat: karışma

dan tabutun içindeki kaynanamı “Bu kadını nasıl bilirsiniz?” sual-ine “Mümine, âbide, zahide...” nidalarıyla cevaplar alınırken bağır-mamak için ağzıma mendilimi tıkadım. Şeyhülislam kapısı kalktı fakat ahiret yolunda bile yalancı şahitlik daha kalkmadı. Kimi alda-tıyorlar? Melekleri mi? Allah’ı mı?

Öbür âlemin tahkikatında da bizi bu dünyanın insanlarından soracak kadar gaflet varsa vay hâlimize.

Kaynanamı mezara indirdik. Üzerine kürek kürek kara toprak atılırken düşündüm:

“Aman Allah’ım, bu siyah unsur ne kadar cifeleri yutup hazme-diyor. Şu hesapsız taşların altında ebedî bir sükût, ebedî bir müsavat hükümferma¹⁰⁶³. Suçlu suçsuz hepsi tabiatın aynı kanununa tabi.

Şimdi sevapkârı, günahkârı nasıl ayıracağız? Ve ne yapmak için ayıracağız? Aman ya Rabbi, samimiyetimden kabaran bir sual dudaklarımı yakıyor lakin sorsam da yine vicdanımın aksisedasın-dan¹⁰⁶⁴ gayrı kimden cevap alacağım? Bu hayat ilahi bir latifeden başka bir şey değil. Fazla sevinçlere, şikâyetlere, gururlara, yerin-melere değer yeri yok...

BİTTİ

2 Aralık 1925, Heybeliada

¹⁰⁶³ hükümferma: hüküm süren

¹⁰⁶⁴ aksiseda: yankı